

dari solet vt constat ex *l. si à domino* 36. §. *si prado* D. hoc tit. vbi si prado seruū pluris vēdidit, & mortuus est, datur electio petitori, vt iustum pretiū petat, vel omnie illud, quod ab emptore accepit ipse prado.

80 Sed vt nihil intactum relinquamus, si verum fateri liceat, diu me torfit Vlp. in d. §. *hic aduersus*, & in d. §. *quid si post*. qua ratione differentia moris, supradictam electionem concesserit post mortem controuersiam, vt possit petitor, vel res vel pretium, vel fructus, & vsuras querere, non vero ante petitam hereditatē, cum eo tempore minor eius culpa intelligi potuit, quam post contestationem, quo tempore melius erat restituere. In qua difficultate licet cum trepidatione respondeo, quod cum regulariter ad hereditarias res restituendas sit obligatus, & ad fructus, qui tūc hereditatem augent, vt dicemus infra, non est cur petitori detur priuilegiū electionis, sed quod petat hereditatem, id est, res suas, & fructus ordinario iuris modo, ad quas possessor malæ fidei tenetur, quia dolo desit possidere, *d. l. item veniūt §. ait Senatus* 17. & §. *restituere* D. hoc tit. ita vt si voluerit pretiū persolvere non liberetur, ne alias prado pati cōditione gaudeat, ac si esset bonæ fidei possessor, vt ratiocinatur Ant. Fab. in d. §. *restituere*: at cum res ipse steriles sunt, & quæ onerant hereditatē, non debuit imputari malæ fidei possessori, quare res distraxit, imo faneur ei, cū dolus desit, vt electioni sit locus, & nō vt antea teneatur ad res ipsas, quas vēdidit restituēdas, sed amplior sit restitutionis facultas, arg. *d. l. si à domino* 36. §. *si prado*, vt quamuis videatur cōuenientius electionē dari ipsi reo, an res vel pretiū debeat restituere, cum actor alias eligere possit, quid

veller petere; id credo factū, vt tolleretur iuramentū in litem, de quo in d. §. *restituere*. † Neq; item obstat *d. l. cum qui*, de his quibus vt indignis, quia ponderatio supra cōficta n. 70. & seqq. ad rem non facit, propterea quod in longe dissimili casu loquitur Pap. ibi: illi autē est quando fructus sunt venditi, an debeāt restitui cū vsuris: in qua re distinguit tēpus ante, vel post mortē controuersiam, deinde ait Seuerū decreuisse, vt nō soluantur fructuū vsuræ, quoniā distinctionē temporum supradictam noluit admittēre ex benignitate, atque ita constat, nō posse Papinianū explicare dissimilem casum. Neq; obstat illa verba *exemplo bonorū*. & c. Quia referenda sunt ad immediate sequentia, scilicet vt bonæ fidei possessor non existeretur, qui tacitā fidem dedit de restituendo incapaci, sicut ille à quo bona auferūt propter necem inultā testatoris, qui eodem modo malæ fidei possessor est.

81 Ex quibus iam apparet grauissima contrarietas inter *d. l. i. C. de his quibus vt indig.* & *d. l. cum qui*, nam Seuerus distinguit tempus mortē controuersia à tempore antecedenti, vt soluantur vsuræ, at in *d. l. cum qui* Papin. ait Seuerū benigne distinctionē hanc temporū non admisisse. Quæ difficultas à nemine quem legem cognita est, præter vnū A. Fab. in *l. h. res §. i. circa medium* D. hoc tit. & de error. pragm. dec. 18. error. 10. & sane obscurum est, nā eodem modo existimatur malæ fidei possessor, qui neglexit necem testatoris, ac ille, qui tacitam fidem dedit *d. l. cum qui*. ibi: quod bonæ fidei possessor non videtur: & in *d. l. i. ibi*: neque enim bonæ fidei possessor videtur fuisse, iuncta *l. i. in princ. de iure fisci*; & eodem modo à fisco indigni iudicantur *d. l. cum qui*. ibi *exemplo bonorū*, & constat exti-

rulis D. & C. de *his quibus ut indignis*.
 Item qui tacitā fidem dedit, petitoris
 conditionis debuit exlimitari, quam
 alieni, & feuerius puniri, cum repugnans
 legibus aliquid facere, intrinsece peius est, quam præcipiē-
 tibus aliquid omittere, & potest hoc
 facere nō ex malitia, vel scientia, vt
 in l. heredem 17. D. de *his quibus ut in-
 dignis d. l. 1.* ibi *scientes*: at in altero
 calu nulla excusatio est, vt patet,
 fraudat enim legē & eludit, & quo-
 cumq; modo præsumitur fraus. l. 3.
 de probat. l. fin. D. de *in nupt.* ibi *si-
 quidem palam feceris lenius, si vero clā
 hoc commiseris, grauius punitur: palam
 delinquentes maiori pena excusantur,
 clam committentes, vt contumaces ple-*
 83 *antur.* † Ex quibus non admitto
 A. Fab. sententiā supra, qui vt hanc
 difficultatem dissoluat, varias diffe-
 rentias inter vnum, & alterum ca-
 sum conatur ioferre, vt scilicet gra-
 uius, & odiosius sit factum eius, qui
 nō vindicatur necem defuncti, quā
 eius qui tacitam fidem interpoluit,
 licet in dict. errore 10. n. 4. id ex nul-
 la iuris ratione, quæ hanc diuersita-
 tem inducat, sed ex sola benignitate
 affirmat fuisse constitutum. Neque
 rursus ferendus est Cuiac. lib. 2. re-
 sponfor. Papin. in d. l. heres 11. §. 1. in
 fine. qui ait coarctandam esse d. l. 1.
 iuxta Vlpiani interpretationem, de
 qua in d. §. hac aduersus. vt in rebus
 sterilibus accipiat: quæ sententia
 non potest convenire dictis supra
 num. 76. præterquam quod diuina-
 toria videretur.
 84 In hoc dubio enucleando diu su-
 perflidi, difficultate satis vexatus,
 circa quam vellem libentius alium
 docentem audire, quam docere: sed
 considerata vtriusq; loci serie ani-
 maduerrebam, non esse contrarios
 Seuerum, & Papinianum, qui in d.
 l. cum qui ait, quod si aliquis in legis

fraudem tacitam fidem accommo-
 dauit (quod prohibitum est toto-
 tit. C. de delatoribus lib. 10. D. & C. de
 his quibus ut indignis. l. 1. l. 3. l. in frau-
 dem l. cum tacitum D. de iure fisci, cū
 aliis relatis in Farinacio 1. parte fra-
 gment. crimin. verb. *fiscus* num. 71. &
 seq. Peregrin. de iure fisci lib. 3. tit. 1.
 num. 5. & tit. 19. Cuiac. libr. 9. resp.
 Pap. & lib. 13. & lib. 15. in l. 3. de probat.
 & in dict. l. heredem, & in l. he-
 tetes D. de his quibus ut indignis.
 Ant. Fab. dict. errore 10. Pet. Greg.
 libr. 41. Syntagm. cap. 29. num. 4.
 Gomez in l. 9. Taur. num. 22.) fru-
 ctus teneretur restituere, etiam eos,
 quos ante litem percepit, quia ma-
 læ fidei possessor est, post mortem
 vero controuersiam si antea fructus
 vendidit, eorum pretium solutu-
 rum esse cum vsuris; sed Diuum Se-
 uerum ex benignitate, nulla tem-
 poris distinctione adhibita, fructus
 dumtaxat sine vsuris soluendos esse
 decreuisse; quod idem in d. l. ani-
 maduertitur in principio, vbi dici-
 tur heredes cogendos fructus inte-
 gros reddere, in quo nulla difficul-
 tas est, cū citra distinctionē tempo-
 ris solui iubentur, id est, sine distin-
 ctione, an fructus percepti sint an-
 te, vel post litem, atque citra quoad
 hanc partem Pap. & Seuerus con-
 ueniunt. † Difficultas autem est ma-
 85 ior in *vers. ex hereditate*, qui subse-
 quitur: sed si recte eum perpendas,
 diuersum calum inuoluit, quem o-
 misit Papin. in d. l. cum qui, Impera-
 tor loquitur quando heres post mo-
 tam litē res aliquas hereditatis ven-
 didit, vel à debitoribus pecuniam
 exegit, quo casu vsuras esse reddendas
 statuit, & ideo multo diuersus
 est à præcedenti in principio, vbi
 fructus sunt restituendi sine distin-
 ctione (vt Papin. dicebat qui tan-
 tum de fructibus venditis, non de

rebus loquitur) & hoc ex benignitate, cum alijs ad vsuras secundum iuris regulas teneatur dict. *l. cum qui iuncta* nostra lege in fine, vbi solvuntur vsuræ pretij rerum ante litrem venditam, de cuius ratione mox dicemus. At in *vers. ex hereditate* res ipsæ fuerunt venditæ post litrem, quas cum vsuris restituere tenetur (vbi aduerbetur dictionem *autem*, quæ est aduersatiua, & includit differentiam in facto) quod nõ solum obtinere in rebus hereditarijs voluit Seuerus, verum & in fructibus in hereditate inuentis, de quibus non agit in principio, neque de eorum venditione, neque etiam Papin. in dict. *l. cum qui vers. sed diuini*. Hi autem fructus inuenti in hereditate si vendantur, etiam & vsuras eorum inferunt, quemadmodum si ceteræ res hereditariæ vendantur, quoniam eodem modo, ac illæ, huiusmodi fructus sunt partes hereditatis, & ne alias non videret malæ fidei possessor à se res esse euincendas, in damnum filici res, & fructus distraheret, cum sit vere dominus, vt dixi num. 75. postea grauiori iudicio cum emptore ageretur *l. neque 13. §. si quis sciens D. hoc tit.* Vnde cum mala fide & dolo talis venditio fuerit facta, vt pote post litrem contestatam, ratio ex postulat, vt restituat cum vsuris semissibus, quia mala fides efficit, vt tanquam verus debitor existimetur *l. cum qui dam 17. §. si debitores D. de vsuris*. Quod autem benigniter decreuit Seuerus apud Papin in dict. *vers. sed diuini*, non fuit circa hos fructus repectos in hereditate, sed circa illos quos perceperat heres suo labore, siue ante, vel post litrem contestatam, quos apud se retinuit, non vendidit, neque de venditione nulum verbum est, imo si ille versus

coniungatur verbis sequentibus, constabit clariss non esse venditos, sed tantum eos in vsu habuisse, & ideo benigne constituit Imperator, vt fructus dumtaxat debeantur, nõ vero pretiorum vsuræ, cum in hoc casu nullus dolus sicut in cæteris animaduertatur. Quæ interpretatio, si non ardeat, dum melior occurrat, sustinenda est, & huic coniungenda alia quam trademus infra num. 97.

Verum huic resolutioni obest 86
Pap. idem in d. *l. heres 51. §. 1. D. hoc tit.* quo loci monet fructuum post litrem contestatam perceptorum vsuras non esse soluendas, quod etiã comprobatur Paul. in *l. neque 15. de vsuris*, & noster Imp. ibi: *vsuras pretij rerum ante litrem venditarum*. Pro quorum iurium explicatione animaduerto cum Ant. Fab. Cuiac. in d. §. 1. & libr. 2. resp. Papin. & libr. 16. resp. Paul. in d. *l. neque*, & Donell. lib. 19. comment. ca. 14. † differentiam esse constituendam inter fructus ante litrem contestatam perceptos, & eos, qui post eam percepti sunt. Primi augent ipsam hereditatem, & tanquam eius partes intelliguntur, & consequenter tanquam hereditas d. *litrem veniunt §. fructus. d. l. sed si lege. §. fin. l. illud 40. §. Prado. D. hoc tit. l. in falcidia 9. D. ad leg. falcid.* Donell. sup. c. 13. & lib. 7. c. 15. & 26. Schiford. d. lib. 2. traçt. 30. q. 1. Sichard. in l. 2. n. 11. C. hoc tit. Cuiac. in d. l. in falcidia sub lib. 19. q. Papin. Barbof. in rub. 3. p. a num. 61. D. solut. mat. Ratio est, quoniam hereditas est nomen vniuersale, vt diximus sup. nu. 4. Quod augmentum & diminutionem recipit, vnde si contingat vendi fructus, possunt recipere accessiones vsurarum, & si eos in vsu habuerit possessor, eorum pretia sine vsuris restituere satis est d. *l. cum*

d. l. cum qui, siquidem vsuræ nō sunt fundorum vel fructuum, sed pecunie vt in præsentia, & semper ex possessoris negotiatione, magis quam ex hereditate percipiuntur, *l. si natus* 62. *D. de rei vind.* & corpora ipsa fructuum in iudiciis vsuras non recipiunt, sed pretia, in quibus vsura fructus est. † Fructus vero qui post litem cōtestatam percipiuntur, iam non augent hereditatem, sed dicuntur eius accessiones, atque ita non deducuntur in petitionem hereditatis vi ipsius actionis, imo officio tantum iuris tanquam illius accessorij censentur, *d. l. neque l. adiles* 25. §. *item sciendum Dig. de adil. edit. l. qui per collationem* 49. §. *fin. D. de act. empt.* Quod secus est in petitione speciali, in qua fructus ante litem percepti non insunt iudicis potestati, id est, non intelliguntur petiti repetita, explicant Barbof. sup. nu. 61.

89 & Cuiac. in *d. l. neque*. † Vnde interpretationem accipit l. Consultus in *l. non potest* 23. *D. de iudiciis*, vbi traditur non posse videri in iudicium venisse, quod accidit post acceptum iudicium, vt scilicet intelligantur omnia, quæ post litem accidunt ad officium iudicis pertinere, nam actio hereditatis proposita ea comprehendere iam non potest, & ideo hi fructus non nisi tanquam accessiones præstantur, & consequenter officio iudicis ex quibus vsuræ non soluuntur, ne scilicet daretur accessio accessionis, & commodum commodi *l. fin. C. de vsuris* l. 2. §. *si indominatas*, *D. de adminis. rer. ad cuius* quia cum fructus post litem percepti, iam non insunt actioni, atque ideo nec petiti intelliguntur, sed accedunt officio iudicis & accessionis, alia accessio esse non potest, ne alias procederetur in infinitum. Quod in fructibus accipiendum est. Neque

obstat *l. 4. D. hoc tit.* de cuius intellectu vide Gomez in *l. 45. Tagr. num. 165. in fin. cum seq. Couarr. & alios* relata Barbof. in dict. l. non potest. num. 24. de iudiciis, Cuiac. in *l. 1. D. hoc tit. circa fin. Donell. lib. 19. cap. 14. in princ. vbi Osuald. lit. D. † Nec* 99 dicat aliquis, post litem cōtestatam non debuisset fieri deteriorem conditionem actoris *l. non solet* 86. *D. de reg. iur.* cū fiat melior eo casu, quando vsuræ, quæ ante litem fructuum perceptorum non debebantur, ex die contestationis, debentur vt hic. Fieret autem deterior conditio, si vsuræ quæ ceperint ante litem contestatam, eadem post litem nō currerent, vel si fructus ante contestationem debiti, desinerent post eam esse debiti, quod non ita est *l. 3. in princ. l. lite* 35. *D. de vsur.* † Quæ omnia locum habent tam in bonæ quā in malæ fidei possessore (vt recte Cuiac. not. in dict. l. heres §. 1. In quo articulo Ioan. Martin. & Azo diuersi fuerunt, vt scribit Castrenf. ibi.) qui post litem cōtestatam pares sunt *l. sed si lege §. si ante litem*. iuncta nostra lege, vbi ex eo die, quo litem cōtestatus est, malæ fidei possessor existimatur, & ideo incipit amittere priuilegium, quod habuit, ne scilicet ultra quam locupletior est factus, condemnaretur, & ideo in *d. l. neque* ait Paul. quasi malæ fidei possessor fructus condici. Quapropter cū mysterio l. C. in dict. §. 1. indistincte loquitur, non faciens mentionem bonæ aut malæ fidei possessoris. † 92 Neque mihi placet opinio Accurs. in dict. §. 1. quam defendit Ant. Fab. ibi, vti existimentus Papin. de bonæ fidei possessore tantum loquutum fuisse. Nam rationes ab eo adductæ non obstant, cum idem in malæ fidei possessore admissit in dict. l. cum qui (quam de malæ fidei possessore

intelligendam esse nemo dubitat) ubi ait post moram controuersiam, pretia fructuum antea percepta esse restituenda cum vsuris , ergo non post ea percepta, id est post litem contestatam. Non obstat dicere cum Fabro in *d.l. cum qui* excepisse Papi. eum qui tacitam fidem dedit propter rescriptum Diui Seueri, cum si Consultus recte perpendatur , de malæ fidei possessorum loquitur , & quid dicendum esset in quolibet simili respondet, vt scilicet post litem vsuræ pretiorum non debeantur, vt

- 93 in dict. §. 1. † Neque item obstabit, non esse spectandam in prædione contestationem vt in mala fide constituator, qui non ex die vëditionis, vt bonæ fidei possessor, sed ex tempore perceptionis teneatur. Diuersitas quippe hæc nihil ad rem facit, cum solum euincat argumentum, vt prædo ad maiores vsuras teneatur, quam bonæ fidei possessor, quia soluit ex die perceptionis , sed non euincit ex hoc sequi , vt soluat post litem. Maiores autem vel minores vsuræ non obstant, cum etiam bonæ fidei possessor ad nullas teneatur si locupletior factus non sit vt in præfenti.

- 94 Vnde interpretor *l. illud. 40. §. Prædo. D. hoc tit.* ubi dicitur prædonem fructus suos non facere, quia augent hereditatem, ideoque eorum quoque fructus præstare debere : bonæ fidei possessorem eos tantum restituere quasi argumenta hereditatis, per quos locupletior est factus. Quæ traditio ita intelligenda est, quasi velit dicere Paul. prædonem restituere teneri omnes fructus, & fructuum fructus, hoc est vsuras pretij, cum vsura sit fructus pecuniarum, & hoc quasi augmenta hereditatis quæ scilicet his aucta est. ergo de fructibus perceptis ante litem contestatam acci-

piendus est Consultus , non vero post eam, cum iam eo tempore fructus non augeant , & semel petita hereditas, à quo tempore petita est, iam non potest recipere augmentum vel diminutionem, quia quale quid est cum petitur, tale datur *l. 2. D. de vsur.* cum traditis ad eius explicationem supra cap. 1. §. 2. n. 55. Neque formula actionis, per quam petitur *hanc hereditatem meam esse aio*, potest comprehendere fructus postea perceptos siquidem hoc verbo *hanc* non possumus demonstrare, quod eo tempore perceptum non est, & hoc modo Papin. in d. §. 1. dixit fructus, qui hereditatem auxerunt, ad differentiam fructuum perceptorum post litem, qui augent condemnationem. Accedit quod cum in d. §. *prædo*, parificetur prædo cum bonæ fidei possessore , qui debet restituere quasi augmenta hereditatis fructus , ex quibus locupletior est factus, constat de tempore ante litem contestatam agi, post eam autem non attenditur an sit locupletior, vt in nostra lege, in vers. *post litem*, vnde euincitur dict. §. 1. esse intelligendum tam de bonæ quam de malæ fidei possessore. Quam sententiam postea sibi contrarius tenuit Accurs. in *d. l. neque*, verbo *litem*, & Donell. d. cap. 14. vers. *sed videndum*. † Ex quibus producantur intellectus ad *d. l. neque*, vt habeat locum quando fructus fuerint venditi, & in pecuniam redacti *l. 4. de pactis dotal.* iuncta *d. l. cum qui*. Corpora autem ipsa fructuum nunquam recipiunt vsuras, & ita recte dicitur fructus , qui accesserunt officio iudicis (id est perceptos post litem moram) alias accessiones non recipere, id est vsuras, quia accessio accessiois dari non potest, sicut non datur vsura vsuræ, vt dixi *l. improbum facinus. 20. C.*

96 *ex quib. caus. infam. l. fin. C. de vsur. rei iud. l. placuit 29. D. de vsur.* † In secunda autem parte loquitur Paulus de possessore malæ fidei rei particularis, qui percepit antè contestatione, in qua non veniunt fructus, nec iudicis potestati insunt, vt in hereditatis petitione, notat Barbof. *sup. d. num. 61.* Quia fructus non augent rem certam & determinatam, qualis est fundus, & ideo qui fundum petit, hos fructus non petit, vnde peracto iudicio, & conuicto possessore, certum est condici eos fructus *condictione sine causa*, vel ex iniusta causa *l. 3. C. de condit. ex lege. l. 1. §. si. D. de condit. sine caus. conditio* quippe actio stricta, in quam non veniunt vsuræ, nisi stipulatæ *l. Titius de praescript. verb.* & ideo in condictione fructuum præteritorum, qua intenditur contra malæ fidei possessorem, qui in proprietate victus est, non veniunt vsuræ, quia non sunt deductæ in obligationem, docet Cuiac. *l. neque, & in d. §. 1.*

97 Secundo interpretor *d. l. 1. Cod. de his quib. vt indig.* vbi post litem contestatam in petitione hereditatis præstantur vsuræ fructuum post litem venditorum. Difficultas sane ardua, vt pote à nemine discussa, nā Cuiacius in *d. §. 1. circa fin.* eam non soluit neque Anton. Fab. ibidem, & in *d. decad. 38. error. 10.* Sed meo iudicio vere dicendum est, quod cum heredi à quo auferitur hereditas, omne emolumentum auferatur ex *D. Pij rescripto in l. cum quidam. 17. §. in tacito D. de vsur.* & hoc remissū fuerit à Seucto ex benignitate, vt diximus *sup. num. 85.* Postea in *vers. ex hereditate ad ius commune iterū* redit, vt scilicet emolumentum omne auferatur, quando possessor post litem vendidit res hereditarias vel fructus in hereditate repositos:

quo casu noluit supradicta benignitate vti, quia cum post motam controuersiam heres debitor cēfatur, argum. *l. si cum 6. D. de iure fise.* vt pote quod malæ fidei possessoris aut prædonis loco habeatur. *l. prædonis 46. D. hoc tit. ad semisses vluras cōdemnatur*, quas debitores fisci soluere solent *d. l. cum quidam §. debitorer.* (Semisses autem vsuræ sunt, si pro centum aureis, singulis annis sex præstentur, vt docet Btiffin. de verbor. iur. verbo *semisses*, Daaten. ad tit. de vsuris cap. 3. & And. Schottus lib. 4. obseru. c. 32.) est certe quod heredi imputetur, cur post contestationem distraxerit res hereditarias, quas sciebat ad fiscum pertinere, & ideo ratio expostulat, vt durius teneatur, arg. *l. ancillarum 27. ibi aut post petita. l. in estimationibus. 48. D. hoc ti.* vidēda sunt quæ dixi *sup. n. 85.*

Sed quomodo debeant cōputari 98 vsuræ inspectio necessaria est. Itaq; dico, lege 12. tab. olim cautum fuisse ne quis excederet vnciarum scēnus, vt refert Tacit. lib. 6. Annal. ibi, *Nā primò duodecim tabulis scēitū, ne quis vnciaris scēnore amplius exerceret, cū antea ex libidine locupletum agitaretur. Deinde rogatione tribunitia ad semuncias redacta.* Postea autem cum grauiores & duriores vsuræ exercebantur (verus illo xuo vibi funebre malum) modus earum definitus est à Iustin. in *l. eos 26. §. 1. C. de vsur.* docet Gasp. Roderic. de annuis reddit. lib. 3. quæst. 4. à num. 36. Duaren. ad tit. de vsur. cap. 3. Cuiacius in *l. constitutionibus 20. C. de vsur.* Pet. Gregor. libro 21. syntagm. capite 3. numer. 17. & 18. & cap. 4. arque ita computabūtur hæ vsuræ iuxta taxam dict. §. 1. vel secundum modum propositum in *l. fin. C. hoc tit. †* Verum cum omni iure vsuræ damnatæ sint, neque hodie in toto orbe Catholico debeat-

tur, vt notant DD. per cap. 1. & cap. debitor. 6. de iur. iur. an. Nauarr. in cap. 1. 14. q. 3. Petr. Gregor. dict. capit. 3. Couar. lib. 3. variat. cap. 1. Gutier. de iuramen. confim. 1. part. cap. 2. & libro 2. canon. 18. Azor 3. tom. moral. lib. 5. tractat. de vsur. cap. 1. Molin. de inst. & iur. tom. 2. disput. 301. & sequ. Spino de testam. in rub. 15. part. Pichard. in 6. actionum quæst. 8. de action. Rodrig. dict. quæst. 4. & Morla in empr. titul. de rebus cred. 8. qu. 25. sed dubitari potest, an aliquo modo decisio huius legis nostræ circa vsuras sustineri possit, ita vt præter sortem principalem fructuū, aut pretiorum aliquid magis debeatur. In quo dubio tenendum censeo, ex capite vsurarum minime posse aliquid exigi, licet contrarium dicendum sit, quando ex ratione damni emergentis, vellucris cessantis aliquid petitur, nam hoc casu si petatur vsura per modum eius quod interest, iure Canonico permittitur, vt docet Gutier. dict. cap. 2. num. 3. Couar. 3. variat. cap. 4. Barbosa. in l. de diuisione. 3. à num. 13. D. solut. matrim. Molin. sup. disp. 314. Atque ita nostra lex praticari poterit, vt dum loquitur de vsuris, ad rationem interesse res reducatur, dum modo coram iudice liquiderit, vt docent Pichard. dict. quæst. 8. numer. 35. Roderic. dict. quæst. 4. num. 82. & folius qu. 5. per tot.

300 Denique ait noster Imperator non solum post litem contestatam fructus præstandos, qui percepti sunt (quod indistincte de omnibus fructibus intelligit. post quod 28. D. hoc tit.) verum & qui percipi poterant l. fructus 33. l. si natus 62. D. de rei vind. l. domum. c. eod. dict. l. sed si lege & sed & fructus l. generaliter 78. de reg. iur. §. & si in rem. vers. & si hereditas. Inst. de offi. iudic. Quid autem

hæc verba significant, explicant Ant. Fab. in d. l. fructus Gilchen. in §. ei vero ex nu. 3. de rer. diu. Pichard. in d. §. & si in rem. num. 67. De practica huius actionis videndi Gom. in dict. l. 45. Taur. num. 165. Couar. in pract. cap. 12. & libellum Hispano sermone lege apud Paz in prax. 3. tom. cap. 6. §. 11. Villa-Diego Politicæ fol. 128. Hæc circa hanc legem auditoribus meis dictabam, cum primum hanc Iustin. Codicis cathedram sum adeptus.

CAPVT III.

De variis sterilitatum causis, quæ remissionem mercedis colonis præstare solent. Redigitur in amicitiam lus Pontificium & Ciuille.

SUMMARIUM.

- 1 Omnia mortalibus non sine magno labore contingunt.
- 2 Nihil est maioribus periculis magis obnoxium, quam segetes & plantæ.
- 3 Causa qua magis easdem ledunt.
- 4 Vis maior qua sit, & n. 5.
- 6 Locustæ & similes messorum denestrationes, pestilentia sunt causa. & n. 7. & 8.
- 9 Qua sit labe in l. ex conducto 15. §. si vis D. locat. Quid vredo, rubigo & lues. & n. 10.
- 11 Sterilitatis causam præbet incursum hostium, bellum, aggressura latronum.
- 12 Ob supradictas causas concedendam esse remissionem pensionis colonorum aquum est.
- 13 Qua sit vera ratio, quare concedatur eis in causis remissio, & nu. 14. & 15.

16 Adducitur difficultas capit. propter sterilitatem de locato, & d. lex conducto §. si vis. vers. si quatenus.

17 Qua sint interna & externa damna.

18 Que de difficultate huius iurium scripserint & solutiones Card. Cuiac. & aliorum, & num. 19. 20. 21. & 22.

23 Explicatio qua magis ad ea iura videtur convenientior, & n. 24. 25. 27. & 28.

26 Expenditur sententia Saliceti.

1 **N**IL sine magna labore naturā quidquā dedisse mortalibus recte dixit Horatius libro Sat. 9. Extorsit id primi parentis nostri peccatum, cui in dictum illud funestissimum, *In sudore vultus patetis, & spinas & tribulos germinat*.
2 *his tibi terra. †* Quapropter nihil videtur in rebus magis obnoxium, neque quidquam est maioribus calamitatibus, periculisque magis expositum, quam segetes & plantæ. Plerumque enim vidimus certum illud Ovid. i. Metam.

Sternuntur segetes, & deplorata colonis

Vota iacent, longiq; periit labor irritus anni.

Omneque (ut considerat D. Chrysostom. 4. homil. 9.) quod in rebus est, habet aliquid quo corrupti possit, ac lædi, singulis quibusque corporibus variaz morborum species inferunt corruptelam, frugibus autem & messibus nihil est quod non lædat, ita in eas descendunt tribuli, lappæ & reliqua id genus, auctore Plin. i. 8. c. 17. sicut inter homines gravissimi morbi, ad quod alludit Virg. lib. 1. Georg. vers. 139.

Mox & frumentis labor additus, ut malaculmos

Esset rubigo sequisque horreret in arvis

Carduus, intereunt segetes, subit aspera sylva,

Lappæ, tribulique, interq; nitentia culta

Infelix lolium, & steriles dominantur habena.

Nec minoti elegantia Ovidius libr.

5. Metamorph.

..... Primi segetes moriuntur in herbis,

Et modo sol nimius, nimius modo corripit imber,

Syderaq; & venti nocent, avidaq; volucres

Semina iacta legunt, lolium, tribulique fatigant

Triticæa messes & inexpugnabile gramen.

† Sæpeque vidimus perire segetes 3
in imbribus, immodicis pluviis, fluminum inundatione, Solis ardoribus, vredine, chafmate, frigore, siccitate, incendiis, aliisque innumeris casibus, quos perstringit Vlpian. in l. ex conducto 15. §. si vis. & Caius in l. si merces §. vis maior. D. locati. & Rex Alphonsus in l. 22. tit. 3. part. 4. † Quæ 4
iuxta primo loco tanquam generaliore, & quæ alias comprehendit calamitates, enumerant vim maiorem. Quæ etiam dicitur casus, fatale damnum, casus maior, vis magna, vis tempestatis, in l. verum 11. §. si locupletis Dig. de minor. l. si ut certo. §. quod vero D. commod. l. si quis de num. 9. §. Iulianus l. si fundus 33. in fin. D. locat. l. 3. Dig. de fund. instr. l. fluminum 24. Servius. 4. D. de damn. infect. l. 1. §. is vero de obligat. cap. reuerimini 6. 16. quæst. 1. Cæli vitium vocat Imper. in l. licet. 3. C. de locat. & Summ. Pontificin cap. propter sterilitatem eod. tit. in Decretal. † Hanc vim maiorem 5

Græci *ἱδρα* appellantur, id est, iram diuinam, quod non ab hominibus, sed admirabili Dei quadam potentia inferitur, & cœlis demissa est, ex speciali ira Dei, vt Theophrastus ait, quem refert Alciat. 2. prætermis. in dict. §. vis maior, & postea Budæus in annot. ad illum §. Ad idque spectat Plin. lib. 18. capit. 28. circa fin. Duo genera (inquiens) esse cœlestis iniuria meminiſſe debemus, vnum quod tempeſtates vocamus, in quibus grandines, procellæ, cæteraque ſimilia intelliguntur, quæ cum acciderint vis maior appellatur. Publica hac & magna differentia à prioribus, aliis rubiginē, aliis vredinem appellantiſſimis, aliis vero ſterilitatem. Sic etiam Cicero lib. 2. de inuent. fortune vim dixit his verbis, *Casus est cum demonstratur aliqua fortuna vis voluntati obſtiſſe, vt cum Lacedemoniis lex eſſet, vt hoſtias niſi ad ſacrificium redemptor præbuiſſet capitale eſſet, cum ſacrificij dies iſtaſſet, in urbem ex agro cœpit agere, tamen ſubito magnis commotiſſimis tempeſtatiſſimis ſuuius ira magnus & vehemens factus eſt, vt eo traduci viliſſima non poſſent.* Ouidius quoque *Iouis iram* vocauit lib. 15. Metamorph. in fin. vbi gloriatur ſui nominis famam non interituram, etſi ferrum, ignis & ventuſtas, & *Iouis ira* contra niteantur.

Iamque opus exegi, vt neque Iouis ira, nec ignes,

Nec poterit ferrum, neque edax a-
bolere vituſtas.

Et ita rectiſſime *Iouis iram* exponit ibi Raph. Regius, id eſt ſeuam calamitatem, tempeſtatem, fulmen. Cōducit Horat. lib. 2. od. 17. & in epod. od. 7. vbi mortem & caſum acriorem vim nuncupat. Cicer. pro Plantio Senec. lib. 4. de benefec. capite pen. Theophrast. Columel. quos refert Alciat. lib. 2. prætermis. in dict.

§. vis maior; vbi etiam Budæus in annot. ad Pande& Pet. Gregor. lib. 36. ſyntagm. cap. 25. num. 3. Hotman. Schar. de verbis iur. verbo vis maior, idem Hotman. lib. 4. obſeru. cap. 16. Donell. in l. 6. C. de pignor. act. Gotofred. in d. §. vis maior, vnde ſub ea voce comprehenduntur omnes ſterilitatum ſpecies, quæ ſecundæ naturæ vices fructus ſolent corrumpere & remiſſionem mercedis aut pēſionis colonis præſtant, quæ etiam appellantur *caſus fortuiſſi*, de quibus Caroccius tract. de locat. tit. de caſib. M. Del Rio in l. contractus c. 1. & 12. de reg. iur. vbi etiam Pet. Fab. Medices de caſib. fortuit. 1. p. q. 12. Don. ſupra Gregor. lib. 21. ſyntagm. c. 12.

Pertinet etiam ad hanc vim diuinam graculorum, ſturnorum & locuſtarum cohortes, quæ peſtes dicuntur agrorum d. §. ſi vis l. excepto 18. in fin. C. de locat. d. l. 22. p. ibi, o por aues, o por langoſtas, o otros guſanos que los comieſſen. ſturni & graculi volitant gregatim, agrosque de populat. Plin. lib. 10. c. 14. Cuiac lib. 5. obſeru. c. 26. & in l. certi iuris poſt med. C. de locat. Gotofr. ſup. Cerda ad illud Virg. 1. Georg. nihil improbus anſer. nu. 23. ira Deorum vocantur à Plin. lib. 11. cap. 36. tradunt Ludou. Vives ad D. Auguſt. de ciuit. Dei c. 45. lib. 16. Abul. lib. 7. Paralip. c. 7. q. 32. Stuchius lib. 2. antiquit. conuiual. cap. 9. Arias Mont. de Arcano ſerm. c. 78. & Simon Maiol. in dieb. Canicular. colloq. 1. & 5. Locuſtarum autem maiora ſunt damna, vt indicat Imp. in d. l. excepto, ibi, educi locuſtarum pernecie. † Dicta eſt locuſta quaſi loca vrens, quia omnia deſpascitur & deuſtat, & ita Iudic. cap. 6. exercitus hoſtium omnia deſtituens inſtat locuſtarum eſſe dicitur, & inter alias maledictiones, quas Dominus comminatur populo Deuter. cap. 28. locuſtas pro-

promittit, facit dict. cap. reuertimini.
De his ita loquitur Plin. dict. cap. 39.

*Dirag, mēibus conegunt nube multa
contalto aaurētes, omnia verō morfu
erodentier.* † Vnde præter certam ster-

8 *tilitatem, periculum etiam pestilē-
tiæ adferunt; docet Oros. libr. 5. hist.
cap. 11. Iulius Obsequēs de prodigiis
cap. P. Plantio, & M. Fuln. cons. re-
fert Menoch. de recuper. rem. 12. nu.*

36. Montan. in Ioel. ca. 1. Maiol. sup.
Durantius lib. 2. variar. ca. 10. ex quo

non est mirum, si locustarum pernī-
cies inter causas sterilitatis ponatur

in dict. iurib. quemadmodum in-
ter casus inopinatos & insolitos,

Menoch. sup. num. 36. & de arbitr.
ca. 80. num. 9. Valaf. de iur. emph. q.

27. num. 25. Quo autem sumptu &
impensis locustæ capi & occidi pos-

sint, tradit Auendan. in cap. Præt.
2. p. cap. 10. numer. 26. Mexia de taxa

pann. conclus. 5. numer. 41. Bobadil.
libro 5. polit. cap. 4. numer. 41. Villa-

Dieg. in polit. capite 5. §. 30. & 32.
& 72.

9 *Sequitur in d. §. si vis, sed si labes
facta sit, cui consonat l. fin. D. locat. l.
licet. §. C. cod. ibi. si qua lue tempestatis:*

*& l. C. de iur. emph. ibi, emerferit cla-
des. Quod de hiatu terræ, seu chaf-
mate accipiunt Biffon. Præci. & re-
liqui, quos refert Schard. de verb.*

*iur. verbo labes. ex d. l. verū §. si locu-
pleti. l. cum res a 7. §. fin. de legat. 1. sed
in contrarium est Budæus in d. §. si*

*vis (quem allegat etiam Cuiac. libro
15. obseru. cap. 17. & tract. 8. ad Afric.
in l. 35. D. locat. & in l. certi iuris, vers.*

*quæritur. Cæd. Corta in memorab.
verb. labes) qui postquam supradic-
tam interpretationem tradidit, vt*

*eo labes, reponit Tabes, quoniam de
terræ hiatu postea agit Consultus.
Quem explicat Cuiac. de soli fra-*

*gore, quando ruina non venit ex i-
mo, sed ex summo, veluti si mōs de-
cideret, vel si ex fundo victino crassa*

*lapsa sit. Verum omnes rejicit Go-
tofred. in l. fin. de locat. quia labes de vi-
ventorum incaute, vt credo accipit.*

*Præter omnes autem existimo, cam
vocem, generice sumptam significa-
re omnem morbum, quo segetes &*

*plantæ solent languescere & arefce-
re, sicut homines aliquo morbo cō-
sumpti Plin. libr. 17. cap. 24. iuxta il-*

*lud Virgil. libro tertio Aneid.
vers. 137.*

--- Subito cum tabida membris

*Corrupta cæli tractu, miserandaque
venis*

*Arboribus saxisque lues & latifer
annus:*

*Arebans herba & viltum seges a-
granegabat.*

† Cuius generis species ponit Con-
sultus, quæ sunt *veredo*, quādo frigo-

re læduntur arbores & vineæ, cuius
contrarium est *Solis feruor*, siue *rubi-*

go, quæ fit ex rore concreto vel pu-
trefacto, qui in spicam receptus, &
non exculus, sed calefactus à Sole

spicam exurit, frugum præcipuum
vitium, & maxime notum agrico-
lis, idiotismo nostro dicitur *Aunblar*

se el trigo, de eo præter Plin. supra
Columel. lib. de arboribus capit. 13.

tradunt Gaspar Sanchez in Ioelē
Prophetam cap. 1. num. 12. Demster.
ad Rosin. lib. 4. antiquit. cap. 7. circa

fin. Gotofred. Budæus & alij supra,
Scaliger in Theophrast. *lues autem*

tēpestatis vocatur in dict. l. licet, quā-
do vi tempestatis, ventorum, pluuię
aut fluminum plantæ, arbores aut

segetes læduntur, vel si flumen
agros inundet, vel incendium con-
sumat, vel terræ motus destruat, &

l. fluminum §. Servius D. de damn. infest. Symmach. dict. epist. 7. Plin. lib. 8. epist. 17. docent Menoch. de recuper. rem. 12. ex numer. 12. Bossius de remission. merced. conduct. numero 103.

1. Hæc de vi maiori seu de vi diuina: humana quoque solent non minores aliquando euenire calamitates, à quibus sterilitates frugum oriuntur, ut puta si incursum hostium deuastratur ager, vel ab eis occupetur *dict. §. si vis l. in rebus 18. Dig. commod. l. perinde 34. D. locat. l. cum vnus 12. §. si n. D. de reb. auct. iud. poss. l. 1. §. si vero de oblig. & auct. Menoch. supra num. 41. & Bossius nu. 104. idem erit si belli causa ager in cultus relinquatur, neque coli possit aliquo tempore, docet Valascus de iur. emphyt. quest. 27. ex numer. 13. Castillo lib. 3. quotid. capit. 3. num. 37. 39. & 61. Bossius supr. vel si exercitus præteriens per lasciniam aliquid abstulerit, *dict. §. si vis l. si pendentes 27. §. si quid verserit. D. de usufruct. l. 2. C. de pascuis publ. lib. 11. Castiodor. libro 4. var. epist. 36. vel aggressura latronum segetes deuastrantur l. damnum 12. C. de locat. l. perinde 34. D. cod. d. l. in rebus l. inter 26. §. non omnia D. mandat. explicant Fulgos. in l. ex conducto num. 1. D. locat. Cuiac lib. 26. obser. cap. 32. Morl. in empr. tit. de locato**
12. quest. 1. num. 14. † Quibus & aliis casibus cum segetes sint expositæ, unde facile euenire possit sterilitas, quæ magno incommodo afficiat colonum, qui prædium conduxerat, ut suis necessitatibus fructibus subueniret, ne supra damnum seminis & laboris amissi, mercedem præstare cogeretur, non sine ratione Imper. in *l. licet Cod. de locat. & Pontif. in cap. propter sterilitatem. cod.* statuerunt sterilitate ex causis supradictis contingente concedendam esse colono

remissionem pensionis, si aliorum annorum vbertate nequeat fieri compensatio. Quod etiam comprobatur Vlpian. in *dict. §. si vis* cum aliis illius legis Caius in *dict. §. vis maior l. 2. tit. 8. p. 5.* explicant in dictis iur. DD. & alij quos recenset Morl. titu. 10. q. 1. in princ. Pichard. in §. actionum. quest. 17. num. 42. Inst. de act. Valasc. dict. quest. 27. per tot Gaill. libr. 2. pract. obseruat. 23. Doctiss. & excelli ingenij & iudicij vir Gregor. Lopez Madera in suprema Curia meritisissimus Regius Consiliarius amittaduer. capit. 16. Menchac. controuerf. usufruct. lib. 3. capit. 54. Corrocius de locat. titu. de remiss. merced. Bossius sup. Anton. Fab. in Cod. Fabrian. in titu. de locat. & de errorib. decad. 8. error. 8. Molin. de iust. 2. tom. disputat. 495. Castillo libro 3. quotid. ex numero 19. capite 3. & Cened. collect. 116. ad Decretal. † Qua autem ratione hæc iuris traditio innitatur, nondum est in comperto, ut constat ex Barr. & Salicet. in dict. l. licet Castren. in dict. §. si vis num. 5. & aliis relatis à Pinell. in l. 1. Cod. de rescind. l. p. c. 3. num. 21. M. Del Rio in d. l. contractus cap. 21. de R. l. Morl. d. q. 1. nu. 6. Gom. 2. tom. var. c. num. 13. Conn. lib. 7. comm. e. 11 nu. 13. Donell. lib. 13. com. c. 7. Madera sup. num. 2. Qui varie huius rei rationem inuestigauerunt, quorum dictis in his scholis minime adquiescunt viri docti, neq; ego. † Sed eorum quoque omilla ratione semper existimauimus veram rationem assignasse Alexand. Imp. in *d. l. licet*, ibi, *juxta bonam fidem*. Nam cum contractus locationis sit bonæ fidei §. actionum. Inst. de act. vbi not. Pichard. q. 1. & vltro citroque obligatorius, *l. iuris gentium. 7. D. de pact.* & in quo negotium mutuum geritur cum alter alteri obligetur propter eam mutuam & reciprocam

cam obligationem, & præstationem vnusquisque aduersus alterum desiderat, vt res sibi ex bona fide generatur, & omnia secundum æqui bonique regulas fiant, vt quod quisq; in alio desiderat, & ipse teneatur exhibere. *l. 1. D. quod quisque iur.* & hoc est quod docet *l. bona fides 31. D. de poss.* Itaque cum hic contractus iuxta bonam fidem procedat, id est æquitatem contineat, & æqualitatem *l. & si quis 14. §. hac actio D. de religiof. l. si mandauero 22. §. Iulianus D. Mandat. l. 2. §. 1. D. de precar.* natura æquum est, vt colonus, qui fundum à te conduxit, vt inde fructus perciperet, & ea mente ad pensionem soluendam se obligauit, quod si nulli percipiantur absque propria culpa, led fatali, & maiorivi, vt eadem remittatur solutio, nam vt ait Cassiodor lib. 4. variar. epist. 38. & 50. æquum est, vt agrorum fructibus enudatis subleuentur onere tributaria summionis, quod fieri debere pietas acquiescit, vt quantum possessor laborauit, utilitas subleuetur, quatenus mensurata conferatur quantitas beneficij, dñi modus integer cognoscitur lesionis, repugnante siquidem natura qualibet cedis industria, nec prodest laboris studium impendere, quæ vbertas loci non cognoscitur adiuuare. Hucque respexit I. Consultus in d. §. si vis. ibi, ne vltra damnum seminis amissi mercedes prestare cogatur. & d. l. 22. p. ibi *Ca gnusada cosa es, que como el prœr de la semente el señor priede la renta.* Quod maxime conuenit æquitati illi naturali, & bonæ fidei, quæ in contractu locationis desideratur, & ideo iustissime, ne contractus claudicat, ad remittendam pensionem dominus compellitur, cum fertanda sit illa æqualitas *l. 1. D. de Instit. act.*

15 Vnde sicut in sterilitate remissio-

nis damno afficitur dominus, sic etiam in vbertate nimia, quæ nulla industria coloni prouenerit augeti debet & pensio. *l. secundum naturam D. de reg. iur.* nam damni & lucri solet à pari procedere ratio. *l. vn. §. pro secundo C. de caducis §. illud. Instit. de Societat.* alias duplici damno dominus vexaretur, quod sane esset iniquum arg. *l. si non fuerit 95. §. fin. D. pro socio*, cum ijs quæ notant Fachin. lib. 2. contr. cap. 95. & Lara de Capellan. lib. 1. cap. 15. per totum. Ita tenuerunt Accurs. in d. §. vis maior, vbi Bart. & alij, Panormit. in d. cap. propter. Gomez dict. cap. 3. num. 18. Siehar. num. 11. & 2. in d. l. licet, Madera supra cap. 11. nu. 13. Quidquid in contrarium nitantur Castren. l. n. 6. Fulgos. in d. §. vis maior. Pinell. d. cap. 3. num. 34. Cuiac. lib. 26. obleru. cap. 33. Valascus d. q. 27. num. fin. Molin. d. disp. 495. Qui vix satisfacere poterunt doctrinæ supra adductæ.

Ex quibus infero interpretationē 16 ad iura difficillima, & quæ adhuc sine pace videntur pugnare in d. l. ex conducto §. si vis. vers. si qua tamen. *D. locat. & in dict. cap. Propter sterilitatem. Decret. eod. tit.* Quæ tamen in internis damnis, quæ intrinseca violentia rem afficiunt nulla extrinsecus adueniente causa cum loquatur Vlp. in dict. vers. si qua tamen hoc damnum colonis minimi prodesse ad remissionem affirmat, contrariū statuente Pontifice in d. c. propter. vers. si vel vitio rei. ¶ Interna autem 17 damna sunt, veluti in animalibus mors, dict. *l. in rebus. l. contractus 23. de reg. iur.* in rebus inanimatis, si vinum coacuerit, frumentum putrescat, si fruges nimia vbertate siluescant, vel lasciuiant (vt Seneca ait epist. 39.) terra hiatus faciat, arefcant plantæ, explicant Donel. in

Zz

16. D. de pign. act. ex num. 3. Budeus
 18 in dict. §. si vis, pag. 3. 7. † Huic diffi-
 cultati vt satisfaciā Hostiens. Ioan.
 Andræ. & Imola in dict. cap. pro-
 pter, Bart. Castiens. & Fulgol. sup.
 Pinel. in l. 2. C. de rescind. l. p. cap. 3.
 num. 23. Valasc. d. quæst. 27. num.
 39. Morla dict. tit. de locat. quæst. 1.
 num. 15. & 16. Cuiac. lib. 26. obseru.
 cap. 32. D. Gregor. Madera animadu-
 uer. cap. 16. num. 8. & alij relati à Ce-
 ned. sup. d. collect. 16. nihil non ten-
 19 tant. † In primis admitti non debet
 Cardinal. qui in dict. cap. propter
 addendam esse negationem existi-
 mat. & legendum *NON vitio rei*.
 20 † Minusque est recipiendum quod
 Cuiac. ait, Pontificem scilicet a-
 liud mente concepisset, & aliud scri-
 psisse scribentē & ita legi debere *vi-
 tio cæli*. Nam si vitio cæli sterilitas
 contigisset, ad quid nulla culpa in
 21 colono desideraretur? † Vnde Ber-
 nard. in d. cap. propter, & Imola nu.
 7. quos sequitur Gregor. in dict. l.
 22. tit. 8. p. §. gloss. fin. distinguūt in-
 ter vitia rei, quæ cura, & labore co-
 loni potuerunt reparari, & ea quæ
 nullo modo possunt, vt in his dam-
 num coloni non interueniat, in illis
 vero contra sit: de quibus accipien-
 dus est Consultus in d. vers. *si quata-
 men*, quia damnum illud magis cul-
 pa sua, & negligentia prouenerit, cū
 potuerit auertere rancas, vermicula-
 tiones, cæterasque herbas exitia-
 les, contra quas runcatio inventa
 est, siquidem si ipse herbās, quæ se-
 getes suffocabant curaret extrahere,
 apud nos est *escardar las*, sterilitas
 non ita noceret. Vell si vinum co-
 cuerit (quod de vino pendente,
 non calcato, neque in doliis posito
 accipe, sed quando vix erant pen-
 dentes, quæ ita exasperauerint, vt
 maturescere non possint, hac signi-
 ficatione vix sub voce *vinum con-*

tinentur, vt cum Cuiac. supra om-
 nes notant) quia cum vitio soli id
 accidat, & colonus potuerit præ-
 uidere, sibi impuret. At Pontifex
 de eo vitio agit, quando nulla culpa
 coloni intercessit, neque vlla eius
 industria effici potuit, quominus
 sterilitas non contingeret. † Quæ 22
 interpretatio non sit s explicat dif-
 ficultatem, quia de culpa coloni
 nulla mentio est in d. vers. *si quata-
 men*, & quod vinum acidum fiat,
 nulla quoque negligentia coloni
 considerati potest, etiam si sit iam
 collectum, quamuis eo casu remis-
 sionem non possit petere, vt dice-
 mus. At vero si vix penderent,
 quis nescit, quod si exasperauerint,
 vel coacuerint, ita vt de earum pro-
 ventu nihil adquiretur, veram
 esse sterilitatem? argu. d. §. vis vers.
sed si vredo, quam non inducere-
 mus si culpa coloni accidisset, tunc
 enim & in maioribus cassibus tene-
 retur d. l. 1. §. *is vero de oblig. d. l. ex
 conducto §. cum quidem D. locati*, vbi
 propter vetustatem vinearum non
 datur remissio, sibi autem imputer,
 qui vineam eam, quam sciebat iam
 infructiferam fieri, conduxit, arg.
 l. siue 22. D. de negot. gest. sicut eo-
 dem modo imputare sibi debebat,
 qui fundum saxosum, aut pestilen-
 tem locasset, qualis describitur in l.
 pen. D. de reb. eorum. & in l. 4. C. de e-
 dil. act. Itaque si male, aut intem-
 pestiue fundum coluit, vel sua cul-
 pa vvas nimis sero collegit, quæ ob
 id putrefactæ sunt; vel si fructus
 negligenter custodiuit ab auibus,
 tunc remissionem non accipiet l. si
 merces 25. §. conductor. & §. culpa. D.
 locat. d. c. propter l. 2. tit. 8. p. 5. Valasc.
 supra num. 39. Carocius tit. de re-
 miss. merced. num. 6. & seq. Molin.
 d. disput. 495. versic. secundus cuen-
 tus.

23 His itaque reiectis interpreta-
tionibus, existimarem & iure Cano-
nico, & Ciuili certum esse, sterilita-
tis causam committi, quando dam-
num ex ipsa re oriatur, nulla culpa
coloni interueniente, veluti si peco-
ra, quæ conduceris moriantur d.l.
contractus, vel si vineæ ita asperæ
prodierunt, vt minime ad fructum pro-
sint, quem morbum *crudelitatem* vocat
Plin. lib. 17. hist. cap. 24. num. 7. vel si
vitiis, aut oleis scabies contingat,
vel inarescant, de quibus infirmita-
tibus multa apud Plinium, & nostrum
Hispanum Herieram lib. 2. de Agri-
cultura cap. 14. His casibus absque
dubio est, sterilitatem causari, &
consequenter remissionem dandam
esse; quia huiusmodi vitia natura-
lia, & interna non minus inducunt
sterilitatem, ac accidentalialia, & ex-
trinseca, quæ ex causis supra scriptis
24 proueniunt. † Vnde Pontificem lo-
quutum de eo vitio, & morbo in-
terno constat, in quo nulla culpa
coloni interueniret. Dixit autem
elegantissime, *sine culpa coloni*, quia
licet morbus ex ipsamet re potuit
oriri, causari quoque potuit ex cul-
pa ipsius coloni: veluti si pino, aut
palmarum auferatur cacumen, vel si in
vinetis male se gesserit, vel negligē-
ter, vt probat Herrera lib. 3. c. 39. &
Plin. d. cap. 24. ibi, *Vitiis morbus pe-*
culiaris est articulationis, tribus de causis,
vna vitumpestas, altera cultura im-
peritia lapsa, & postea, & culpa vini-
torum colentium, cum perstringuntur,
aut circumfessor iniuriis oculis verbera-
nt, vel etiam subarator imprudens la-
xeauit radices, corpus desquamauit.
Est & quadam confusio falcis hebetio-
25 *ris.* † Ex quibus iam patet Doctissi-
mum Pontificem Gregorium IX.
non sine mysterio requirere ad steri-
lilitatem, quæ ex ea ipsa re oriatur,
vt sine culpa coloni contingat,

cum alias hæc vitia ex eius imperi-
tia, culpa, aut negligentia proueni-
re possent, vt ait Senec. lib. 2. de be-
nefic. cap. 11. his verbis, *Perdit agri-*
cola quod sparsit, si labores suos desti-
tuit in semine, multa cura facta produ-
cunt ad segetem, nihil inde fructuum
peruenit, quod non à primo vsque ad
extremum aqualis cultura persequi-
tur. † Vnde declaranda est senten-
tia Salicet. in d. 1. licet, & aliorum
quos sequitur Morla d. q. 1. num. 13.
& sequent. Qui dicebant remitti
pensionem, quando sine culpa co-
loni fructus fuerunt subrepti; nam
si eos abstulerint eum pendentes e-
rant, tunc admitterem dictam sen-
tentiam, quasi deperditi essent ca-
su fortuito, si vero iam collecti fue-
rint, non erit danda remissio.
Quemadmodum si sterilitatis ca-
lus euenerit fructibus iam collectis
l. si aper 26. §. fin. D. de furt. l. si fru-
ctuarium 13. D. Quibus mod. vsus fruct.
inulta l. si eius 78. de rei vind. vbi
Ant. Fab. tradunt Valasc. sup. dict.
quæst. 17. num. 30. Molin. dict. disp.
495. vers. tertius euenit. Caroc. sup.
num. 9. post Castrensi. in dict. §. si
vis nam 1. † Iuxta quam doctrinam
procedet Vlpian. in dict. §. *si vis,*
vers. si qua tamen, qui generaliter
non est accipiendus, sed tantum
secundum subiectum exemplum,
Si vinum concuerit; in qua specie re-
cte ait, coloni damnum esse: tunc
enim, cum iam est vinum colle-
ctum, si acidum fiat, non debet
sterilitas intelligi, etiam si vitium
ex ipsa re oriatur. Vnde quod Iure
Consultus ait, damnum esse colo-
ni, dumtaxat accipi debet de vino
quod coacuerit, vt ibi clausula fi-
niatur, & puncto adiecto altera
incipiat in vers. *si rancia,* vsque
ad vers. *mercedes agri,* &c. vt
quod de labe dictum est, idem & de

herbis, & raucis dicatur, & vna ea omnia oratione complectantur, vt sic non de vitio intrinseco proueniente ex culpa coloni intelligatur, sed de vimarij extrinsece orta, vt 18 ibi præsentit Goroſted. † Quam sententiam veram esse his considerationibus ostendo, quoniam si herbis, aut raucis segetes corrumpantur, non potest hoc vitium dici natum ex re, sed extrinsecum, sicut vredo aut rubigo, & reliquæ aliæ calamitates, de quibus supra, & patet ex Prophet. Ionæ cap. 4. Quæ enim differentia potest dari inter corruptionem segetum prouenientem ex raucis, aut herbis, an ex vredine, quæ etiam corrumpit sicut rauca? & ita omnia æquiparantur in l. 22. tit. 8. p. 5. & licet posset dici colonum in culpa esse, quod herbas non subſtulit, vel raucas, impossibile id est multis, cum rauca sint vermes, quæ in radicibus nascuntur, vt ait Plin lib. 17. cap. 18. Contra in memorat. rauca Hericra lib. 3. de Agricult. cap. 16. vers. 7. es mucho de procurar. Deinde expendo dictionem illam sed &, quæ non est aduersatiua ad ius, sed ad factum iuxta doctrinam Accursi in l. 2. verb. sed & fortius D. ne quis eum qui in ius, quam sequitur Bart. in l. sed & si 25. de pet. her. atq; ita idem quod de labear, damnum coloni non esse, idem signum est locum habere, quædo raucis, & herbis segetes corrumpantur, cum non minus eo in casu amittatur semen, ac quando labes facta sit. Denique non video, quæ differentia esse possit inter calum, quando segetes raucis, & herbis corrumpuntur, vel quando labes facta omnem fructum tulerit, siquidem in vtroque idem euenerit, id est, vt nulli fructus percipiantur. Itaque iuxta hanc inspectionem cum in diuersis spe-

ciebus loquantur hæc iura, minime dicemus contraria existisse. Ceteras autem quæstiones, quæ hîc poterant exagitari, & ad praxim pertinent, supra dicti auctores iam laudati late tractant, nos ob id omitimus.

CAPVT IIII.

NILVS.

Siue ad L. VNICAM. C. de Nili aggeribus non corrumpendis commentarius.

SYMMARIVM.

- 1 *Aegyptus Africa, vel Asia an sit pars, & licet pluuia careat non ob id sterilis.*
- 2 *Nilus Aegyptiacæ fertilitatis causa. & num. 6.*
- 3 *Nilus inter maxima orbis flumina connumeratur.*
- 4 *Nilus Aegyptum totam irrigat, & quotempore, & num. 9.*
- 5 *Nilus quam ob causam diſſus imbrifer.*
- 7 *Puti dispositi in Aegypto, vt vel sterilitas vel fertilitas anni cognoscantur.*
- 8 *De causis Niliacæ inundationis remissus.*
- 10 *Nili in l. 1. §. Ripa de fluminib. explicatus.*
- 11 *Ripa fluminis quæ?*
- 12 *Nilus suo incremento conturbat limites agrorum Aegypti.*
- 13 *In Aegypto de iure alluionis multalites ad l. 2. & 3. C. de alluion. & num. 14.*
- 15 *Propter vim aquarum ex Nili incremento prouenientium, necessesse fuit*

se fuit Aegyptum aggeribus
præmunire.

- 16 L. pen. D. de extraordin. crim.
explicat. & num. 31. 32. 33.
& 36.

- 17 Leditio nostra legis qua si verior.
& num. 8. & 19.

- 18 Aggeres qui sint. & num. 41. &
42.

- 21 Disquisitum de ratione huius con-
suetudinis.

- 22 De interdicto aqua pluvia arcen-
da. & num. 23.

- 24 Delictum leuius, vel grauius est ex
loci circumstantia.

- 25 Quare tam seuerè puniuntur rup-
tes aggerum.

- 26 Aegypto Nilo inundata Imperij
maximum damnum. & num.
30.

- 27 Frumentatio omnis olim ex Ae-
gypto. & n. 34.

- 28 Frumentaria largitio Roma anti-
quissima. & num. 19.

- 37 An poena huius legis extendenda
sit ad rupos aggeres aliorum
fluminum. & numer. 38. &
39.

- 40 L. C. de immunit. nem. conced.
lib. 10. explicat.

- 43 Quomodo puniuntur in presenti
confortes eorum, qui aggeres
rumpunt.

- 44 An auxiliator, & conscius eadem
poena puniatur & 45.

- 46 Lis qui opem 34. de furtis l. fa-
cilegiij 6. §. is autem. D. pe-
culat. explicantur.

- 47 Quid sit finem præbere furanti in
dict. §. is autem. & 48. &
49.

- 50 Quare apposita sit ignis poena in
praesenti.

- 51 Littera huius legis aliter scripta in
Cod. Theodosij. explicatur, & qua
fuerit Insula Oases.

Egyptus nobilis
inter Africam, &
Asiam adiacens
provincia, cuius
tam facili, quam
profani, tam an-
tiqui, quam re-
centes scriptores plurimum memi-
nerunt. Præcipue Strab. lib. 27. So-
lin. cap. 35. Plin. lib. 5. cap. 9. Mela de
situ orb. cap. 9. lib. 1. Diod. Sicul. lib.
1. hist. biblioth. ca. 30. D. Hieronym.
de locis Hebraic. in A& Apost.
Ioan Leo in Africa, à quo multa de-
sumpsit Marmol. lib. 1. descript. Af-
ricæ cap. 18. & Ioan. Laurent. Ana-
nia in sua Mundi fabrica, Ortelius
in suo Thesaur. Maginus, Boter. &
fere infiniti qui Africæ partem hanc
esse cum Ptolemæo verius censent.
Cum pluvia careat, & raro cælesti-
bus imbribus irrigetur (Herodot.
lib. 2. Senec. lib. 4. quæst. natur. cap.
1.) non eo sterilis, neque infæcun-
da fuit, sed vt Claudian. ait Epi-
gram. 4.

Et qua sine nube serax, imbresque
serenos

Sol à tenet, securæ poli, non indiga
venti.

Et tanto aliis vberior, & fertilior, vt
vix in orbe cum ea vlla alia possit
comparari, Plin. lib. 18. cap. 10. Dio-
dor. d. ca. 30. & Agellip. lib. 1. de ex-
cid. Hierosolym. cap. 9. qui de ea ita
loquitur, Aegyptum abundantem o-
pibus suis, nec indigentem pluuiæ cæle-
stis, quæ sibi imbres generat, & pluri-
marum vberitates creat, & cum sit fer-
uentior omnibus, sola non queritur de
siccitate, & quod nulli alij loco suppe-
rit, alij irriguo suas misset. Naviga-
tur in arenis, navigatur per sata, vbi
pluuia nescitur. † Huius fertilitatis
causam eleganter redderunt Se-
neca dict. cap. 1. & Plin. l. b. 18. cap. 18.

nam ibi Nilus fluuiorum omnium orbis celeberrimus, coloni vice fungens, euagari incipit per campos, qui arenoso, & siccanti solo aquam inducit, & terram, & cum turbulentum fluat, omnem in siccis, atque humidis locis fecem relinquit, & quidquid pingue secum tulit, arenibus locis allinit, iuuatque agros duabus ex causis, & quod inundat, & quod oblimat; ita ut quidquid non adit, sterile & squalidum iaceat, indeque Nilus dictus, si Seruio credimus ad Virgil. 4. Georg. quasi nouum limum trahens, quod & probat Heliodor. libr. 9. hist. Æthiop. & ex eo Grotius Beccan. in hocque mira est eius natura, quod cum cæteri amnes terras euiscerent, Nilus tanto cæteris maior, nihil excedit, neque abradit, imo vires adiicit, unde à Virg. lib. 9. Æneid. vers. 31. pingue vocatur flumen.

----- Aut pingui flumine Nilus

& lib. 4. Georg. vers. 29. de eo.

Et uiridera Aegyptum nigra fecundat arena.

Ob idque Egypti tantum suo Nilo tribuebant à quo sperabant non solum subsidia, sed etiam ornamenta viræ. Unde apud eos pro Deo habitus est, ut docet Rupertus in Genes. libr. 3. cap. 29. & alij Patres relati à Lorino Psalm. 104. vers. 29. Hinc ortum habuit insolens verbum fatui Regis Pharaonis apud Ezechiel. cap. 29. vers. 3. *Ecco ego ad te Pharaos Rex Aegypti, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis, meus est flumen.* Quasi diceret, cum à domestico flumine omnia mihi proueniant, non est cur ab irato Deo quidquam metuum, cum eripere non possit perpetuos vlus, quos à flumine Nilo capio, ita eleganter interpretatur Sanchez in illo loco,

Fluminum quoque meminit Propheta, quia Nilus ipse in varias se- cabatur fossas, per quas aqua deducta arua irrigabat, ut dicam infra. n. 32. ¶ Est autem Nilus inter maxima orbis flumina maximus, ut ait A. Gel. lib. 10. noct. Att. c. 7. omnium fluminum, quæ in maria, qua imperium Romanum est, fluunt, maximum esse Nilum consentiunt (si excipias noui orbis Marañonem, & fluium de la Plata, quos Nilum superare affirmant Oviedo, Anania, & alij) & ob id non hyperbolica Poëtices elocutione *magnum* eum appellauit Virg. lib. 3. Georg. De eo multa auctores sup. dicti. Senec. li. 5. q. nat. ca. 7. Claud. de Nilo epigr. 4. Pier. lib. 46. Hierogl. & lib. 34. cap. 4. Rader. ad Mart. Amphit. Epig. 3. ubi etiam D. Laur. Ramirez vir impense doctus, Barthius ad Claud. Epist. 4. ¶ Hunc ergo nobilissimum amnæ natura extulit ante humani generis oculos, & ita disposuit, ut eo tempore inundaret Aegyptum, quo maxime vsta feruoribus terra vndam altius traheret, tantum hausura, quantum siccitati annuæ sufficere possit. Post varias itaq; peragratas prouincias & regiones, per totam discurret Aegyptum, & dextra lenaq; amplectitur, & irrigat vniuersam. Venit ergo incrementum Nili, ut ait Plin. li. 5. c. 9. noua luna, quæque post solstitium est, sensim modiceq; Cancrum Sole transeunte, abundantissime attem Leonem, & residit in Virgine eiusdem quibus accreuit modis, in totum autem reuocatur intra ripas in Libra centesimo die, velut ait Senec. sup. ante exortum Caniculæ augetur medijs aestibus ultra equinoctium. Ad idque alludit Lucan. lib. 10.

Hunc ubi pars caeli tenuit, quæ mixta Leoni

Sidera

*Sidera sunt Cancro, rapidus qua
Syrius ingens*

*Exerit & varij mutator circulus
anni*

*Aegoceron, Cancrumque tener, cui
subdita Nili*

Oralaten.

& Tibull. lib. I. Eleg. 7.

*Qualis & arentes cum findis Sy-
rius agros,*

*Fertilis astitit Nilus abundet
aqua.*

*Te propter nullos, tellus tua postu-
let, ambrēs,*

*Arida, nec pluuio supplicat her-
ba Ioui.*

Cuius versum vltimum Seneca su-
pra forte memoria lapsus Ouidio
attribuit, vt Mut. ibi & Achilles Sta-
tius d. Eleg. 7. annotarūt diligenter.
† Inde Nilus dicitur a Martiali lib.
1. Epig. 62. *Imbrifer*, quod Aegypto
sit loco imbrium celestium, vel
vice imbrium fungatur. † Eiusque
aque vis per spatiosam Aegypti pla-
nitiam late diffusa, ea fecunditate
gravidat, & semina ita adaugeat, vt
cum centesimo fructū reddat, teste
Plin. lib. 18. cap. 16. Quamobrem
Aegypti fertilitas maxime celebra-
ta ab antiquis. Plin. l. in Panegy.
*Aegyptus alendus augendiisque semini-
bus ita gloriata est, vt nihil imbribus,
caeloque deberet, siquidem proprio sem-
per anne perfusa, nec alio genere aquarum
solita pingescere, quam quas ipsa
dineixerat, tantis segetibus induebatur,
vt cum feracissimis terris quasi nunquam
cessura certaret.* Vnde tradunt histo-
rici ex vno grano quadraginta ger-
mina edi, Plin. lib. 28. cap. 10. & ita
aqua Nilotica fecundas mulieres
reddi, vt multæ ex vno vtero septe-
no progenerent idem Plin. testis
est lib. 7. cap. 3. post Hippocrat. de
partu septimestri, & Paul. noster in
l. 3. D. si pars hīred. pos. ibi multas Ae-

gypti vno vtero septenos. † Proinde
& stertilis annus, vel fertilis erat, pro
vt Nilus magnus influxit, aut par-
cior. Quod vt facilius agnoscere-
tur, per puteos mensuræ notis de-
prehenduntur auctus eius. Iustum
incrementum est cubitorum decē
& sex: minores aquæ non omnia
rigant, ampliores detinent tardius
recedendo. Hæ serendi tempora ab-
sumunt solo madente, illæ non
dant sitiente. Vitumque reputat
provincia, in duodecim cubitis fa-
mem sentit, in tredecim etiamnum
esurit, quatuordecim cubita hilari-
tatem afferunt, & quindecim secu-
ritatem, sexdecim delicias, verba
sunt Plin. lib. 5. cap. 9. Cui adiungas
Diod. lib. 1. hist. cap. 36. qui inunda-
tionis tempore ait, vulgus negotiis
rusticis exsolutum, feris indulgere,
& assidue epulari, & vt facilius in-
crementi veritas cognoscat, tradit
speculam quandam Nili a Regibus
in Memphi extructam esse, vbi
mensura eius exacte cognita huius
negotij curatores per litteras ad vr-
bes huc illuc missas significat, quot
cubitis, & digitis fluius ascende-
rit, & quādo decrementi fecerit ini-
tium. (Quæ specula Niloscopus vo-
catur a Borei o in suis Orbis relatio-
nibus, a Marmol autem dicitur i-
diomate incolatum Miquias, id est,
mensuræ lib. 1. Africa ca. 21.) ita po-
pulus de reciprocatione amnis edo-
ctus sollicitudine & metu liberatur,
& euestigio quanta frumentorum
copia sit futura omnes prænoscunt.
† De huius incrementi Nilotici
causis, & de eius fluminis capite
disputarunt antiqui, quos consu-
las, & Rader, & Ramirez supra,
Scaliger. in Cardanum exercitat.
47. Conimbricen. in Meteora
tra. & 9. cap. 10. Cornel. de Lapide
in Exod. cap. 9. circa fin. & an hic

Nilus sit ille Geon (de quo Genes. cap. 2.) qui ex Paradiso dimanat, vide præter Ioseph. lib. 1. antiq. cap. 1. S. Hieronym. de locis Hebraic. S. Ambrosii de paradiso ca. 3. S. August. in Genes. lib. 18. cap. 7. Perierum in Genes. cap. 2. ubi etiam Cornel. de Lapid. & alij. Forcat. in penu. cap. 14. post med. † Hac autem Nili inundatione tota Ægyptus obruitur præter habitationes: hæc namque in naturalibus quibusdam cumulis seu aggeribus sitæ sunt, tam vrbes maximæ, quam vici, quæ à longe insularum speciem præbent. Ita Strabo. d. lib. 17. consentit Diodor. supra adiiciens: Et quia campestris est hæc terra vrbesque, ac oppida, & villæ agrestium in collibus manu congestis iacent, Cycladum insularum aspectum repræsentant. Inde bestiarum terrestrium pleræque si ab amne intercipiuntur suffocantur pereunt, sin ad sublimia effugerint incolomes manent: pecudes igitur stagnationis tempore in pagis, & mapalibus pabulo ad hoc præparato aluntur. Cuius inuenti auctor fuit Sefostris, si fides Diodoro dicat. cap. 57. d. lib. 1. vt insurgente fluuio tutos ibi receptus homines, & animalia capefferent. † Ad quod incrementum Nili allussit Vlp. in l. 1. §. Ripa D. de fluminib. ijs verbis, Ripa autem ita diffiniatur id, quod flumen continet naturalem rigorem cursus sui tenens. Ceterum si quando vel imbris, vel mari, vel qua alia ratione ad tempus excreuit, ripas non mutat. Nemo denique dixit, Nilum, qui incremento suo Ægyptum operis, ripas mutare. Ex quibus patet ripas Nili eas esse censendas, quæ eum continent, quando post inundationem ad naturalem sui cursum, seu mensuram redierit. Nam cum adauctus est, ripas non mutat, sed violento im-

petu, & tyrannide opprimit iuxta illud Horat. l. b. 1. od. 2.

*Vidimus flauum Tiberim, retortis
Littere Hæruisco violenter undis
Ire.*

† Ripa autem est, diffiniende Conf. 11 quæ plenissimum flumen continet, id est, qua flumen, cum plenissimum est, alluit l. 3. §. Ripa de fluminib. §. riparum. Inst. de rer. diu. l. l. l. 96. & 112. de verb. signif. not. Forc. dial. 86. Baldi. num. 2. & reliqui in d. §. riparum, & Cæpolla de feruit. rustic. cap. 36. † Hinc deinde notabis, quod cum Nilus incremento suo limum adijciat terræ, & eum subinde prioribus terris apponat, maximopere omnium prædiorum conturbat limites, ita vt per alluionem agri aliquando minores, ditiores, aut ampliores efficerentur, nam terra flumine commota, & facies eius limo obducta, aliquando huic prædio accrescit, aliquando illi, cui malo remedio adhibitur est Geometria, & Arithmetica studiis, vt ait Diod. lib. 1. hist. biblioth. cap. 81. ea ratione adiecta, Nam quia flumines quotannis egressus, varie agros transformat, multas omnis generis controuersias inter vicinos de limitibus excitat, quas exacte dirimere non facile est, nisi Geometra pericia veritas ostendatur. Cuius rei quoque meminit Strabo d. lib. 17. his verbis, opus enim fuit tam diligenti, ac subtili locorum diuisione, propter continuas finium confusiones, quas Nilus antitus efficiebat, nunc addendo, nunc adimendo, nunc immutando figuras, & signa quadam reuoluendo, quibus proprium discernitur ab alieno: vnde ab ijs Geometriam ortum credunt habuisse. † Quapropter de iure alluionis complures, & frequentes fuerunt quæstiones, vt constat ex l. 2. & 3. C. de alluionib. ubi in Ægypto, hi quorum a-

rum agri minores vel deteriores facti sunt, releuantur, vt qui suum deplorant amissum patrimonium, pro qualitate & quantitate eius, quod in censu possident, publicis pensitationibus respondeant. Cui adijcitur l. 3. statim sequens, ita quod per alluionem Nilus agro addidit tuo, fiat tuum, vt à fisco vindicari non possit, nec credatur quid separatum ab agro principali. † Cum natura alluionis ea sit, vt quod eius causa agro meo adiectum est, in re gentium meum efficiatur l. adeo 7. §. 1. l. ergo. 30. §. alluio. D. de acquir. rer. dom. §. præterea l. de ver. diuis. l. 26. tit. 32. p. 3. Ad quod ius multæ leges spectant l. idem 34. de rei vind. l. item 9. §. huic de usufruct. l. si locus 14. D. quemadmodum seruit. l. si fundus. 16. in princ. de pignori. l. si sed et si. 15. de euiction. l. si ego 11. §. quod tamen. D. de Publician. l. quod in rerum. 24. §. si quis. de legat. 1. l. sipe 16. de legat. 3. l. si patronum 34. §. idem est D. de bon. liber. l. in agris 16. de acquir. rer. dom. l. 2. D. pro suo. Explicant late relati à Barbosa in l. 1. 7. p. n. 20. D. sol. matrim. à Pichard in d. §. præterea. Conn. 3. com. cap. 5. Osuald. ad Donell. lib. 4. c. 17. Pet. Greg. lib. 10. syntagm. c. 8. Fachin. lib. 2. contr. c. 6. Gipha. in l. lacus 12. D. de adquiren. rer. dom. Ant. Fab. in l. si ager. 2. D. quibus modis vfusu. idem Osuald. lib. 5. cap. 12. lit. C. idem Pichard. de acquir. her. c. 29. num. 4. qui de alluionis iure late agunt. † Vnde (vt ad nostræ inspectionis filiam redeamus) propter vim late sese effundentium Nilis aquarum, magnis præmunire Aegyptum molibus & aggeribus necessarium fuit, vt omnium optime & elegantissime probauit Magnus Hieronymus li. 9. in c. 10. Ezechiel vbi Dominus per Prophetam, comminatur Aegypto iuxta versionem Septuaginta: *Et in Dioposseris*

scissura, & diffundentur aque. Ad quæ verba adijcit eximius Doctor, *Morie autem Aegyptiorum est, propter inundationem Nili, excellos aggeres construere ad Nili ripas, qui si custodam negligentia, vel nimia aquarum magnitudine rupti fuerint, subiacentes campos nequaquam rigant aqua, sed opprimunt, atque populatur, per quod significatur, sic Chaldeorum exercitus occupandam Aegyptum, quomodo inundantibus Nili aque, & supra modum crescentibus operiri solet, atque corrupti. Idem probatur ex Diodor. d. lib. 1. c. 9. Dum his (ait) illi occupati tenentur, Nilus sub Canis ortum ruptis aggeribus magnam Aegypti partem inundatione submergit, adeo vt omnes prope homines diluio absumerentur. Hercules autem ardua semper molibus, ruptura voragine mox obturauit, & fluvium intra pristinas alui ripas coactum auertit. Et post, Osiris ad Aethiopia fines progressus, fluvium varinque aggeribus excepit, ne exundationis tempore plus quam expediat stagnet, sed per struillas quasdam fores, leniter quantum opus foret aqua immitteretur. Alios autem aggeres struxerunt Sesostris & Bochois Aegypti reges, dānatis in eo opere laborantibus, Diodor. sup. cap. 7. & 65. & Iustin. lib. 2. Aegyptum autem quæ tot regum, tot faculorum cura, impensas, munita sit, & aduersum vim incurrentium aquarum tantis struilla molibus, tot fossis cincta, non possit videtur hominum vetustate oliscinare, quæ siue ex aggerationibus regum, siue Nilis trabentis liminum terrarum recentissima videtur. † Quod etiam luculenter demonstrat Vlpian. in l. penult. Dig. de extraord. crimin. ita inquit, In Aegypto qui choimata rumpit vel dissoluit (hæ sunt aggeres, qui quidem solent aquam Niloticam continere) aque pleuitur extra ordinem & pro conditio-*

ne sua. & pro admissi mensura. Notat ibi Budæus & Gotofred. Cuiac. in paratit. C. hoc tit. & hic Magius lib. 1. m. scellan. cap. 10. Dalecampius ad Plin. di. 8. lib. 3. cap. 9. Forcat. in penu. iur. capit. 14. cuius verba apposuit Schard. de verb. iur. verbo *Nilus*. &

17 Pancirol lib. 2. var. cap. 240. † Qui valde torquentur circa receptam lectionem huius nostræ legis, nam in vulgaris est ita scriptum. *Nili vlla fluentia*, vt in Cod. Theod. lib. 9. tit. 32. Græci autem Azo, Haloand. & alij legunt *valla fluentis*. Primam lectionem tuentur Cuiac. & Pancirol. quod lex de his vallis seu aggeribus non loquatur nominatim, de quibus est titulus conscriptus, sed tacite, hoc sensu: Vt si quis ruptis aggeribus Nili, qui aquam continebant intra duodecimum cubitum, id cū incrementum Nili nondum excessit, & antequam perueniret ad duodecimum cubitum, si vlla fluena deriuauerit ad suum prædium id est si vsurpauerit villos riuulos apertis aggeribus ante id tempus, viuis ex-

18 uratur. † Veriorem ego agnosco lectionem, *valla fluentis*, quam retinent Magus d. cap. 10. & Gotofred. heic & Præteius de verbis iur. in aggeres; sic enim littera legis cum ipso titulo conueniet congruentius, ferendum autem non est, vt titulus aliud contineat, quàm eius subiecta lex, argumen. l. Imperator 16. D. de in diem addit. Tum etiam & maxima pœna esset, & delictogravior, si propterea quod quis riuulos ad suū deflexisset fundum, cremaretur, cum ex hoc facto minime imperij securitas appeteretur. † Neque obstat verbum *vsurpauerit* quo Cuiacius innititur, nam respicit ad eius acceptionem, quæ significat antiquam possessionem interrompere, l. 2. & 5. D. de vjucap. l. 2. Cod. de pra-

scripti. longi temp. ibi, interruptam, & sic erit sensus iuxta epigraphen: ne quis valla & aggeres Nili distrumpat, nisi viuis velit exuri. † Sunt itaque aggeres lapidum, terræque coaceruatio, fixis palis, vel ingentibus iactatis lapidibus vi vandatum cohibendæ opposita, l. impense 14. Digest. de impensis l. 1. §. fin. in fin. D. de aqua pluuiæ. Sic Statius lib. 9. Thebæi. de lsmeno fluuiio ait, Insiluere vadis magnoque fragore solutus Agger & aduersæ latuerunt puluere ripæ. Et paulo post, iamq; super ripas vtroque extensor ibat Agger. Vnde exundante Nilo tantum intra duodecim cubitos, cum fames tunc portenderetur, multi cupiditate capti ne prædia sua arefcerent, siquidem aqua vix posset sufficere, solebant aggeres rumpere, vt abundantius irrigarentur, ex quo facile euenire poterat, vt Aegyptus tota inundaretur, sicut in Belgio si rumpere ntur lasclusas y Diques. Quos ipsi sic appellant.

Duplicem autem huiusce rei proposuerunt rationem Honorius & Theodos. & propter reuerentiam vetustatis, & propter securitatem Imperij. Prima alludit ad interdictum aquæ pluuiæ arcendæ, vbi semper vetustatis habetur consideratio. † Quæ tunc habet locum, quando opere manufacto id agitur, vt aqua pluuiæ aliter fluere, quam fluere solet, & sic damnum metuo ex eo opere à vicino facto, & actio statim ac opus factum est, competit vt restituantur opus ne aqua pluuiæ mihi noceat l. 1. §. 1. & toto tit. Dig. de aqua pluuiæ, docent Cuiac. lib. 49. ad editum Paul. in l. 2. in princ. Dillo tit. Wesemb. in parat. eod. Pet. Gregor. lib. 4. syntagm. capit. 17. Capolla de seruit. rustic. cap. 5. & cap. 37. Duar. ad tit. de aqua pluuiæ. Doncl. lib. 15. com-

comment. cap. 47. In qua re conditiones agrorum debent inspicere, iuxta leges agro dictas, vel agrorum naturam aut vetustatem d. l. i. §. fin. l. fin. D. de aqua pluvia. Aggenus lib. 2. de limit. agr. *vetustas longi temporis*
²³ *permutat conditionem agrorum.* † Itaque si agger qui erat in fundo vicini fuit ab ipso vicino deiectus, ita ut aqua mihi noceat, tunc eius auertenda gratia locum habet actio d. l. 2. §. *Casus*, & §. *item Varus*, dicit l. §. i. cum seq. l. quod Principes 23. §. 1. D. de aqua pluvia. Unde eodem modo ad exemplum illius actionis introduci-
²⁴ tur in hoc particulari delicto, ut quemadmodum in actione operis destructi teneretur reficere danum, in hoc tamen casu ignis poenae sub-
 iiciatur. † Est enim plerumque in consideratione locus, ex quo admis-
 sum delictum, vel grauius vel leuius
 cenletur cap. *fiscus dignum* 6. in princ. extra de homicid. & more prouincia-
 rum coercionem maiorem vel mi-
 norem solet admittere, ut *Scopelismus* in Arabia, de quo crimine Vlp. in l. *sunt quadam* 9. Digest. de extra-
 ordin. crim. Petr. Crinit. libro 8. de honest. discip. capite 10. l. *aut facta*
 16. §. *locus Digest. de poenis*. Sic in Africa grauius puniuntur messium
 incescutores, in Mysia vitium dicit l. *aut facta* §. *en nit*, nam ut eleganter
 ait Aemilius Probus in princip. lib. de vita Imperatorum: *non eadem om-
 nibus sunt honesta & turpia, sed omnia
 maiorum instituta iudicantur, pro
 morum & locorum diuersa ratione, &
 delictum grauius cenletur si in ciui-
 tate committatur dicit l. aut facta §.
 locus. Caballus resolat. crim. cal. 97.
 numero 12. Tib. Decia. crim. tom. 2.
 lib. 6. cap. 32. num. 5. & obseruat Petr.
 Gregor. lib. 3. syntagm. cap. 6. & ideo
 in libello accusationis locum deli-
 cti esse declarandum docent plures*

laudati ab Azeuedo in l. 4. tit. 2. n. 7. lib. 4. recopil.

Sed vnde tam grauis in ruptores ²⁵
 molium & aggerum panitio, necessa-
 rium est ut exponamus, quam rem
 significat: ut Impp. ibi, *Securitatem ip-
 sius Imperij appuerint*. Quae verba
 non tantum ad Imperium Aegypti re-
 ferri debent, sed ad vniuersum Imperij
 prouincias. (Nota est vox *ipsius*,
 quae & emphasim continet demon-
 stratiua l. 2. §. *deinde* 9. ibi, *necessitas
 ipsa D. de origin. iur. l. Imperatores* 34.
D. de iure fisci ibi, *ipse se pana subdidi-
 sti*.) † Ratio est, quia sic Aegyptus vel ²⁶
 messibus saltu inundatis in magnam
 tenderet Imperij perniciem, cum Ro-
 manum Imperium sine Aegyptiorum fru-
 mento sustentari non poterat. † Fru-
 mentatio omnis eo tempore ita insti-
 tuta fuit, ut fundum & fundamentum
 haberet in Aegypto. Ex qua omne
 frumentum, quo Romanum Imperium
 sustentabatur, exportari con-
 suevit, vnde *Orbis horreum* Aegy-
 ptus dicta, ut late proba in commet.
 ad tit. C. de frument. urbis Constan-
 tin. lib. 1. sic apud Claud. de bello
 Gildon. vers. 17. Roma ait,

*Tot mihi pro meritis Lybiam, Nili-
 umq; dedere,*

*Ut dominam plebem, bellatoremque
 Senatum*

*Classibus astituis aleret, geminog; vi-
 cissim*

Littore, diuersi cōplerēt horrea vtri.

Et Rutilius Numatian lib. 1. itinera-
 rat ad Roman.

*Aeternum tibi Rhenua ariet, tibi Ni-
 lus inundet,*

*Aleuicūque suam fertilis orbis
 alat.*

Eoque petrinēt verba Tiberij apud
 Tacit. libro 3. annal. *At mehercule ne-
 more ferit, quod Italia externae opis in-
 diget, quod vita populi Romani per in-
 certa maris & tempestatū quotidie vol-*

nitur, ac nisi prouinciarum copia, & dominis & seruiciis & agris subuenerint, nostra nos scilicet memora, nostraque villa tuebuntur. Quæ uerba repetit lib. 12. annal. Nec nunc infecunditate laboratur, sed Africam potius & Aegyptum exercens, nauibusque & casibus uita populi Rom. permissa est. Plin. in Panegy. ad Traian. Percrebuerat antiquitus, urbem nostram nisi opibus Aegypti aliis, sustentari non posse. Superbiebat uentosa & insolens natio, quod uictorem quidem populum pasceret, quodq; in suo flumine, in suis manibus ut abundantia nostra vel famēs esset. Residuum Nilo suas copias, recepit frumenta, quæ miserat deporta-
 28 tasque merces reuexit. † Populo itaque Romano frumentaria largitio antiquissima fuit, & fere semper conciliandæ plebis gratia (vt ex L. i. uo lib. 11. Plin. lib. 8. cap. 7. tradunt Iust. Lipsius lib. 1. elect. cap. 8. & lib. 2. de magnit. Roman. c. 10. Casaubon. ad Sueton. in Aug. cap. 42. ubi Beroal. & Torrent. Decian. 2. tom. crim. lib. 7. cap. 22. Bobadilla lib. 3. polit. cap. 3. ex num. 10. & nos late de hac re (si Deus faxit) in tit. Cod. de frum. urb.
 29 Const.) † Adeoque frequens & communis, ut plerumque deficiente frumento populus tumultuaret, quo morbo urbs illa plerumque vexata est, quemadmodum legimus apud Sueton. in Claud. ca. 18. & Orosium lib. 7. in arctiore annona ob assiduas sterilitates detentum fuisse Imperatorem in medio foro ab turba, conuictisque ac simul fragminibus pannis ita instratum, ut ægre euadere ualuerit. Quod etiam & narrat Tacit. lib. 12. annal. Nam ut ait Lucanus, nescit plebs ieiunia timere, & eleganter Cassiodor. lib. 4. epist. ex inopia solens populus conturbari, famēs totum solet contemere, ut suam necessitatem possit expellere, necessitas moderamen

non diligit, neque ieiunii populi leges possunt obseruare. Conferunt Sueton. in Aug. cap. 25. & quæ nos dicemus in tit. C. de frument. Alexand. lib. 11.
 † Hinc maxima cum ratione constat, Imperatores adeo grauiorem combustionis pœnam imposuisse ei, qui contra Imperij securitatem talia perpetraverit, cum omne genus pœnæ remedium loco sit, teste Seneca lib. 1. de ira cap. 16. & hæc certum est euentura, quia ruptis aggeribus Aegyptus potest facile inundari, siquidem solum ipsum planum est, & capestre, ut tradit Diodor. dict. l. 1. br. 1. cap. 36. Nilus uero altior est terra, unde si tempore inundationis aggeres rumpere, sequeretur totius prouinciæ inundatio, indeque grauius famesceret Imperium deficiente Aegypti prouentu, quo fere per quatuor anni menses totum sustentabatur. Aegessipp. l. 2. de excid. cap. 9. sic legimus apud Diod. lib. 18. biblioth. cap. 35. aliquando rupto aggere Nili. Perdiebat exercitum fuisse totum suffocatum, unde securitæ heic non tam pro tranquillitate ponitur, ut uoluit Budeus, quem sequitur Duar. lib. 2. disp. cap. 22. quam pro firmitate, salute, uilitate.

Sed obstat huic nostræ legi Vlpian. in d. l. pen. D. de extraora. crim. ubi extra ordinē punire docet eum, qui *chornata* seu Nili aggeres ruperit, inter quæ iura, ut amicitiam ingerant, Capol. de seruit. rust. capite 37. num. 7. Magius dict. cap. 10. Forcatul. dict. cap. 14. & Gotofr. hic, distinguunt inter aggeres, quos quis in suo prædio priuatim habet, ut aqua ex Nilo prouenientem in eo contineat, de quibus loquitur Vlpianus: & inter aggeres alios, quos ita sunt dispositi, ne urbes & villas obruerent, de quibus Impp. in hac lege in illis imponitur extractori extraordi-

ordinaria pœna, in his autem, utpote, quia grauius est delictum, pœna
 32 ignis. † Verum hæc leuia sunt, nec
 poterunt admitti, nam in dict. iurib.
 de priuatis aggeribus verbum nul-
 lum est, neque etsi inueniretur, gra-
 uis dampnum non erat, quoad se-
 curitatem Imperij attineret. Neque
 inundationis tempore aggeres pri-
 uati quidquam emolumenti vel dâ-
 ni afferre poterant, illi tum essent
 in fossis quæ frequentes erant per
 totam provinciam quibusque Ni-
 lus scissus commertis deseruiebat,
 ut Strabo tradit, & ex Deuteron.
 constat cap. II. *Terra ad quam ingre-*
dieris non est sicut terra Aegypti, ubi
in hortorum morem aqua ducuntur ir-
rigua, sed de Cælo expellens pluuia,
 Vnde delictum in eo casu nullum
 erat, ut sic tanta pœna castigaretur,
 contra cap. VI. *asseramus 24. quæstion. 5.*
 33 *amb. omnes Cod. commun. de successio. †*
 Quare verè dicendum est principio
 nullam pœnā introductā fuisse, sed
 hoc crimen adeo speciale extraor-
 dinarie fuisse coercitum, pro ut in-
 dici qualitas eius videbatur lenior
 vel grauior. Postea autem nostra le-
 34 ge speciale pœnam assignatam. †
 Quia post translatum Constantino-
 polim imperium fere omnis prouē-
 tus, & frumentatio ex Aegypto ex-
 portabatur, Constantinus equidem,
 ut patet ex Metaphrasæ in Paulo
 Constant. Patriar. octuaginta millia
 panum quotidie pauperibus elar-
 giebatur, posteaque ad populum a-
 lendum solitus fuit domatim pa-
 nem coctum ad publicas necessita-
 tes subleuandas dare, ut constat ex
 l. 8. & 9. Cod. Theod. de annon. ciuilib.
 Suidas verbo *Palatini*, & l. 1. & sequ.
 C. de frum. 2. r. b. *Constant. lib. II. ubi ego,*
 & l. 2. C. de annon. ciuilib. cod. lib. ob idq;
 cum ex Alexandria & Aegypto de-
 duceretur l. *navarchorum 6. C. de na-*

uicular. lib. II. & renuntiatum esset
 Constantino Diuum Athanasium
 interminatam non se missurum ab
 Alexandria frumentum, cum in exi-
 lium dedit. Socrates lib. 3. hist. cap.
 8. Quin & tempore Iustianii fru-
 menti 800. Myriades Medinorum
 Constantinopolim mittebantur, id
 est, octo (ut vulgus loquitur) mil-
 liones. Ita latissime constat ex edi-
 cto 13. Iustianiani. † Vnde cum om-
 nis fere illatio frumenti ex ea pro-
 35 uincia fieret, necesse fuit attentius
 animaduertere in dampnum, quod
 ex simili delicto Imperio euenire
 potuisset, siquidem pœnæ pro tem-
 porum varietate solent augeri vel
 diminui l. 4. D. de incendio. Menoc-
 de arbitr. quæst. 83. num. 2. & id in-
 nuitor ab Impp. in nostra lege. ibi,
Posthac, quali antiquam pœnam,
 quæ nondum certa erat, certam &
 determinatam faciant, & ut non so-
 lum puniant delinquentes, sed con-
 scios & consortes. † Denique quæri
 36 poterit, quid in d. l. pen. sint *Diacopi*.
 Erant autem incilia quadam, huc a-
 ditus in aggeribus, per quos aqua
 facilis, & sine metu inundationis,
 tempore incrementi in arua influ-
 ere possit. Quod idem significauit
 Diodor. d. lib. I. cap. 19. ibi, *Sed per*
structas quasdam fores leniter quantū
opus foret aqua immitteret. Quas
 nunc Flandri, ut dixi, *scelus* vocant.

Ex quibus infero ad traditionem, 37
 quam post Accurs. pertractant
 Cynus & Alber. an eadem pœna lo-
 cum habere posset in aliis flumini-
 bus, si in eis aggeres positi rumperē-
 tur, ut in Pado apud Ferraram, qui
 subiectis aggeribus ripas munitas
 habet, ne eis disiectis terram inun-
 det. In quare etsi Cyn. & Angel.
 pœnam de qua in hac lege etiam ad
 illud flumen extendant. Ego assen-
 tior Petro antiquo Glossographo,

qui in contrariam iuit sententiam. Nam rationes supra assignatæ minime possunt aliis congruere fluminibus, neque pœna à lege statuta in casu particulari potest extendi etiã ad casum similem. Et si autem extensio detur, quando eadem militat ratio l. illud 32. D. ad leg. Aquil. tamen hæc frumentationis ratio nunquam concurrere potest, & lex huiusmodi est exorbitans à iure communi, iuxta doctrinam Farinac. l. p. fragm. lit. E. verbo *extensio*. numer. 120. & ideo nunquam extendenda est, sed imo restringenda l. quod vero 14. l. ius singulare. 16. Dig. de legib. cap. quæ à iure 38. de regul. iur. lib. 6. docet Castrenf. consil. 14. in fine lib. 1. Barbof. in l. si constante num. 72. & 74. D. sol. matrim. Farinac. dict. num. 120. & sequ. etiam si sit eadem ratio, vt ait gloss. in cap. in fidei verbo *inquisitionis* lib. 6. de heretic. & probatur in cap. 3. in ista gloss. verbo *prærogamus* lib. 6. de Regular. Præterquam quod leges pœnales odiosæ sunt, & stricti iuris, neque habent locum nisi in casibus à iure expressis l. cum quidam 17. D. de cond. & demon. l. c. si quis 14. §. Diuus D. de Religiosis, explicant Peraltain l. 3. §. qui fideicommissam, numero 88. D. de hered. inst. Decius in l. factum 15. §. in pœnalibus Dig. de reg. iur. Tiraque. in l. si vnquam verbo *reuertatur*, numero 303. & seqq. Didac. Perez in Rub. cit. 9. lib. 8. Ordinam. in fin. vers. *quando ergo*, & Farinac. dict. l. p. fragm. verbo *extensio*, numero 144. & seqq. & id in nostra lege clare probatur ibi, *si quis post* 38 *hac per Aegyptum*. † Quod in aliis Prouincijs contra se habeat, si casus euenisset, nam hæc pœna solum habet locum in eo, qui in Aegypto aggeres superit. Et ideo doctrina Petri & Cyni, quam refert Tiraquelus in l. si vnquam verbo *libertis* nu-

mero 45. & Osuald. ad Donellum libro 1. capite 14. littera A. Qui existimabant, quod quando in pluribus casibus eadem est ratio, tunc ea ipsa decidi omnes casus, non quidem per extensionem, sed sicut genus comprehendit species l. semper de regul. iur. at quando rationes sunt specie differentes, similes tamen, tunc sit extensio per quandam progressionem de termino ad terminum, in nostro casu non procedit. Nam cum ratio legis mens illius dicatur, non potest similis aduari casus, in quo ex ruptione aggerum totum conturbetur Imperium. † Vnde quamuis in ripis Padi sit necessaria aggerum munitio 39 tio, non ita in eo casu dabitur eadem ratio, vt inundetur integra Prouincia, & ex ea securitas Imperij seu Regni periclitetur, atque ita non habebit hæc pœna ignis locū, sed aut statuti, vel alia arbitraria, vel furcæ, prout admissi criminis qualitas exegerit.

Neque pro Cyno potest induci 40 l. 2. Cod. de immunit. nemi. conced. lib. 10. vbi omnes per Bithyniam tenentur ad publici aggeris refectionem, qui tamen cum non sit in Aegypto, constat iam omnes aggeres fluminum ita esse in Republica necessarios, sicut in Nilo, cum ad eorum refectionem teneantur omnes possessores nemini immunitate concessa, & hoc non solum in Bithynia, sed etiam in qualibet prouincia, ergo in quacumque qui aggeres destruxerit tenebitur eadem pœna ignis, de qua hîc, siquidem munitio aggerum fluminum vbique necessaria est, vt docent Rebuff. numero 1. & Plat. in dict. l. 21. † Huic enim re- 41 spondendum est, non loqui de fluminibus, nec quæ Bithyniam præterfluunt, sunt similes Nilo, quidem

dem Plin. lib. 6. cap. fin. ubi eorum meminit, nihil de talibus aggeribus tradidit. Est igitur publicus agger in d. l. 2. *via publica*, quam vocamus *camino reales*. Inde nomine sortito, quia solebat exaggerari, ut imber deflueret, quemadmodum accipitur apud Virgilium libro 5. *Aneid.* vers. 1274. iuxta Turneb. libro 11. capite 6.

*Qualis fape via depreſſa in aggerē
reſerpens,*

*Aerea, quon obliquum tota traſſiit,
aut grauiſſe*

*Seminice liquit ſaxo, lacerumque
viator.*

Docet D. Isidor. lib. 15. *ethymol.* cap. fin. qui ait aggerem significare viam lapidibus ſtatam apud nos *calzadas*.
42. † Coguntur itaque poſſeſſores ad reparationem viæ publicæ, & in eiulmodi contributionibus nemo excuſatur, vtpote cum in eo publica vtilitas contineatur. *l. ad inſtructionem. 7. Cod. de Sacroſanct. Eccleſ.* cap. non minus, extr. de immunit. Eccleſ. cum aliis: notant late P. Gregor. lib. 3. de Repub. cap. 7. Gutierr. lib. 1. pract. quaſt. 3. à num. 2. Ceuall. 4. tom. quaſt. 897. numero 617. Florcz de Mena lib. 2. var. quaſtio. vn. §. 4. per tot. maxime numer. 215. & ſeq. Sayrus lib. 3. Theſau. cal. conſcient. cap. 34. ex nu. 2. relati à Cened. coll. 153. ad Decretal. Quæſad. diuerſ. q. cap. 4. n. 13.

43. Sed quâto ad conſcios & conſortes huius criminis minor pœna ſtatuitur; de poſtatio tantum, ſed ſine ſpe veniæ. Quod vtrique difficile videtur, cum in grauiffimis & atrociffimis criminibus, quale iſtud eſt, conſcij & conſortes eadem pœna afficiuntur. Vt in parricidio *l. ſiſciente. 7. D. ad leg. Pomp. de Parric.* §. *alia* deinde, de publ. iud. in crimine Maiſtatis *l. quiſquis §. ſi id quod. Cod.*

ad leg. Iul. Maiſt. cui adde Farinac. 1. p. crim. q. 51. num. 69. in raptu Virgini-
um *l. vn. §. ne igitur & §. poenæ au-
tem Cod. de rap. virg.* Farinac. 4. tom. etiam q. 144. num. 34. cum aliis, quæ congerunt DD. per tex. ibi in cap. 1. de officio ind. de legat. quo loci refer-
tur illud Paul. ad Rom. *Agentes & conſeſcentes pari pœna puniuntur.* Bartol. & Angel. in l. is qui opem. 34. D. de furt. & heic, ubi etiam Alberic. Maſcardus de probat. concluſione 159. Menochius de arbitrat. cal. 349. Iul. Clar. §. final. quaſt. 90. ubi Baiar. & alij quos plena manu congerit Farinac. 4. tom. crim. qu. 30. † Qui omnes illam exagitant qua-
44 ſtionem, an auxiliator & conſcius eadem pœna qua principalis teneatur & in foro pœnitentiali. Nauarr. in Enchirid. cap. 11. Leſſius de iuſt. & iur. lib. 2. cap. 13. Reginal. libr. 16. prax pœnitent. tit. 2. num. 3. Qui in ea limitatione conſentiunt, quando lex aliter voluit puniri opem, ſeu auxilium præſtantes, & participes & aliter principales reos, prout in præſenti & in diſt. l. vn. Cod. de rap. virg. ubi Salicet. numer. 24. Farinac. ſupr. numer. 48. Maſcard. num. 25. Menochius num. 19. Quomodo ſunt accipienda iura, quibus hic cruciantur Cynus & Alberic. videlicet l. 3. §. *is qui autor. Dig. ſt. ad leg. Corn. de ſicar. l. is cuius 14. D. ad leg. Iul. de adult. l. Sacrilège 5 §. is autem. Dig. ſt. ad leg. Iul. Pecul.* cui obſtat *l. is qui opem 3. de furt.* in quibus ita hæret Cyn. hîc, ut aſſerat ſe nescire quid dicat. † 45. Tu vero mecum reſponde, relictis variis diſtinctionibus, quas tradidit Angelus in præſenti & in diſt. *l. is qui.* Quod cum lex pœnas de-
cernat ſpecialiter ſuper aliquo crimine, ſemper illam proponit, quæ iuxta arbitrium rationis deſſecto cõ-
gruentior videtur, ita ut nulla alia

eius pœnz ratio reddi possit, nisi quia sufficiens est legi visa adscripta pœna. Neque in his, quæ sunt de iustitia positiz aliqua ratio reddi potest, quare hæc vel alia assignata fuerit, sed quia sic placuit, vt notat Accurs. in l. i. §. pueritiam verbo *ratius*. D. de postulando, quem laudant & exornant Iason in rub. de lib. & posthum. numer. fin. & in §. actionum nu. 17. de action. Ripa in l. 1. de interdictis numer. 18. Gomez in reg. de trienn. poss. quæst. 1. & de infirm. resign. quæst. 26. sic etiam in tempore vfucapionis & in testamentariis testibus, vt censet Forcat. dial. 14. num. 7. Vultei. in §. possunt. §. num. 2. 7. Inst. de testam. et si Osuald. lib. 6. Donel. cap. 7. lit. E. grandiora mysteria in eare deprehendat circa numerum septenarium. † Verum adhuc sibi videntur repugnare illa iura in d. l. *is qui opem*, & in d. l. *sacrilegij* §. *is autem*, vbi qui opem præstat furto, tenetur furti nec manifesti nomine, si vero sinum furanti præbuerit, tenetur tanquam fur manifestus. Sed differentia est, relictis quæ de furto opem ferentibus tradit Pichard. in §. interdum 11. Inst. de obligat. quæ ex delicto. eum, qui opem furanti dedit, furem nec manifestum censeri, quia cum furtum manifestum sit, quando cum ipsa re furtiua inuenitur fur, ipse autem qui opem præstat, rem non contriætauerit, quamuis furti teneatur, non vero ita, vt fur manifestus, sicut qui homicidio opem præstitit, tenetur de homicidio, non vero est homicida vere & proprie, vt docuit post Accurs. Bartol. in dict. l. *is qui opem*, & Angelus 47 in præsent. † At contra erit quando furanti sinum præbuit, vt in dict. l. *sacrilegij* §. *is autem*, quæ verba non satis explicata manent. In primis Budæus in annot. ad pandect. in l.

qui testamentum 27. de probat. per illam legem interpretatur *sinum præbere*, id est furem occultare, tracta metaphora ab his, quæ habemus in sinu, quæ occulta sunt, & non videtur, iuxta illud Tertull. de fuga. *Sub tunica & sinu, quod aiunt, vt furtiuo*, & Diu. Ambro. Lepist. 51. ad Felicem, *nolui in sinu, quod aiunt, abscondere, sed aliis demonstrare volui*. & ita in prædicandi significatione *sinus* nomen accipi docet. Lipsius in Tacit. lib. 2. histor. ad illud, *additis pecuniis per occultos aut ambiciosos sinus*. † 48 Quæ interpretatio mihi non placet, nam vt Cuiacius ait, Budæus non recte calluit Ius Civile; quomodo quæso, qui occultauit, potuit dici fur manifestus, & pœna quadruplici condemnari contra Inst. in §. *furtorum de obligat. quæ ex delicto*? Neque rursus assentior Pancirolo libr. 2. Thesau. cap. 134. qui *furanti sinum præbere* ait esse securitatem exhibere, seu furem tutum facere ad furandum, ex D. Gregorio lib. 14. moral. cap. 33. qui ad illud 19. Iob, *Reposita est hæc spes mea in sinu meo*, adiecit *nihil nos habere certius credimus, quam hoc quod in sinu habemus, in sinu ergo suo spem repositam tenuit, quia vera certitudine de se resurrectionis præsumpsit*. Sed hæc explicatio plane rejicitur, cum minime possit dici tunc opem ferentem, propter securitatem furi præstitam, esse furem manifestum. † 49 Quare assentior Gotofred. in dict. §. *is autem*, qui sinum præbere interpretatur, id est, partem vestimenti laxiorem, quæ solebat in humerum reijci. pecuniæ scilicet, vel alterius rei suscipiendæ furi accommodare, Hispane, *recoger lo que el ladrón echaba por la ventana*, & por otra parte, *en la falda de la capa*, quia *sinus* est pars togæ, vt Turnebus docet lib. 7. aduersar. cap. 7. & P. Fab.

Fab. lib. 1. semest. cap. 22. Vnde vestes sinuose quia replicantur *los pliegues del vestido*, Virg. lib. 1. *Æneid.* *Nodoque sinus collecta fluentes.* In sinu enim condebant veteres, quæ secum portabant. Petronius in Satyrico, *Ego quoque sinum meum saxu onerabo, ut quotiescumque caperis à te exire sanguinem tibi a capite mittam.* Item in sinu reportabatur seu condebatur pecunia Martial. lib. 4. epig. 51.

*Postquam bis decies tribuit Dea
caca sinumque
Ruperunt nutumini, fallus es ecce
pedes.*

Et Ouid. libr. 1. amor. eleg. 10. cum nudum dixisset amorem adiicit,

*Quid puerum Veneris pretio præ-
stare iubetis?
Quo pretium condas, non habet
ille sinum.*

Iuxta quam interpretationem, cum res furata apud sinum præbentem inueniatur, fur manifestus censetur, præcipue cum è collo penderet veteribus crumena, ut patet ex Plauto in Truculent. act. 3. Scen. 1. vers. 7.

*Homo crumenam sibi de collo de-
trahit.*

Indeque in sinum demitteretur, unde sinus frequens mentio in condenda pecunia Apulei. lib. 8. *Scipio arcas, imo viro & argenteas multis curatius offerentibus, sinu recipere propatulo.* Propert. lib. 2. eleg. 16.

*Semper amatorum ponderas illa
sinus.*

Videndi Passeratius ad locum Propert. & Taubinan. ad locum Plaut. & politissimi ingenij vir Casp. Barthius lib. 54 aduersat. cap. 16.

Denique ut huius disputationis

clausulam absoluiamus, notandum est poenam combustionis appositâ fuisse aggerum corruptori, prout in aliis atrocissimis criminibus solet imponi, de quibus post Salicetum hic, & Gotofr. agit. Ea percuttere ad rem nostram minime duxi necessarium, solum adaperiam Imp. nostros statuere eo loco flammis esse delinquentem tradendum, in quo aggeres ruperit, quod semper fieri à iure consuevit, ut puniendus sit eo loco ubi deliquit l. capitalium 28. §. famulos D. de poenis l. fisci 7. §. idem Imperator, de accusi. fin. D. de noxal. aut. qua in Prouincia C. ubi de crim. agi oport. Symmach. lib. 9. ep. st. 123. notat Bald. in præsen. quod sit propter grauitatē criminis, in maioremque eius detestationem, & terrorem aliorum A. Gom. tom. 3. var. ca. 13. n. 35. & relati à Bobadilla lib. 1. politice ca. 13. n. 65. in fine lit. E. & cap. 16. n. 54. Conscij autem, & complices deportatione afficiuntur. † Antea legebatur lex nostra, ut constet ex Cod. Theod. lib. 9. tit. 32. *Conscij, & consortibus eius Oasena deportationi constringendus.* Ut notat Pancirol. d. lib. 2. c. 240. qui ex Ptolomæo lib. 4. Geogr. c. 5. duas Oases in Egypto ponit de quibus etiam Niceph. lib. 14. c. 31. & 36. & lib. 9. c. 29. & Vlp. in l. relocatorum 7. §. est quoddam D. de interditi. fin. §. 1. C. de panis. Oasis hæc erat infesta culicibus, & muscis grandioribus ut ex Græcis interpretibus probat Gotofr. in d. iur. Verū hæc deportatio, de qua heic, non erat ordinata sicut alia, quæ nunquā spem restitutionis excluderebat l. intercidit 59. de cond. & dem. l. 2. & 3. D. de sent. pass. l. generalis 7. l. si pater 9. cum alijs C. eod. diximus lib. 1. c. 12. sed in maiorem detestationem delicti supplicandi remedium in præsentia adimitur.

CAPVT V.

MAIUMA.

Siue in L. V NICAM C. de
Maiuma lib. II. extempo-
ralis Recitatio.

SUMMARIVM.

- 1 Introductio sermonis.
- 2 Disputationis partitio. Inuocatio
Diuina, & memoria D. Fun-
datoris.
- 3 Imp. Arcadius, & Honorius
quandiu vixerint, vnde orti.
- 4 Verba nostra legis, conclusio, & in-
ra similia.
- 5 Inquiritur circa explicationem
vocis Maiuma.
- 6 Qui serui Mimi & histriones,
vnde dicti.
- 7 De Mimorum obscenis motibus ex
Lactantio & alijs.
- 8 Histriones infames censentur.
- 9 Mimi aliquando serui ad l. 6. §. ir-
ricum. D. de iniust. rup.
- 10 Reprobatur Penna interpretatio
ad nostram legem.
- 11 Proponitur alia interpretatio Re-
buffi & de ludo Masiarum, &
reprobatur, & n. 12.
- 13 De ludis Florilibus, & quomodo
agerentur, & an de eis hac lex
loquatur, & n. 15.
- 14 Catonis seueram a maiestas.
- 16 Expenditur l. 4. C. de Paganis.
- 17 Admiratio nostrorum Antana-
gonistiarum.
- 18 Suida opinio de Maiuma proponi-
tur, & reijcitur, & n. 19.
- 20 Vera huius ludi origo, imago &
actiones.
- 21 Alia coniectura proponitur de hoo
ludo deducta ex Nuptijs mensis

Maius prohibitis.

- 22 Maiuma spectaculum matrimony
speciem habuisse varijs conie-
cturis statuitur, & n. 23.
- 24 Snaesonibus D. Chrysostomi Ma-
iuma ludus sublatu.
- 25 Deratione huius legis, & quam ne-
cessaria sit rei publica honestas.
- 26 Mala quae ex inhonesto spectaculo
oriuntur, & exempli vis maxi-
ma, & num. 27.
- 28 Clerici ab spectaculis remoti.
- 29 Noua inuentiones cantilenarum,
& saltationes reip. portendunt
mutationem.
- 30 Lupercales ludi ab Augusto sub-
lati.
- 31 De inhonesto pubertatis examine
ad multorum iniuriam explica-
tionem, & num. 32. 33. 34. 35. 36.
37. 38. & sequae ad 45.
- 46 Explicatur l. 1. C. de expens. lu-
dor.
- 47 Pecunia à testatoribus relicta ad
ludos celebrandos.
- 48 Murorum refectio maxime pri-
uilegiata.
- 49 Lege Regni nostri obscena verba
publice dicta fustibus expian-
tur.
- 50 Libros Poëtarum lasciuientis le-
ctionis non esse in rep. admitten-
dos varie probatur.
- 51 Lacedamonij Archilochi libros
à sua ciuitate exterminarunt.
- 52 Onidius ob artem amandi scri-
ptam in exilium datu.
- 53 Viros doctos non decet lectio libro-
rum turpium.
- 54 Picturas lascinas prohiberi neces-
sarium.
- 55 Aeneas Carthagine pictura commo-
tus.
- 56 Caesar Alexandri imagine in la-
crymas prorupit.
- 57 Chorea adolescens in libidinem pi-
ctura incensus.

- 58 *An comœdia nostra licite gerantur.*
 59 *Qui de ea quaestione agunt.*
 60 *Comœdiarum actum non esse peccaminosum, sed indifferentem late probatur.*
 61 *Nihilus tenetur omnes occurfus mulierum evitare.*
 62 *Chorea ex sua naturalicita.*
 63 *Qui iuravit vsuras solvere, tenetur ad iuramentum.*
 64 *Ludi, & licita delectationes in rep. necessaria.*
 65 *Humana vitastio indiget. & numer. 66.*
 67 *Comœdia an sint eliminanda à Rep.*
 68 *Satisfit Patrum locis qui spectacula reprehendunt.*
 69 *An Taurorum agitatio licita sit, & unde originem traxerit.*
 70 *Gladiatorum spectaculum quis primus subsulit.*
 71 *Taurorum ludus à Theodosio extinctus.*
 72 *Deestatio agitationis Taurorum.*
 73 *Agitatio hac à Pio V. interdicta.*
 74 *Qui eam probauerint.*

Legem hanc ex tempore explicandam suscepi in petitione Cathedralæ Voluminis Iustini. an. 1621. Et quamvis audaciam meam temeritatis nota inurerent etiam doctissimi, quod desperatum hoc rescriptum elegissem, annoit Deus humilibus, & me voti compotem fecit. Euasi Deo auspice, & vehementer plaudente Academia. Petierunt plures, compulerunt, vt quod tumultuarie meditaræ, tumultuarie typis darem. Parui, & relectionem in lucem emisi sub auspiciis Illustrissimi Domini D. Garçie de Haro, & Auellanedæ nostri Collegij quodam alumni, Academix doctissimi Clementinarum Antecessoris, Pin-

ciani Conuentus primùm Senatoris, dein Regij ordinum, postea in supremo Castellæ, interiorique Cameræ dignissimi Consiliarij, purpurea Calatrauensis militiæ Cruce insigniti & Comitatus de Castrillo heredis. Nunc autem iterum ex secunda cura limatior prodiit *Matima* pluribus mendis, quæ currente prelo deciderant castigatis. Reliqua eodem stilo, & modo retinentur, aliqua addûtur. Et quamuis cuiusdam Sycophantæ in alieno libro ingeniosi, aut potius calumniiosi fas erat respondere frigidissimæ velticationi, tamen genus vltionis est grandius more magnæ feræ catulorum latratus ridens exaudire. Verum ad rem deueniendo in Academicæ dicebam :

QUÆ AD MODVM
 ij, qui post varias
 perpeffas calamitates, vt aduersariorum iniurias effugiant,
 solent ad aliquē

potentem, cuius fauore securi redantur se conferre: Sic ego, Auditores nobilissimi, post tot indignatis fortunæ procellas, totque seuiuentis fati tempestates, vt vastantem infelicitatis mæx ventum, quo demergor, euadam, & vt extam tenebricoso labyrintho, salubroloque gurgite disputationis e-repro, digna tanto loco mihi contingat oratio, ad vos tanquam ad tutissimum asylum confugio, tanquam ad optatum portum. Quæ enim alioquin vires aded tenues tot impetrix calibus, tot discrimini-bus laceffitæ? Quid ingenium ne quidem in iure mediocriter instru-ctum si beniuolentiæ vestræ non adstaret humanitas? Ea enim no-

stræ actionis nauiculam leniter impellente, pericula tanta, & infames scopulos Atroceterrimos difficultatum incoluntis prætereuntem: scopulos, inquam, quos disputanti mihi hodierna luce proponit forte hesternæ signata decilio in *l. unica C. de*

- 2 *Maiana lib. ii.* † Cuius ut telam felici pectine percutiam, hunc ad vnguem seruaturum ordinem polliceor. Prius nostrorum Imperatorum verbis in medium iactatis, summariam extorquebo enunciationem, quam multis iuribus constiparam variorum Doctorem albertem fabam adijcientium sequetur concursus. Deinde luculenter de natura huius ludi differemus, quo veluti via nostri legis rationi munietur appositæ, ut ex ea ad multa scitu digna, utilitate non minora tractatio deducatur. Interim adis Sanctissima Trinitas, Sol sine ortu, & occasu, per huius loci tenebrosas caligines euentum dirige seruum, clara præpandens lumina menti.

Tuque ô pulchra semper diua, tu sola labori

Sis præsens, & captos præsentis numine cursus

Dirige, & infirmam rege per vada carula puppim.

Vosque ô Mecænates mei Sanctissime Augustine, Seraphice Franciscæ, Beatissima Anna, fauoris vestri spiret aura, luceat, ut sic hæc nostra actio operam clausulam consequatur. Quidquid dixero cedat in nobilem recordationem hæc memoriâ illius quondam Illustrissimi, & Reuerendissimi Principis Domini, ac Domini mei Dom. D. daci Ramirez de Haro, Regum Catholicorum Ferdin. & Elisab. Protosacerdotis, eorundemque ad Maximilianum Imperat. & Philippum I. legati. Piniani conuentus præsidis, Aitoricen-

sis Milacitanæ, ac tandem Conchenis amplissimi Ecclesiæ dignissimi Aristitis huius nostri Collegij maioris D. Jacobo Zebedæo sacri rectoris, atq; fundatoris; cuius insigniis licet immeritus cohonestatus incedo.

His ira de more peroratis, Arcadius, & Honorius Augusti Imperatores fratres ambo Theodosij maioris filij, nostræ Gentis cum Traiano, & Hadriano æternū decus, quo nomine Hispania eleganti commendatur encomio à Pacato in Panegy. ad Theodosium, & Claudian. *de laudib. Serena*, dum asseuit cæteras provincias Imperio Romano sua tributa persolvere Hispaniam vero nouum genus vestigialis, id est, Augustos:

Quid dignum memorare tuis Hispania terris

Vox humana valet?

Principibus sæcunda pijs, tibi sacrala d. bent

Traianum: series his fontibus Aelia fluxit;

Hinc senior pater, hinc iuuenum diademata fratrum,

Namque alia gentes, quæ sædere Roma recepit

Aus armis domuit, varios aprantur in vsus

Imperij.

Sola nouum Latius vestigal Iberia rebus

Contulit Augustos.

Hæc generat, quæ cuncta regant.

Hi, inquam, qui Imperium Romanum subiere circa annum Christi 395. (ut docet Cassiodor. in Chronico, vbi Cuspinianus, Paulus Diacon. in Eutrop. Histor. Tripart. Marcelli. Nicephor. libr. 13. cap. 1. Hotman. in particula historiz iur. anno

38. Genebrard. in Chronologia lib. 3. fasculo 4. iuxta fin. Onuphr. in Chiron. Baton. tom. 4. annal. anno Christi 395. Inter alias quæ ad publicum Reipublicæ statum proponere functiones (quas in hoc Voluminis libro spatias nobis dedit Tribonianus) hanc ad mores componendos spectantem præcipuam condidere in hæc verba, † *Clementis nostra placuit, ut Maius provincialibus latitia reddatur: ita tamen ut seruetur honestas, & verecundia castis moribus perseveret. Quæ talem disputandam hac luce præbent cōclusionem: Maius antea prohibitum. iterum conceditur, modo seruetur honestas & verecundia.* Eam in specie probat, l. 1. 2. & C. Theod. de Maius, in ratione convenit, l. ut profanus 4. C. de pignoris, l. 1. & 4. cum aliis sup. de spectaculis, l. 1. supra de Gladiatorib. l. penult. infra de curiosis, l. ex damni 40. D. de damno infect. l. magistros sup. de professor. & medicis, l. scire oportet 2. §. fin. D. de tutor. & curat. l. filius 4. D. de decendi. infit. l. semper 197. de regul. iuris, leg. adoptivus, 14. §. unde. D. de ritu nupt. l. fin. C. quando tutor vel curat. §. 1. Infir. Quibus mod. intcl. finit. Ex pl. cant. lic. t. breuiter, & suspensa manu præter ordinarios hinc, Alciat. lib. 5. pareg. cap. 5. Pancirolus, lib. 2. thesaur. var. cap. 253. Baronius d. tom. 5. annal. ann. Christi. 399. pag. 61. breuissime Alphons. de Mendoça, quæst. 9. quodl. bet. num. 15. Rationem nostræ legis (licet eius non meminerint) Tiraque. in lib. 16. connub. à num. 30. Petr. Gregor. lib. 35. synragm. cap. 5. & Don Ferdinand. de Mendoça de confirm. Concil. Illiberit. lib. 1. cap. 51. exorantur.

5 Sed antequam ulterius progrediamur, ne per ignota diuageretur

nostra oratio, prius tanquam solidum fundamentum erit, huius ludi Maius naturam inuestigare. In qua re si interpretes consulas Bart. Plateam Luc. de Penna, Iacob. Rebuff. nihil deduces, imò nec inuenies, nec dux mihi alius ad hoc iter. Primus hanc viam ingredior nemini visam, meo remigio rem gero. † Et in primis Penna autumat hoc ludi genus *Mimus* dictum, à genere ludi, quem faciunt histriones, & mimi, qui corporales aliorum motus repræsentant, & variis gestibus hominum mores, & vitia ridicule imitantur, ut hodie moriones, & ludiones in principum aulis. Histriones dicti ab *Hister*, Tusco verbo, vel oppido, ubi primi inuenti. Rosin. lib. 1. Roman. antiq. cap. 6. Mimi à Græco verbo *μῖμος*, quod imitari significat, ut auctor est Diomedes relatus à Beroaldo in Suetonij Casare c. 39. Vnde dicti *hypocrita* siue *simulatores*. Idem in Nerone cap. 24. D. Ildor. 18. ethymol. cap. 48. Demster. ad Rosin. supra. Illos eleganter depingit Cassiodor. lib. 1. epist. 20. & lib. 4. epist. vltim. ita inquit: *Pantomimo igitur cui à multisaria imitatione nomen est, cum primum in scenam plausibus innitatus aduenit, ad sistum consoni chori diuersis organis erudit: tunc illa sensuum manus, oculis canorum carmen exponit, & persigna composita, quasi quibusdam litteris edocet inueniens aspectum, in illaque leguntur apices rerum & nō scribendo facit, quod scripi a declarat. Idem corpus Hercule designat, & Venerem sceminam repræsentat, & marem, Regem facit, & militem, senem reddit, & iuuenem, ut in quo credas multos tā variā imitatione discretor. Talis fuit Tymele illa uxor Latini Pantomimi (à Martiali celebrati, lib. 9. Epigr. 29. cuius actione*

Bbb 3

mimica plurimum fectur delectatus Domitianus, vt demonstrat idem Mart. lib. 1. Epig. 4.

*Qua Thymelem spectas, derisorem-
que Latinum.*

*Ille precor fronte carmina nostra
legas.*

Quam matris illi propter delatores timens submissam dedisse morder Iuuenal. Sat. 1.

*Et à trepido Thymelo sub-
missa Latino.*

- 7 † Quanta autem histriorum, siue mimorum fuerit in actionibus obscenitas, colligere licet ex Lactant. lib. 6. de vero cultu cap. 20. ita referente: *Histrionum quoque impudicissimi motus quid aliud nisi libidines docent? Quorum emenata corpora, & in muliebrem incessum, habitumque mollita, impudicas feminas inhonestis gestibus mentiuntur. Quid de mimis loquar corruptelarum preferentibus disciplinam; qui docent adulteria dum fingunt, & simulatis erudiunt vera?* Item D. Cyprianus lib. 2. epist. 2. *Tunc delectat in mimis turpitudinum magisterio, vel quid domi gesseris recognoscere, vel quid gerere possit audire. Ouidius quoque id docuit,*

*Scribere, si fas est, imitantes turpia
Mimos.*

Conferunt Saluian. de gubern. Dei, lib. 6. D. Aug. de ciuit. Dei lib. 1. cap. 32. Tertul. in Apolog. cap. 38. & lib. de spectacul. cum aliis relatis à Fer. Mend. d. c. 51. Tiraq. & aliis sup. & eleganter Doileanus ad Tacit. an. lib.

- 8 4. pag. 452. † Quam ob causam nostris legibus inter infames connumerantur, l. 1. D. de his qui notant infam. ibi: *Qui artus ludicra, pronuntiandæ causa in scenam prodierit, coniunctal. 2. §. ait prator eodem tit. ibi, Ait prator, qui in scenam prodierit, infamis est, scena est, que ludorum*

*faciendorum causa quolibet loco, ubi quis consistat moueaturque spectaculum suis prabiturum, &c. l. penult. C. eodem tit. cap. definimus 4. quest. 1. cap. inartem 33. dist. cap. pro dilectione de consecr. dist. 2. l. 1. Misma 4. C. de Episcop. audiens l. 4. C. de spectacul. lib. 11. l. si libertus 27. D. de oper. libert. Nouel. 115. cap. 3. vers. causas docet Ræuard. 3. var. cap. 11. Petr. Faber, semestr. cap. 12. Tiraquel. de nobilit. cap. 34. num. 6. Mendoza dict. quæst. 9. alter Mendoza lib. 3. de confirmat. Con. Illib. lib. 3. cap. 38. & alij relati ab Osuald lib. 18. comm. Donel. cap. 7. lit. A. Demster. ad Rosin. in Paralipom. lib. 5. antiquit. cap. 6. † Nec mirum hoc, cum plerumque fuerint serui, vt constat ex l. Titius 43. §. fin. D. de action. emp. vbi de seruis agens, subiicit Iure Consult. *Velut si ponas agitorem factum fuisse Pantominum, cuiusmodum esse cum, qui minimo pretio venit, &c. Quo pertinet l. 6. §. irritum D. de iniusto rupto. ibi: Vel si maior annis sese venundari passus sit ad actum gerendum, ubi actus significat motum corporis, vnde actus histriones dicti. Osuald. lib. 2. comment. Donel. cap. 9. lit. K. alias ille §. obstatet, cum non nisi ad pretij participationem homo liber vendi potuisset, §. penult. cum vulgat. Inst. de iure person. cum notat. ab Ant. Fab. in iurisprud. tit. 3. princ. 4. illat. 3. Connan. 2. comment. cap. 1. num. 6. Amefcua de potestat. in se ipsum lib. 2. c. 17.**

Verum etsi hæc Pennensis inter-pretatio latius à me exornata, in se vera sit, tamen adaptari nostro proposito non potest. Primo quia aliud est Maioræ læticia, aliud Histriones, qui illam actabant; quemadmodum differt fabula à scenicis, & edictoribus, Poëtæ, qui comædias composuere ab iis, quæ eas agebant. Item & Thy-

& Themelici, qui modulos in fabulâ actionibus faciebât, id est musici. *l. 4. in pr. D. de his qui not. infam. l. Septima de pollicitas. Scaliger lib. 1. Poet. cap. 19.* qui aliâs non erant infames cum illas rerum faditatas vocumque obscenitates, & motuum turpitudinem non exercuerint. *Of. uald. dict. cap. 7. lit. A.* Atque ita videretur sublatus vsus histrionum hac lege, quod tamen non cōuenit eius literæ, neque intentioni Imperatorum, qui ludum Maium sublatum iterum restituerunt honeste celebrandam, nec de histrionibus aut Mimis non loquuntur. Quod etiam suadet *l. 2. C. Theod. hoc tit. ibi, Ludicras artes concedimus agitari, ne ex nimia harum restrictione tristitia generetur. Illud vero, quod sibi nomen procax licentia vindicauit, Maiumam sedum spectaculum denegamus.* Secundo, quia hic non agitur de mimis, sed de Maiuma, non de Mimia, quæ vox nullibi reperitur in iure, neque in probato aliquo auctore.

11 Quare succedit alia interpretatio Rebus hic, quam recepit ille, qui ad rubricas huius voluminis lucernam apposuit extinctam sane, siue oleo siue luce, & Mendoça dict. quæst. 9. num. 13. & fere omnes, qui antiquitatis nondum salutarunt penetralia, ut scilicet *Maiuma* appellata sit (vt eorum verbis) festiuitas quædam, quæ olim Kalendis Maij celebrabatur, nam quædam puella exacte ornata, ac vestibus pretiosis induta ponebatur in curru, frondibus, & floribus pleno, quæ vocabatur Regina, erantque aliæ puellæ circumstantes illi ministrantes, atque eam comitantes in loco publico, quæ transuentibus pecuniam expolcebant, tamen quia habebant colloquium cum eis, ex quo inhonestas, & impudicitia resultabat, per

aliquod tempus huiusmodi festiuitas fuit vetita: quæ ideo Maiuma dicebatur, quia singulis annis in mense Maio fiebat, quo tempore arbores pullulant, & homines floribus, frondibusque lætantur. Quare hæc festiuitas puellarum erat, quæ in hunc vsque diem multis in locis frequentatur, ut apud nos: *Quando las muchachas piden para la Maya.* Hæc supra dicti. † Sed nec 12 probare audeo, cum non satis explicetur nostra lex, quæ agit de spectaculo scædo, atque procaci, ut in dict. *l. 2. C. Theod. hoc tit.* Secundo in hoc ludo turpissima facta interueniebant, quæ non apparent ex eo, quod puellæ prætereuntibus pecuniam suæ reginæ exposcularent. Tertiò, cum provincialibus hæc lætitia restitueretur, denotari videtur puellas illam nō exercuisse, sed homines, argum. *l. provinciales 190 D. de verbor. signif.* vbi Geddaus, & Brecheus. Denique quia nullo auctoris classici testimonio supra dicti suam munierunt sententiam.

13 Ex quo plures in eam iurauerunt, ut existiment nostram legem intelligi debere, & aperte loqui de ludis Floralibus. In qua sententia fuit Greg. Girald. in hist. Deor. syntagm. 1. pag. 40. & videtur in eam inclinare Schardus de verbis iuris, verbo *Maiuma*. Mouenturque ex eo quod hi ludia cultum Deæ Floræ fuerint instituti, scædi sane penitusque castis oculis auribusque, & cogitationibus merito excludendi. Celebrabantur autem 4. Kalend. Maij, quoniam eo tempore arbores efflorescerent, ad iustamque magnitudinem fructus accedere viderentur *Plin. lib. 18. cap. 19.* Varro de re rust. lib. 1. cap. 1. Quid. lre lib. 1. fistor. Macrobi. lib. 1. Satur. cap. 3. Alex. ab Alex. lib. 6. Genial. cap. 8. Rosinus

lib. 1. antiq. cap. 20. & lib. 5. cap. 15. His ludis fœminas, quæ vulgato corpore quædam faciebant, deondari, & pudentis obscenisque inuelatis per luxum, & lasciuiam currere, & impudicos iocos agere moris erat, grauitè docet Lactant. lib. 1. diuin. inst. c. 20. *Celebrantur illi ludi cum omni lasciuia conuenientes memoria meretricis. Nam præter verberum lasciuiam, quibus obsecantur omnes effunditur, excurrunt etiam vestibus populi flagitante meretrices, & in conspectu populi usque ad satietatem impudicorum hominum cum pudendis motibus detinentur. Quo etiam respexit Mart. lib. 1. epist. 36.*

Quis Floralia vestit, & stolatum

Permittit meretricibus pudorem?

Consueuerantque adiles cicer, fabas, & alia missilia plebi spargere, leporesque, & capreas aliaque miria animalia ludis admittere. Petrus Sartyr. 5.

----- Ciceri gerere large

Rixanti populo, nostra ut Floralia possent,

Aprici meminisse senes.

- 14 Vbi Cornutus (siue is sit siue alius) id notauit. † Hos ludos cum olim Cato spectaret, Pop. Romanus Catoniana maiestate commotus erubuit postulare, ut mimæ nudarentur. Quo cognito, è theatro discessit, ne præsentia sua spectacoli consuetudinem impediret; quem abeuntem ingenti plausu populus est profecutus, ut refert Valer. Maxim. lib. 2. c. de Maiestate, & Martialis noster in epistola soluta oratione libro primo præfixa illic: *Epigrammata illos solum scribuntur, qui solent spectare Florales, non intret Cato theatrum nostrum, aut si intraverit spectet.* Item epigram. 3. eiusdem libri, quod primo loco ex Raderi coniectura reponi debebat.

Nusset iocosa dulce cum sacrum

Flora,

Festis que ludos, & licentiam vulgæ:

Cur in theatrum Cato scire venisti,

An idco tantum veneras, ut exires?

Quæ interpretatio etsi pluribus placuit, mihi non accider, nam quamuis Constantini tempore frequentaretur hic ludus, ut coniectari licet ex eo, quod contra eum scripserit Lactantius supra, & D. Augustinus lib. 6. de ciuit. Dei, Tatianus aduersus gentes, illius æui auctores, adhuc tamen credo Christiana nostra religione inualecente sublatum fuisse, ita ut Arcadij, & Honorij ætate iam in desuetudinem abiierit. † Neque etiam credendum est piissimos, & religiosissimos principes talia spectacula permisisse, cum in l. 4. C. de pagan. ita loquantur, *Ut profanos ritus iam salubri lege submouimus, ita festos conuentus cinum, & conuenientem omnium lasciuia non patimur submoueri. Unde absque vilo sacrificio, atq; vlla superstitione damnabilis exhiberi populorum voluptates secundum veterem consuetudinem, ministrari etiam festa conuiuia quando exigunt publica vota decernimus.* Ex qua constat pessimo exemplo Imperatores nostros extinctæ iam gentilitatis memoriam iterum in lucem vocare voluisse non esse credendum. Secundo, quia cum hoc spectaculum Florale in eo ipso consisteret, ut fœminæ meretrices nudarentur, & in verbis obscenis ad populum iactandis, quomodo ergo honestas, & verecundia perseveraret? Tertiò, quia de Florilibus nullum verbum hic, sed de Matrima, neq; poterit quis verè affirmare Matrimæ latitiam eandem cum Florali habuisse naturam.

Hæc

- 17 Hæcalij, licet pede dubio & trepidanti, neque immerito, nullius enim vestigia præmunt, sed veluti Cimerij inanes vmbra captant.

Tantum autem longinqua valet turbare ventus.

Quod fuit in causa, vt Antagonistas nostri ita in admirationem raperentur, cum hanc legem à cæteris selegi explicandam tanquam si solis currum moderare, vel Aethiopem aliquem album reddere, aut ipsam noctem illustare vellem.

- 18 Vnde vt tenebris reconditæ antiquitatis, hæc nostra decisio solem suum & sua sydera agnoscat, cum Suida ab Alciato & alijs qui melius sentiunt recepto constituunt aliqui, Maiumæ ludum mense Maio peractum fuisse, quo nobiliores vrbis Ostia Tyberina maritimæ ciuitatis delati in vndis ludentes aqua se inuicem adaspergebant. In prouincijs autem, qui ad mare vel ad flumina habitabant, ipsi tunc ludum exercere cæperunt obscenissimum sane, atque indecorum. Docet Alciat. lib. 5. parerg. cap. 5. (quialias auctoritates in id detorquet, sed & ipsi displicent) Greg. Giral. in hist. Deor. syntagm. 17. Pancirol. d. cap. 253. lib. 2. theol. Spiegelus relatus ab Schard. verbo *Maiuma*. Bened. Curtius ad

- 19 arresta amor. arr. 5. † Sed adeo breuiter & strictim huius ludi imaginem proponit, vt eius naturam contemplare non sinant, imò suspectus est mihi Suidas: quoniam vt Baronius supra considerat, & Hotmanus de verb. int. verbo *Maiuma*, mirum est nullam eius ludi in Ouidij fastis, neque in Romanis Kalendarijs mentionem fieri, & mensis Maius non ita aptus erat, vt nudi in vndis luderent: quippe frigora mirescunt, non recesserunt.

- 20 Vnde his & alijs insuper habitis

interpretamentis cum eodem illustrissimo Baronio & Hotman. dicendum est huiusmodi ludum originem traxisse à Maiuma nobili Gazæorū portu in Palæstina, cuius meminit Nicephorus lib. 8. cap. 33. & lib. 10. c. 4. & lib. 12. cap. 47. vbi templum Veneris fuit, cuius simulacrum impudicissimum nostrorum Imp. ætate adhuc extabat, vt memoriæ prodidit Marcus Diaconus de rebus gestis S. Porphyrij Episcopi Gazensis, cuius vitam retulit Metaphrastes, 20. die Februarii. In quam sententiam inclinat Gotofred. hic & Pancirol. supra; additque Hotmanus *Maiumam* Syriacum vocabulū nobis aquam significare, vnde fortasse Suidas ad aquæ aspersionem respexisse credo, vt diximus numero 18.

Quæ sententia si tibi non arriserit cum naturam ludi non declarabit, in ea coniectura persisto, vt existimem inter alia spectacula antiqua, illud mense Maio celebratum fuisse (vnde Maiuma) non à Romanis vel Constantinopolitanis, sed tantum in prouincijs, vt denotat verbum *Provincialibus* nostræ legis cōiuncta l. 190. de verborum signific. origo autem illa fuit, quod cum antiqui Ethnici nuptias eo mense celebrare prohibebant, vt docet Ouid. lib. 5. Fastor.

Mense Maio, malas nubere vulgus ait.

Et late Tiraquell. in l. 5. connub. nu. 14. Alex. Neapolit lib. 4. cap. 20. & lib. 2. capit. 5. Rosinus lib. 5. antiquit. cap. 37. Connan. lib. 8. comm. capit. 3. Brissonius de ritu nupt. pag. 5. † Introducitur est, vt nuptiarū representaretur solemnitas, & inter mimos & meretrices contraheretur matrimonia in theatris per luxum, quæ ad viuum repræsentabantur, & vt

lectus in orchestra, id est loco illo ubi saltator agere posset, aut duo inter se disputare, vt ex diuo Isidoro docet Demster. ad Rosin. libr. 5. cap. 10.) apponeretur quo consummabatur adulterium. Quo modo intelligo D. Cyprian. lib. 2. epist. 2. ad Donat. vbi numerans spectaculorum abominationes, adulteria ad viuum representata demonstrat, *In theatris quoque conspicias quid tibi, & dolori sit & pudori, de incestis horror antiquus expressa ad imaginem veritatis actione. Adulterium discitur dum videtur, lenocinante ad vitia publica auaritia malo, &c.* In quibus verbis nota illa, expressa ad imaginem veritatis actione, & illa, adulterium nascitur dum videtur. Clarius autem Diuus Chrysostomus id expressit tomo primo, homil. de Dauid & Saul. 5. cui titulus *periculosum esse adire spectacula.* (quam contra hoc ludi genus condidisse auctor est Baronius supra) vbi solum contra vxoratos loquitur, dum ait, *Non metuis, ne expanseis, dum oculis, quibus illic lectum, qui est in Orchestra spectas, vbi detestandi adulterij fabula peraguntur, isdem hanc sacram mensam intueris? Dum isdem auribus audis, & scortum obscene loquens & Prophetam? An non sunt hac vita subuersio, & coniugiorum corruptela? Cum enim spectaculus illis dissolutior ac mollior, lasciuiorque omnisque pudicitia hostis factus domum reducere, vxoris aspectus minus erit iuueni quam qualiscumque illa fuerit, siquidem inflammatus illa concupiscentia, quam in spectaculis hausisti, & ab illa spectatione, qua te dementiaui captus, febriam & modestam vxorem despicias, &c.* Quo loci demonstratur matrimonij speciem propositam, dum lectus sternitur, & fœda libidine adulterium peragitur, cuius spectatione coniugatus despicit propriam spon-

sam, ob quam causam illum reprehendit.

Neque hoc mirum videatur, siquidem Amphitheatro is fuit lusus, vt cum fabula *Arys* ageretur, ita ad viuum agitari solebat, vt homo introducebatur, quem vere castrabāt, sicut etiam Hercules Oergetes alter, qui representabat tragediam, viuus ardebat. Id eleganter probat Tertullian. in Apologet. cap. 15. his verbis, *Vidimus aliquando castratum Atym, illum Deum ex Pessimante, & qui viuus ardebat Herculem induerat.* Sic Plin. à Turnebo correctus libr. 16. aduers. cap. 12. *Rostro Herculis tunicati Octao habitu Rome torua facie, sentienteque suprema in tunica.* Et de quodā fictitio Scaeuola, qui in Amphitheatro dextram foco iniectam spectantibus Romanis exulsi, mētio est elegans apud Martialis libr. 8. epigr. 30. & libr. 10. epig. 25. notat Ludou. Cerd. in not. ad Tertul. & Radet. dist. locis Mart. & Ramirez ad Mart. Amphitheatr. ep. 5. & seq. Sed quod attinet ad obscenitates theatrales populo ipsi exhibitas locus est laculentissimus Tertul. de spectacul. cap. 17. ibi, *Ipsa etiam profibula, publica libidinis hostia in scena proferuntur, plus miseratamen presentia fornicarum, quibus solis latebant, per qua omnis ætatis, omnis dignitatis ora transducuntur. Locus, stipes, elogium etiam quibus opus non est predicatur. Taceo de reliquis ea qua in tenebris delitescere decebat, ne diem contaminarent. Erubescat Senatus, erubescant ordines omnes illa pudoris sui inreemptrices, de gestibus suis ad lucem, & populum expansecentes. Ecce in theatro pronuntiabatur publice à præcone cella cuiusque meretricis, locus assignabatur, stipes siue quæstus & elogium, siue laus formæ, vt inuitarentur libidines, vide Roam libr. 4.*

fin.

singular. cap. 10. Nota verbum *saceo* quod indicat enorme aliquid & horrore plenum: hoc non aliud nisi publicus coitus, notat quoque Lipsius lib. 1. elect. cap. 11.

23 Non minus discrete nostra hæc coniectura adstruitur ex eodem Chrysostomo 2. tom. homil. 6. in Matth. in fine, quam Antiochiæ habuisse, ut scdum hoc vigeat spectaculum satis constat ex homilia sequenti, ubi eodem argumento vitur contra vxoratos, *Non est nostru assidue videre, sed eorum potius, & eorum qua spectantur in theatris. Quibus iam igitur oculis cernis domi coniugem, quam ibi in persona alterius tanta vides iniuria subiace? Quomodo autem non rubore suffunderis, quoties vxoris recordaris, quando eundem sexum tam scde ibi videris publicatu? Neque vero opponas mihi, quod iam quidquid ibi sit, imitatio sit iocorum, non etiam veritas rerum, etenim simulatio ista multos aduiteros fecit. Non enim istud accipias, quia meretrix nuda est, sed quia natura ipsa idem est corpus coniugis & meretricis. Quorã igitur se pacto disinceps aspiciet vxor a tali fornicatione redeunt? Quem admodum suscipiet, & alloquetur atq; a tali spectaculo captiuum, seruumque redeuntem mulieris fornicantis. Ergo ex supradictis constat Maium ludum eo tendisse, ut adulteria perpetrarentur sub matrimonij simulati specie: alias enim cur Diuus ille os autem, tam animose contra coniugatos arma capiebat? Quod etiam tuaderetur ex illis verbis, quod imitatio sit iocorum, quæ denotant per ludum matrimonium contractum, sed reliqua scda exercitauere. Similiterque animaduertes illa verba, Neque opponas mihi, quod iam quidquid ibi sit, &c. quibus edocemur nostrã legem effecisse, ne illa adulteria vere*

perpetrarentur, neque ita obscane, sed pudice & caste. † Quia eodem 24 tempore suasionibus magni illius Ecclesiastæ Imperatores moti Maiumã prohibuere, licet postea nostra lege fuerit restituta cum illa conditione, ut seruetur honestas, & verecundia castis moribus perseueret. Id est, celebrarentur nuptiæ, sed absq; libidine. Veru cū proclue sit genus humanum ad deteriora, ut facilius sit a voluptate se penitus abstinere, quam ea cõcessa intra honesti limitis contineri, adhuc iterum atque iterum declamabat ille. Nam quam scda fuerint huiusmodi spectacula ex eo constat, quod Iulianus ille impius Christianæ fidei abiurator Antiochenis probro obiecit in Mispogone, quod in Maiumã ferias, pecunias effunderent, & a sacrificio- rum impensis abstinerent. † Et ideo 25 Imper. huic ludo amputatis in honestis permissiõne dedere, ne alias obscenitatibus & turpitudinibus inquinaretur populus. † Expedi enim 26 Reipublicæ, ut honestas semper in oculis hominũ obseruetur. Ex inhonesto autẽ & lasciuo spectaculo nulli alij finetus, quã incensa quxdã ad libidi. e cupiditas oriri solet, ut elegãter tuaderetur ex Diu. Cyprian. & Chrysostomã laudatis, D. Bernard. de cõuers. ad Cler. c. 12. D. Aug. tom. 10. hom. 21. D. Basilio de legẽd. li. gen. 11. Tertul. de spect. c. 17. & per tot. Clemẽt. Alex. li. 3. Pædag. c. 11. ita adijciẽte, *prohibeantur spectacula, quæ nequitia verbisq; obscane temere profusis vana sunt. Quod enim turpe factu non ostenditur in theatris? Qui autem ex vizio, quod in se est, delectationẽ aliquã acciperunt, euidenter domi in ignem impri- munt, &c.* Nec minus seuerẽ & sancte Saluian. lib. 5. de prouidẽ Talia sunt, qua fiunt in teatro, ut ea non solum dicere, sed etiam recordari aliquis sine

pollutione non possit: alia quippe crimina singulas sibi ferme in nobis vendicant portiones, ut cogitationes sordida animos, ut impudici appetitus oculos, ut auditus improbi aures, ita ut cum ex his vnum aliquid erraueris, reliqua possint carere peccatis: in theatris vero nihil eorum reatu vacat, quia & concupiscentiis animus, & audita aures, & appetit oculi pollutantur. Itaque in illis imaginibus fornicationum omnis
 27 omnino plebs fornicatur, & c. † Cuius rei ea est ratio: nam exemplo nullum acius hortamentum est, & ut Quintiliani verbis utar lib. 5. cap. 11. potissimum ad persuadendum. In rem veluti præsentem animum inducit, facta ostendit, suadet, incitat, languidiorem etigit, & laqueos parat etiam prudentioribus rei gestæ, aut ut gestæ commemoratio & spectatio, à qua difficile est sese liberare, imo in casses incidunt homines exemplo trititi, & ut ait Iuuenal. Sat. 1. 4.

Velocius & citius nos

Corrumpunt viciorum exempla.

Sic Seneca noster epist. 7. Nihil est iam damnosum bonis moribus, quam in aliquo spectacula desiderare. Tunc enim per voluptatem facilius vitia subrepunt. Quid me existimas dicere? Auarior redeo, luxuriosior, imo vero crudelior quam inter homines fui, & infesta, Vnum exemplum aut luxuria, aut avaritia multum mali facit. Quod idem agnouit Ouid. 2. de Trist. in medio,

Ut tamen hoc fatear, ludi quoque semina præbent

Nequitia.

Et libro primo de Arte, iuvenes adhortatur lasciuientis animi & ingenij P. Ætia,

Sed tu præcipue curis venare theatru.

Et ac loca sunt voto fertilior atquo.

Ille locus casti damna pudoris habet.

Vnde Aristot. libr. 7. Politic. admonet ita esse custodiendos iuuenes, ut nec dicant, vel audiant malum, vel turpe aliquod, quia ex dicere vel audire turpe de quale sit. Ita eleganter Iuuenal Sat. 14.

Nil dictu, fœdumq; visu hac limina tangat,

Intra qua puer est, procul hinc, procul inde puella,

Lenonum & cantus pernoctantis parasiti.

Et Cassiodor. libr. 7. epist. 10. Tribunal voluptatum exhortatur (erat autem hic voluptatibus plebis præfectus, ut in l. ult. C. Theod. de sceniciis, qualis à Tiberio institutus apud Sueton. in eius vita cap. 42.) ut quauis artes ludicæ honestis moribus sint remotæ, tamen ita scenicos teneat, ut honestas imperet inhonestis, castitatemque diligit, cui subiacent prostitute, ut magna laude dicatur virtutibus studere, qui voluptatibus miscbatur. Adducunt plura Tiraquel. in dist. 116. connub. num. 15 Per Gregor. lib. 39. synt. cap. 5. Azebed. in l. 1. tit. 10. libr. 8. recopil. Ferdin. Mendoza dist. lib. 3. de confirm. Concil. Illiber. cap. 1. nosterque Doctif. Anton. Pichard. in §. iuris præcepta, num. 14. de iust. & iure. † Quamobrem Pontifices & Con-
 28 cilia clericos ab huiusmodi spectaculis remouerunt, ut constituitur in cap. cum decorem, cap. clericis, extra de vita & honest. cler. cap. vnic. lib. 6. eod. cap. donare. 36. dist. cap. his igitur, 23. dist. cap. penult. 34. dist. quia ut ait D. August. talis conuenit cura sinceritatis illis qui exhibent officia sacrorum, qualia sunt sacramenta ipsa. Mores autem graues in spectaculis quis requirat? Ad circum nesciunt conuenire Catones, quales clerici sunt,

sunt, vt Cassiodori verba detorqueam, lib. 1. epist. 27. conducit tradita à Mendoza, l. 1. 2. Concil. Illiberit.

29 cap. 1. in principio. † Adeo exhorruerunt leges Ecclesiasticæ spectacula, sanctique omnes Patres contra ea insurrexerunt, vt omnium malorum seminarium destrueretur, ex quo tot mala oriuntur, adeo vt cantus solum, & canendi varij fotti in eis adhibiti turpiter, atque indecore, mutationem Reipublicæ portendant, vt ex Platone lib. 4. de Rep. Cicero libro 2. de legib. probat Mendoza dict. lib. 3. cap. 1. in fin.

30 Ex qua vera ratione nostræ legis primo infero recte Augustum testante Suetonio (in eo cap. 31.) dum pudori consultum voluit Lupercales ludos celebrari prohibuisse. Erant autem ludi Pani Deo sacri ab Euanthro instituti, vt docet Dionys. lib. 1. quibus adolecentes nudi, incincti pellibus per luxum & lasciuia vrbem cum multa obcenitate circum agebant mense Februario, qualiter demonstrat Prudent. in Romano Martyre,

Quid illa turpis pompa nempe ignobilis

Vos esse monstrat, cum Luperi curritis

Quem serunlorum non reat vilissimum,

Nudus plateas si per omnes cursitans,

Pulset pusillus verbere iuuenis ludicro.

Videndi de his ludis Seruius, & alij Interpretes Virgilij ad illud 8. Æneid.

Hinc exultantes Salios, nudoque Lupercos.

Ouid. 2. Fastor. Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. Alex. ab Alex. lib. 4. genial. capite 11. Rosin. lib. 3. antiqui. Roman. cap. 2. vbi Demster & Turneb. lib. 7.

aduersar. cap. 3. Passerat. in Propert. lib. 4. eleg. 1. ad illud, *Vnde licens Fabius.*

Secundo inferitur non minori ratione Iustinianum inhonestam illam inspectionem antiquitus in agnoscenda masculorum pubertate usurpatam sustulisse, l. fin. C. quando maiores vel curatores esse desinant: cuius mentio fit etiam in principio Inst. quibus modis tutela finitur, his verbis, *Pubertatem autem veteres quidem non solum ex annis, sed etiam ex habitu corporis in masculis æstimari volebant. Nostra autem maiestas dignum esse castitate nostrorum temporum existimans bene putauit, quod in feminis etiam antiquis impudicum visum est, id est, inspectionem habitudinis corporis, hoc etiam in masculos extendere, &c.* notat Bisciola lib. 10. horar. subcesu. cap. 20.

Sed hanc inhonestam inspectionem nunquam tolerasse Romanos pluitibus ostendit Iacob. Reuand. libro 4. variar. cap. 10. quem sequitur Schard. de verb. iur. verbo, *puberes*, & alij relati ab Osuald. lib. 3. Donel. cap. 14. litt. E. Erycius Putean. amænitat. hum. diatrib. 1. pag. 83. & seq. & ante eos videtur tenuisse Magius lib. 1. miscell. capit. 2. cum nusquam auctores, qui puberes definierunt, eiusmodi obscenæ inspectionis meminerint. † Et quamuis in l. minor 32. D. de minorib. Paulus asserat ex aspectu corporis minorem probasse legitimam ætatem (qua Castianorum opinio fuit, vt refert Vlpian. in fragm. tit. de tutel. & Connan. lib. 9. com. cap. 4. num. 9. Eman. Costa in cap. si pater. verbo, *impubes*. Bened. Pinell. lib. 2. sect. 4. cap. 4. n. 17.) nõ de impudica inspectione, sed de vniuersi corporis figura, aut dispositione ad procreandum idonea intelligendum esse docet. Re-

ceptamq; fuisse Proculieorum sententiam probat ex Tertulliano de Virgin. velan. ibi, *Tempus etiam Ethnicis obseruant, vt ex lege natura intra sua aetates reddat. Nam feminas quidem à duodecim annis, masculos vero à duobus amplius ad negotia mittit, pubertatem in annis non sponsalibus aut nuptiis decernentes.* Ex quo loco ait Ræuard. manifesto constat Proculieorum sententiam in vsu fuisse. Illi enim ex annis, id est annorū numero, non ex habitu corporis pubertem iudicabant, vt Tribonianus suo rudi & illitterato principi persuasit.

34 Hæc tamen Ræuardi audacia admittenda non est: de eo enim verissimum P. Fabri iudicium, libr. 3. semestr. capit. 6. acutum eum magis, quam in iuris prudētia solida exercitatum vocantis, quod etiā agnoscit Osual. lib. 3. Donell. cap. 7. litt. A.

35 † Cui rogo credere debemus Imperatori asserenti suo tempore inhonestam inspectionem in vsu fuisse, an Ræuardo id neganti sine certa ratione, neque fundamentis? Hanc autem Imperatorum tempore, & Iure Consultorum adhuc viguisse expresse docet Gordianus in l. 4. C. Qui testamenta facer. poss. ibi, *licet*

36 *gria.*

Volebat legitimus heres impugnare testamentum ex eo, quod et si frater egressus esset quatuordecim annos, nondum tamē vigoris emerferant vestigia. Quæ autem hæc vestigia, nisi lanugo illa prima pubescētibus à natura concessa circa partes, quib. homo à scæmina secernitur? Si autē certa ætas ad testamēta cōdenda legibus præfinita esset, quæ ratio dubitandi ibi supererat? imo illa verba, *licet vigoris non emerfissent vestigia*, otiosa iudicarentur. † Quemad-

37

modum in l. à qua aetate, D. de testament. vbi Vlpian. ait, *verius esse quarto decimo anno testamentum posse condere masculos.* Ergo si verius est, nondum erat lege certa definitum, sed adhuc opinionibus locus erat, vt agnoscat Costa supran. 7. Quod & in alimentis admissum non esse docet I. C. in l. Melat. 4. §. 1. D. de alimen. leg. vbi relictis alimentis vsque ad pubertatem, debebantur vsque ad 18. annum, quia inquit, *nō est incinile hoc tempus ætatis spectari, et si generaliter pubertas non sic definitur.* Quæ ratio denotat non esse definitum in iure, an pubertas eo tēpore incipiat, vel non. † Deinde expendo aliud eiusdem Vlp. responsum in l. 4. D. de in litem iuran. vbi docet posse pupillū in litem iurare, *si pubes sit*, quali pubertas possit in pupillari ætate aduenire, ergo ante 14. annum. Ergo inspectio illa in honestate tempore huius Iuris Consulti vigeat: nam ait quod si pupillus inspectus appareret, in litem iurare non possit, quomodo autem hæc inspectio fieri poterat, nisi vt Iust. docuit? vt elegantè tradit Bened. supranum. 18.

Rursus si hæc inspectio non admittitur, non potest intelligi quod tradit Paulus in l. si dies 21. D. quando dies legat. ced. ibi, *at si incerta sit dies, quasi cum pubes erit, cum in familiam nupserit, cum magistratum inierit, nisi tempus conditiove obligeat, neque res pertinere, neque dies legati cedere potest, vbi diem pubertatis vocat incertam, quemadmodū incerta est dies cum nupserit, cum magistratum inierit, ergo non erat eo tempore definita ætas annorum quatuordecim, sed attenditur dies incerta, quando pubes appareat, atque ita spectabitur natura.* Quam legem in concordiam rediges, cum l. si quis legata. § 4. de cond. & dem. ex triad. à Pinello supra

supra num. 22. † Facit etiam, quia verbum *pubes* significat lanuginem illam primo nascentem circa illa quæ nominare puer. Diu. Isidor. in cap. *pubes de despons. impub.* ita pubescere suauissime dixit Plin. lib. 4. pro *florescere*, cum sit veluti flos ætatis iam radiantis iuuentutis. Sic apud Poetas *iuuentus florens*, & *florescere dicitur*. Atque ita si quis excedat quartumdecimum annum, si tamen pili nondum emerferint, impubes dicitur, vt apud Cæsar. de bello Gallico lib. 6. cap. 5. *Qui diutissime impuberes permanserint maximam inter suos ferunt laudem*. Et Iul. Pol. lib. 3. sentent. tit. de testam. ait, *spadones eotempore testamentum facere possunt, quo plerique pubescunt, id est, decimo octauo anno*. † Quo etiam pertinet l. *Eunuchis*, C. qui testamen. facere poss. vbi conceditur Eunuchis factio testamenti, quia ea ratione prohibebantur cum numquam pubescerent, vt eleganter docet Duaren. ad titul. de testam. cap. qui testam. facer. poss. vers. superius, & alij relati ab Osual. 6. comm. cap. 5. lit. P. & nos latius ad eam legem notabimus capite inferiori n. 19. Vltius id docet Seru. ad illud Virg. lib. 7. *Æneid.*

Iam matura viro, iam plenis nubilibus annis.

dum ait, non est iteratio, sed secundum ius loquutus est, in quo & ex annorum ratione, & ex habitu corporis ætas probatur. Sic Statius lib. 1. *Achilleid.*

Et expleto teneri iam sine pudoris

Virginitas matura toris, anniq; iuuentes.

Et apud Claudian. lib. 1. de Rapt. Proserp. *acerba virgo dicitur*, cui iam lanugo efflorescebat, nondum tam apta ad matrimonium docet Pontan. & Cerda ad Virg. † Vltius ex-

pressis verbis hanc inhonestam inspectionem refert Quintilianus de clamat. 279. ibi, *Postea nudari filium, atque in conspectu iudicum cœstius cogit*. 1. atque interrogaret, an ille maritus esset, qui fieri pater non posset. Puto nondum habebat mariti dolorem. Nec est prætermittendum ad Vallem Egeriæ ad 16. ab Vrbe lapidem prope oppidum Cinthianum templū fuisse Fortune, ad quod virgines viripotentes conuenire solebant, quas templi sacerdos nudatas inspicere consueuerat, vt vitia corporis indicaret, tradit Blodius lib. 1. de Roman. triumph. in fin. quod congruit cum sententia Platonis lib. 11. Eri enim hæc inspectio inhonesta sit, non tamen ita publica erat, sed cum decore & verecundia. † Sicut apud nos ad cognoscendam impotentiam, vel frigiditatem, vel virginitatem mulieris circa causas matrimonij, l. 1. D. de ventr. in sp. cap. proposuisti. capit. causam matrimonij de probatio. capit. fraternitatis cum alijs de frigid. & malef. capit. *pueres de despons. impub.* tradit Petr. Gregor. lib. 48. syntagm. cap. 10. in princip. Gutier. in auth. sacramenta puerum, numero 4. & sequent. Thom. Sanchez de matrim. lib. 7. disput. 108. & sequent. doctæque, vt solet reliqua eruditus Basilius de Leon de impedim. matrim. caus. 17. quæstion. 1. capite 6. §. 2. † Neque adeo pudicos existimet Ræuard. fuisse Romanos, cum animaduertere deberet apud eos vilissimas, impudicasque consuetudines vgnisse. Omitto Tiberium impotentissimum libidinum assertorem, qui puellis nudis ministrantibus cœnabar. Spurcissimumque & infamem Heliogabalum curru nudis puellis vectum. Priapum nudum & inuerecundissimum; feminas cum viris publice,

- inhonesteque luctantes, & vindemiarum tempore nefandos ludos habitos, vt commemorant Suetonius & Lampridius. Demist. lib. 2. ad Rosin. cap. 20. Alexand. ab Alexand. lib. 6. genial. cap. 19. † Neque Ruard. adiuuat Tertul. cum in eo loco potius legem naturæ spectari tradat, & postea ad id quod frequenter accidere solebat respiciat: nam vt Macrobius ait lib. 1. capit. 6. in som. Scipio. post annos bis septem ipsa ætas necessitate pubescit, id que etiã fateretur ipse Iustin. non solum ex annis requisisse antiquos, sed vt ex habitu corporis pubertas æstimetur, quomodo intelligo l. 3. C. si minor se maiorem dixerit, vbi ex adpectu & aliis probationibus ætas comprobatur. Atque ita omnes Interp. accipiunt Imp. vt constat ex supra laudatis, & P. Gregor. lib. 9. synag. cap. 7. num. 5. & seq. & lib. 42. cap. 22. num. 13. & 15. Menoch. de arbitrat. libro 2. casu 38. Ant. Fab. in iurisprud. tit. 22. princ. 2. Gilchen. in l. 4. C. qui test. Pichard. in § 2. Inst. quibus non est permis. Hotma. Dialogo de Barba in princip. licet ad Tertul. locum responderi possit ipsum in plerisque fuisse Stoicum, Stoici autem vt testatur Plutarch. de Placit. Philosoph. cap. 24. pubertatem 14. anno æstimabant, quos sequuti sunt Proculiciani notat Merillus lib. 1. obseru. cap. 22.
- 46 † Tertiò ex supra ad nostram legem assignata ratione colligitur iure optimo Diocletianum & Maximianum decreuisse in l. 1. C. de expens. ludor. lib. 11. pecuniam, quæ ad ludorū celebrationem relicta erat, in murorum refectionem conuerti à Præf. 47 de provincie potuisse. † Solebant autem testatores legata relinquere ciuitatibus, vt munera, id est ludi vel spectacula celebrarentur, vt constat ex l. Publium 36. D. de cond. & demonstr. l. 122. de legat. 1. l. mortuo 49. §. fin. de legat. 2. Iust. Lip. lib. 1. Satur. cap. 7. & 8. in fin. Dorleau. in Tacit. 1. annal. pag. 67. Quod alias nisi consulto Principe non licebat l. 1. D. de administrat. rer. ad ciuit. pert. l. 2. supra de frument. o. v. b. Constant. l. 1. l. 2. infra de exco. lione & translat. milit. annon. Et quamuis id DD. velint ea ratione procedere: † Quod muro- 48 rum resectio summis afficiatur priuilegiis ex traditis ab Interp. in cap. 2. & in cap. non minus extra de immunit. Eccles. Gutier. lib. 1. præf. quæst. 3. Cenall. 4. tom. com. contr. com. q. 897. à num. 617. Sayro lib. 3. thesaur. cal. conscientie cap. 34. Per. Gregor. lib. 3. de Republ. cap. 7. Adhuc mihi videtur nostra ratione fundari, siquidem ludorum finis, luxurie fauentis magnificentia est, vt verbis Plinij vtat lib. 7. ca. 25. Atque ita nostrum Traianum statuisse refert Plinius libr. 4. epistol. ad Sempronium Ruffum, his verbis, *Gymnasium Agon apud Viennenses ex cuiusdam testamento celebrabatur. Hunc Trebonius in diuini viratu tollendum, abolendum, quæcunq; curauit. Negabatur ex auctoritate publica fecisse, egit ipse causam. Cum sententia rogarentur, dixit Mauricus non esse restituendum Viennensibus Agona, adiecit, vellem etiam Roma tolli posset, placuit Agona tolli, qui mores Viennensium infecerat.* Ita sentit Bobadilla in Polit. lib. 5. cap. 4. num. 23. & circa supradictam decisionem consule l. 4. D. de administr. rer. ad ciuit. l. 15. de v. s. f. legat. l. ciuitatibus l. 22. de legat. 1. & de præcipua questione Larum de Capellan. lib. 1. capit. 14. per tot.
- Quartò constat ex dicta ratio- 49 ne quam sancte nostris patris legibus prohibitam fuisse in l. 1. §. 11. 10. lib. 8. Recopilat. Ne quis noctu, diuque per vias aut plateas obscæna verba

verba dicere audeat, qui secus fecerit, centum fustium ictibus subiiciatur, & per annum in exilium datur. Quæ lex adiuuatur antiquissima illa Romuli, quam retulit Tiraquel. supra num. 32. & Bald. ad leges Rom. cap. 9. quæ ita concipiebatur, *Ne quis presentibus fuminis obscena verba facio*. Et Aristotel. lib. 7. Polit. ca. 17. ait ita, *Omnino obscenitas verborum per legislatores exterminanda est decinitate, ex turpiter enim loquendi licentia sequitur, & turpe facere*. Atque ita iure optimo Hiero ille Syracusarum tyrannus Epicharmum Poëtam comicum multa affecit, quod vxore eius præfente lasciuia quidpiam protulisset, vt ex Plutarco. referi Tiraquell. d. n. 32. & Pichard. præceptor eximius in §. iuris præcepta, num. 11. cum seq. de iust. & iure. Bobadill. lib. 2. polit. cap. 13. n. 64.

Quintò non minus ex dictis suadet libros Poëtarum, & aliorum, qui lasciuia argumentis, sententiis amatorumque turpibus historiis, aut verbis petulantioribus vtuntur, quique magis libidini, quam pudori indulgent, cuiusmodi sunt sparcellissimum Petronij Arbitri satyricon, multa; Iuuenalis, & Horatii loca, complura Ouidij, & Martialis, multorumque; etiam nostra tempestate erumpentium, à iuuentute, à republica funditus exterminanda esse, quæ admodum fecere viri docti atque pij. Nam Marthæus Raderus Martialem suum curauit, & Poëtam alias petulantem pudicum Reipublicæ litterariæ dedit (licet cum indignatione aliorum, qui hæc minus honeste lugent.) Sic nonnulli auctores libros amorum ab se compositos exusserunt, vt fecit Picus Mirandula, Franciscus Petrarcha, Tassus, Ronsardus, refert Ioan. Lorinus in Act. Apost. ca. 19. vers. 19. Vt enim

Scipio ille Æmilianus scotta omnia, quæ castra sequebantur, militesque effeminabant, apud animosam illam Numantiam abstulit, vt ait Valer. lib. 2. cap. 2. ita his voluptuose, obscenæque dicacitatis locis fumoris scholarum castra, castra permanent. Apagæ Christianis aurbus, & piis lasciuia illa licentiam. Quid enim est?

Nam castum decet esse pium Poëtam

Ipsum, versiculos nihil necesse est.

Quos excusat Catullus, & Plinius seuerus alioqui vir lib. 4. epist. ad Paternum. Item & Martialis, lib. 4. epist. 4.

Lasciuia est nobis pagina, Vita proba.

Imo vtrique eadem, spurca & turpis, vtrumque malum. Bona arbor nunquam malos fert fructus, & vt Baptista Mantuanus in eos retorquet,

Si tibi vita proba, lasciuiaque pagina multos

Efficit incestos, in Veneremque trahis.

Præterea quia argumenta talium epigrammatum, aut locorum, re ipsa terrestria sunt, & vt ita dicam materialia, repunt humilia, vt pote quæ ab vlu amorum non se disgregant, neque se erigunt, & perfectionem amantium amplectuntur, sed res ipsas effundunt sine spiritu, & Poëtica elatione, sine conceptum electione, sed abiectione humi incedunt, atque ita secundum Poëtices artem, & præcepta admitti non debent, sed pastoritia fistula exhibilanda, quanto magis secundum mores, qui ex impudica lectione liuorem contrahunt turpitudinis, vt agnouit Ouidius ipse, se excusans, quod artem composuerat turpissimam, lib. 2. de Tristib.

Nil igitur matrona legat, quia carmine ab omni

Ad delinquendum doctior esse potest.

Quodcumque attigerit (si qua est studiosa sinistra)

Ad vitium mores instruet inde suos.

Persequar inferius (modo scilicet ordine ferri)

Possit nocere animis carminis omne genus.

Et illud Ecclesiæ lumen splendidissimum, ingenio non minus quam sanctitate clarum D. August. libr. 1. Confession. cap. 16. Non omnino per hanc turpitudinem verba ista commodum disantur, sed per hac verba (scilicet versus) turpitudinis ista confidentius perpetratur. Non accuso verba quasi vasa electa atque pretiosa, sed vinum erroris quod in eis nobis propinatur.

† Unde prudentissime Lacedæmonios Archilochi petulantissimi Poëtæ libros de sua ciuitate exportari iussisse literarum monumentis tradit Valer. lib. 6. cap. 3. quod inuerecundis, ac libidinosis sententiis refferriessent. † Item summa ratione Ouidium ab Augusto in Pontum relegatum fuisse quod Artem amandi mores corruptentem scripserit, ut ipse fatetur lib. 3. de Ponto eleg. 3. & libr. 2. Tristium, eleg. 1. & tradit C. Suetonius, & reliqui in eius vita, licet ob filiam Augusti sub Corinnæ nomine amatam in exilium missam multi affliment.

Non nego tamen viros doctissimos nuda illa nequitia Poëtarum nihil offendi, sed iocis delectari, urbanitateque capi, ita ut in animo, neque in moribus magis labem relinquant, quam in flumine vesti giũ cymba, sed sicut Sol ipse spurcissima loca perlustrans non inquinatur, ita & purus animus & pudicus.

Agnosco, & annuo. Sed ut Ouidius supra inquit,

Non id eo debet pelago se credere, si qua

Audet in exiguo ludere cymba lacu.

Igne quid vitilium? si quis tamen vire re testis

Comparat, audaces instruet igne manus.

Quisnam fructus ex hac lectione, nisi otiosæ menti parare laqueos? quoniam, ut Clemens supra ait, *Qui ex vitio, quod in se est delectationem aliquam acceperunt euidentes domi imagines imprimunt.* Cumque sit natura hæc ad vitia quam ad virtutes pronior, non est ducenda ad illos scopulos, ne temere illisa à Sirenibus suffocetur, ut docet Ribera ad Micheam, cap. 1. a. n. 62. Sermo noster de libris hæreticorum non est, nam abundamus exemplis, & constitutionibus Ecclesiæ ut exurantur, has enim pestes quilibet Catholicus aufugit, auerfatur, horrescit. Precipueque Hispani diuina bonitate, & S. Inquisitionis paterna prouidentia ab huiusmodi lectione longe absumus, vide Lorinum sup. d. vers. 19.

Denique infero eodem modo prohibendas esse picturas lasciuas, quibus ad libidinem inspicientes facilius incenderentur. Sic Propert. lib. 3. eleg. 6. eleganter ait:

Que manus obscenas depinxit prima tabellas,

Et posuit casta turpia visa domo.

Ille puellaram ingenuos corrumpit ocellos

Nequitiaque sua noluit esse rudis.

Mouet enim pictura vehementer affectum. Sicque Virgilius clanculum doctus, ut Macrobius ait, *Æneam picturam belli Troiani in paciete*

riete Cathagine, fixo obtutu contemplantem in lacrymas prorumpentem introducit lib.1.

Namque sub ingenti lustrat dum singula templo

Reginam opprimit dum qua fortuna sit urbi,

Artificumque manus inter se, operumque labores

Miratur, vidit Iliacas ex ordine pugnas,

Bellique iam fama totum vulgata per orbem

Constitit, atque animum pictura pacis inani.

Multa gemens largoque humectat flumine vultum.

Celebratione etiam dignum est illud Iulij Cæsaris facinus, quod ex intuitu picturæ Alexandri natum refert Suetonius in eo cap. 7. Qui de Tiberio quoque cap. 43. tradit cum iam senio laboraret, frigesceretque in Venerem, vt deficientes libidines excitaret, cubicula plurifariam disposita tabellis lasciuarum picturarum habuisse. Quare Sexta Constantinopolitana Synodus celebrata in Trullo, canone 100. prohibitum erat, ne quis picturas huiusmodi habere audeat, his verbis, *Oculi tui recta adspiciant, corporis enim sensus suam facile in animum effundunt. Picturas ergo, quæ oculos perstringunt, & mentem corrumpunt, & ad turpiū voluptatum mouent incendia, nullo modo deinceps imprimi iubemus.*

† Neque miretur quis hanc religio-
sam circumspectionem, cum viderit
Chæream adolescentem apud Terentium in Eunuch. qui ex tabula
qua depingebatur Iouis, & Danaes
conubitus in libidine exarsit: ad
quem locum allufit D. Augusti lib.1.
Confession. cap. 6. grauissime hæc
adnotans, *Ita vero non cognosceremus
verba hæc: imbreis autem, & gre-*

*miuis, & fucum & templa cali, &
alia verbaque in eo loco scripta sunt:
nisi Terentius induceret nequam ado-
lescentem proponentem sibi Iouem ad
exemplum stupri, dum spectat tabulam
quandam pictam in pariete, ubi ine-
rat pictura hæc Ioue quo pacto Danae
misisse aiunt ingremium quondam im-
brem aureum fucum factum mulieri:
& vide quemadmodum se concitat ad
libidinem quasi cælesti magisterio.
Congruunt Plaut. in Aſinar. act. 4.
ſcen. 1. Festus in voce *Oſcum*.*

Vnde sequitur explicanda illa
inspectio an licita sint Comædiæ
nostræ, & scenica spectacula, ita
vt ab histtionibus impune peragi
possint, & intereſſentes à peccato
ſint immunes. Quam quæſtionem
pro dignitate tractare tempus non
ſinit, inſtat iam horologium, & a-
liam non minus elegantem, & fre-
quentem de Taurorum agitatione
prætermittere noluiſſem. Breuiter
itaque dicendum eſt, quod etſi ſan-
cti Patres ſpectacula auerſentur,
horreſcant, & fugienda eſſe con-
ſtanter admoncant, vt conſtat ex
ſupra à nobis relatis. † Et ex lauda-
tis à Mendoça, d. quæſt. 9. P. Greg.
d. libr. 39. cap. 5. num. 20. Cened. col-
lect. 41. ad Decretal. Bobadilla
libr. 5. polit. cap. 4. num. 20. & ſeq.
Guzman. in tract. del honeſto trabajo,
diſcurſo 6. §. 3. M. Anton. Camoſ.
1. p. microcoſm. dialog. 12. Riber. ſu-
per Michæam cap. 1. à num. 62. Ma-
rian. de ſpectacul. Critana in confeſ-
ſionario 3. p. F. Ioseph de Ieſu Maria
libr. 4. de caſtitat. cap. 16. Pineda
in Agricult. Chriſt. 1. p. dialog. 15.
Ribadeneir. de tribulat. libr. 3. ca-
pit. 11. iunctis quæ horum ludo-
rum originem tradit Demſter. ad
Roſin. libr. 5. cap. 6. † Nihilomi-
nus tamen cum doctiſſimo Men-
doça, autumo hoc ſpectaculorum

actum non esse peccaminosum, sed sua natura indifferentem, vt docuit S. Thom. 2. 2. q. 168. art. 3. Quod ea ratione suaderetur, quoniam illa ars ex sua natura non est malum ordinata, & ided mala non est, *cap. de occidendo 23. quæst. 5.* licet ex accidenti ab hominibus in malum possit vsurpari. † Secundo, quia nullus tenetur præscindere occasionem generalem peccandi, quæ oritur ex arte vel officio, cuius potest esse licitus vsus, Nauar. in *cap. negotium de pœnit. dist. 4. num. 8.* Alioquin autem quis teneretur omnes occusos mulierum ita enitare, vt neque ad sacra, neque ad alias res publicas licitas accedere licuisset? Quod tamen Quid. præuidit libr. 2. de Tristib.

Peccandi causam, quam multis saepe dederunt,

Marsia cum durum sternis arena solum,

Tollatur Circus, non tuta licentia circi est,

Hic sedet ignota iuncta puella viro.

Cum quadam spatientur in hac, vt amator codem

Conueniat, quare porticus vlla patet;

Quis locus est templis angustior? hac quoque viuet

In culpa si qua est ingeniosa sua.

Omnia peruersas possunt corrumpere mentes,

Stant tamen illa suis omniatuta locis.

62 Tercio, quia Choreæ, quæ in lætitiis, nuptiis, diebusque festis celebrantur in quibus mulieres cum iuuenibus commisceri solent, possent fieri cū peccato multis modis, quos referunt Caietan. & alij relati ab Axiar. 3. tom. moral. libr. 3. cap. 26. &

tamen licite fieri posse contendit, quia ex sua natura illicita non sunt, sed tantum ex aliquo accidenti, vel circumstantia. † Quemadmodum 63 soler dici de eo, qui iurauit vsuras soluere, in *cap. Debitores de iureiur.* nam valer iuramentum cum habeat materiam licitam, & in eius obseruatione nullum sit peccatū, quamuis detur in præstatione, *cap. et si Christus vers. quatuordecim* (vbi Panor. mis. num. 8. & in *cap. cum contingat num. 6. & 7.*) de iureiurand. Selua de iureiurand. 1. p. q. 3. num. 7. Parisius consil. 97. num. 74. libr. 1. † Deinde 64 licite ludi celebrentur tanquam antidotum, & medicina contra huius vitæ mala, & misérias. Nam vt eleganter Cicero ait, 2. Philip. *Homines quamuis in rebus turbidis, tamen si modo homines sunt interdum animis relaxantur, ne ex nimia restrictione tristitia generetur.* Quod etiam demonstrat l. 2. C. Theod. de Maiuma, & nostra lex ibi, *leuitari reddatur inuicta l. 4. C. de pag. ad. 1. & 5. C. de spectac.* hoc lib. quia quemadmodum corpus indiget quiete, ita animus honesta delectatione innatur. † Humana 65 quippe vita ita composita est, vt ad sui conseruationem necesse sit, vt labori à tergo sit otium, & post hoc ille sequatur, ita vt confertis manibus alter alterius onera supporter, ne animus continua, & serua meditatione fatigetur, & corpus continuo labore hebescat, & langueat. Sic multi prudentissimi, seuerique viri post de fatigatum labore corpus, vel studiis, aut aliis occupationibus animum, solebant honestis ludis, delectationibus operam dare, vt de Augusto narrat Suetonius in Aug. cap. 71. & 83. & de Mutio Scaeuola egregio Iure Consulto narrat auctores pilæ ludo se exercuisse; de Meccor-

Meccenate Horatius, de se Plinius Junior in Epistolis præcipue lib. 5. epist. 7. & lib. 8. epist. 11. Quorespexie prudentissimus Romanorum, Hispanorumque primus Seneca noster de Tranquillitate, cap. 3. & c. 11. his verbis. Neque in eadem intentione aqualiter retinenda mens est, sed ad iocos reuocanda. Cum pueris Socrates ludere non erubescbat, & Cato vino laxabat animum. curis publicis fatigatum, & Scipio triumphale illud, & militare corpus mouit ad numeros. Danda est remissio animis, meliores, acrioresque uersi surgent. Vt fertilibus agris non est imperandum, cito enim exhaustiet illos nunquam intermissa faciunditas, ita animorum impetus asiduum labor frangit. Vires recipiunt paululum resoluti, & remissi. Nascentur ex asiduitate laborum animorum hebetatio quadam, & languor. Neque ad tanta hominum cupiditas tenderet, nisi naturalem quandam voluptatem haberet huius iocunditatis, quorum frequens usus omne animus potius eripiet. Multum inter est remittas aliquid an soluas. Legum conditores festos instituerunt dies, ut ad hilaritatem homines publice cogerentur, tanquam necessarium laboribus interponentes temperamentum, &c. Cui calculum præbet D. Thom. supra. Viuald. in candelab. aureo 3. p. cap. 18. Medina in C. de restit. quæst. 21. Emanuel Rodrig. in Sum. verbo communion, cap. 105. concl. 14. & Mariana de spectac. cap. 14. & Annaus

67 Robert. lib. 4. rer. iudic. cap. 15. ¶ Vnde non admitto Mendocæ, & aliorum doctissimorum virorum opinionem asserentium histriones, & representationes funditus esse terminandas à republica. Nam si pudice, & prout honestati, & castis moribus decet comædiæ gerantur, sine lasciuis gestibus, atq; moribus, sine saltationibus in libidinem ex-

citantibus, sed ita, ut seruetur honestas, & verecundia castis moribus perseueret; item si argumenta comædiarum cōueniant decori, & Christianæ circumspectioni, si sint procul à turpitudine; excitent audientium animos in pietatem, doceant quomodo calamitates, pericula aduersitates æquo animo ferendæ, fraudes vitandæ: rerū humanarū inconstantiā vanitatem detegant; neq; mulieres habitu virili indutas introducant, opinor maxime Reipublicæ necessarias esse. Nam ut fere in proposito grauius Cassiodorus ait lib. 3. variat. epist. 51. Hæc nos fouemus necessitate populorum imminuentium, quibus votum est ad talia conuenire, dum cogitationes serias delectantur abijcere. Paucos enim ratio capit, & raros probabiles oblectat intentio, & ad illud potius turbo ducitur, quod ad curarum remissionem consistat inuentum. Expediit interdum dispere, ut populi possumus desiderata gaudia continere. Docet Bobadilla, & Camos sup. ¶ Neq; 68 Sanctorū auctoritates supra adductæ, & alię relaq; à Biffon. de spectaculis à proposito nos diuellunt, quæ non loquuntur de his spectaculis, qualia hodie apud nos frequentantur, sed de peruersis illis, & abominandis, supra à nobis relatis, quæ præter turpitudines, idololatricæ genus quoddam solebāt admittere, quapropter fideles ab eis peragēdis sub excommunicatione arcebantur, & cum fidem susciperent eis se nō adsaturos in Baptismo promittebant, ut ex Tertulliano de spectac. cap. 4. & aliis probat Ferdinand Mendocæ de confirmando Concil. Illebert. lib. 3. cap. 51. Sed quia huius non est temporis tam ample, & fuse quæstionem hanc pertractare, sat sit fundamenta indicasse, auctores retulisse: ad aliam pergamus.

69 Que non est minor uilitate. An scilicet Taurorum agitatio licita sit, recteque & sine peccato celebretur. Quem articulum late discutunt plures laudati à Cenedo collect. 13. ad Decret. num. 3. Nauar. in Man. cap. 15. nu. 18. Salzedo in praxi, Bern. Diaz cap. 74. Marian. sup. Alcozer do Ludo cap. 13. concl. 1. & 2. Gutierrez, lib. 1. canon. cap. 7. Guzman sup. discurs. 5. Ioan. de Roa in Apolog. quest. 5. Ioan. Garcia de Expens. cap. 31. n. 29. Parlad. 2. quotid. cap. 7. & in primis partem illam, quæ hoc spectaculum damnat, fouent sequentia. Primò D. Chrysost. homil. in 15. Genes. Sed dices inquit, quale peccatum est uidere equos currentes? Si uolueris omnia prudenter discere, quæ ibi sunt, inuenies nihil abque sathanica operatione fieri. Non enim uidentur soli equi currentes, sed & clamores, & multi intempestui sermones audiuntur. Secundo, quia hic ludus ab Æthiopicis per manus acceptus. Cū Taurorum in Circo frequens fuerit uenatio, in qua agitabantur, feriebantur, occidebantur. Trebellius Pollio in Gallienis. Cum Taurum ingentem in arenam misisset, exissetq; ad cū feriendum uenator, neque periculum decies potuisset occidere coronam uenatori misit, & musitansibus cunctis ille dici iussit Taurum toties nō ferire difficile est. Primus omnium hunc ludum Romæ exhibuisse dicitur Iulius Cæsar, licet ante apud Thessalos frequentatus fuerit. Quam ob causam prout hodie apud nos moris est eorum nobiliores equitantes tauris insultabant. Ita Plin. testatur lib. 8. hist. cap. 45. de Tauris loquens, Vidimus de imperio dimicantes, & ideo demonstratos rotari cornibus cadentes excipi, iterumque resurgere modo iacentes ex humo tolli, bigarumque etiam cursu citato, uelut aurigas insilire.

Thessalorum gentis inuentum est equo iuxta quadrupedante cornu inioria ceruice tauros necare. Primus id spectaculum dedit Roma Cæsar Dictator. Sic in uetusto denario apud Vrsinū de Famil. Roman. pag. 140. Cæsaris caput impressum uidetur, & in altera parte taurus cōcitatatus ac furens, quo id spectaculum indicatur. Apud Sueton. in Claud. 21. legimus Claudium inter cætera spectacula edidisse Thessalos equites, qui feros tauros per spatia Circi agerent, defissos insilirent, & ad terram cornibus detraherent. Vnde imitandi non sunt, qui non solum bestiaram efferata crudelitate gaudebant, sed & hominum, apud eos enim gladiatorum munus cruentissimum, & supra omnem barbariem cum isto cōmune, & æquale fuit. † Quousque illud 70 Cōstantinus sustulit in L. vnic. sup. de Gladiator. quam late explicat Brissonius de spectac. fol. 37. Iust. Lips. bonarum litterarum antistes, l. b. 1. & 2. Saturn. P. Faber, lib. 2. semest. c. 10. & 11. Amescua de potest. in se ipsum, lib. 2. ca. 11. Rolin. lib. 4. antiq. Rom. cap. 24. vbi Demester. P. Greg. lib. 39. synag. cap. 4. n. 18. † Hunc autem ludum extinxisse Theodosium Magnum constat ex Prudent. lib. 2. contra Symmach. dum Honotium eius filium alloquitur,

Accipe de latamina dux in tempora samam,
Quodque patri superest, landis successor habeto:

Ille uetum uetui taurorum sanguine tingi.

Nec sane minus crudele hoc sanguinolentum spectaculū cum tanto non solum corporum, sed (quod maxime dolendum) animarum periculo diu admissum. Occiditur animal homini laborum comes. Occiduntur homines, ut experientia sapientia 71
pevi-

pe videmus, & taurus melior, & fortior iudicatur si plures homines occiderit, & lacerantur cum circumspectientium voluptate, ut ait Saluian. de providentia: quare quis ludos appellet eos, ex quibus crimina oriuntur, ut ait Iust. proœmio digestorum, s. illud vero. Vnde in huiusce ludi detestationem Christiane, & animose irruit Hispanus ille Chrysostomus Sancti Thomas de Villanova concione 2. de S. Ioan. Baptista circa finem hæc verba, *Certe quis tollerit bestialem illam, & diabolicam consuetudinem Hispania nostra de Tauris exagitando: Quid bestialis quam stimulare bruum, ut homines laniet? O dirum spectaculum, & ludum crudelissimum! Vides fratrem Christianum subito à bestia laniari, & non solum vitæ corporis, sed & vitæ animæ priuari, & delectariis & voluptatem capis? Quanto studio laborauerunt Sancti Doctores, ut spectacula atrocis, & obscena ab Ecclesia remouerent: factum est hoc, sola Hispania ritum hunc gentilicium obseruauit in dispendium animarum, & non est qui redarguat, & prohibeat. Ego autem etsi scio quod non proderit, faciam quod debeo, ut animam meam liberem. Itaque denuntio vobis in nomine Domini nostri Iesu Christi, quod omnes qui hoc agitis, vel consentitis, vel non prohibetis, cum possitis, non solum mortaliter peccatis, sed estis homicidæ. Nec solum vos, sed & spectatores non sunt omnino tui à mortali quamuis eos non audeam condemnare, congruit. Cassiodor. lib. 5. epist. 42. Alius detestabilis certamine infelix cum feris velle cõuendere, quas fortiores se non dubitat inuenire. Sola est ergo in fallendo presumptio, unicuique in deceptione solatiū. Quis si feram non increatur effugere, interdum nec sepulcrum poterit inuenire. Adhuc super sitte homine perit corpus, & an-*

tequam cadauer efficiatur, truculenter assumitur. Hunc ludum crudelē sanguinariam voluptatem, religionem impiam, humanam feritatem Atbenienses primi ad ciuitatis suæ perducere culturam. Itur ergo ad talia, qua refugere deberet humanitas. Primum fragili ligno confusus currit ad ora belluarum, & illud quod cupit euadere magno impetu videtur appetere. Ille inuitat excruciablem feram, & nisi periclitatus fuerit, nihil vnde vivere possit acquirit, &c. ¶ Quibus & aliis rationibus motus Pius Quintus Pont. Opt. Max. Motum sanctissimum edidit anno 1567. quo hoc immane spectaculū grauissimis pœnis coercuit, licet postea ad petitionem Philippi Secundi Regis nostri à Gregorio XIII. anno 1575. reuocatus fuerit. Quod deplorant Gregor. Lopez in l. 57. tit. 5. part. 1. Auendan. in cap. ptator. 2. part. cap. 10. n. 12. Marian. de spectac. Nauarra de restit. l. b. 2. cap. 3. n. 300. & Palad. sup. & eleganter & seuerè Mariana de spectac. 62. 24. & 25.

Contrariam vero sententiā, quæ has taurorum agitationes frequentari posse, & licitas esse docet, tenuerunt plures ex nostratibus, præcipue Medina, in C. de rest. quest. 21. Spino de testam. gloss. 2. n. 27. Roa in apolog. quest. 5. Amescua de potest. in seipsum, lib. 2. c. 11. & alij relati à Gutier. d. cap. 7. moti multis nec inefficacibus fundamentis, & contrariis satisfaciētes. Huc peruenerat nostra oratio, sed cymbali sonus horam peractam esse demonstravit. Vltius non progredimur, quia tantum contenti fuimus ea referre, quæ intra viginti quatuor horarum spatium è variis auctorum vitidariis instar apud libere potuimus.

CAPVT VI.

EVNVCHVS.

Siue in Constantij Imp. A. rescriptum, quod extat in l. Eunuchis V. C. Qui testamenta facere possunt, solemnis dissertatio.

SUMMARIVM.

- 1 De amplissima potestate lege in tabul. concessa testatoribus ad l. verbis 10. de verb. sig.
- 2 Leges qua illam potestatem restrinxerunt.
- 3 Restricta ea lex Iure Consultorum interpretationibus.
- 4 Querela inofficiosa testamenti quo iure introducta.
- 5 Quare alienus posthumus prohibitus instituitur.
- 6 Eunuchi interpretatione Prudentum à testamentaria fàctione exclusi.
- 7 De ratione huius prohibitionis disquiritur.
- 8 Eunomiani heretici qui fuerint.
- 9 Impugnatur Cuiacij explicatio ad hanc legem.
- 10 Quo tempore vixit Eunomianorum Secta.
- 11 Cuiacij alia expositio de principum cubicularijs. & num. 14.
- 12 Cubicularij principum spadones.
- 13 Eutropius Eunuchus Arcadij cubicularius.
- 15 Nomen Eunuchus aliquando nomen officij magis quam vicij.
- 16 Explicatur l. 4. C. de Preposit. sacri cub. lib. 12.
- 17 Solemnitates manumissionum remissiue.

- 18 Libertatis assequenda modus per cubiculariorum associationem.
- 19 Recepta proponitur ad nostram legem interpretatio, & reijciatur. n. 20.
- 21 Iure Consultorum de pubertate dissentio, & quid in testamentis, & n. 23.
- 22 De fori disputatione inter eosdem habita.
- 24 Quo tempore mares castrari solebant.
- 25 Vera ratio cur eunuchi prohiberentur testari.
- 26 Romanis maxima cura sobolis.
- 27 Calibes pœnis affecti etiam ante legem Papiam.
- 28 Eunuchismus odiosus semper propter sterilitatem.
- 29 Eunuchi dicti steriles.
- 30 Eunuchi apud Hebraeos infames. & n. 43.
- 31 Calibatus odio ita persecutus, ut nec capere ex alieno testamento, nec testamentum facere possent calibes.
- 32 Orbi qui matrimonio contracto liberos carebant pœnis affecti.
- 33 Ratio maior nota, & pœna in eunuchis, quam in orbi militabat, licet par eisdem fortuna, & nu. 34. & 35.
- 36 Mors Romana gladio incumbere.
- 37 Eunuchi occursum ominosus.
- 38 Eunuchi cum viuiperatione dicti seminiis, tertium genus hominum.
- 39 Claudianus explicatus contra Barthium.
- 40 Onidius exornatus, & interpretatus.
- 41 De Sacerdotibus matris Deorum.
- 42 De Gallis fanaticis Vlpiano lux pralata.
- 44 Siquis sese castrauerit irregularis efficitur, & num. 45.
- 46 Origenes se castrans improbatum ab omni-

- ab omnibus, & alij eius imitatores ab Ecclesia expulsi.
- 47 Apud Romanos eunuchi ignominiosi & infames, & ab officiis prohibiti.
- 48 Priscus maxima admiratio fuit eunuchus Consul.
- 49 Eunuchi potentiorum libidini deserviebant.
- 50 Ulpianus in l. 3. §. alio D. ad leg. Cornel. de sicar. explicatus.
- 51 Libido seminarum etiam in eunuchis.
- 52 Eunuchi turpes.
- 53 Titus Imperator vellicatus ab eunuchorum comitatu.
- 54 Hominum castratio interdicta à Domitiano, Adriano, Constantino, & aliis, & numero 55. & 56.
- 57 Ex alieno testamento capere honoris plenum, & ideo eunuchi capere prohibebantur, & cum testamento decedere, & n. 58.
- 59 Plautus, & n. 61.
- 60 Adulterij pena castratio, & testimonij decedendi prohibitio.
- 61 Castratio supplicij genus crudelissimum.
- 62 Constantinus eunuchis maxime ad dictum testandi facultatem concessit.
- 63 Ratione probatur, merito fuisse eunuchos datam testamenti factionem, & n. 68.
- 64 Eunuchi puerorum custodes Pedagoga, ianitores, & primarum litterarum magistri, & numero 66.
- 65 Plinius explicatus.
- 66 Agitur de interpretatione l. sed est 6. de liber. & posth. & nu. 70. 71. 72. 76. 77. & 79.
- 73 Expenditur l. 4. D. eodem.
- 74 Propter speciem aliquando sustinetur actus inualidus.

- 75 Explicatus Paulus.
- 76 Bonorum possessio etiam ex testamento nullo conceditur.
- 77 Ius testandi à principe impetrari solitum, sicut iustitum liberorum.
- 78 Principis beneficium latissimum habet interpretationem.
- 79 Dispenratio à principe facienda inter impossibilia censetur.
- 80 Intellectus l. 2. §. illud. D. de adoptionib. & n. 85.
- 81 Adoptio natura imago.
- 82 Verbum non accipitur aliquando pro nondum.
- 83 Interpretatio l. fin autem. 7. D. de edil. edict.
- 84 Ancastratus sit morbosus.
- 85 Ex castratione mutatur habitus corporis & temperamenti.
- 86 Ex castratione multos interisse auctoritate & ratione probatur.
- 87 Eunuchum imperfectum esse dicebant Proculiani.
- 88 Quare per castrationem eunuchus sit pretiosior ad l. si servus 27. §. & si D. ad l. Aquil. & numero 96.
- 89 Eunuchis commissi matronarum custodia & domorum gubernatio.
- 90 Pedagogia qua.
- 91 Explicatur l. quæritur. 12. §. si instructum 32. D. de fund. instruct.
- 92 Spado an possit excusari à tutela, & de emulsione.
- 93 Ratio dubitandi & decidendi ad l. 1. Cod. de excusat. tut. & numero 99.
- 100 Morbus sonicus qualis.

Cum ex nostræ Academiæ legibus iuris professores qui per biennium Cathedris adeptis inseruiunt publicam (quod aiunt) facere debeant repetitionem. Ego in
Ecc

Codicis Iustitiani Cathedra iam fere per triennium versans, pro rostris dictioris, inter alia iuris loca hanc sterilem eunuchorum tractationem illustrandam annis superioribus selegi, & e vetustatis tenebrioso sinu in lucem extraxi. Placuit omnibus dissertatio, & doctissimorum virorum plausu inuitatus, auditorumque assidua expostulatione adactus eam typis dedi sub patrocinio Illustrissimi, Doctissimi: que Domini D. Illefonso de Cabrera Caltrauensis equitis clarissimi, supremi, interiorisque Regij Consilij Senatoris meritisissimi. Nunc autem Eunuchus noster in lucem iterum prodit, & quamuis adhuc imberbis & imbellis viribus & corpore præstantior, nam plura addidi, omnia recensui, & aliis locis auxi. Tu lector eunuchum audi.

TABULA 12. Tabularum amplissima potestas circa cõdenda testamenta data fuit illis verbis: *vti quisque legasset suar res: ita ius esto.* Quæ recenſet Pomponius in leg. verbis 120. de verbor. significat. *Vlpian. tit. 1. D. ad l. Falcid. & in fragm. tit. 11. §. 14. Iustitiani in principio Inst. de l. Falcid.* Auctor Rhetor ad Herenn. siue is sit Cicero, siue Cornificus lib. 4. & Gotofred. in fragm. 12. tabul. tit. 19. & explicant præter Grædeum, Cuiacium, & alios in d. 120. Petrus Fab. 3. semest. cap. 24. Donellus 8. comment. cap. 1. Balduinus ad leges Romul. capit. 26. Reuad ad eandem capit. 18. noster doctissimus Præceptor Anton. Richardus in disputat. de mora. numero 202. & in principio de leg. Falc. quia alios retulit, & Sigonius li.

bro. 1. de iure antiq. Rom. cap. 12. † Verum postea coangustata est & restricta, vel legum, vel auctoritate iura constituentium, veluti lege Voconia, Falcidia, Furia, Alia Sentia, & similibus, de quibus *Vlpianus in fragm. tit. 1. & 28. dist. principio de l. Falcid. §. eadem lege, Inst. quibus manumittere non licet, Connan. 2. comment. cap. 5. Cuiac. ad fragm. Vlpian. dict. tit. 1. §. penult. Anton. Fab. in iurisprud. tit. 5. princ. illa. 7. & tit. 6. princ. 8. Donel. lib. 8. c. 22. vbi Ostualdus, & lib. 9. cap. 2. littera B. † Item & auctoritate Iure Consultorum (sic explicanda sunt illa verba Pomponij, *Iura constituentium, §. responsa, de iure naturali, l. si furiosi 25. C. de nup. l. nulla, C. de Procul. l. quoties 12. Cod. de questionibus.*) † Restricta etiam fuit, vt in querela inofficiosi testamenti, si credimus Fulgos. in l. 2. numero 3. de inofficioso testamento, Reuardo de auctoritate prudent. num. 12. Balduino supra. Quod magis constabit cum moribus populi inductam esse alij affirmant, quos refert noster Richardus in principio Inst. de inofficio. num. 10. Donell. 19. comment. cap. 4. hanc autem populus non alia ratione introduxit, nisi ex Prudentum prius habita disputatione, & à populo amplexa, sicut alia, quæ moribus dicuntur in iure introducta, l. 2. D. de vulg. l. more 8. de feriis, l. mores de iurisdictione, l. more 8. D. de acquirenda hereditate, l. libertinus 8. de ritu nupt. l. de quibus 32. de leg. l. cum Prator, D. de iudiciis Vlpian. tit. 1. §. moribus, alias enim quomodo color ille non sanæ mentis quæritus fuisset, nisi ex Prudentum rationatione. Idque comprobari potest ex l. 1. D. de donat. inter. vbi moribus dicitur interdicta donatio inter coniuges, & tamen Haliarnasensis lib. 3. legem fuisse scribit,*

notat

notat Hotom. obseruat. cap. 4. in fi.

- 5 † Sic quoque in posthumio alieno non instituendo ea ratio admissa ab eisdem fuit, quoniam dum in vtero est, incerta reputetur persona, & nō homo, sed quædam spes animantis, principio de bonorū possessione, §. posthumus, iust. §. incertus, Inst. de leg. a. & l. 2. D. de mort. infer. tradunt DD. in l. Gallus in principio de liber. & posthum. † Vnde cum ab ea facultate amplissima testandi multi fuerint exclusi, quos nominatim retulit Iustinianus: *quibus non est permittum facere testamentum*, & Tribonianus multas ad id spectantes proposuerit constitutiones in hoc titulo, & sub titulo de testamentis, inter eos (interpretatione, vt credo Prudentum) eunuchus fuit connumeratus, & à testamenti factione repulsus vsque ad tempora Imperatoris Constantij qui illud permittit ex nostra lege privilegium, vt eunuchi exterorum exemplo vltima elogia condere potuissent. Sed, qua ratione prohibitio hæc fuerit introducta difficile sane est tradere. Viam ingredimur asperam, & in qua vix alicuius possumus calcare vestigium, sed Deo auspice præueniendum est, & inaccessible hæc referenda.

- In primis itaque salibus & nugis Accursij hic exulare iussis Coia. qui familiam ducit in paragraph. ad huc titulum, eam fuisse scribit rationem. † Quoniam Eunomianis hæreticis mos fuit viros emasculare, & ob impietatem criminis eis modo data, modo adempta est faciendi testamenti facultas l. Eunomianis, Cod. Theod. de hæreticis, nam Arcadius eos late vexauit, l. 23. & 35. C. Theod. de hæreticis, & Theodolius in l. 7. C. Theod. ne sanctorum baptisma iteretur, refert Baron. tom. 4. anno Christi 391. n. 6. & 396. numer. 10. indeque eisdem

adempta hac lege restituitur. † Que traditio omnino falsa est, nec conuenire potest nostræ legi, quæ generaliter & indistincte de eunuchis loquitur, sub quorum nomine Eunomiani non comprehendebantur, nam eorum error magis in Arianismum tetendit, quam in castrationem, vt post Rufin. lib. 1. h. st. Ecclesiast. c. 1. Theodoric. lib. 3. in part. c. 43. tradit Bernard. de Lucib. 1. g. de hæreticis lit. E. Pet. Gregor. lib. 33. ymag. c. 8. n. 10. Panciroli. lib. 2. variarum capite 175. & nouissime Jacob. Gualterus in tabula chronograph. status Ecclesiæ sæculo 4. cap. 7. † Deinde quia Eunomius auctor illius Hæresis viguit sub Arcadio anno 400. vt ijdem commemorant auctores: quomodo ergo Constantius potuit sua constitutione id præuidere anno 337. quo imperare cepit? Scio etiam sectam quandam eunuchorum hæreticorum fuisse, vt refert Epiphanius hæresi 38. cuius fuisse auctorem Origenem insinuat Eusebius, & docet Baronius tomo 3. anno 230. numero 5. attamen hæc eo anno cepit. Quin etiam certum est, vt infra dicemus in eunuchorum gratiam (quibus maxime fuit addictus Constantius) hanc constitutionem editam fuisse. † Vnde ipse Coniacius in l. 6. de lib. & posthum. & lib. 14. obseruat. cap. 24. proprius ait hanc constitutionem intelligendam de Principum cubiculariis, qui spadones fuerunt & eunuchi, l. 4. Codice de præpos. sacri cubiculi lib. 12. ubi, & hac omnia volumus custodiri, cum spore sua quis de derit eunuchū sacer cubiculi ministris adba. nū. † Castitatis n. cubiculariis olim vfos fuisse Imperatores, sicut apud Turcas hodie moris est, referunt historiæ apud quas huius rei plurima mentio, vt præter D. Gregor. Nazianzen.

& D. Athanas. infra referendos docet Ammian. lib. 14. Claudian. lib. 1. in Eutrop.

Militia eunuchi nunquam progressa cubile.

- Hos ergo seruos fuisse probatur ex dist. 1. 4. & ex Claudiano vbi proxime. 13 *† Qui Eutropio illi notissimi nominis eunuchus, qui cubicularius & Consul fuit Arcadij Imperatoris tempore, vt tradit Socrates lib. 9. trip. c. 4. Baronius tom. 5. anno 399. sepius seruitutis notam inurit his verbis,*

Libye si discis arenas

Eutropij nominibus heras,

Nudatus quoties medicum dum consulis emptor.

Omnes paenitus pretij, venumque redibant.

- His ergo concessum est priuilegium, vt et si serui, possent tamen ob sacri cubiculi honorem exemplo omnium 14 *†* facere testamentum. *†* Hanc tamen interpretationem, etsi antea præsenserit Anton. Augustinus lib. 3. e. mendatio. cap. 5. non probo, eamque respuit Osuald. lib. 6. Donelli cap. 5. littera P. quoniam etsi castratos cubicularios Imperatores in vsu habuerint: *†* Tamen aliquando *Eunuchus* magis est nomen officij quàm vitij, quod variis litterarum probare possumus monumentis; sic Putiphar Pharaonis eunuchus dicitur, Genes. 37. & 39. id est Regij cubiculi custos. Princeps aulæ cum castratû non fuisse innuat habuisse vxorem. Vnde Chaldæus pro *eunuchus* vertit *rabba*, id est, Princeps, Satrapa, ita ex Procopio Gennadio docet Cornelius de Lapide dict. cap. 17. vers. 36. Petrius, ibi disput. 9. Martinus del Rio ad Senec. Hypolit. 3. p. vers. 920. Pet. Greg. 1. syntagm. cap. 2. num. 32. sic Daniel & eius socij eunuchi vocantur, id est aulici, quamuis non

fuerint execti, ita docente Maldonato, & aliis laudatis à Cornelio super Daniel. cap. 1. vers. 3. Gasp. Sanc. in prolegomen. ad eum. cap. 2. num. 8. & ita eunuchus iuxta Syriacam originem interpretatur *Prapostius*, vel *selicus*, tradit Lorinus in Act. Apost. cap. 8. vers. 27. *†* Nec obstat d. 16 *l. 4.* nam et si daremus ibi eunuchis seruis testamentariam factionem concedi, minime posset conuenire cum nostra lege, cum illius fuerit auctor Leo Imperator, qui floruit sub anno 472. si fides danda Contio in fastis Cassiodoro, Genebrardo & Onuphr. in Chronologiis, at nosset Constantius, vt diximus, multo ante vixit. Rursus falsum est, quod ex d. 1. 4. voluit probare Cuaius, cum potius Leo ibi libertatis imponendæ quendam modum introduxerit, scilicet vt si quis seruus in sacrum cubiculum fuerit donatus, postquam fuerit cæteris cubicularijs adlociatus ad libertatē rapiatur, ratio fuit, quoniā proprium est maiestatis principalis, vt non famulorum, sicut priuatæ conditionis homines, sed liberorum honestis vtantur obsequiis, quod idem tradit Iustinian. in l. final. C. qui militare possint lib. 12. ibi: *Cui enim ferendum est homines à nostra manu donationes accipientes adhuc inter seruos haberi, & forte cum suis dominis nostram purpuram adorantes?* *†* Cum autem ad impositionem libertatis multæ solemnitates requirantur, quas sedulo commemorat Donell. lib. 2. comment. cap. 15. Petr. Fab. 2. semestirum cap. 20. & alij relati ab Osualdo dict. cap. 15. littera B. & sequentibus. *†* 18 *†* Tamen in libertate quam consequitur seruus traditus in seruitutem Principis non requiritur alius actus nisi solum associatio cubiculariorum, nam Principis præsentia omnem sup.

supplet solemnitatem, l. omnium, C. de testamentis, & in consequentiam quoque consequuntur libertatis datur eis, ut possint condere testamenta, quæ omnia extendit ad eunuchos, qui sacri cubiculi ministeriis donati sunt, scilicet ut possint si seruiuerint consequi libertatem & testari; non tamen ex hoc sequitur eunuchos seruos fuisse, & ob cubiculi Principis ministeriū eo privilegio affectos, ut etsi serui, adhuc tamen possent facere testamentum, quod æque contrariatur litteræ. & menti Leonis in d. l. 4. qui Nouella sua 60. castrationem inhibuit constituens, quod si seruus castraretur, ex hoc in libertatem reuocaretur.

- 19 Quare totius fere caueæ consensu recepta est alia ratio, quam tradidit idem Cuiacius in dict. l. 6. in quā iurarent Gothofre. & Gilchen. hic, Duaren. in paraph. ad titulum de testamentis, C. qui testamenta facere possunt, vers. superius. Osualdus ad Donellum dict. lib. 6. cap. 5. littera P. & nos etiam eam insinuauimus cap. superiori, ex numer. 40. scilicet, quod lex puberibus tantum testamenti factionem permittit l. 4. C. hoc titulo l. 5. Dig. eodem, §. praterea, Insti. quibus non est permittum facere testamentum, cum traditis ibi à Pichardo, & Gilchen. in d. l. 4. cum autem eunuchi nunquam pubescant, non videntur habere testamenti factionem, ut indicat Paulus lib. 3. sententiarum tit. 4. §. 2. ibi, Spadones ætate pueri possunt facere testamentum, quo plerique pubescunt, id est anno 18. Nam cum nondum esset ad pubertatem definita ætas, ut notauimus in d. capite super. nu. 35. & ex aspectu corporali probaretur, cum eunuchi ex habitu corporis semper reputarentur impuberes, consequenter testari non potuerunt.

Verum hæc interpretatio, etsi mihi aliquando arriserit, nunc rematurius considerata non placet. Primo, quia sequeretur mulieres quoque testari non potuisse, etsi enim pubescant (ut contra Vulteiū, & alios defendit Osuald. lib. 9. Donel. cap. 14. littera C.) tamen cum, ut Cuiacius ait, non fuerit definita ætas pubertatis, & inspectio illa inhonestæ, quæ pubertas cognoscebatur, de qua Insti. in princip. Inst. quibus modis tutel. fin. non fuerit in fœminis admissa, ut dixi, mulieres tanquam perpetuo impubescentes non possent testari, quod tamen falsum est. † Secundo, nam etsi inter Proculianos & Sabinianos circa tēpos pubertatis maxima orta fuerit dissensio, uti refert Vlpian. in fragmentis tit. 11. §. fin. Insti. in dict. principio, tamen quod attinet ad testamentum obtinuit sententia, ut quatuordecim anni in maribus, & duodecim in fœminis sufficerent l. 5. de testament. iunctis notatis à Duar. ad titulum de testamentis in princ. Gothofred. in l. final. C. quando tutores vel curatores esse debent. Merill. libr. 1. obseru. cap. 14. & 22. Osuald. libro 3. Donel. cap. 14. littera A. & frequentib. Pichard. in d. §. praterea num. 6. quibus non est permittum. † Quoties enim aliqua dubitatio oriebatur inter l. C. instituebatur fori disputatio, & quidquid post varias controuersias verius videbatur, id obtinebat, & tanquam ius receptum obseruabatur, l. vetus 68. de rescript. l. penult. D. de leg. 1. tradit Renard. in l. 1. de regulis iuris. † Inde cum maxime fuerit controuersus articulus hic, verius obtinuit, ut pubertas in testamentis ex annorum numero, non ex aspectu affirmaretur, ut indicat Vlpian. in d. l. 5. & in princ. in d. l. 4. Ex quo fit, ut etiam eunuchi, ut

pote deficiente illa ratione possent testari: saltem plenæ pubertatis tē-
 pore, et si hæc constitutio superflua
 videbatur. † Deinde non recte pro-
 cedere videtur Cuiac. nam posset e-
 uenire, vt mares non castrarentur,
 nisi post decimum sextum vel vige-
 simum annum, qua ætate probaret
 in aliquo negotio puberem esse.
 Quæ ad ita contigit, vt castratio ea
 ætate fieret, aperte docet Iuuenalis
 de eunuchis loquens Sat. 6.

*Cum iam castrida & matura iu-
 uenia*

Inguina tradantur Medicis

Ergo spectatos & in suos crescere pri-
 mum, &c.

Sed hoc casu non posset eunuchus
 à testamentaria factione arceri. De-
 nique confidero, quod si vera esset
 Cuiaci ratio, eunuchi non tanquā
 prohibiti testari existimandi erant,
 sed tanquam omisi à lege: at prohi-
 bitos fuisse probat noister Imp. ibi,
licet facere: ergo antea prohibiti &
 vera prohibitione legis. Nec fauet
 Cuiacio Paulus vbi supra, loquens
 in spadonibus, qui maxime differ-
 unt ab eunuchis, vt infra dicam.

Difficilis sane tam facta videtur
 hæc inuestigatio, cum vix prohibi-
 tionis huius possit causa considerari.
 Ego tamen existimabam prohibi-
 tos esse eunuchos testari ob ipsorum
 odium. † Nam cum semper Ro-
 mani proli, sobolique procreande
 maximum studium impenderint,
 quod non solum lege Iulia & Papia
 introductum est (de qua ex Sueton-
 io in Augusto cap. 34. Dione libro
 56. Tertull. in Apolog. Tacito lib. 3.
 ann. tradunt multa Iustus Lipsius
 lib. 2. variarum lect. cap. 1. & in notis
 ad Tacitum sch. 47. vbi etiam Dör-
 leanus Pamel. in notis ad Tertul. su-
 pra cap. 4. numero 12. Duarenus lib.
 1. disp. cap. 40. Connan. & comment.

cap. 1. Rosin. libr. 8. ant. cap. 16. Bal-
 duinus ad leges Iuliam & Papiam,
 Amelcua de potest. in seipsum, lib.
 1. cap. 4. num. 8. cum sequentibus, &
 aliis quos consulto omitto, neque
 enim in re vulgari immorari (neut)
 verum & ab Alexandro Magno fa-
 ctitatum referente Iustino lib. 12. hi-
 stor. & à primo Urbis exordio con-
 suetudine receptum esse. Ita testa-
 tur Augustus apud Dion. libr. 36. hi-
 stor. in oratione cōtra celibes pro-
 ferenda lege Iulia & Papia, *Ita ab
 initio cum Romanorum esset perquam
 exiguus numerus, nuptus iudantes,
 liberosque procreantes, non viriute mo-
 do, sed multitudine hominum omnes
 mortales superauimus, & post, Consi-
 derate vero an non summam iram iu-
 re Romulus auctor noster concepitur
 sit, & qui cum eo fuerint, si expendant
 se alienas virgines rapuisse, se bello pro-
 lem quassiss: enim vero patres nostri &
 bellum contra Sabinos propterea ges-
 serunt. † Sic etiam Camillus & Postu-
 humius Censores eos, qui ad senec-
 tatem celibes venerant, æra pœnæ
 nomine in æratium deferre iusserūt,
 quod matiti & patris nomine vacui
 vixissent, vt tradit Valer. Max. lib. 2.
 cap. 4. in principio, ea ratione adie-
 cit, *Natura vobis quædam modum nas-
 cendi, ita pignora legem scribit, pa-
 rentisque vos alendo, nepotum nutren-
 dorum debito alligauerunt, ita igitur
 & nodo iam soluite, stipem vtilem po-
 steritati numeroſe. † Quo effectum
 est, vt eunuchis facin summo-
 te exclusus & auersatus, vt pote quo
 generatio, libetorumque procreatio
 impediabatur, quibus Respu-
 blica hominibus repletur, in quo
 maxima eius salus consistit. In. D. sol-
 lut. matr. l. cum ratio, 3. si plures de bon.
 damn. l. hoc modo 6. 4. in fin. D. de cod.
 & dem. quia cum per castrationem
 instrumenta generationis sibi aufert*
 rent,*

rent, neque ad matrimonium apti,
neque ad procreantionem sufficien-
tes, reputabantur iuxta illud Claud.
in Eutrop. lib. 1. vers. 50.

*Eripit officium patris, nomenque
mariti.*

29 † Vnde steriles dicebatur eunuchi,
Martial. lib. 3. epig. 91. de Cybeles sa-
cerdotibus agens, qui castrati erant,
vt infra dicemus.

Hoc steriles censere viri.

Et lib. 9. epigramm. 9.

Ne faceret steriles sata libido viros.
Et Acys à Gallis excisus sic virilita-
tem suam plorat his verbis apud
Catul. in Aiy.

Ego mihi pars ego vir sterilis ero.
Et elegantijs Claudianus dist. lib.
1. cap. 11. de Eutropio,

*Aut que connubia prolem,
Aut frugem laturos ager? quid fer-
tile terra*

*Quid plenum sterili potuit sub Con-
sule nasci*

Eunuchi si iura dabunt?

Indeque Varro apud Nonium in L.
Mænia, & verbo *eunuchare* non il-
lepide dixit, *Si qui patriam, maiorem
parentem extinguit, in eo est culpa: hoc
facit pro sua parte qui se eunuchat.* Et
Collumella lib. 3. de re rustica, c. 12.
& ex eo refert Alex. ab Alexan. lib.
2. genial. c. 10. *lureulos*, qui nihil at-
rulerunt fructus *spadones* vocat, id
est, steriles: necnon & Diuus Basili-
us iuxta referendus genus cum ipsa
generatione ferro damnatum, vocat
eunuchos. Quod eleganter confir-
mat Leo Imperator, Nouell. 60. de
pœna castratorum, his verbis, *At-
que à natura mutilatione abstinere a-
quum sit, quamobrem non ita faciunt
homines, sed tanquam virilitatem qua-
damvis inmodis aduersus generandi vim
insidias repuntare, membra qua homi-
nis nascendi causam suppediunt, lanci-*

*nem, & creaturam aliam quam qualis
conditoris sapientia placuerit, in mun-
dum introducere contendant.*

Hinc apud Hebræos eunuchitæ. 30
putabatur infames, vt infra dicam,
vt pote steriles ad propagationē se-
minis Israël, vt cōstat Lucæ cap. 1. &
probat Diu. Hieronym. super c. 36.
Isaïe. Et populus Gentilis eunuchus
dicitur, id est, sterilis pietatis & reli-
gionis, quomodo intelligunt sancti
Patres illud Isaïe, c. 56. *Et non dicat
eunuchus, ecce ego lignum aridum*, obser-
uat ibi ex D. Hierony. Cornelius, &
alij ibidē. † In cuius rei cōfirmatio-
nem adduco, quod cum cœlibatus
ferme ob eandem rationē adeo pro-
brosus habitus fuerit, & ignominia
notatus, vt cœlibes ex testamento
capere nō possent, nisi intra centum
dies legi paruissent cōtraheutes ma-
trimoniū, *¶ Vp. in fragm. tit. 13. l. 1. C. de
infirm. pœn. cœlib. Valer. Max. lib. 2. c.
4. Crinit. de honest. dist. 4. c. 1. notat
Caldeira lib. 4. var. c. 3. Lips. supr. Pi-
chard. in §. seruus autem num. 14. de
her. inst. Ofwald. ad Donel. 2. c. 5. lit.
D. Gotofred. in notis ad Vlp. d. tit. 3.
lit. P. Quin etiam, & quod seuerius
fuit nec potuerunt facere testamen-
tum, vt mihi probat *Sezoanenu lib. 1.
historia tripart. c. 9. ult. de Constanti-
nini legibus agēs*, quibus honor no-
stræ religionis fuit amplificatus,
quoad cœlibes attinet, hæc verba
adducit, *Apud Romanos fuit lex à 25.
anno non habentes uxores prohibens à
priuilegijs, habitum coniugis, sed &
alia multa iubens, vt mihi de testamē-
to lucrari eunt. Qui vero filios nō habu-
issent medicatōe reliquū sibi in ætate
bāt. Postea hæc lex ea antiqui volentes
Romæ sanuata. Vnde legitur Im-
perator idcirco male tractari eos, qui
propter Deū virginitati, & sine liberis
esse studebat lege populo proposito vni-
uerso, quatenus aequalib. priuilegijs si uerē**

tur, qui sine cōiugibus & liberis erant: sed etiam amplius habere sancit eos, qui in consensu virginitate degebāt licentiam eis prabens masculis, feminisque licet etate minoribus testamentum facere contra communem legem. †

- 32 Item orbi qui matrimonio contracto liberis carebant eadem ignominia notabantur: ita vt solidum capere non possint. Tertullian. de Monogam. cap. 16. ibi: *aliud est si apud Christum legibus Iulii agi credunt & existimant celibes & orbos ex testamento Dei solidum capere non posse.* Notat Pamel. lib. 1. & in libr. ad vxorē cap. 1. ad id allusit, *Tu modo, vt solidum capere possis hoc mea admonitionis fidei commissum.* Cuiacius ad Vlpian. tit. 14. & 16. Balduin. ad legem Iul. &

- 33 Pap. & reliqui supra. † Hinc colligitur, maiori cum ratione eunuchos debuisse maioribus affici pœnis, qui illa aptitudine & specie non solum matrimonij potiundi, sed liberos procreandi priuati, steriles erāt.

- 34 † Sic in eadem ignominia celibes & orbos fuisse cum eunuchis colligere licet ex Suetonio in Claud. c. 16. ibi, *Plus notare conatus suo maiore dedecore innoxios reperit, quibus celibatū aut orbitatē obigerent, maritos patres se probantibus, & qui sibi meti ferro vim intulisse arguēbatur, illasum corpus vixte deposita ostentante.*

- 35 † Quæ vltima verba ad eunuchos referenda existimo: nam cum argueretur aliquis quod sibi met excidisset vitilia, ostensa ea parte corporis illaesa à nota censoria liber euasit. (Sic accipiendus est Suetonius, non de eo qui se occidere voluisset.) † Nam non afficiebatur ignominia, qui gladio incubuisset cum ea mors Romana diceretur, vt probat Martial. libr. 1. epigr. 79. & ex Apuleio & aliis. Dorleans in nouis cogit. ad Tacitum lib. 1. ann. pag. 115.

quibus adiecio Vlpian. in l. si quis 6. §. eum vtrf. quod si quis, D. de iniusto rupt. l. 3. §. si quis autem, D. de bonis eorum qui ante. Vbi eorum qui sibi manus intulerunt tædio vitæ aut iactationis causa testamenta valent. Gotofred. in di. l. 3. §. si quis, Merillus lib. 1. obseru. cap. 23. quod non esset si infamia notarentur, argumento l. in cui 18 de testa. & d. l. 6. §. irritum, notat Amescua de potestate in seipsum lib. 1. c. 23. per totum.) † Quā obrem ad eū exhortuerunt Romani eunuchos & castratos vt eorum occurfus ominosus reputaretur, & inauspicatus quasi mali aliquid portendens: de Eutropio Claudianus supra,

-----Cum pallida nudis

Ostibus horrorem dominis praberet imago,

Desolor & macies occurfu laderet omnes,

Aus pueris lactura metus, aut tædia mensis,

Aut crimen famulis aut procedentibus omes.

Lucianus in eunuchis, Imo hoc hominum genus non solum ab eiusmodi contubernio secludi oportere, vtrum ab ipsius etiam sacris, & ab omnibus publicis coetibus eici ostendens inauspicatū quoddam & occurfu insautum spectaculum fore, si quis mane domo egressus vel videat istiusmodi quidpiam. Notat Brodæus lib. 4. Miscellaneum cap. 1. Barth. in notis ad Claudian. in d. lib. & Demister in Paralip. ad Roman. lib. 3. c. 8. † Hinc probro affecti 38 & notati, & cum vituperatione dicti Seminari, tertium genus hominum, inter feminas & mares, nec femina, nec viri. Seneca epist. 119. Deorum Matris Sacerdotes qui se castrare solebant ita vocat Et Mart. libr. 3. epig. 91. feminiū gregem & femiueros Phryges, lib. 9. epi. 21. Lucia. supra.

Atque

Atque hac de re multis verbis differebat, affirmans eunuchum, neque virum esse, neq; mulierem, sed quiddā verinque compositum, & conflatum, planeq; monstrum ab hominum natura peccatq; alienum. Quæ fuit sententia Alexandri Imperatoris, qui, vt refert Lampridius in eo num. 23. Eunuchos tertium genus hominum esse dicebat. Nec defunt quoque Sancti Patres, qui in eos irruerunt. D. Gregor. Nazianzen. in Mæzodia in D. Basilij vita de eunuchis impij Valentis Imperatoris agens, Hi cubicularij ipsius erant, genus admodum molle, tantum impieciatē aduersus Deum fortes, viri namque sunt inter mulieres ad eas custodiendas, mulieresque inter viros ad omnia obscena facienda. Et D. Basilij cap. 87. ad Simpliciam, Si vero testibus opus est non sistentur serui, neq; in nomine, sed illud ac perniciosum eunuchorum genus, hoc inquam, nec femininum, nec masculinum, insaniens, inuidiosum, & Zelotypum, & quod amplius dicendum est, cum ipsa statim generatione ferro damnatum. † Congruit eleganter Claudian. d. lib. 1. in Eutrop.

Aliter quos pepulit sexus nec suscipit alter

Execlis veneris stimulos, & vulnera casti,

Mixta duplex atas inter iuuenem-que senemque

Nil medium

Vbi decore & pulchre dixit Nil medium, nam cum omnia animantia duobus censeantur generibus, eunuchi medium nihil habent, & in neutro sunt sexu vrapud Herodotū lib. 8. dicebat Hermotimus Xerxis eunuchus. Medium tamen inter puerum, & senem obtineat Eutropius, quia ex vna parte canus, vt ipse Claudianus lib. 2. docet in prologo, representabat senem, ex alia

imberbis iuuenem, attamen cum esset eunuchus nil medium obrinebat, sic enim intelligo animosum Poëtam, non cum Bathio, qui ad omnes eunuchos illud referebat, cum eunuchus iuuenis non posset esse inter senem, & iuuenem. † Qui-40 dius quoque ad id alludit inter ceteras imprecationes aduersario castrationem deuouens, in Ibm,

Attoniumque feces, vt quos Cybeleia mater

Incitata ad Phrygios vilia membra modos

Deque viro suas nec sæmina nec vir, vt Arys,

Et quantas molli tympana rauca manu.

† Quibus diris Gallos Cybeles deorum matris sacerdotes subaudit, nam eis virilia erant abscissa: ita dicti à flumine Phrygiæ, cui nomen est Gallus, quod qui ex eo bibissent futere inciperent, donec se ea parte priuarent, docet Festus lib. 7. verbo Gallus. Ouid lib. 4. Fastorum, Strab. lib. 10. Geograph. Apulei. lib. 8. Metamorph. Lucian. in Dea Syria. Plin. lib. 11. cap. 49. D. August. lib. 7. de Ciuitate cap. 24. Quod non esse solum factitasse constat, sed herbis aliquando emasculabantur, & aliquando silice, aut testa. Plin. lib. 35. cap. 12. Iuuenal. satyra 6. versu 512. cum sequenti, obseruat D. Laurentius Ramirez ad Mart. lib. 3. cap. 81. Rosin. lib. 1. antiq. cap. 27. & ad eum Thom. Demster lib. 2. cap. 6.

† Alij autem sibi vim non inferre-42 bant, sed caput huc illuc diabolico spiritu iactantes contorquentesque furibundi, & fanatici, æstu quodam mentis perciti vagari solebant, vt ait supra Diuus Augustinus, quod respexit Vlpianus in l. 1. §. apud Viuium, D. de ædificio edicto, ibi: Si seruus inter fanaticos non semper caput

FFF

inlaret. Quem locum explicat alius Lampridij in Heliogabalo, ca. 7. ibi: Matris etiam Deum sacra accepit, & adde debaccharusest, ut inlaret caput inter praeosos fanaticos, & genitalia suis deminuit, & omnia fecit quae Galli facere solent. Explicuit Brissonius lib. 2. antiquit. cap. 13. Budæus, & Gothofred. in d. 6. apud, Demster. vbi proxime. Et ita accipiendus est Latrantius lib. 1. de falsa religione. cap. 21. Non minoris, inquit, insania indigenda sunt illa sacra, in quibus homines suis ipsi virilibus litant: amputato enim sexu, nec viros nec feminas faciunt.

- 43 Ex quibus primo infero eunuchos aded infames reputatos apud Hebræos, vt ad sacerdotium ascendere sint prohibiti, Deuter. c. 23. ibi: *Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis testiculis, & absciso veretro Ecclesiam Domini.* Quod propter impedimentum matrimonij cōtrahendi factum ait ibi Abulen. in princip. Nec solum eunuchismum auerlabatur lex Moylis in hominibus, verum etiam in animalibus, quæ offerenda erant Deo, vt indicat Levitici cap. 22. ibi: *Omne animal quod vel contritus, vel truncus, vel scissus ablatisque testiculis est, non offeretis Domino.* Et inter alia mala, quæ Dominus comminatur apud Isaiam c. 39. Regi Ezechiae ita ait: *Ecce dies veniet, & auferentur omnia quæ in domo tua sunt, & de filiis tuis, qui egrediuntur ex te quos generis tollent, & erunt eunuchi in palatio Regis Babylonis.* Sic etiam intelligunt Sancti Patres illud eiusdem Prophetæ ca. 56. ibi: *Hec dicit Dominus eunuchis, Qui custodierint Sabbatha mea dabo eis in domo mea, & in muris ierusalem, & nomen melius.* Vt cum literaliter (vt aiunt) de eunuchis naturalibus loquatur, spontaneos, & spirituales comprehendat,

vbi notanda illa verba, *nomen melius*, quæ denotant antea in probro, & ignominia fuisse. † Sic etiam in lege gratiæ, & Ecclesia Catholica si quis absciderit semetipsum, & vitia sibi amputauerit, tanquam homicida sui à clericatus adeptione repellitur, vt Canon 21. Apostolorum cauetur, & innuitur in cap. 4. cap. si quis pro agritudine ss. distinct. cap. ex parte 5. extra de corpore vitiatu: nam quemadmodum homicida ad sacros ordines ascendere non valet, cap. 4. cum sequentibus 10. dist. cap. fin. de tempor. ordin. cap. sicut dignum. 6. fin. & fere per totum extra de homicidijs, l. 12 tit. 7. partia 1. Pœnitentiale Rom. tit. 1. cap. 16. Rabanus lib. pœnitentium cap. 15. Concil. Turon. Primum ca. 7. Bracaren. Secundum cap. 78. Toletan. 11. cap. 6. Ira & qui membrum abscidit, & mutilauit cap. in Archiepiscopatu, de raptor. Clement. si furiosus, de homicidio, quia in membri abscissione demitur pars vitæ, vt ait Baldus in l. reos nume. 4. C. de accusationibus, Soto in 4. sententiarum dist. 15. quæst. 1. artic. 3. conclus. 4. Suarez tom. 5. disputat. 44. sect. 2. num. 3. & 4. Quod respexit D. Chrysostomus homil. 63. super Matthæum, *Qui se absceidit, quæ homicidarum sunt præsunt, præcipueque maius delictum videtur cum se castrauerit, quia maiori periculo mortis se obijcit.* Et euidentiori, vt ait Iustin. Nouella 142. de his qui eunuchos faciunt in principio, ibi: *Quia nec sic quidem à tam impia actione temperatur, sed in tantam multitudinem hoc flagitij genus excurrit, vt septennumero à multis vix pauci euadant incolumes, vsque aded, vt quidam ex 15, qui seruati fuerunt, deposuerint è nonaginta agere tres seruatos esse.* Adiciit & alias rationes Baldus in l. 1. C. de eunuchis, & in dist.

dict. l. reos, quas recenset Amesc. de potestate in seipsum, lib. 1. cap. 9. num. 11. cum sequentib. Farinacius de delictis tom. 4. quæst. 128. nu. 32.

45 † Vnde efficitur talis irregularis, ita vt absque dispensatione non possit ad sacros ordines ascendere, nec promotus eos ministrare, quia inimicus Dei, creationis, naturæque existit: quæ verba eleganter poterunt explicari ex traditis à Leone Nouella 60. & Abulensi in Matth. tom. 5. cap. 19. quæst. 91.

46 † Quate Origenis factum, qui vt honestius viueret, imprudenter se castrauit, ab Ecclesia damnatum est, vt refert Baronius tom. 3. Annal. anno 230. num. 5. post Eusebium lib. 6. cap. 13. & ita Demetrius Alexandriæ Præfuleum ab Ecclesia reppulit, & D. Athanas. epistol. ad Solitarios, & Leonium Arrianum Episcopum, qui se castrauerit similiter increpat, & duo Monachi Ægypti, qui Origenem imitati sese absciderunt, communione fuerunt priuati, & à nemine Orthodoxorum Antistitum peruagantes orbem recepti fuerunt, sed eiekti ab omnibus, vt refert Baronius, & Amescua supra, tradunt multa in proposito Couarruias in Clementina si furiosus in principio à num. 6. de homicid. Petrus Gregor. lib. 7. syntag. cap. 2. num. 16. & 30. Per. Plac. de delictis lib. 1. cap. 24. num. 29. & 12. Amescua de potestate in se ipsum dict. lib. 1. cap. 9. num. 19. qui de hac re multa referunt, & quomodo sit accipiendum illud Euangelicum Matth. cap. 19. *Et sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter Regnum Cælorum*, de cuius explicatione post reliquos Patres videndus Abulensis supra quæstione 86. cum sequentibus.

47 Secundo infero eunuchos apud

Romanos ignominiosos, & infames fuisse, quod probatur ex D. Basilio dicta epistol. 87. ad Simpliciam, ibi: *Nec ignominiosum illud eunuchorum genus, &c.* Et Mamer-tin. in Panegyrico Iuliani id satis insinuat, & quam infamis, & abiecta fuerit eunuchorum conditio his verbis, *Vix pauci existerunt quorum virtutibus deferretur, ceteri perditissimum quemque ex aulicis frequentabant, vti quisque per artes turpissimas Imperatori acceptissimus videbatur, nec viros quidem, sed mulierculas ex ambibant, nec feminas tantum, sed spadones quoque, quos à consorcio humano extorres, ab viroque sexu aut natura origo, aut clades corporis separauit: ita praelara illa veterum nomina sordidissimum quemque, & improbiissimum adnabantur.* Qua credoratione Senecam Mecænatem vellicare epistol. 114. quod bellis ciuilibus strepentibus spadonibus comitatus ambularet in publico. Item & Marc. Anton. ingratum in Dictatorem suum, & Romam quã ita lacerauit, vt quæ plerisque vrbibus libertatem reddiderat, ipsa tributum spadonibus penderet. lib. 5. de benefic. cap. 16. Et Lucianus in Eunuchis, eos à Philosophiæ studio arcendos, & remouendos esse opinatur. Quemadmodum Theodosius sua constitutione ab omnibus interdixit officis, vt Suidas retulit, sic & Alexander Imperator, referente Lampridio in eo numer. 23. eunuchos de ministerio suo abiecit, & cum Heliogabalus mancipium eunuchorum fuisset, ad certum numerum eos redegit, nec quidquam in palatio curare voluit nisi balnea fœminarum, cum plerosque eunuchos rationibus, & procurationibus præposuisset Heliogabalus ac

illis, & veteres sustulit dignitates. Verba sunt Lampridij in Alexandro, & postea ita ait num. 66. Eunuchos neque in consilijs, neque in ministerijs habuit qui solum Principes perdunt, dum eos more gentium aut Regum Persarum volunt viuere qui a populo amicissimum Principem semouent qui interuentum sint. Qui postea adiecit Constantinum eos ab se ablegauisse, & domesticis necessitatibus cum intellexisset eos pestem esse reipublice mancipasse. Sic etiam & Mithras ille Gordiani socer doctissimus vir ad eum scripsit his verbis epistolam, referente Capitolino in Gordiano 3. Euaussisse nos grauem temporum maculam, qua per spadones, & per illos qui tibi amici videbantur. Eodem modo constat ex vita Sanctae Sabae reiectos a consortio Monachorum eunuchos, & Imperatorem eunuchum creari nefas esse Euaugrius ait lib. 4. ca. 2. † Quae turpitudinis causa maximam admirationem inter praesentes concitauit, cum Eutropium eunuchum ad Consulatus augustissimum fastigium ascendisse viderent, ut indicat Claudianus in Consul. Manlij Theodori vers. 265. ad id respiciens,

Non hic ~~in~~ a curulis
Turpia non Latios incestant nomi-
na fastos.
Fortibus hac concessa viris, soli que
gerenda
Patribus, & Roma nunquam latu-
ra pudorem.

Ita enim pro monstro habitum est, ut eunuchus summam hanc attigerit dignitatem, unde & merito idem Poë a lib. in Eutrop.

Omnia cesserunt eunuchis Consule
monstra

Hec caeli, terraeque pudor!

Docet late ex Sozimo lib. 5. histor.
& alijs Baronius tom. 5. anno. 399.

num. 4. & idem Marcellinus Comes in Chroni. ita ait, Eutropium omnium spadonum primus atque ultimus Consul fuit. Quae denotant magnum quidem dedecus illius saeculi magnumque vulnus Romanae maiestati impressum fuisse. † Accedit vitae 49 foedissima conditio cum potentiorum libidini deseruisse eunuchos varia antiquorum monumenta restentur. Seneca epist. 95. Transco puerorum infelicium greges, quos post conuiuia, alia cubiculi contumelia expectant. Martial. libr. 9. Epigram. mat. 7.

Non puer amari scellus arte mango-
nis,

Virilitatis damna moeret erepta:
Nec quam superbus computet sti-
pem leno,

Dat prostituta misera mater infan-
ti.

Et Epigram. 9.

Tanquam parua foret sexus iniuria
nostri,

Fadandos populo prostituisse
mares.

Quintilianus lib. 5. inst. cap. 12. Mancipiorum negotiatores forma puerorum virilitate excissa lenocinantur. Neque id serio speciosum fieri putabo, quod si nasceretur monstrum erat, libidinem inuenit ipsum effeminati sexus mendacium. Quod non solum in seruis locum habuit, verum & in liberis hominibus, quod maxime mirandum, ut cum verborum pondere tradit Iuuenalis satyra 10. versu 300.

Præterea casum ingenium, vul-
tumque modestum

Sanguine fermentem tribuat natu-
ra benigna

Larga manu (quid enim conferre
potest plus

Custode, & cura natura potentior
omni?)

Non

Non licet esse viros, nam prodiga
corruptoris

Improbis ipsos audent tentare pa-
rentes.

Tanta in munere fiducia nullus
ephebum

Deformem saeva castravit in arce 17-
rannus

Nec praestitum rapuit Nero lori-
pidem.

50 † Quod etiam innuit Vlpian. in l. 3.
§. also vers. qui hominem, D. ad l. Cor-
neliam de scar. dum lege Cornelia
prohiberi ait, ne quis hominem li-
bidinis causa castrare audeat, cuius
rei etiam meminit Paulus lib. 5. sent.
tit. 23. §. 7.

51 Neque his limitibus illius saculi
corruptissimi improbitas sese con-
tinuit, nam etiam & mulierum ad-
eō etiam excrevit libido, ut seruos
vel alios pueros pulchiores castra-
re procurarent (ut sic non declina-
rent à Semiramis Babylonis regina
quæ prima hanc iniuriam humanæ
naturæ inferre ausa est.) ut sine par-
tus metu suos infames peragerent
concupitus, quod Martialis mordet
lib. 6. Epigr. 62. quem hic honestas
silentio comprescit, & dict. Epigr. 7.
lib. 9.

Tibi summe Rheni domitor, & pa-
rens orbis,

Pudice princeps, gratias agunt vr-
bes,

Populos habebunt, parere iam sce-
lus non est.

Et lib. 9. cap. 2

At prius, o more! & spado mæchus
eras.

Non minori elegantia Iuvenal. Sa-
tyra 6. vers. 368.

Sunt quæ cunuchi imbelles, & mol-
lia semper

Oscula delictent, & desperatio
barba,

Est quod abortiuo non est opus.

Et paulo post,

Conspicuum longe cunctisque notabi-
lis intrat

Balnea, nec dubie custodem vitæ,
& horis

Prouocat à domina satius spado,
dormiat ille

Cum domina! -----

† Quam ob causam ab Horatio di- 52
cuntur turpes li. 1. Od. 37. vbi Cleo-
pattam introducit,

Contaminato cum grege turpium

Morbo virorum -----

Et Iuuenalis Satyra 2. vers. 110. de
Romanorum sceleribus agens, ait
inter eos nec pudorem in verbis in-
ueniri, sicut apud turpes Gallos
Cybeles sacerdotes.

Nullis verbis pudor, aut reuerentia
mensa,

Hic turpis Cybeles, & fracta voce
loquendi.

† Sic etiam suspecta maxime fuit 53
Titi Augusti libido, ut ait Sueton.
in eo cap. 7. propter exoletorum, &
spadonum gregem. Et Imperator
Alexander optimus Princeps, ut
ait Lampridius in eo num. 34. cunu-
chos quos Heliogabalus in turpi-
bus consiliis habebat, donauit a-
micis. † Quæ lues cum ita serperet, 54
tantumque inualuisset portentosa
illa libido, Domitianus Imperator
iure pudicus Princeps à Martiali ob
hanc causam dictus, castrari mares
vetuit, ita docentibus Sueton. in
eo capite 7. Xiphilino, Eusebio, &
Cassiodoro in chron. & Ammia-
no Marcell. lib. 18. num. 8. Ad quod
alludit Martialis dict. lib. 6. Epigr. 2.
& lib. 9. Epigram. 7. & 9. constitu-
tioque Hadriani in l. 4. §. idem, D. ad
legem Corneliam de scaris, vbi
cum Hadrianus ait, constitutum
est, ne spadones fierent, referendum
est ad Domitianum dictum, ut recte
ibi agnoscit Gothofred. † Postea 55

Fff 3

autem cum id per desuetudinem aboleretur, Imperator Hadrianus pœnas auxit, vt in dict. §. *idem animaduertimus*, cauique ne seruum, liberumve inuitum, sinentemve castrare aliquis auderet. Quod si aduersus hoc editum fieret, medico, qui exciderit, capitalis sententia fuit imposita & ipsi, qui se sponte excidendum prœbuerit, item & qui seruum castrandum tradiderit, *l. is qui 6. D. ad legem Cornelianam de sicariis*. † Quod posteriori ætate innouauit Constantinus Magnus in *l. 1. & 2. C. de eunuchis*, pœna capitis in reos statuta. Et Iustinianus, & Leo Imperatores, ille *Novella 42. de his qui eunuchos faciunt*, hic *Novella 60. de pœna castratorum*. Vltimoque noster Alphonsus in *l. 13. tit. 8. part. 7.* eandem pœnam transcripsit. Obseruant Cuiacius ad titulum C. de eunuch. Brisson. lib. 2. scilicet cap. 21. Don Laurent. Ramirez ad Mart. lib. 2. Epigr. 60. Pet. Placida de delictis lib. 1. c. 24.

77 Tertio deduco, quod cum ex alieno testamento capere olim maximo in honore haberetur, quantumlibet modicum supremo morientium iudicio relinqueretur, *l. Iulianus 26. ibi, honore proprio omisso, D. si quis omissa causa, l. 3. §. hoc autem, ibi: Non enim quarimus cui acquiratur, sed cui honor habitus sit, D. de legat. præstand.* vbi ex Cicerone & aliis probant Gothofred. & Osuuald. ad Donell. lib. 6. cap. 19. littera A. Spadones tamen non potuerunt, quemadmodum nec facere testamentum, ita nec ex eo capere, vt probatur ex Valerio Maximo lib. 7. cap. 7. vbi cum quidam Surdini libertus Gennutium eunuchum hæredem instituisset, cum ab hæreditate repulit Prætor, quod di-

ceret Gennutium amputatis suis genitalibus corporis partibus, nec virorum, nec mulierum numero haberi. † Similiter etiam cum veteres honori maxime ducere solerent cum testamento decedere, *l. pater 28. D. de rebus auct. iud. §. 1. Instis. quibus manum. non licet l. & quibus 6. de interrog. actio.* notant Mifinger. & Balduinus, & ceteri in dict. §. 1. & Ciceronis probant auctoritate, hic honor eunuchis fuit denegatus, vt indulgentia nostræ legis clare innuit. † Et elegantius suadetur ex Plauti faceti facitissimo loco in Curculione actu primo in principio, vbi introducit Palinurum seruum Phædromo iuueni, dominoque suo consulentem, vt à mulieribus nuptis, matronisq; abstinere, reddique rationem his verbis,

*Ita tuum conferto amorem semper,
si sapias,
Ne id quod ames, populus si sciat,
tibi sit probro.
Semper curato ne sis instabilis.
Quod amas, ama testibus presentibus.*

† Quem locum, vt enucleemus, ob. 69 seruo, inter alias pœnas adulterij castrationem fuisse, vt variis bonorum auctorum testimoniis probat Brissonius ad legem Iuliam de adulteriis, verbo *viro deprehensam dami sue*. Demster. in Paralip. ad Rosin. lib. 8. antiquitat. cap. 24. Ramirez ad Martial. lib. 2. Epigram. 60. Fuit etiam & alia pœna, vt adulterij crimine damnatus testimonium ferre non posset, *l. qui testamento 20. §. mulier, de testamentis*, qui autem ferre testimonium prohibitus est, nec facere testamentum potest, *l. is cui 18. l. cum lege 6. de testament.* notat Gothofred. per textum ibi in l. ob carmen littera L. *D. de testibus*, Pichat-

chardus in §. testes num. 41. de testamentis post Connan. lib. 9. comment. cap. 3. num. 2. Horomanus, & reliqui, verbo *inestabilis*. Quibus præsuppositis Poëta ludit in æquioco, id est, fuge à nuptiarum concubitu, ne siprehendaris à marito, sis inestabilis, id est ne castris (quoniam eunuchi non poterant nec ferre testimonium, nec testamentum facere.) Quod amas inquit, ama testibus præsentibus, id est mulieres quarum assequutione conserues tua virilia. Ita fere loquitur idem Plautus in *Milite glorioso*, actu ultim. circa finem, ubi Pyrgopolynices captus in domo Periplectomenis senis qui se matritum fingebat, iubetur vapulare, & pœnas promæcho luere, iubeturque coquus cultrum adducere, ut genitalia militi abscondat, plorat miles, & excusationem parat dicens,

*Vidua esse censei, atque ita ancilla
conciliatrix dicebat mihi,
Periplectom. Iura te nociturum esse
homini de hac re nemini,
Si te saluum mittimus veneram
nepotulum.
Pyrg. Iuro per Venerem, & Martem
me nociturum nemini,
Quod hic hodie vapulo, sed mihi id
aque factum arbitror.
Ersi inestatus non abeo hinc, bene
agitur pro noxia.
Peripl. Quid sis non scis?
Pyrg. Vt vinam semper inestabilis.
Car. Ergo des minam auri nobis.
Pyrg. Quam ob rem?
Car. Sainis testibus.
--- Vt te hodie hic amittamus, &c.*

† Quem locum debeo doctissimo, & omnigena eruditione mirum in modum exulto viro Ioanni Aguiario olim semperque Præceptori

meo, bonarum litterarum Antiquariz inclitæ meæ patriæ Doctori, cuius nomen hic silentio inuolueri nefas putavi, tum ob Magistri memoriam, qui me reddidit meliorem, ut ille iuuenis Aquilius dixit in l. Aquilius de donat. tum vt suum domino restituerem, videndus quoque Langlæus libr. 8. semest. cap. 7.

Ultimo infero aded fuisse castrationem crudelissimum supplicij genus reputatum, vt in magnis criminibus mortis vicem subierit apud Constantinopolitanos Imperatores, qui præcipue hanc pœnam in perduellionis reos exercuerunt, & quos ab imperatorio culmine deiectos occidere potuissent, in eos castrationem decernebant, vt de Heraclio narrat Zonoras 3. tom. ann. in Phoca, qui Phocam superatum castrari iussit. Sic & Michael Imperator à Leone Armenio in insulam relegatus Theophilatum filium Imperialibus acclamationibus honestatum virilibus detrahis habuit in deportatione comitem, vt memoriz prodidit idem Zonoras in Michæle. Cui coniungendum est quod scriptum reliquit Eusebius libr. 8. histor. Galerium, & Maximinum in Palestina nouo tormentorum genere aduersus Christianos sæuientes castratos ipsos in metallum dedisse. vide Cerdam in aduersar. cap. 128. n. 17.

Sed cum hic status esset eunuchorum (vt solum nostræ disputationis recolligamus) Imperator Constantius eos ab hac infamia liberauit, quia plurimū apud eū & gratia, & fauore valuerunt, vt docemur ex Ammiano Marcel. lib. 14. histor. & Diuo Athanasio epist. ad Solitarios, hic verbis: *Eodē & ceteros spadoes prouocat, plerique enim apud Constantium*

vel potius omnes eunuchi sunt, omniaque apud illum possunt, & sine illis nihil rerum ibi agitur. Et postea: *Lex vetuit eunuchos in Concilium Ecclesiasticum assumi, atque illi nunc Ecclesiasticorum iudiciorum Principes reputantur, & quod ipsis videtur Constantinus indicat. Quis ista narranti fidem habebit? spadones, quibus domorum gubernacula vix creduntur, illos nunc Ecclesie dominari? Et Diuus Nazianzenus de laudibus Heronis: Hæ præterea qui nec virorum, nec mulierum numero censendi sunt, quorum magna erat apud eum (Constantium) auctoritas & potentia. Huiusce rei causam tradit Baronius 3. tom. anno Christi 337. n. 10. ex Rufino lib. histor. cap. 11. Eunuchorum scilicet opera Constantini obitum usque ad Constantij aduentum fuisse silentio suppressum, vt sic melius suum confirmaret contra fratres Imperium. Quo munere delinitis eis inter alia priuilegia, hanc testandi dedit indulgentiam.*

- 64 *Quæ et si occasione illius seruitij fuerit indulta, adhuc ratione nõ caruit, cum inter eunuchos quamplurimi fuerint & bello, & literis insignes, vt Phauorinus ille magnus Philosophus temporibus Hadriani (refert Spartianus in Hadriano, num. 35.) cuius est nobilis apud A. Gellium mentio, & Narses Iustiniani gloriosus dux, cuius apud historias est nobilitata memoria. Valerianus quoque spado natus fortissimus bellator apud Ammian. lib. 27. num. 22. Origenes Adamanthius, & Doroteus, de quibus multa in Ecclesiasticis historiis. Item & ille Crescens Regina Candaces eunuchus, qui, vt Diuus Hieronymus in catalogo Ecclesiasticorum scrip. vita 6. docet, Apostolus fuit Æthiopiz, vide Ioan. Lotinum in Act. Apost. c.*

8. v. 27. & Nereus, & Achilleus Eunuchi Martyres sanctissimi. Baron. in not. ad Martyrol. 12. Maij. † Fuerunt quoque puerorum custodes, & Prædago¹, vt testatur Mart. lib. 3. epig. 47.

Et Padagogo non iubente, lascini

Parere gaudent villico capillari, Et delicatus opere fruitur eunuchus.

Quem locum varie accipiunt Douza, Raderus, & Ramirez. Mihi eorum interpretationes non placeant, missamque facio *Dorleantiam ad Tacitum lib. 4. ann. aientis* hoc ita, quod tui speciosi nutriebantur adolescentes, ex quibus fiebant spadones. Potius meum propositum firmo, capillaros pueros fuisse quis ignorat? Martialis libro 10. epig. 62.

Ludi magister parce simplici turba,

Sicte frequentes audiant capillati. Lascinos vocat pueros, id est ludentes transesos, iuguetones, sonat apud nos, quemadmodum ipse vocat hædos, lib. 3. c. 39. & lib. 1. epig. 45. Lasciuos leporum cursus, & Horatius hæderam lasciuam, & lib. 1. Sat. 3.

..... Vellunt tibi barbam

Lascini pueri.

Parebant igitur pueri (etiam non iubente Prædago) villico in opere rurali, quod proprium est puero- rum. Sed de hoc alij. † Fuerunt quoque eunuchi educatores, & primarum litterarum magistri. Plato lib. 3. de legibus, qualis filiorum Temistoclis Sicinus teste Herodoto lib. 8. quales B. Eugenia, Sancti Proteus & Hyacinthus, Vfsardus 11. Septembr. Ianitores & cubicularij principum, vt dixi supra, & fide eorum multoties experta habuerunt ex illis custodes corporis sui quam-

quamplures Principes, vt Cyrus teste Xenophonte lib. 7. Cyrip. Pharaon *Genes. cap. 39. & 40.* Asuerus, Esther cap. 1. & Ochus Rex Persarum Diodoro Sicul. lib. 6. Iulianus Euthetium eximie fidelitatis eunuchum, cui omni ex latere perititia parem, neque leg. se neque audisse scribit. Fuereque Principium Consiliarii, quique faciem eorum viderent. Hester cap. 1. & 2. Ammia lib. 16. Vnde Herodotus in Vrania, scriptum reliquit apud omnes barbaros pretiosiores fuisse eunuchos, & ceteris honoratiores. Nam pueror, inquit, quos forma pradios coemerant, eos castrabant, duobusque aut Sardis, aut Ephesum magna pecunia venundabant, apud barbaros enim pretiosiores eunuchi sunt, quam qui non sunt castrati in omni genere fidei gratia, atque ut alios permultos. Cui congruit Vlpian. in l. 27. §. *et si puerum* 28. D. ad legem Aquil. tradens per castrationem effectum fuisse puerum pretiosiores, de cuius illustratione latius infra agam num. 92. † Indeque ob id Plin. dixit lib. 13. cap. 4. apud Persas regnauisse eunuchos, quia apud Reges plurimum habuerunt auctoritatis, & Tacit. 6. ann. scribit non despectum nomen Eunuchorum apud Barbaros vtroque potentiam habuisse. † Denique facit quia æquum fuit ne tantis iniuriis supponerentur afflicti, cum sit crudelitatis genus vltra illam naturæ iniuriam velle deservire, & vulnus fauciatu geminare, arg. l. tam demeritis 19. C. de Episcop. & Cler. l. omnes 32. §. *præterea*, C. de Episcop. & Cler. l. omnes 13. C. de pœnis, l. *diuus de offic. præsid. cap. penult. de cleric. agrot. vbi Glos. quibus adiungendus Cassiodor. lib. 2. epist. 22. & lib. 4. epist. 7.* Cum multi potuerint effici spadones, aut propter infirmitatem, aut vim illa-

tam, quod semper magis credendum est, vel ob aliquem fortuitum casum, vel quia ita nati sunt, quo casu lex videretur acculare naturam, cur integrum hominem non produxerit, vt in alio proposito dixit Iustin. in l. 4. C. de liber. præter. & in illis crimen proprium nullum fuit, quod tantam cladem dedecoris supplicio dignam effecisset, vt circa adoptandi facultatem eunuchis concedendam notauit Leo Imperator Nouella 26. inquit, Reijcit illos (lex) qui lethalia passi sunt, quorum tamen (quod iniuria affecti, generandique facultate priuati sint) misereri par erat.

Verum his omnibus ob stare videtur Vlpian. in l. sed est questum 6. D. de liber. & posthum. vbi tanquam certum supponit spadonem, & eunuchum potuisse facere testamentum. Qui cum tradat posse spadonem ex se nasciturum posthumum instituere cum posset generare, castratum verò non posse, quia in eo aptitudo generandi non sit, indicat non fuisse dubitatum an posset testari, de quo questio nulla, immo certum erat l. 4. D. de testament. sed an posset instituere posthumum, alias autem si testamentum facere non posset, ad quid Iulianus Proculum sequentis necessaria erat auctoritas? Vnde innuit Vlpian. castratum etsi non posset posthumum instituere, alios tamen potuisse. † Cui diffi-
cultati (quam nemo vidit: nam cum de ea lege longe ageret Caldas de nominat. Emphit. quæst. 14. ex num. 21. nec vllum verbum de hac difficultate protulit) non satisfaciet qui dixerit cum Gothofredo in præfenti, & Cuiacio in d. lib. 6. castratos olim potuisse facere testamentum, non tamen cæterorum exemplo, sed diuersimode, id est cum decimum octauum annum attigerint iuxta do-

Et inam Pauli lib. 3. *sentent. titul. 4. §. 2.* quod hac lege remittitur, & iubentur testari. Nam in nostra lege indistincte dicitur *Eunuchis licet facere testamentum*. Quod clarius denotat antea non potuisse. Deinde subiicit Imperator, vt possint exemplo omnium componere potestimas voluntates, quod non ad ætatem, sed ad facultatem relinquendi, vel ex testamento, vel ab intestato referri debet: verbi gratia, si ab intestato moriturus per fideicommissum heredem grauauerit, *§. præterea cum alijs, de fideicommiss. bar. iuncta l. 1. §. sed si filius, de leg. 3.* Vel pone vt in posthumo alieno, qui etsi ex testamento nõ possit heres institui, legitimus tamen esse nõ prohibebatur *l. pen. ff. de leg. 1.* † Pro huius difficultatis explicatione cõstitutum cum Alciato in d. l. spadonũ 128. de verbor. signific. num. 1. Ant. August. d. lib. 3. cap. 4. Petro Gregor. d. lib. 7. cap. 2. num. 27. Caldas sup. num. 25. Merillo lib. 1. obseruat. cap. 25. Morla in empr. tit. de legibus quæst. 11. num. 27. & sequentibus. Spadonis nomẽ generale esse, quod comprehendit omne eunuchorum genus, & Thlasias, scilicet quibus testes sunt fracti, & Thlibias, qui attritos eos habent, *l. spadonum 128. de verbor. signific. l. hi quoque ff. ad legem Corneliam de sicarijs*, & castratos quibus abscissa est ea pars corporis, necnon etiam spadones, qui membris quidem sunt integris, & incorruptis, sed naturæ vitio quodam infecti, vt ait Theophilus in *§. sed & illud, Instit. de adoptionibus*, generare nõ possunt ex ratione tradita à Galeno de vsu part. lib. 1. & Barbosa in l. 1. ff. soluto matrimonio 1. parte num. 91. verum vel ex Dei beneficio, aut naturæ in dies vires fumentis indulto, aut Medicinæ arte po-

test hoc vitium in secundi seminis sustrolli, hic tamen potest matrimonium contrahere, vt in d. l. 6. & in l. si serua 39. §. si spadoni ff. de iure dotum, l. alumnos 14. §. fin. de maru. vind. facit l. 2. §. illud l. adrogato 40. §. fin. de adoption. Caldas d. quæst. 14. n. 27. & seq. At vero quibus abscissa est ea pars, & ferro diminuta, ob id castrati dicti, id est caste nati quales sunt eunuchii vtroq; teste carentes, hi minime contrahere potuerunt, vt in d. iuribus notat Alciatus in d. l. spadonum n. 4. & sequent. Thomas Sanchez de matrimonio lib. 7. disp. 92. ex num. 17. Barbosa supra num. 91. atq; ita declarauit Sixtus V. Pont. Maxim. in motu proprio edito anno 1587. quem referunt Gutierrez lib. 1. can. cap. 16. & Sanchez d. n. 17.

Vnde pater mens d. legis 6. in qua 72 spado potest posthumum instituere sicut & adoptare, quia etsi generare facile non possit, tamen poterit euenire, vt impedimento sublato aliquid valeat, & recte creditur facta posthumi institutio. Quæ fuit doctrina Theophili supra, qui de adoptione loquens ait, propter spẽ sanitatis adoptionem ab eis factam valere. Cui congruit Galenus d. lib. 15. de vsu part. docens spadones proprie dici quibus meatus seminis cõtortus est, vt semen quod in virgæ flexib' hæret ferri prorsus nequeat, idq; comprobari ipsa curatione, si quidem vinculo illo abscisso generant, atque ita matrimonium contrahabant, vt constat ex supradictis, & tradit Iuuen. satyr. 1. vers. 22.

Cum tener vxorem ducat spado.

Et idẽo tanquam ex vxore suscipiẽda possunt posthumũ ex se nasciturum instituere, ratio est, quia omnis masculus potest posthumum ex se nasciturum instituere, siue iam matritus sit, siue nondum vxorem duxerit,

73 xerit, l. 4. ff. de lib. & posthum. † Quod tamen ex iuris ratione procedit, quia licet talis institutio non videretur admittenda, quia posthumus neq; in re, neque in spe sit: vnde videtur ea institutio inutilis, utpote fundata super non ente, argumento l. eius qui 31. vers. nam si nominatim. ff. de rebus creditis. I. quidam referunt l. 4. vers. esse enim, de iure codicillorum, tamen admissa est à iure Consulto, cū censeatur collata in tempus habile, scilicet quo conceptus, & natus fuerit posthumus, l. in tempus 62. de hereditibus instituendis, & ideo tacitam conditionem habet, si nascatur posthumus, l. 1. in fin. de condition. & demonstr. l. quod in rerum 24. in principio de leg. 3. notat eleganter Fachin. 4. controuerf. cap. 89. & 90. Menochius de præsumptionibus lib. 4. præsumptione 21. & Pichardo in lectione ad legem Gallii in principio numer. 37. & sequenti. † Solet enim in iure admitti, ut propter spem sustineatur actus, qui alias valere non poterat, l. intercedis 59. l. cum qui 104. ff. de condit. & demonstr. l. Statius 48 §. fin. de iure fisci, ubi legatum adscriptum ei, qui postea in insulam fuit deportatus non interdicti, quia potest restitui, ut in l. de sent. passis, & hoc insinuat Consultus in d. l. 4. ibi: *Et qui nondum uxorem duxit postea maritus efficitur.* Quod præcipuum est in nostro casu, ubi cum recte contrahere possit spado, ei non est impedimento sterilitas, quæ potest remediis adhibitis auferri, & ideo ut ait Paulus in l. si quis posthumus 9. ff. de liberis & posthumis, natura magis in homine generandi, & consuetudo expectanda est quam temporale vitium, aut valetudo propter quam abducatur homo à generandi facultate. Atque ita cum casus supra positus locum non haberent in spadone, condere potuit

testamentum, & similiter instituere ex se nasciturum posthumum. † In- 75 deque iure Consultis minime intret se consentientibus circa pubertatis tempus Paulus plenam pubertatem in spadone requisivit lib. 3. sentent. tit. de testamentis, vers. spadones. Ita cum accepit Antonius Augustinus dict. capit. 5. nam non prohibebatur spado testari sicut castratus.

Ex superioribus orta fuit dubi- 76 tatio à Proculo agitata, an posthumum instituere posset castratus, quæ sane quæstio primo aspectu nugatoria videtur, & ineptiæ plena, ut recte ait Duaren. ad tit. de liberis & posthumis cap. 3. sub rubrica, qui posthumos instituere possunt, qui tamen animaduertit, scopum Consultorum illum fuisse ostendere testamentum statim nullum esse, in quo posthumus institutus est à castrato, ab eo scilicet qui liberos procreare non potest, nam cum fundamentum testamenti sit institutio heredis, §. ante heredis, Insit de leg. cum traditis ab Anton. Fab. lib. 14. coniectur. cap. 20. Donello lib. 6. comment. cap. 11. Petro Greg. lib. 42. synagm. cap. 5. num. 5. Ant. Pichardo in §. in primis num. 7. de fideicom. hered. Castratus qui instituit posthumum non videtur heredem instituere, ergo etiam ab initio nullum est testamentum, cum ex eo certum sit per rerum naturam nasci non posse filium. Hæc tamen interpretatio non enervat difficultatem: hoc est quod querimus, si eupuchis adempta erat testamenti factio ante nostram legem, cur Proculus eam instituit inuestigationem, an castratus posthumum posset scribere heredem? † In quo ab- 77 struso iuris loco dum melioris iudicii ingenia meliora excogitent,

placebat, maximam habuisse dubitandi rationem Proculi sententiam: nam etsi certum esset eunuchum non posse testari, tamen adhuc dubium erat quis eunuchus diceretur prohibitus, an castratus ob lasciuia, vel necessitatem, vel ob sterilitatem quia non posset facile generare, vel quia impotens esset, vel ineptus, vel quia cum vno teste natus, *l. qui cum vno 4. D. de re milis l. 6. de adol. edict. cum alyis.* Vnde post testamentum factum probatio erat necessaria, qua impugnaretur illud testamentum, tanquam factum à prohibito. † Quod non destituitur exemplo. Prætor bonorum possessionem concedit scriptis heredibus, etiam ex illo testamento, in quo filius est præteritus, & solum inspicit figuram testamenti, vt ad multorum iurium explicationem obseruat *Pichard. in princ. Inst. de exher. liber. n. 37. ita in l. filio 17. de iniust. rnp.* ex æquitate sustinetur si filius præteritus non contraxerit (de cuius explicatione cōsule *Ant. Fab. de error. dec. 13. err. 3. & lib. 1. consuet. ca. 19. & lib. 9. c. 14. Osual. ad Donell. lib. 6. cap. 13. lit. C. Costa in §. & quid si tantum i. p. num. 77. Cusac. lib. 5. Resp. Pap. in d. l. 17.) facit *l. 4. C. h. t. & l. 5. sanctimus 17. C. de test. l. qui ex liberis 11. §. 1. testamento. D. de secund. tab.* Valuit ergo testamentum de facto, cum illud vitium fuisset ita intrinsecum, vt cerni facile nō posset, quod colligi videtur ex Sueton. in *Clau. cap. 16. ibi, Plus notare conatus magnam inquisitorum negligentia, sed suo maiore dedecore innoxios reperit, quibus cum calibatum, aut orbitatem obieceret, maritos patres se probantibus, quæ verba laudauimus supra.* Sic etiam apud *Val. Max. dict. lib. 7. c. 7.* Genutij eunuchi institutio valuit de facto, sed postquam comperitum est eunuchum esse, à Prætor*

repulsus est. Inde autem dubitatum fuit à Proculo, an illa spes, quam in spadone admiserunt *Cassius, & Labeo*, etiam & in castrato admittenda esset, ita vt & propter eam testari, & posthumum instituere posset. Quod negauit, quia cum castratus esset, nec poterat instituere, quia sterilitas ei impedimento erat, vt potè deficiente aptitudine illa generandi, quæ in spadone animaduertitur, propter quam & instituere posthumum, & matrimonium contrahere non prohibebatur, *d. l. si serua 39. §. 1. D. de iure dotium.* Hoc autem in castrato non inuenitur cum ipse priuatus sit aptitudine illa, & impedimentum non sit temporale, & per castrationem impediatur testari, & ita cum mysteriorio *Vlpian.* non adduxit sterilitatis rationem, sed solum dixit vsum ita ferre, vt non possit instituere posthumum.

Quod si hæc tibi non arriserint, 79
Proculi sententiam verius accipio in eo, qui cum eunuchus esset, & consequenter non posset testari, ius testamenti facienti ex Principis indulgentia fuit consecutus. † Quod 80
fieri consueuisset testis locupletissimus est *Paulus* in *l. ex facto 43. D. de vulg. & pupil. subst. ibi: Qui habebat mutum impuberem impetrans à principe, vt mutò substituere ei liceret. Vlpian. in l. 3. §. idem 2. D. de bonis liber. ibi, Idem et si à principe liberam testamenti factionem impetrans: & Imperat. Iustinian. in l. si quando 35. in princ. C. de inoffic. test. l. ob fides 11. de testam. iunctal. sed si 32. de iuref. l. 4. C. ad Sc. T. Terryll. quibus adde doctissimum Gregor. Maderam animaduert. lib. sing. cap. 18. & *Pichard. in §. fin. Inst. quibus non est permis. n. 16. facit l. 1. D. ad municipal. & l. 2. §. siquis à Principe D. ne quid in loco publico.**

blic. & qua tradit Connan. lib. 2. comm. cap. 12. Fueruntque apud Imperatores frequentissimæ huiusmodi postulationes, quibus iuris laxatio introdocebatur, vt post legem Papiam omni & calibes ius trium liberorum petere consueverunt, vt à tutela excusarentur. *prin. Inst. de excus. tut. vt in albo decurionum æquaretur pater orbis filios habenti in albo 10. C. de decur. lib. 10 vt possent solidum capere ex hereditate, vel legato, heredes scribi iuxta illud vulgatissimum Iunianalis locum sa 17r. 9. vers. 87.*

Iura parentis habes, propter me scriberis heres

Legatum omne capies, &c.

Huiusque privilegij mentio extat multis in locis quos late recenset Rader. ad Mart. lib. 2. epigram. 6. i. p. 63. Ramirez ibidem epigram. 91. Duaren. lib. 1. disput. cap. 40. Gorbosfred. in l. 1. C. de iure lib. & alij etiam quos plena manu concessi supr. nu. 26. iuxta quæ Proculus in d. l. 6. illum casum pertractat, in quo certum esset castratum factionem habere testamentariam, ille autem non potuit esse alius, nisi quando id impetrauerat ex Principis beneficio (quod vt dixi frequens erat.) Qua in specie quaesitum est an posset posthumum instituere, videbatur ita dicendum. † Cum beneficia principalia latissimam habeant interpretationem l. 3. D. de constit. princip. cap. cum dilect. 6. de donatio. cum traditis ab Eguin. Barone ibi Ant. Fab. in Iul. pr. tit. 2. princ. 8. illat. 1. Morla. in emporio tit. 8. quaest. 1. per tot. Thom. Sanchez libr. 8. de matrim. disput. 1. num. 4. Duaren. ad tit. de constitutione. cap. 3. Sed ea ratione minime obstante Proculus asseruit castratum eo in casu non

posse ex se nasciturum posthumum instituere, quoniam, vt ait Iustin. in d. l. si quando, *stalis concessio imperialis processerit per quam libera testamenti factio conceditur, nihil aliud videri principem concedere, nisi vt habeat legitimam, & consuetam testamenti factionem.* Neque enim credendum est Romanum principem, qui iura tueretur huiusmodi verbo totam observationem testamentorum velle euerri. Congruit d. lex 2. §. si quis à principe, & quod circa illius exornatione observant Couarr. libr. 3. variat. cap. 6. num. 6. Pinellus in rubr. C. de rescind. l. p. cap. 2. nu. 8. Mendoca de pactis libr. 1. cap. 5. nu. 45. cum sequentib. Cum ergo ius semper imitetur naturam (vt postea dicam) & per rerum naturam impossibile sit castratum generare posse, recte Proculus docet non posse posthumum instituere, etsi à Principe ius condendi testamenti impetraverit. † Neque obstat si obicias hoc non debuisse à Proculo tractari, quoniam dispensatio legum, quæ à Principe fit, censetur impossibilis, & ideo non est adducenda in disputationem, vt notant DD. laudati à Thom. Sanch. de matrim. libr. 5. disput. 5. num. 5. & 11. ex l. cum servus 39. alias ex l. apud Iul. §. const. tit. 6. §. 1. ubi tradens aliquando virum, & uxorem solidum capere posse, etiam si orbi essent, inter alios casus connumerat, si ius liberorum à principe impetraverint, & Mattes hoc trium liberorum iure ad legitimam filiorum hereditatem admit-

tebantur ex Senatus Consulto Tertulliano §. *Postea Inst. de Senatus Consulto Tertull. & in dicit. §. si quis a principe*, de eo quod laxato iuris rigore à principe conceditur agitur l. re Consultus. Quibus ergo adducor, vt credam ea in specie locutum Proculum: nam cum indistincte dicat non posse posthumum heredem instituire, neque sterilitatis mentionem faciat, vt in superiori spadonis specie, certum efficitur de eo loqui qui alias potuit testari ob indulgentiam principalem. Quæ interpretatio (cum de ea difficultate late differuissimus) placuit magis nobilissimo viro doctissimoque I. Consulto D. D. Didaco de Arce Reynoso, nostri Conchenfis Collegij meritissimo alumno, & Salmanticensis huius Academiæ Legum Antecessori Primario, & ideo in hoc tenebricoso loco mihi plausibilior videtur.

- 3) Ex qua inter castratos, & spadones differentia descendit intellectus ad Caium in l. 2. §. *illud ff. de adoptionib. & lib. 1. Instit. tit. 5. §. spadonis, & Iustin. in §. sed & illud Inst. eod.* qui tradunt spadones, qui non possunt generare, adoptare posse, non vero castratos, quod confirmat Modestinus in l. *adrogato 40. §. fin. D. eod.* Cuius traditionis ratio in obscuro latet: nam si spadonibus, qui generare non possunt permittitur adoptio, eadem & castratis permittenda erat, cum spado nihil amplius habeat quam castratus. Vterque spe, & aptitudine generandi priuatus existit, & Caius id indicat illis verbis quod & hi qui generare non possunt, quales sunt spadones, ergo non loquitur de iis, qui etsi non possint, tamen & spe potiundi matrimonij non destituuntur, vt in d. l. 6. † Quinimo ex alio capite augetur difficultas, nam si

adoptio procedit secundum nature regulas, qua non potest filios habere qui generare non potest, l. *adoptio 16. D. de adopt. §. minor Inst. eod.* unde à Caio vocatur adoptio *natura imago, & similitudo quadam*, obseruant Mercetius lib. 2. opin. ca. 8. Ant. Fab. in iurisprud. tit. 10. princip. 3. & princip. 4. illation. 11. Inde sequitur spadonem non posse adoptare cum generare non possit. At quemadmodum pro monstro est, vt maior sit filius quam pater, ita & monstrosus est, vt qui generare non possit, habeat filium. Non enim debet plus esse in fictione, quam in veritate l. *filio quem pater 23. D. de liber. & posthum. l. fideicommissum 76. de condit. & demonstr.* Quibus rationibus nihil respondet Horoscus ibi neque Duaren. ad tit. de adopt. capit. 9. neque Connan. lib. 2. comment. capit. 35. num. 9. firmans nullam fuisse causam, cur in spadonibus aliud quam in castratis statueretur. Quod tamen causam habuit, vt dicemus inferius.

Balduino ergo in dicto §. sed il- 85
lud, Antonio Fabro in iurisprud. tit. 10. princip. 1. illatio. 6. & princip. 4. illat. 3. & Pacio centur. 1. quæst. 32. Caldas de Nominat. Emphiteur. quæst. 14. num. 18. assentior, qui verius arbitrantur Caium & Iustin. loqui de spadone, qui non potest generare non propter vitium seu impedimentum naturale, & perpetuum, sed temporarium, & accidentale, quoniam in adoptante requiritur potentia, non quæ statim posset peruenire ad actum, sed quæ posset quandoque in actum reduci, quia naturale vitium nocere plus debet, quam accidentale, l. *si quis posthumus in princ. D. de lib. & posth.* Idque videtur colligi ex l. *Pomponius 6. D. de adil. edict.* vbi cum dicat spadonem morbo-

morboſum non eſſe ſicut illum, qui vnum habet teſticulum, ſubiicit qui etiam generare poteſt, in qua clare docet poſſe ſpadonem generare, cum dicto etiam ſit ampliatiua, & aliquando fumatur pro quoque, vt Grammatici ſæpius annotarunt. In quam interpretationem libentius inclinot, quod eam viderim probatam à Doctiſſimo Clariſſimoq; viro D. Mathia Gonzalez de Sepulueda Regio in Prætorio Granatenſi Cõſiliario, qui inter cæteta ingenij ſui non intermititura monumenta, dũ in his Scholis plures Cathedras moderatur, Anchinomias iuris elegantiluculentaque methodo colligens dicta iura ſic explicauit. Atque ita illa verba, quod & hi qui generare nō poſſunt, quales ſunt ſpadones, poſtea intelligi debent, id eſt a ctualiter generare non poſſunt, licet poſſint.

86 † Verbum illud NON accipendum eſt pro Nondum, quemadmodum hæ voces promiſcue vſurpantur, vt in l. cum ſidei. 9. D. de fideicommiſſi libert. ibi, vt nondum debeat præſtare fideicommiſſum, id eſt non debeat, vt explicauit Cuiac. lib. 15. obſeru. cap. 5. & lib. 19. quæſt. Papin. in l. peto, §. fratre, D. de legat. 2. conſentitque illud Virgilij libr. 6. Æneid.

At Phæbi nondum patiens immanis in aniro.

Vnde etſi ſpado nunc non poſſit generare, adhuc ſpes eſt, quæ tamen in caſtrato aperte deſicit, & id eodẽ ille adoptare valet, hic vero minime, cum ſecundum naturam vnus poſſit aliquando generare, alius autem nunquam: ratio fuit teſte Leone Imperatore nouella 26. Nam quos natura ad generandum non idoneos agnouit, hos neque lex tali beneficio eſt affectura, l. 2. tit. 16. part. 4. Idque ſignificat Vlpian. in l. Pomponius 6. §.

ſin. D. de adilit. editi. vbi comparatur ſpado cum eo qui vnum habet teſtem, quia in eo aptitudo generandi aperte animaduertitur. Sed hæc omnia ſuſtulit Leo dicta nouell. 26. qua permifit caſtratis adoptare, reddita eius rei eleganti ratione: Eunuchus, inquiens, liberorum adquiſitio quæ per legem ſit, eſt neceſſaria, eoq; magis quod vna hac ratione, vt patres ſint conſequantur, itaque liberorum miniſterio iſſis ſui contingat quod inhumanum eſſet, ſi quod genitalibus priuati ſint, in ſuper etiam priuarentur. Sed quemadmodum cui vocis vſus ademptus eſt, quæ lingua muris ſunt per manum adimplere, & qui ſermonem labris fundere nequit, per ſcripturam ad ordinandas res ſuas procedere non prohibetur, ita neque qui quod genitalibus priuati ſunt, liberos non habent, horum indigentiam alio modo compenſare vctandum eſt.

Secundo ex ſupradictis inferitur 87 interpretatio ad Paulum in l. ſin autem, 7. D. de adilit. editi. Quo loci cum ex ædiliu edicto teneantur, qui mancipia vendunt certiores facere emptores quid morbi vitij rei ſit, l. i. ff. illo tit. quærit Conſultus, an ſi ſeruus caſtratus venditus ſit, tanquam morboſus poſſit redhiberi. In qua re videbatur dicendum morboſum non eſſe, quoniam ſpado nō eſt morboſus, ſed ſanus d. l. Pomponius, §. ſin. & mulus etſi caſtretrur, neque vitij neq; morbi quidquam habere videtur, cū neq; de fortitudine detrahatur eius, neq; de vtilitate, vt probat Vlp. in l. adiles 38. §. ſed enim, D. de adilit. editi. † Sed his non re- 88 fragantibus Paulus ait in d. l. ſin autem ſpadonem, cui tam neceſſaria corporis pars penitus abſit, id eſt caſtratum morboſum eſſe iuxta diſtinctionem traditam ſup. num. 71. Cuius traditionis nullus (quod ſciã)

assignauit rationem, quam petendam esse existimo ex medicæ artis principiis, iuxta quæ, testes cum sint procreatione organa, procreationeque sola conferretur species, partes principales dicuntur, & fortasse ea ratione tanto corde præstatores, quâto species est indiuiduo nobilior. † Maxima sane & pene incredibilis est eorum vis non modo ad fecunditatem, sed etiam ad temperamenti habitus substantiæ propriæ, & motum alterationem. Et ideo in eis alterum innati coloris fontem statuit *Galenus lib. 1. de semine*, & velut lares focumque contineri vult, quo vniuersum corpus incalcescit. Hincque in *Egyptiis Hieroglyphicis*, vt Regem ipsis ademptum, totasque eius vires tractas significarent, castratum pingebant. Temperies quoque immutatur, & ex calida in frigidam fit conuersio statim eunuchis, nec solum habitus verum & propriæ substantiæ, necnon morum & ingenij, vt docet Arabs *Abenzoar* relatus ab *Andræa Lautentio* libr. 7. de historia Anatomica cap. 7. quæst. 1. In eunuchis, inquit, prætenuem vocem audimus, malos agnoscimus mores, rationis sunt pessima, nec fere inuentus est aliquis ex illis bonæ legis, aut intellectus non diminutus: congruit *Aristoteles* lib. 3. de historia animalium cap. 1. & lib. 1. de generatione animalium cap. 4. docens maxime cōducere testes ad robur cordis, & ita illis effectis totius habitus, & temperamenti mutatio contingit, laxatis quippe habenis, & quasi exsoluto cordis robore. Quapropter vt credo, *Paulus noster* eam partem corporis necessariam appellauit in *dist. 1. in autem*; & *Baldus in l. 1. C. de eunuch. n. 2.* non immerito dixit omne animal excepto homine per castrationem in melius reddi,

quod innuit *Vlp. in d. l. ædiles §. sed* enim: nam homo abscissa virilitate mollior, debiliorq; redditur, & infirmior. † Imo acerrimo hoc dolore non paucos interiisse tradit *Iustinian. in Nouella 142. de his qui eunuchos faciunt in prin. ibi*, vt è multis vix pauci euadant incolumes, usque adeo vt quidam ex his, qui seruati fuerunt sub nostro aspectu deposuerint ex nonaginta agre tres seruatos esse. Ratio est, nam calor omnis ad virilem virtutem vna cum membris abscinditur teste *Luciano in Eunuchis*, & ideo non ineleganter *Claudian. lib. 1. in Eutrop. vers. 51. de castratione Eutropij* differens ait,

Ambiguum vitæ iacuit penitusque supremi

In cerebrum scissi traxerunt frigora nervi.

† In quam sententiam iuraturunt omnes *Proculiani*, qui *Stoicos* secuti tenebāt eunuchos imperfectos esse, vt firmat *Lucian. supr. indeque Labeo* existimauit eunuchum esse morbum, ita obseruauit *Agellius* lib. 4. noct. Attic. cap. 2. inquit, *De eunuchis quidem quæsitum an contra edictum adilium videretur venundatus, si ignorasset emptor cum eunuchum esse. Labeonem respondisse aiunt redhiberi posse quasi morbosum.* Ratio autem *Labeonis*, vt ipse *Agellius* notauit, erat, *Quod morbus sit habitus cuiusque corporis contra naturam, qui vsum eius facit deteriores, sed morbum alius in toto corpore accidere, alius in parte corporis.* Quæ verba mire conueniunt cum *d. l. in autem*, vbi non de *spadone* seu debili ad generationem loquitur *l. Consul. tit. 1. in §. anted.*

Contra hæc tamen licet vera sint iaculum videtur contorquere *Vlpian. in l. si seruus. 27. §. et si puerum 28. Dig. ad legem Aquiliam*, vbi per castra-

castrationem puerum effici pretiosorem diserte reliquit scriptum. Quod videtur confirmare Iustinian. in l. vltima in fine principij, C. communia de legatis & l. 1. §. ne autem quantitas 2. C. de communi seruo manumisso. Vbi in eligendis seruis legatis, & pretiis eorum constituendis eunuchi ceteris seruis pluris aestimantur. Sed huic difficultati, & Vlpianus ipse Achilleo more, & vulnus inflixit, & sanauit: nam respondendum est cum eo, ædilitium edictum respexisse rei corpus an sit, vel non morbosum, vel aliquod habeat vitium, quod corpus debilius, vel deterius reddat, secundum quod non potest negari, quin eunuchus non sit morbosus, vt diximus. At si attendas eunuchorum apud antiquos ministeria, officia, & occupationes pretiosiores ceteris seruis existimabantur. Quintilian. declamat. 340. *Quam multa facere possit aduersus puerum mango iratus? Aut illi fortasse pretium excisa virilitate producet,* & Claudian. lib. 1. in Eutrop. vers. 45.

Aduolat Armenius certo mucrone recisos

Edoctum mollire mares, damnòque nefandum

Aucturus premium —

- 93 † Huiusmodi ministeria erant matronarum custodes. Ammian. lib. 16. *Eunuchi fieri semper acidi, carentes necessitudinibus ceteris acerrimi sunt matronarum custodes.* Obseruat Alciatus in l. spadonum 128 de verborum significatione. Pet. Greg. dict. lib. 7. syntag. cap. 2. num. 10. & ita vocatos eunuchos ait Epiphanius lib. 2. contra hæreses. Quod beneuolentiss, & fidem didicerint seruare maritis. Præfectique fuerunt balneis molietum lautiorum. Lamprid. in Alex. supra laudatus. Monilia seruabant dominarum, vestes, gem-

mas, stratum muniebant, crinesque peccere, & delicatorem vultus motis hinc inde voluctum pretiosarum plumis ventilare solebant, eleganter Claudianus dict. lib. 1. vers. 105. de eunuchis Eutropio,

Pellebat domina crines, & saepe lanuanti

Nudus in argenteo limpham gestabat alumna,

Et cum se rapido fossam proicerat aestu

Patricius roseis panonum ventilat alis.

Et inferius vers. 416.

Præficti sed adhuc gemmis vestigabantur

Custodes sacroque adhibere silentia somno

Militia eunuchi nunquam progressa cubile

— Secreta monilia seruent, Ornatus curem Tyrios.

Marialis lib. 3. epigr. 82.

Et astuanti tenues ventilet frigues,

Supina prasino concubina stabello,

Fugatque muscas myrtea puer virgula, &c.

Notant doctæ Fuluius Ursinus ad librum Petri Clauionij de Triclinio Romano. Barthius ad Claud. d. li. 1. Doctæ ad Tacit. lib. 4. fol. 448. & Don Laurent. Ramirez ad Mart. d. epigr. 82. Domorumque gubernacula eunuchis credebantur, vt colligerelicet ex *Dino Athanasio supra*. † Ad quæ & alia quæ laudati 94 auctores commemorant, multorum fuit castratorum puerorum familia *Pædagogia* dicta, apud nos inde diducto vocabulo *Pages*, vt primus obseruauit Ciuiusius relatus ab Dorleano, & Turnebus li. 8. aduers. cap. 9. Lips. ad Tacit. lib. 15. annal. Pancirol. lib. 2. var. cap. 88. † Ad id. 95 que respexit Seneca epistol. 123. & Iur. Consul. in l. *quæsum* 12. §. *si in*. H h h

structum 12. D. de fundo instruct. ibi, si instructum fundum legasset, & paedagogia qua ibi habebat, ut cum ibi venissent praeesto essent in Triclinio. Quae verba respiciunt morem coenantium, qui si quando ad vrinamurgerentur, matillas e manu Paedagogiorum poscebant digitis pro voce crepantibus Mart. d. epig. 81.

Dignus crepantis signa nouis eunuchus,

Et delicata sciscitator vrina.

Ob quas causas eunuchum pretiosorem vocasse Vlpianum credo potius quam quod in deliciis haberentur, ut existimauerat Ant. Aug. d. lib. 3. emend. ca. 5. in fin. & Caldas sup. n. 33. in qua rem aduoco Vepiscam in Aureliano, eunuchorum modum pro senatoriis professionibus statuit idcirco quod ad ingentia pretia peruenissent. Ex quibus patet quod in insipias corporis habitum, eunuchus morbosus erat, si vero diuitum, & opulentiorum affectione pretiosior, idque Vlpianus ipse indicauit in d. §. et si puerum, dum ex sententia Viuiant agi posse docet ex edicto aedilium tanquam puero iam reddito morbo, verbi gratia, si venditor post contractum celebratum puerum castrauerit, atque ita tradiderit.

96 † Dubitabilius tamen est quae actio in quadruplum sit quam cum supra dicta coniungit Vlp. Accurs. ibi quae sequitur Ant. Fab. in ration. ad d. §. et si puerum, accipit de titulo si quadrupes pauperum fecisset dicatur. Quod falsum est, quia illa actio non datur in quadruplum, ut ipse Ant. Fab. agnouit. Qui tandem ad ordinarium rescacationis remedium confugit, automatque illa verba, in quadruplum tollenda esse. Sed hoc miserum refugium est. Quare dicerem ad actionem vi bonorum raptorum, illa verba referenda esse, quae in qua-

druplum est, l. 1. D. de vi bonor. rapt. princ. Inst. eodem ubi Pichard. & datur quoties per vim aliquid sit ita, ut dominus rem amittat vel res ipsa corrumpatur, scindas uel vel fiantur, l. 2. §. 1. iuncta l. 4. §. sequitur 9. & seq. D. de vi bonor. rapt. & l. Marcel. 9. de verb. sign. quae mihi conueniunt cum castratione, nam si quis forte seruum alicuius castrauerit per vim abductum, tunc poterit dominus ex illa ratione in quadruplum condemnare aduersarium, cum per castrationem seruus sit deterior factus. Quam sententiam cum post primam editionem aperirent Martii Illustrissimo Clarissimoque Iure Consulto Domino Melchiori de Molina Regio in suprema Curia, interiorique Consilio Senatori integerrimo iuris prudentiae parenti, & nostri aui miraculo, probauit vir doctissimus, quo auspicio spero quemlibet recte sentientem in eam quoque iuraturum.

Vltimo ex dictis supra descendit 97 iure respondisse Imper. Severum, & Antoninum spadonem non habere excusationem a turela in l. spadonem 14. in princ. D. de excusatione tutor. Sed quae fuerit huius iuris ratio dubitandi, non satis est cognita Ant. Fab. in iurisprud. tit. 24. princ. 1. illat. 9. eam reddit quod spado qui verus pater esse non potest propter vitium, & impedimentum corporis, nec patris vicem gerere videatur, quomodo gerit quisquis tutor est. Sed cum nihil habeat commune facultas generandi cum facultate administrandi res pupillares non debemus eum ob id excusare. Quae ratio non videtur cum re conuenire, quia excusatio ex illo defectu esset plane ridicula: & tutor ut administraret constituitur, non ut patrem agat. † Re- 98
ctius sentit Cuiac. in d. l. spadonem, qui

qui verbum illud *spado*, non de spadone qui generare aliquando potest, sed de castrato specialiter accipiendam putat. Causa excusationis erat, quod castratus sit morbosus, ut dixi, & soleat admitti excusatio ob aduersam valetudinem, *l. non solum 10. §. fin. cum l. seq. l. post susceptam 40. l. penult. §. fin. de excusation. §. item propter 8. Inst. eod. l. vnic. C. quis morbo.*

- 99 † Quæ ratione non obstante Imperatores decreuerunt castratum excusandum non esse: quoniam etsi verum sit ipsum morbosum esse, tamen ad excusationem tutelæ morbus talis esse debet, ut facultatē reum gerendum adimat, & qui impedimento sit quo minus suis rebus tutor superesse possit, *d. l. non solum §. fin. cum alijs l. 2. tit. 17. p. 6.* Debilitas namq; corporis etsi in castrato detur, adhuc tamen non est impedimentum, quod à rebus suis administrandis arceat, & abducat, *arg. l. 2. §. quem ita vers. corporis, D. de vacatio. muner. notat Baldus. in d. §. item si propter num. 2. Menochius de arbit. cas. 60. faciunt notata ab Azueto in l. 6. ex num. 7. tit. 5. lib. 3. & in l. 4. tit. 9. eod. lib. num. 4. & in l. 8. tit. 4. lib. 6. recopilat. num. 5. iuxta quæ procedunt iura in l. index 46. D. de iudicijs, & in l. 100 quæsum 60. D. de re iudicata. † Vbi morbus fonticus remittit iudicandi necessitatem, & diem litigantibus. morbus autem fonticus dicitur latius quilibet morbus cuique rei nocens, *l. morbum 11. de verb. sign. & ita vocatur fonticus, quod sit nociuus habita relatione ad negotia, l. 4. §. fin. & l. fin. de adilit. edict. notat Cuiac. 2. quæst. Paul. in d. l. 46. & lib. 3. Digest. Iuliani in d. l. 60. & in d. l. 113. Briffon. & Schar. de verb. iur. verbo morbus, & Balduin. ad leges Romul. c. 41. ex nu. 3. Ex quibus constat quod cum morbus eunuchi magis tendat**

in debilitatem corporis, quam in aliquid aliud impedimentum, recte constitutum fuit non habere excusationem. Hæc in tam sterili steriliū spadonum materia congestissimus, & ex vetustatis tenebricose sinu extraximus. Si quid dignum laudis inueneris, Lector, gloriam redde totam Deo Opt. Max. à quo omne datum optimum. Sin vero minus recte cogitatum, scriptum, dictum labenti ingenio humano veniam præsta.

CAPVT VII.

Libertatis fauore ius strictum multoties insuper habitum ad explicationem l. in testamento 38. D. de fideicom. liber. Extrahuntur in lucem varia iura.

SVMMARIVM.

- 1 *Libertas fauore dignissima.*
- 2 *Quare libertas ita sit privilegia-
ta.*
- 3 *Quare seruus in maleficijs liber re-
putetur, ad l. 4. D. de oblig.
cum alijs.*
- 4 *Stoici libertatem maxime com-
mendabant. Solos sapientes li-
beros credebant.*
- 5 *Inducitur tractatus in testamen-
to. de fideicom. liber.*
- 6 *Argumenta contra eandem.*
- 7 *Communis D. D. interpretatio.*
- 8 *Antony Fabri emendatio, & mu-
tur 9.*
- 10 *Vera mens d. l. in testamento in-
uestigatur. & n. 11. 12. 13.*
- 14 *L. Paullus 35. de fideicom. liber.
explicatur.*

- 15 *Reprobantur Anton. Fab. argumenta.*
 16 L. Antonius 42. de fideicom. libet. intelligitur cum alijs.
 17 *Illustratur & exornatur l. penult. D. de probat. & n. 18. 19.*
 20 *Tractatur difficultas l. ob pecuniam 81. de furtis cum l. 4. §. fin. D. ad l. l. Pecul. & num. 21. & 22. & seq.*

LIBERTATI tantum à maioribus impensum est, vt nihil magis conferent fauore dignius l. libertas 122. D. de Reg. Iur. adeo vt eius fauore, & occasione plerumque iuris stricti rigores insuper haberentur l. lege 24. D. de manumission. l. si ita 16. cum lege seq. D. de manum. testam. l. 4. §. item 6. D. de statu lib. l. inter pares 38. D. de re iudicat. l. Quoties 20. D. de Reg. Iur. l. generaliter 24. §. si quis seruo. D. de fideicommiss. lib. cum alijs infinitis, quæ congerunt Ruar. in d. l. 122. & in l. 32. de R. l. vbi P. Fab. ib. noster Pichar. in prin. Inst. de eo, cui libert. cau. num. 19. & de nobilit. commun. num. 92. Merill. lib. 1. obseru. cap. 15. † Ratio naturalis est, quoniam propensior debet esse liberalitas in calamitosos; vt ait Cicer. 2. de offic. Præcipue cum quoad ius naturale attinet omnes homines sint pares, neminem, vt ait Seneca, natura fecit liberum, neminem seruum, imposuit fortuna hæc nomina l. quod attinet 32. D. de Reg. Iur. & istos quos seruos vocamus ex eisdem seminibus ortos eodem frui cælo atque spirare, viuere, & mori certum est, Seneca ita testante epist. 47. & Epicteto disserta. 13. Non recordaberis quis sis, & quibus imperes nonne na-

tura fratres nonne à Ioue oriundis? Natura ergo cõmunis eam indulgentiam videtur extorquere, vt hæc violentiam ei illatam auferant piissime Legiflatores. Corpore sunt serui adscripti dominis, mens autē sui iuris, quæ adeo libera, & vaga est, vt ne ab hoc quidem carcere cui inclusa est, teneri queat quominus impetu suo viatur, & comes cœlestibus exeat. Corpus itaque est, quod domino fortuna tradidit, hoc enim; interior illa pars mancipio dari non potest. Ab hac quidquid venit liberum est. Verba sunt Senecæ lib. 3. de benef. cap. 20. † Ad quam liberam potestatem naturalem respicientes l. C. dixerunt seruos obligati naturaliter, quod factum ex quadam animi libertate constat, & solum est exemptum ab illa iuris gentium oppressione. Indeque quoad delicta serui tanquam liberi reputantur, & eodem modo, ordine, & ritu ludiciorum causæ capitales peraguntur. † Quomodo procedit l. serui 14. D. de obligat. l. Hos accusare 12. §. si seruus de accusat. docent Ruar. in d. l. 32. de Reg. Iur. Conn. lib. 2. cap. 3. num. 6. Cum igitur Stoici natura omnes liberos esse putarent, fauebant maximopere libertatibus. Ipsi enim solos sapientes liberos censebant, ceteros seruos reputabant, obseruat eleganter Iust. Lips. lib. 3. Manuduct. ad Stoicam dissent. 12. à quo miror omissum luculentum Persij locum Satyr. 5. Horum ergo Philosophorū sectæ summe deditos fuisse Consultos, & Imperatores constat ex ijs, quæ tradit Merillus lib. 1. cap. 2. & d. cap. 14.

† Quo attento procedit elegans & pium Alexandri Imperatoris (vt credo) rescriptum, quod refert Paulus in l. in testamento 38. D. de fideicommiss. libertat. vbi quidam alume

suz

suam libertatem dedit, & fideicommissa, grauatim ad id filijs, quos heredes instituit, sed cum testamentum imperfectum esset, filij ab intestato omnia egerunt. Quæritur est de libertate, & fideicommissis, & interloquutus est Imperator ea deberi. Verum hæc pronuntiatio difficilis est sequentibus.

6 † Nam ex testamento imperfecto libertas minime debetur, nisi aut simpliciter ab omni herede fuerit relicta, ut in specie *l. eam quam* 12. C. de fideicommissis *l. si pater* 47. §. *fin. de fideicom. lib. iun. c. i.* quæ ad eius explanationem congerunt ibi Cuiac. Donell. & Giph. Gouean. lib. 1. lection. cap. 1. Pichar. in §. in primis num. 9. & seq. Inst. de fideicom. hered. Fachin. lib. 6. contr. c. 97. Azebed. in l. 1. tit. 4. lib. 5. recop. ex n. 113. vel si legitimus heredes sit reperita l. 1. C. de fideicom. lib. 1. 12. C. de testament. manum l. ex testamento 29. C. de fideicommissis. Et quamuis libertas deberetur, non tamen ex ea deduci posset argumentum ad fideicommissum l. Antoninus 42. D. de fideicommissis. lib. 1. penult. D. de probat. nisi iure codicillorum valere testator voluerit *l. si iure* 11. C. de testament. manum. † Neque satisfacies si dixeris cum Iason. in l. non dubium n. 6. C. de testam. Giph. verf. *ostiana* asseritur, Donell. num. 1. in d. l. eam §. Cuiac. in l. ex ea scriptura D. de testam. Pichar. in d. in primis n. 12. quod cum pater inter liberos testatur, voluisse creditur apponere clausulam codicillarem, ut tradunt Menoch. de præf. lib. 4. præsumpt. 31. ex n. 16. Mant. de coniect. lib. 1. tit. 9. n. 5. & 6. Peregr. de fideicom. art. 2. n. 32. qui omnes ita intelligunt, d. l. in testamento.

8 † Verum in contrarium est A. Fab. de error. dec. 36. err. 1. qui hæc doctrinam falsam esse probare contendit,

præterquam quod minime in d. l. in testamento, agitur de clausula codicillari, nec quidem verbum est ad id spectans. † Nec ferendus est idem Ant. Fab. sup. dec. 36. err. 7. n. 10. qui in d. l. in testamento ait, libertatem fuisse directam, ut probat ex illis verbis *alumna sua libertatem & fideicommissa dedit*, cum si ipsa quoque libertas fideicommissum data esset, scribendum erat *libertatem per fideicommissum, & alia dedit*. Neque etiam (ait) de fideicommissis pecuniariis apud Imperatorem quærebatur, quia nec de iis ratio quærendi, & dubitandi vlla erat, quæ nec erant adhuc præstita neque villo iure deberentur, quia nec libertas ex testamento illo imperfecto, vel cõpeteret ipso iure, vel debita dici posset, ut ad eam præstandam heredes villo iure tenerentur, si nondum præstita probaretur, & eam ob causam illa verba, & ideo fideicommissa ei præstanda, inepta prorsus esse aurtumat, & merito delenda, quoniam malum sit argumentum de libertate ad fideicommissum pecuniarium l. Paulus 35. D. de fideicommissis lib. 1. & ideo concludendum esse existimat, non esse præstanda fideicommissa ab heredibus, qui non succedunt ex testamento inutili, in quo fideicommissa relicta sunt, neque rogati fuerunt ab intestato. † His tamen, & aliis delectis ad d. l. in testamento, DD. interpretationibus, & dissectionibus: Vera mens Imperatoris dependet ex superioribus, cuius decisio procedit speciali fauore libertatis, & personæ, cui relicta eadem erat, quæ alumna perhibetur fuisse testatoris, in quam tanquam in filiam cadit affectio, & dilectio, ex iis, quæ tradidimus lib. 2. cap. 5. num. 27. & 28. vnde non est mirum, si pietas filiorum ab Imperatore inducatur, ut sorori pene suæ, & quam pater

loco filij habuit, & libertatem, & fideicommissa præstent. Euicit id cōiectura voluntatis, ex affectione illa ducta, qua mortis Imperator ibi decreuit fideicommissa quoq; deberi, ad quod cum necessaria fuerit Principis pronuntiatio, certum est in contrarium esse iuris principia, nam cognitio imperatoris nisi in arduis non adhibebatur l. *Emilius* 38. D. de minor. l. cum mater 28. D. de inoffic. test. (quam explicant post Cuiac. Fab. & reliquos ibi Donel. Giph. & Gilken. n. 15. in auth. ex causa C. de liber. præter. Conn. 9. com. cap. 8. n. 10. Otual. ad Don. lib. 6. cap. 13. lit. G.) l. fin. D. de her. inst. l. *Moschi* 47. D. de iure fisci, quarum cognitionū (quæ Decreta quoque vocabantur) sex libros fecit Paullus Imperialium sententiarum, siue Decretorum, vt animaduertitur in d. ll. & in l. *quadam* 41. D. fam. ercisc. l. fin. D. de iure patron. ¶ Neque ab hac sententia recte in nostris Scholis recesserunt aliqui, qui minus recte aiunt, illa verba d. l. in testamento, fideicommissa ei præstanda, non inducere necessitatem præstationis, sed tantum pios filios debere dare fideicommissa, sicut libertatem præstiterunt. Sic enim inutilis esset illa Imperatoris cognitio, si tantum in voluntate filiorum poneretur, an vellent præstare, vel non fideicommissa, & verbum *debuisse* obligationem nõ præsupponeret, & sic lex de nihilo feruirit. ¶ Itaque verius dices, in d. l. in testamento alumnā illam postquā à filiis manumissa fuit, contra filios egisse ad fideicommissum petendum, cui ex parte filiorum oppositum fuit de nullitate testamenti, arque ita non dedisse ei libertatem ex aliqua obligatione, sed tantum ex sua beneuolentia, cum res ad intestati causam esset deuoluta. Ipsa

dicebat ex causa fideicommissi accepisse libertatē, quasi filij fuissent à patre rogati ab intestato non solū dare libertatem, verum & fideicommissa. ¶ Huic dubio respondit ¹³ Imperator, quod etsi pater nihil ab intestato petuisset, cum tamen filiorum pietati maxime conueniat religiosissime voluntati parentum obtemperare, apud eos tantum valet honestas, quantum apud alios necessitas, nam bonis heredibus intellexisse voluntatem pro iure est, vt eleganter ait Plin. lib. 4. epist. 10. Quod si ius inspicias (inquit alibi lib. 6. epist. 7.) irrium fidei sunt illi voluntatem, ratum & firmum est. Mihi autem defuncti voluntas (verecor quam in partem Iure Consulti, quod sum dilectus accipiant) antiquior iure est. Cui coniecturæ ansam præstat dilectio patris erga alumnā, item & fauor libertatis, quæ cum libertatem euicerint, etiam & fideicommissa consequenter præstanda esse inducunt, arg. l. 2. C. de fideicommiss. cum sub vna conceptione non minus dederit libertatem, quam fideicommissa, atque ita si libertas valet, & recte eam fuisse quasi ex testamento manumissam pronuntiatur, eodem modo sequitur valere debere fideicommissa, ne vna determinatio testatoris diuidatur, & pro parte valeat, & pro parte non arg. l. ius nostrum, de Reg. Iur. cum vulgaris. ¶ Non obstat d. l. *Paullus*, quia non dicitur ibi non valere argumentum de libertate ad fideicommissum, sed tantum esse differentiam inter legatam rem alienam, quam meam existimo, & inter datam libertatem alieno seruo, quæ existimabam esse meum, primo casu non valet legatum l. cum alienam 10. C. de legat. Secundo autem valet fauore libertatis. Non autem ex hoc euincens, quod si ei cui dedi libertatem,

tem,

tem, dedi fideicommissum, non videar illud dedisse. † Ex quo sequitur iam decipi valde Ant. Fab. dum supra putat directam fuisse libertatem in *d. l. in testamento*, alias etenim illa minime congrueret titulo sub quo facit, neque esset necessarium, ut alumna à filiis manumitteretur §. *directa Inst. de singul. reb.* neque Imp. pronuntiaret, se & eam commissam, cum contrarium sit competere directam libertatem, & manumitti. nam primo casu efficeretur otiosa libertas testatoris, secundo autem heredis *l. huiusmodi 17. C. de fideicom. liber.* docent Pichar. in §. qui autem, *Inst. de singul. reb. Ofual. lib. 2. Don. cap. 14. lit. A. & lib. 8. c. 2. lit. N.* & cum quæsitum esset ab Imp. an ex fideicommissi causa fuerit commissam, consequens est, verba illa *pios filios debuisse manumittere*, de fideicommissaria libertate esse accipienda, ut sic sententia Imperatoris dubio respondeat. Neque adiuvant Fabrum illa verba *libertatem & fideicommissam dedi*, nam cum sub verbo *dedi* utraque res ponatur, certum est de fideicommissio loqui non delegato ex regula *l. 4. D. de vulg.* Præterquam quod ita in fideicommissaria libertate loquuntur *l. C. l. si filius 33. §. l. fideicommissa 46. in princ. l. si pater 47. §. si Stichus, & §. cum sub conditione cum alijs D. de fideicom. liber.*

16 Restat tamen ut alijs iuribus satisficiamus, d. *l. Antoninus*, non obstat, quia non ibi militat ratio effectiōis, & pietatis quæ induxit, ut fideicommissum præstaretur in *d. l. in testamento*, ideo tantum confirmatur libertas ob sui favorem, docet Padilla in *d. l. eam quam num. 52. vbi etiam Giphani. & Donell. num. 11. ad d. l. 2. & l. si iure cum alijs.* Respondeo iure communi, & regula-

riter hereditate ex testamento non adita libertatem ex eo testamento non valere nisi testator voluerit, ut quovis modo præstetur quod ex coniecturis pietate adiutis colligitur, ut in *d. l. Antoninus*, ubi valet libertas, quia ea coniectura motus est Imperator, quod testator dederit servo libertatem non solum à primo, verum & à secundo herede, quomodo satis videbatur cavisse ut servo daretur libertas, & cum repentino euentu ea sit defraudatus, cum ambo heredes incontinenti decessissent, eiusdem casus iniquitatem pie suo rescripto temperavit Antoninus, ut quamvis fideicommissio fraudetur, non tamen careat libertate.

Difficilior est decisio Labeonis in dict. *l. penultim. De probat.* nam ab omnibus ita deserta est ut nec Accursius quidem glossam addiderit, nec mirum, si quidem Contius affirmat illam legem subreptitiam esse, & ab omnibus probatis Codicibus abesse, verum cum in omnibus libris repariatur, & iuris elegantissimam disputationem habeat, Labeone indignam non reputo, neque nostro labore.

Species eius fuit, serva intentabat liberam debere pronuntiare in quæstione libertatis contra heredem, verbi gratia, sui domini probationem asserere, ea erat, à domino sibi relictum fuisse fideicommissum in testamento, & alimenta sibi, ut nutrice præstata fuisse, quoniam cum in ipsa eadem ratio affectionis datur, sicut de alumna supra dicebamus, quemadmodum ibi consequitur libertatem, & fideicommissa, ita in hac specie. Si enim alumna diligitur, quia haberi videtur loco filie eodem modo & nutrix videtur

haberi loco matris l. si collectaneus 15. D. de manum. vindicta. l. i. §. fin. D. de obsequiis, iunctis iis quæ ad illius explicationem adduxi supra c. 1. §. 3. num. 11. quibus adde Laram de Cordoua in l. si quis à liberis §. et si impubes num. 42. D. de liber. agnos. Et sicut miles seruum cui legatum adscribit manumissile eum videretur l. Lucius 40 §. 1. D. de militari testamento l. ex his 7. C. eodem l. 2. C. de necessariis heredib. Authen. ut liberti de cetero, quæ est Nouell. 78. cap. 4. vers. si enim. Ita eodem modo in pagano dicere debebamus fauore libertatis, vt in d. l. Antoninus iuncta l. tractabatur 14. D. de mil. test. Præcipue cum alimenta ei reliquerit vt nutrici, quæ indicant voluisse vt fruere libertate, quia si in seruitute nutricem manere voluisset, necessaria non videbantur, cum à suo domino aleretur. Quæ etiam coniectura admitti debuit propter coniunctionem, quæ præsumitur in alumno, & nutrice §. iustæ, Insti. quibus manus. non lic. iuncto Tiraquel. in l. si vnquam, verb. suscepit num. 53. Lara sup. num. 49. Surd. de Aliment. tit. 6. quæst. 18. nu. 7. & 8. & fauor quoque libertatis id admittit, quæ est causa pia, & ideo de alimentis ad eam valere debuit argumentum l. Mela 14. de aliment. leg. Surd. sup. tit. 9. quæst. 3. numer. 1.

- 19 Hæc pro ancilla illa nutrice facere videntur: verum in contrarium est Labeo asserens eam probatione sufficientem non esse, neque ex eis coniecturis posse accipere libertatem. Et in primis fideicommissum non potest valere sine eo quod libertas quoque data sit l. 4. C. de legat. l. plane 34. §. si coniunctim l. quæsitum 91. §. 1. l. si minor 102. D. de legat. 1. obseruat. Ouald. in Donell.

libr. 8. cap. 6. liter. E. Donell. & reliqui in dict. l. 7. C. de testam. mil. & cum à testatore de libertate nulla mentio facta esset, talis coniectura in Paganis eius dationem non inducit. In milite autem creditur dedisse omnem facultatem seruo, vt legato fruere, arg. l. 2. D. de iurisd. non in pagano, cum, & si reliquisset seruum heredem nulla libertatis mentione facta, eam non consequeretur propter hereditatē l. pen. C. de Neceß. hered. §. idem, Insti. quib. manumit. tradidimus supra libr. 1. cap. 15. & tamen plenior est hereditatis honor quam legati. Neque obstat dict. l. Antoninus: quia ibi constabat testatorem reliquisse libertatē, quam & si iniquitas mortis heredem videbatur inutilem reddere, adhuc eam tuetur Imperator, & consequenter voluntatem testatoris. At vero in d. l. penult. minime relicta est libertas, neque de voluntate testatoris constat. Alia autem alimentorum coniectura eodem modo corrumpit, quia, & si præsumptio est pro dilectione alumni, ea cesset, quando nullam libertatis mentionem fecit, sed tantum alimentorum, & vt dixi, expressa mentio libertatis necessaria erat. Alimenta vero solent plerumque relinqui etiam seruis, qui & si sint incapaces capiendi legatum, in causa tamen alimentorum admittuntur l. seruos 17. D. de aliment. leg. l. seruo. 103 §. 1. D. de leg. 1. docet Lara in l. si quis à libertis §. vtrum num. 12. de lib. agnos. & Surd. de aliment. tit. 8. priuil. 7. pertot. † Sed pro colophone 20 libri, & capitis (in variarum enim campo spatium libuit) addere constituit duorum difficultium iursum inter se dissentientium concordiam, illa sunt l. ob pecuniam 81. D. de furtis, & l. 4. §. fin. D. ad leg.

leg. lul. Peculat. vidi in hac re multorum anxietatem, vellem faciliior esse in eius nodi dissolutione. Quæstio fuit inter Iure Consultos, Marcianum & Papinianum, an re subtracta de Ciuitate committatur furtum vel crimen peculatus. Papinian. in dict. l. 81. furtum esse, Marcianum in dict. § final. peculatum pronuntiat. Dissensus hic multum studij, sudorisque exhibuit, vt constat ex relatis ab Ofsuald. lib. 15. Donell. cap. 29. lit. H. & Gotofred. in dict. §. fin. A quibus recepta est illa interpretatio (omissa Alciat. lib. 1. disputat. cap. 4. commendatione, quam negligunt Cuiac. lib. 1. respon. in dict. l. 81. Duarenus lib. 2. disputatio. cap. 26.) vt crimen peculatus tunc admittatur, cum publica pecunia interceptur l. 1. & 3. *D. ad l. lul. pecul.* Publica autem accipitur, quæ est Populi Romani, l. bona 15. cum l. sequent. *D. de verb. significat.* vnde subripiens pecuniam alicui Ciuitati, non tenetur crimine peculatus, quia publica pecunia non est, vt in dictis iur. & ita eo attentio loquitur Papin. Verum Principum constitutionibus cautam esse, vt locum habeat crimen peculatus, etiã in Ciuitatibus, quasi ipso iure ita non fuerit. Quam interpretationem etiam nostri vtraque manu recipiunt.

21 † Sed vereor, ne non sit vera, quia in dict. §. fin. non agitur de pecunia vrbis Romæ, sed de re Ciuitatis, ad quam si vera esset solutio, non debuit extendi crimen peculatus. Neque ratio aliqua specialitatis redditur, quare cum ipso iure furtum committeretur, vt in dict. l. 81. constitutiones Imperatorum illud extendunt & volunt committi peculatum. Deinde, quia cum Pap. vixerit multo post tempora Traiani &

Hadriani, qui floruit anno Christi 119. & sequentibus, Papinianus autem sub ætate Caracallæ, à quo fuit occisus anno 217. vt ex fastis Contij & aliorum deprehenditur, videbatur maxime negligens, cur non apposuerit, quod ex constitutionibus introductum erat, & in vfu habebatur.

† Quare ego in alia omnia eo, existimoque distinguendum esse, inter furtum commissum de pecunia Ciuitatis, aut de re Ciuitatis; vt in pecuniæ subtractione committatur furtum, in re autem crimen peculatus. Hoc confirmant ipsi Consulti, cum Papinianus loquatur in pecunia, Marcianus vero de re.

† Ratio discriminis ea est, nam 23 et si ciuitates priuatorum numero haberentur l. cum qui 16. *Digest. de verborum significationibus*, hoc tamen procedit respectu vrbis Romanæ, vt insinuat l. bona 15. *Digest. de verborum significationibus*, non vero respectu ciuium, quibus res ciuitatis publicæ sunt l. inter. *Digest. de verborum significationibus tit. l. Codic. de administratione rerum publicarum libro II.* vbi de rebus ciuitatum, non vero de Republica Romana tractatur, vt dicemus in tit. Codic. de reipublic. docent Alciatus, Cuiacius, & alij in dict. l. Bona. & libro 19. obseruationum capite 14. Barbosa in l. 2. §. legatis ex numer. 82. De iudicij. Ofsualdus alios referens libro quarto, Donellus capite quarto, littera A. Vnde ex constitutione committitur in rebus ciuitatum, quia cura illud ad res publicas pertineat, vt inquit Festus, res ciuitatis publicorum numero habentur, & ideo in

eis rebus illud committi voluerunt
 constitutiones. Quod ad pecuniam
 earum non fuit extensum, vt etiam
 publica censeretur in hoc casu pro-
 pter motum celerem pecunie argu-
 ment. l. si quis 40. Dig. de Religios. l. ad
 vestimentum 25. de peculio l. i. i. d. 17.
 §. Labeo D. de action. empr. l. si fundus
 44. D. de legat. 3. iunctis iis quæ con-
 gessi lib. 1. c. 16. nu. 21. & 22. ¶ Neque
 obstat quod in l. 1. & d. l. 1. in princ.
 illius sit. ad leg. pecul. publicæ pecu-
 niæ sit mentio, in cuius subtractione
 committitur peculatus crimen: nam
 ea pecunia non est ciuitatum, sed
 Romanæ Reipub. Vel dic pecuniam
 aliam esse publicam, veluti quæ the-
 sauri aut presidij causa habetur (vt
 in l. si vxoris 39. §. 1. D. de auro & arg.
 leg. iunctis quæ dixi ad eius explica-
 tionem dict. cap. 16. numer. 35. & seq.
 quæ æquiparatur ceteris rebus ciui-
 tatum, quæ permanere sunt) & in-
 ter pecuniam, quæ non ita seruatur,
 sed ad vsus quotidianos ciuitatum
 habetur, in illa dabitur peculatus. in
 hac vero furtum, quia nō ita publi-
 ca censeretur. Neque mihi obijcias
 pecuniæ & rei verbum esse genera-
 lissimum, vt & pecuniam & rem

comprehendat l. 1. D. si certum per. l.
 rei. §. l. cum stipulamur 97. l. pecunia
 178. D. de verb. sign. cum aliis. Nam
 id habet locum, quando lex vel con-
 stitutio vel dispositio eo verbo vte-
 retur tantum, vt in l. Ballista 32. cum
 seq. D. ad S. C. Trebell. diuersum ta-
 men est quando particulariter de re
 loquatur, & differentiam consti-
 tuat. Quod animaduertitur in dict.
 l. 4. vbi cum I. C. in principio loqua-
 tur de pecunia, & in seqq. §. §. de ea
 disputatione agat, tandem in §. fin.
 particulariter agit de re Ciuitatis, &
 cum ad id dictionem sed, quæ est
 aduersatiua, posuerit, diuersum ca-
 sum à superioribus videtur attenuis-
 se. Atque ita diuersimode accepisse
 in hoc articulo pecuniam & rem.
 Quam interpretationem licet non
 ita, neque hoc modo animaduersam
 præsensisse existimo Petr. Fab. lib. 1.
 semestre. capit. 22. Verum iam rece-
 ptum canere, & vela colligere licet.
 Liceat mihi, bone lector, eiusdemmet
 versibus affari te, quibus affatur O-
 uidius lib. 3. de Ponto eleg. fin.

*Da veniam scriptis, quorum non
 gloria nobis*

Causa, sed officium, utilitasq. fuit.

Hac

Hæc duo Capita huic editioni in lectoris gratiam adiecimus, quæ Auctor suis auditoribus dictauit Salmantica, dum Voluminis Cath. munere fungeretur, antequam ad Regium Granatense Prætorium eueheretur.

CAPVT VIII.

De Senatus Consulto Silianiano. Difficile Marciani responsum in l. si sequens gradus 1 §. D. de Senat. Conf. Silianian. luce donatur, & varia iura eius tit. è tenebris eruuntur.

SUMMARIVM.

- 1 Quo tempore fuerit S. Consultum Silianianum. & à quo nomen duxerit.
- 2 Eius capita plura. Proponitur primum.
- 3 Agitur de altero capite contra eum qui heres scriptus non vindicat necem testatoris.
- 4 Ratio Senatus Consulti huius & numeri 5. & 6.
- 7 Quomodo in cor. sententia possunt inimici persequi.
- 8 Agitur de specie nostra legis an heres in ea aduersus vel non & n. 9. & 10.
- 11 Quæ ratione fiscus præferatur in hereditate subsistens, & numero 14.
- 12 Expenditur l. penult. D. de in iusto rupto.
- 13 Adducitur axioma, Si vinco vincens te, si fortiori vincam te.

15 Auctores qui dixerunt in nostra specie heredem repudiandum esse eijciuntur.

16 Inuentum ad poenam non cedit in præmium alterius.

17 Explicatur l. fororem Cod. de his quib. vt indign.

18 Interpretatio l. Lucius 9. D. de iure fisci.

19 L. his consequenter 18. §. 1. D. famil. ercise.

20 An in hoc S. C. sit necessaria aditio vel apertura testamenti.

21 Adhibetur distinctio in hac contrarietate & numero 22. & 23.

24 Interpretatio l. fin. tit. & 25.

26 Et l. 3. C. de his quibus indign. & l. cum fratres C. eod. & l. eum §. si. de iure fisci. & n. seq.

SENATUS CONSULTUM Silianianum Augusti temporibus factum Dolabella & Siliano Coss. (vnde sicut alia nomen duxit) videtur indicare l. in cognitione 13. hoc tit. vbi Senatus Consulti cuius mentio ibi fit (quo tempus accusationis præfinitur, contra heredes qui ante seruorum questionem tabulas testamenti aperuerunt eius qui à familia necatus diceretur) posterius fuit hoc nostro, siquidem illud factum est Tauro & Lepido Coss. qui post Dolabellam & Sila-

num sequenti anno Consules fuerunt, vt refert *Baron. anno Christi 12. & 13.* & notat in proposito *Cuias lib. 1. obseru. cap. 18. Gotofred. in Rub. hoc tit. in nor. ad Tacit. lib. 14. ann. Pancirol. lib. 2. var. cap. 63. & noſter Hispanus doctiss. Ant. August. de legib. & Senat. Cos. verb. Silianum.* Etli ego opinor libera republica hoc fancitū esse, licet non ita ample & diserte, nam cum Neronis tempore aduersus seruos ex hoc Senatus Consulto ageretur, ait Tacitus d. lib. 14. *id veteri ex more fieri*, & lib. 2. ann. *Veteris Senatus Consultum vocat*, quod & Lipsium quoque animaduertisse postea reperi dict. lib. 2. annal. ad illa verba. *Veteri Senatus Consulto quaestio in caput domini prohibebatur*, idque aliquibus Ciceronis locis confirmat. Irrendus est *Ioan. Ignatius in praefat. ad hunc titulum*, qui se discruciat quomodo Silianum nomen oriri potuit à Silla, & anxie inquit qua ratione potuit optimum hoc Senatus Consultum à pessimo illo homine condi. Cum tamen Silianum non à Silla, sed à Silano Consule nomen duxerit, Silanorumque familia clarissima fuerit, vt conſtat ex *Plin. lib. 8. histor. nat. cap. 3. & ex Andrea Schotto de familiis Roman.* Mirandum quoque est de Duaren. qui in part. fru. ad hunc tit. ignorare se fateatur auctorem eius Senatus Consultum.

- 2 Continebat hoc Senatus Consultum plura capita. Primum vt occiso domino de illius familia publica quaestio haberetur, vt serui qui sub eodem testamento existentes, auxilium domino fette poterant & non tulerunt, vltimo supplicio afficiantur *l. 1. §. hoc autē D. hoc tit. Tacit. lib. 14. ann. Pedantius seruus interfecit, ceterum, cum vesere ex more familiam omnem qua sub eodem testamento mansit, ve-*

tat, ad supplicium agi oporteret, & lib. 3. annal. Piso cum scia mortis Germanici purgaret crimine, offerebat familiam, viros & ministros in tormenta flagrabat. Quae loca de hoc Senatus Consulto sunt accipienda, & *Cassiodor. lib. 2. ep. 19. Cuncta quidem iure detestamur scelera & omne quod iniquum est, clementer excoratur auditus.* Quis enim ferat in domesticis praesidiis locum fuisse periculis? & *ibi inuentum dulcis via exitum, unde nasci debuerat defensionis auxilium?* & *ideo praesenti iussione mandamus vt in famulos qui Stephanum dominum suum plebilibi scelere trucidantes inhumanam quoque reuerentiam eius funeris abiecerunt legum distributione reſectis.* Hoc Senatus Consultum postea ampliauit S. C. Neronianum seu Pisonianum, cuius meminit idem Tacit. lib. 13. ann. his verbis, *factum est S. C. vltioni iuxta & securitati, vt si quis à suis seruis interfectus esset, y quique qui testamento manu missi sub eodem testamento mansissent inter seruos supplicia penderent, d. l. 1. §. seruus 4. & §. idem 13. D. hoc tit.* Ob hanc causam diuersimode appellatur à Paulo lib. 3. Sentent. tit. 5. & in l. Senat. Conf. 8. D. hoc tit. & in rub. hoc tit. dicitur Claudianum à Nerone qui Claudius quoque dictus eo anno cum Pifone Consul fuit, vt docent Vertran. & Lips. ad locum Tacit. supra, & Pancirol. dict. cap. 63. Gotofred. supr. idque videtur significare Vlp. in d. l. 1. in princ. hoc tit. ibi, *ideo Senatus Consulta introducta sunt de publica quaestione à familia necatorum habenda.*

† Alia capita recenset Duaren. in hoc tit. Nos illud prosequemur quod nostro proposito magis congruum. Id fuit, Ne quis heres institutus ab eo qui occisus est, hereditatem adire possit antequam vindicauerit necem testatoris, aliter autē

si publicauerit, si recitauerit, aperuerit testamentum, vel adierit hereditatem, aufertur ab eo hereditas tanquam ab indigno & in fiscū redigitur. l. si quis in graui 3. §. quoad causam 18. cum aliis l. Senatus Consulto 8. §. fin. l. cum fisco 9. d. Caius 22. l. penult. & fin. D. hoc tit. hereditatem. 17. cum l. seqq. D. de his quibus ut indigni. l. 1. d. minoribus l. 6. & seq. Cod. de l. 1. d. cum morte 27. l. eius 29. §. fin. l. D. de iure fisci l. 1. C. ubi causa fiscal. l. 3. tit. 7. p. 6. Explicant præter ordin. hoc & in dist. iur. & Igneum hic. Plaz. de delict. libro 1. cap. 39. Peregrin. de iure fisci. lib. 2. tit. 5. T. hinc ubi verb. fisci conel. 393. & seq. Gomez. 3. tom. var. cap. 3. numer. 13. Spino de testam. gloss. 22. ex numer. 18. Bosius in prax. tit. de his quibus ut indigni. Farinac. 1. p. fragm. crim. littera F. verb. fisci numer. 47. & 1. tom. prax. crim. tract. de accusation. q. 13. numer. 7. P. Greg. lib. 4. §. syntag. cap. 34. nume. 2. & lib. 38 c. 116. Noſter Ant. Pichar. de vulg. subit. cap. 16. numer. 24. Ofuald. lib. 6. Donel. cap. 24. littera M. Cuiac. lib. 18. obseru. cap. 6. & lib. 6. Resp. Papi. in l. 4 & 21. hoc tit. & lib. 16. Respon. Paul. in d. l. Caius.

Ratio huiusce rei non est in obsecro neque vna, vt præsentit Igneus hic numer. 7. & 32. Nam cum testator heredem instituerit, omniumq; bonorum suorum dominum reliquerit, æquum est vt ipse eius neq; vindicet, & in hoc gratus existit benefactori, qui etsi hac ratione non excuset iam illam mortem, saltem tamen heres erga benemerentem defunctum officium adimplere tenetur, cum ingrati animi vitium sit semper fugiendum, vt docuimus late sup. lib. 2. cap. 6. toto, & ita si omiserit seu neglexerit vindicationē quasi iam accepti beneficii immerito priuandus erit hereditate & iure optimo ab eo ablata fisco applicatur,

qui heredem indignum pronunciat, vt lucro & honore institutionis careat qui obligationis suæ obliuiscitur d. l. Caius 22. hoc tit. ibi *mortem ingrati heredis*. Nec minus etiam punitur negligentia eius prout in aliis casibus solet accidere in quibus negligentia punitur, vt notati lib. 2. cap. 7. num. 6. quod videtur docuisse Marcian. in l. 3. Dig. de his quibus ut indigni. ibi per negligentiam facit l. simuliter 22. §. si heres. D. ad Trebell. d. final. in fin. Cod. de annal. excepti.

Alia fuit ratio, nam cum sit cupiditas radix omnium malorū, adeoque vehementer afficiat homines vt plerumque neque vllus ab alio securus existat, potuit esse aliqua præsumptio contra heredem, qui si non occidit vt citius laicificaret hereditatem, saltem assensum præbuit facientibus. Quæ præsumptio ex eo magis violenter efficitur, si neglexerit ita vindicationem necis testatoris, & quando hæc deficiat, non poterit heres se defendere ab alia, scilicet quod negligat vindicationem propter commodum suum & lucrum, ne alias familia seruorum careat, si huius edicti seueritate puniantur, vt indicare videtur Consultus in l. 3. §. non tantum D. hoc tit. ibi, *ne heres propter compendium suum familia facinus occultaret*. † Rursus cum reipublice expediat ne delicta maneat impanita. l. ita vulneratus 51. D. ad leg. Aquil. l. si operu. 14. Cod. de pænis, cum aliis vulg. l. 1. tit. 1. lib. 8. Recopil. ubi Acced. num. 63. Cum nulla domus secura esse possit nisi periculo sui capitis custodiam domini serui præstent, ideo introductum est de publica quæstione familiarum habenda (l. 1. D. hoc tit. ubi late Ioan. Igneus.) hanc autem debet concupire heres, vt publica coerceantur delicta, &

punitio exerceatur, vt occisoribus supplicium sit, & aliis cedat in exemplum *l. quicumque 8. §. vniuersi 3. ibi, & in poenam suam & in aliorum coercantur exemplum C. de hereticis. l. si quis 20. in fin. C. de furtis. Obseruat Pichard. in §. vnde illud 8. nu. 6. Inst. de obligat. qua ex delict. Hincque inductum est hoc Senatus Consulto, ne heres adeat hereditatem antequam supplicium sumat de morte defuncti, alias publicabuntur bona iuxta iura supra relata, & *l. necessario 1. §. non alias D. hoc tit. iuncta l. post aditam C. de impub.* Præcipue cum si satis esset contra heredem agere qui testamentum aperuit *l. 3. §. quoad causam 18. l. in cognitione 13. D. hoc tit. hoc non obest, nam quemadmodum si plures essent heredes instituti & vnus eis inuicis aut ignorantibus aperuerit testamentum, non amittunt portiones suas, ita & in substituto dicendum erat quod in coherede docet Callistratus in *l. fin. hoc tit. cum substitutionis ius potentius sit l. si quis heres 35. Dig. de acquir. her. l. 1. §. si duo D. de contra tabul. cum traditis a D. Mel de Valentia illustr. tract. 1. cap. 2. num. 3. & seq.***

7 *inoffic. testam.* † Et heres quoque dicitur bene facere, si vindicauerit necem, si dimisso odio egerit actione iniuriarum *cap. & qui emendat 45. dist. cap. de occidendis 23. qu. 5. Tene- murenim odium remittere, sed non iniuriæ satisfactionem cap. si quis contristatus 90. dist. De odio prohibitio est, nam Christus Dominus præcepit de lectionem inimicorum, vt simus filij Patris cælestis, Lucæ cap. 6. cap. cum in lege 23. qu. 1. cap. inter verba 11. qu. 1. facit Ecclesiast. cap. 28. At de persecutione iniuriæ nulla est prohibitio, nam ex licentia impunita magna audaciz hominū ad maiora scelera daretur libertas, vt in specie probat Pontifex in cap. 2. de homicidio l. b. 6. docet glos. in d. c. si quis contristatus verb. satisfaciēte. Azor. 2. tom. moral. lib. 12. capit. 3. vers. dubiz questionis. Molin. de iustit. tom. 3. disp. 715. nu. 8. Pet. Gregor. lib. 38. syntagm. cap. 1. n. 16. & seq. Lessius de iust. & iur. lib. 2. capit. 47. dubit. 4. ex n. 21.*

8 Ex quibus iam nostræ legis questioni aditus aperitur. Quare scilicet substitutus contra fiscum intendebat in hereditate præferri. Nam cum heres non vindicauerit necem

testatoris, non est mirum si ab eo ablata hereditate substitutus velit prius vocari quam fiscus. Substitutus vero ea ratione fundabat suam intentionem, quod hereditas non esset adita, atque ita fiscus remanebat exclusus, cum aliter non posset aliqua ratione id prætereundum *l. necessario 1. §. non alias D. hoc tit. iuncta l. post aditam C. de impub.* Præcipue cum si satis esset contra heredem agere qui testamentum aperuit *l. 3. §. quoad causam 18. l. in cognitione 13. D. hoc tit. hoc non obest, nam quemadmodum si plures essent heredes instituti & vnus eis inuicis aut ignorantibus aperuerit testamentum, non amittunt portiones suas, ita & in substituto dicendum erat quod in coherede docet Callistratus in *l. fin. hoc tit. cum substitutionis ius potentius sit l. si quis heres 35. Dig. de acquir. her. l. 1. §. si duo D. de contra tabul. cum traditis a D. Mel de Valentia illustr. tract. 1. cap. 2. num. 3. & seq.**

9 Adhuc tamen verius tenendum est in hac specie heredem adiisse hereditatem, nam cum fiscus eam ab eo auferat vt indigno, certa est aditio, nam adhuc heres remanet, etsi ab eo auferatur commodum hereditatis, quod probat ex *l. cum qui 18. D. de his quibus vt indign. ibi, ex improbonum fisco vindicatorum.* Quæ verba de nostro casu intelligenda sunt, & ex *l. ex facto 43. §. Iulius D. de vulg. subst. iunctis quæ tradidimus supra hoc libro cap. 2. nu. 81. & seq.* Rursus, quia omnia iura ita dicunt auferendam ab herede tanquam ab indigno hereditatem, si adierit antequam vindicauerit necem testatoris *l. 3. §. non tantum 29. l. necessario 1. §. Senatus 8. in fin. ibi, qui deliquerit in adiendo D. hoc tit. l. 3. §. final. D. ad S. C. Trebell. ibi, ante questionem defamilia*

milia habitant l. 3. Cod. de his quibus ut indigni ubi, priusquam questio de servis haberetur. Paul. lib. 3. sent. in princip. ibi, hereditas ante habitam questionem adire non potest. Ergo minime dicitur indignus heres antequam adierit non vindicando, quoniam si repudiasset vel non adisset, fiscus nullaratione contra eum ageret, argu. l. pretiarum 63. vers. sed nec hereditatem D. ad leg. Falcidiam, cum heredi nihil esset quod potuisset imputare si hereditatem noluisse d. l. necessarios §. non alias. Atque ita hanc sententiam tenent plures relati à Pichard. d. cap. 16. num. 17. Fachin. d. lib. 4. cap. 64. Corraf. int. post aditam C. de impub. num. 50. Ioann. Ignotus hic

10 num. 1. ¶ Qui in id expendit nostræ legis illa verba *an prior hereditas*, quoniam hereditas non dicitur testatoris postquam iam est adita, sed heredis qui per additionem eam convertit in proprium patrimonium, §. 1. inst. de hered. qual. docet Pichard. in lect. de acquirend. hered. cap. 29. num. 22. & nos diximus sup. lib. 2. cap. 17. num. 2. alias enim si adita non esset, minime diceretur prior hereditas, sed defuncti. Neque etiam posset fieri ut ob culpam heredis substitutus iniuria afficeretur, argum. l. Papinianus 8. §. meminisse de inof. test. ibi, ceterum si id rogatus fueris restituere non debet iniuria fieri. Notat Paaren. ad tit. D. de vulgar. cap. 10. vers. hac questio. Fachin. d. cap. 64. neque pœna diceretur affici heres, cū pœna supponat culpam ex traditis à Barbosa de axiomat. verbo pœna num. 1.

11 Hinc constat fiscum contra heredem indignum agere & substitutum excludere, nam et si substitutus vindicaverit necem testatoris, & ideo videbatur dicendum succedere debere. Quæ fuit ratio dubitandi, ta-

men fiscus præfertur, quia ob inultam mortem ex negligentia heredis questum est ius fisco in hereditatem, qui assumens heredis locum substitutum excludit. † Cuius rei exemplum sit quod deducitur ex l. penult. D. de in iusto rupt. in qua si posthumus à primo gradu sit exheredatus, à secundo præteritus; si unus ex primis institutus decedat, subintrat & inuadit locum illum & in eo substituitur ad excludendum substitutum, ut ad illius legis explicationem observarunt Duarenus lib. 2. de iure accrescen. cap. 16. Ant. Fab. lib. 8. coniect. cap. 20. in princ. Valentia d. tract. cap. 2. num. 8. & seq. Cui exemplo aliud annexi potest deductum ex l. Statium Florus 48. §. Cornelio D. de iure fisci cum additis sup. lib. 1. capit. 16. tit. max. nu. 35. † Itaque substitutum

13 excludit, quia scilicet adiuit, & fiscus excludit heredem qui fuit indignus iuxta illud axioma, *si vinco vincentem te, à fortiori vincam te, l. de acceptionibus 14. §. et si mihi verum nam qui me D. de diuers. & temp. præscript. de quo post Bart. & reliquos per text. ibi, in l. Claudius 17. D. qui potiores, vide Donellum in l. assiduis C. qui potiores, & Barbosa de axiomat. iur. verb. vincens 226. † Vnde et si substitutus*

14 veniat ex voluntate testatoris, & ita admitti possit, quia heredis loco sit ad vindicandam mortem testatoris l. portiones 21. Dig. de his quibus ut indign. (ita ut si legatus hoc officium exequatur, adipiscitur libertatem l. 3. §. utrum l. si servus 12. D. hoc tit. l. 1. C. pro quibus caus. servus.) tamen adhuc non acquirit hereditatem, quoniam voluntas testatoris quoad substitutionem attinet, tunc habet locum quando qui primo gradu vocatus est heres, non erit. Quod ducasus continet si non potuerit vel noluerit heres esse ex doctrina Bart.

in l. 1. de vulgari numer. 13. quam sequuntur omnes ibi, & relati à Pichard. ad illum tir. cap. 6. ex num. 1. & ab Ofuald. lib. 6. Donell. cap. 24. littera N. At cum in nostra specie, vt diximus, heres scriptus adiecit & adhuc heres maneat postquam & hereditas à fisco ablata est, d. l. ex facto §. Iulius de vulgari d. l. cum qui §. bonus de his quib. vt indign. vers. nec aliud, non est mirum si substitutus excludatur à fisco. Neque ad exemplum serui admittetur, cum res multo diuersa sit nam seruus admittitur vt sic fides eorum erga dominos augeatur, substitutus vero non debet ex pœna instituti commodum reportare, vt nunc audiemus.

15 † Ex quibus patet non recte Bari. in l. 1. num. 26. de vulg. & congestos à Pichard. sup. cap. 16. num. 9. & à Barbos. in l. si ab hostibus n. §. fin. num. 22. Dig. solut. matr. Donell. in l. post aditam C. de impub. num. 7. Dicitur ad tit. de vulg. cap. 10. vers. alia igitur questio, Fachin. lib. 4. controuers. cap. 64. poluisse speciem vt hic credatur heres repudiasse hereditatem, nam satis hæc opinio ex supra adductis videtur falsa.

16 † Ratio autem quare fisco præferatur substituto, quam adducit Marcianus ex Papiniani auctoritate ea est, quod pœna vnus præmium alterius esse non debet, nam cum heres non vindicauerit, sed substitutus, videtur applicanda hereditas ei heredum qui officium illud adimpleuit, & ita aditio quasi non facta censenda. Sed nihilominus certum est quod cū lex voluerit punire heredem negligentem, talis punitio non cedit in præmium alterius, quia lex tantum intendit punire, nõ vero præmia proponit, & inuentum ad pœnam non tendit ad præmium etsi excluditur substitutus ex dicta ratione quam in aliis articulis vsur-

parunt I. C. in litem si cui 14. §. Pedius D. de eo quod merus l. ex hoc 3. §. plane D. de eo per quem factum l. 3. §. si ex furina D. de peculio l. 3. §. 1. de tributor l. si ab hostibus vi. §. si vir D. solut. matr. & ita tenent plures, quos refert Peregrin. de iure fisci lib. 2. tit. 2. num. 27.

Quo attento procedit decisio l. 17 sororem 10. C. de his quibus vt indign. vbi si soror nec fratri vindicauit, non ob id auferit ab vxore fratris herede scripta hereditatem, si ipsa negligens fuerit in necis vindicatione, propterea quod etsi vindicet, non conlequitur in præmium quod alias erat punitio heredis.

Vnde infero interpretationem 18 ad Eg. Modestini responsum in l. Lucius Titius. 9. D. de iure fisci. Vbi cū mulier potionaret maritum seu veneno necaret eum, heres qui existeret posthumo filio, à sorore mariti accusata est, & ait I. C. quod si mulier moriatur antequam sententia data sit & litem persequatur, sane bona scelere quaesita ad fisco pertinerent. Quæ tamen rectius debebāt pertinere ad sortorem, vt potest posthumum amitam, quæ ab intestato succedebat remota vt indigna posthumæ matris. Quæ difficultas quam nullus ibi mouet (etsi late eam legē interpretentur Barbos. cum multis, quos refert in l. si ab hostibus. n. §. fin. ex num. 27. Dig. solut. matr. & Caldae in l. si curatorem verb. sua facilitate num. 22. C. de integritate rest. Peregr. de iure fisci lib. 2. tit. 3.) ex supradictis facile diluitur, nam etsi soror egerit contra vxorem, adhuc tamen vt indigna pronuntiata mulier, quia de veneficio constabat turpiter ab ea quaesita hereditas, fisco vindicatur, quia non debet cedere sorori in præmiū accusationis quod in penam criminose fuit introductum. Vnde cum iam

iam mater posthumi legitimam habeat hereditatem, eius amita non potest admitti, etsi obtineat in accusatione, quia illa bona scelere quaesita sunt uxori, & quod in poenam fiscus aufert, non debet auferre in praemium sorori iuxta rationem nostrae legis. †

- 19 A qua etiam dependet *l. his consequenter* 18 §. 1. *D. de famul. crific.* ubi inter heredes familiae et crifici, iudicium non est de morte testatoris, non ut Ant. Fab. ibi existimat, qui a fisco postulante, & suam intentionem probante hoc ius ad causam diuidendae hereditatis non pertinet. Neque Gotofredus, qui omnibus heredibus competere ius vindicandae necis, non vero uni attribui existimat: sed quia nullum commodum potest ad coheredem peruenire cum herede ut indigno pronuntiato ad fisco pertineat.

- 20 Secundo infero ad hoc ut huic S. C. locus sit, necessarium esse ut heres adeat ante quaestionem de familia habitam, suppliciumque sumptum, vel mortem vindicatam, ut probatur in *d. l. necessarius* 5. §. non alias 1. 3. §. non tantum *D. hoc tit. l. 13. tit. part. 6.* Sed obstat quod satis sit aperire testamentum antequam quaestio habitae sit, ita ut non sit necessaria aditio, sed sufficiat apertio, *l. 3. §. quoad causam* 8. *l. in cognitione* 13. *l. si antequam* 13. *l. lege* 25. §. 1. & §. ex hoc *l. fin. D. hoc tit. l. si ea* 3. *C. de his quibus indign.* ubi tantum sufficit apertura tabularum, ut ab herede aufertur hereditas, si antea non vindicaret necem testatoris. Quam sententiam tenuit Duaren. ad hunc titulum §. septimum caput vers. sed quaestio est, ex alio capite Cuiac. libr. 18. obseruat. cap. 6. Azonis secutus opinio nem scribit heredem posse adire vel miscere se hereditati & aperire testamentum antequam vltimetur ne-

cem testatoris. In quam sententiam adducit *l. eius* 29. §. fin. *D. de iure fisco. d. l. cum qui* 18. §. bonis de his quibus ut indign. *l. cum fratrem* 9. *C. cod.* ubi id aperte videtur confirmari. † Sed in hac opinionum varietate adhibenda est distinctio, quam etiam videntur secuti Azon in rub. *C. de his quibus ut indign. num. 3.* & Bart. in *d. l. in cognitione num. 4.* licet Accurs. in *alia omnia eat in eadem lege* schol. 1. Na certum est dominum vi adhibita occisum esse aut a familia aut in domo sua, ut in *l. l. §. vbi cumque* 20. cum seqq. iuncto prine. & tunc dicemus heredem non posse testamentum aperire seu recitare ante quaestionem de familia habitam. Ratio est, quia ut Cuiacius ait, ne seruis testamento manumissis competat libertas ante quaestionem familiae, & necesse esset de liberis hominibus neglecta eorum libertate supplicium sumi. Sed hoc falsum credo, quoniam etiam si manumissi sint, de eis supplicium sumitur tanquam si serui fuissent *l. 3. §. de his* 16. *hoc tit.*

Verior ratio est quae proponitur a I. C. in eadem *l. 3. §. non tantum* 29. ne heres propter compendium familiae facinus occultaret, ut diximus supra, & ut metu ab aditione hereditatis impediretur cum iure antiquo, nisi tabulae apertae essent, hereditas non posset adiri *l. 3. §. eleganter l. cum fisco* 9. *D. hoc tit. l. vn. §. 1. Cod. de caducis. toto tit. D. quemadmodum. testament. aper.* & ideo heres qui aperuit testamentum, poena centum aureorum, non vero hereditatis priuatione mulstabatur dict. *l. lege* 25. §. fin. *D. hoc tit.* Nam in minori delicto quale erat apertura tabularum, non debebat grauiori & duplici poena affici heres, id est & priuatione hereditatis, & multa centum aureorum, qua non afficitur heres quando adit

hereditatem, cum inhumanum esset, ut is qui nihil commodi consequi potest ultra auroreorum pœnam, publicatione bonorū & is qui grauius peccaret adeundo plecteretur, publicatione tantum bonorum. Ita rectissime considerauit Hugolinus antiquus iuris interpres, quem sequitur Accurs. in d. l. in cognitione reprobata Azonis & Ioannis sententia, qui contrariæ opinionis erant, ut docet Igneus in d. l. in cognitione num. 5. 10. 24. 26. & 27. ¶

23 Secunda pars distinctionis est, quando testator occisus est ab extraneo nō in domo sua, sed extra, in qua nulla seruorum culpa aut negligentia potuit considerari, quo casu Azo supra num. 10. & Cuiacius eius assecla volunt heredem posse adire hereditatem, etiam ante necis vindicationē, ego uero credo uerius hoc casu in testamento apertura non delinquere heredem, sed in aditione, & ita si adierit antequam vindicet, tunc dabimus fisco ablationem bonorum, ut in dictis iuribus, & docet Bart. in d. l. necessarios §. 1. & in d. l. in cognitione, & Castrensis in l. 3. C. de his quib. ut indign.

24 Hac admissa distinctione, necesse est contrariis iuribus respondere, & in primis grauiter repugnat d. l. si hoc sit. ubi dicitur ex apertura testamenti facta ab vno ex coheredibus ceteros nō amittere portiones suas, ergo ille qui aperuit amittet, etsi consequitur propter aperturam amitti hereditatem. Cui difficultati satisfaciunt Hugolinus supra relatus & Accurs. in d. l. 4. C. de his quib. & in l. 3. §. fin. D. ad Trebell. vers. aperuerit, & in d. l. in cognitione, ubi Bart. Angel. Roman. & Igneus num. 29. Castrensis. & Alex. in d. l. 3. C. de his quib. in illa lege non solum testamentum fuisse apertum, sed & adi-

tam hereditatem. Quod præter eos probō ex illis uerbis, *non amittunt suas portiones*, quæ denotant hereditatem iam aditam, l. non uidetur 85. D. de reg. iur. cum priuatio præsupponat habitum iuxta multa iura à Gotofredo in d. l. 83. relata, quare cū adita fuerit hereditas ab heredibus, non debet puniri qui culpa earent, argument. l. de pupillo §. §. sed si unus Dig. de noui oper. num. l. non debet 74. D. de reg. iur. l. cum solus 68. de adquirend. hered.

Ex quo sequitur, quod si coheres 25 neglexit quæstionem proponere, licet altero implente adhuc ad illius portionem admittitur fiscus l. fraudati 8. §. fin. D. de Publican. l. si ita fuerit 13. D. de manumiss. test. l. si plures C. de condit. in ser. non enim dabitur eo in casu ius accrescendi, sed ius non decrescendi, ut notat Igneus hic numer. 9. & sequentibus.

Eodem modo debet explicari d. 26 l. 3. C. de his quib. ut indign. ubi eadem pœna locū habet ob aperturam testamenti quæ ob non vindicatam mortem. Nam dicendum est cum Accurs. ibi, quem sequuntur Bald. Castrensis & Salicet. aditam quoque fuisse hereditatem post apertum testamentum. Quod ita probatur, quoniam si occiso facta est extra domum, tunc non est periculum si aperiat, dum tamen non adeat. si uero in domo eueniente nece aperiat, ceterum auroreorum pœna mulctatur, dum tamen uicinius nihil fecit, attamen quæ in dict. l. 3. adiuit quoque post aperturam, ideo ei auferatur hereditas. Hoc tamen dupliciter probatur. Primo, quia filii fuerunt heredes qui aperuerunt, in quibus non est necessaria aditio l. in suis. 14. de suis & leg. sed tantum sufficit existentia. Secundo, quia cum ad procu-

procuratorem suam causam remittat Imperator, constat iam esse certam additionem ex l. i. C. ubi causis scilicet. quæ ita est explicanda, & de ea agit legem in d. l. in cognitione. hoc tit. n...

- 27 T Rutilus non obitat l. cum fratrem 9. C. de his quib. ut indign. quia respondendum est loqui, quando occisores defuncti ignorantur, tunc enim impune adire potest hereditas, siquidem cum clam & veneno necatur, non debet esse hereditas in pendenti, donec constet de occisoriis, quia occisus dicitur de eo qui necatur per vim aut eadem ut iugulatus præcipitatus, fuisse aut lapide percussus, non vero qui clam & veneno interimitur l. 1. §. occisus ex 17. & seq. l. propter 21. hoc tit. ul. notat Accurs. ibi, verb. non vetantur, quem sequuntur Bald. Salicet. & reliqui. † Denique non obstat d. l. eius qui 19. §. final. D. de iure fisci. Nam ibi non tractatur, an possit vel non possit adiri hereditas ante vindicationem mortis, sed non resuscitari actiones additione confusas, quando post aditam hereditatem non defendit mortem defuncti: hoc tamen intelligendum est eo casu quo possit adire, ut in d. l. cum fratrem, vel quando ignoravit necatum fuisse testatorem, tunc enim recte poterit adire.

CAPVT IX.

Difficilis Pauli species in l. Sempronius Attalus 26. D. de usufruct. legat. aperitur, explicatur noue, & multa de usufructus legaticeessione adducuntur, quæ adhuc lucem non viderant.

SUMMARIVM.

- 1 Usfructus quare morte extinguatur.
- 2 Species nostra legis.
- 3 Satisfit rationi dubitandi eiusdem & num. 5.
- 4 Usfructus causalis dicitur & formalis.
- 6 Quid operetur cessio usufructus legati in specie nostra. Proponitur difficultas.
- 7 Quare usufructus cedat ab adita hereditate sicut libertas.
- 8 Usfructus debitus ad heredem transiit cum nondum sit constitutus.
- 9 Disidium Africani in l. qui usufructum 6. §. si stipulatus & usufructum Paullo hic, & num. 10. & 11. & 24.
- 12 Explicatur difficultas Vlpiani locus in l. 1. §. si tibi fundus D. quibus mod. usufructus amittit. & num. 13. & 20.
- 14 Quæritur auctor de Schola Salmantina malis suffragatoribus.
- 15 Cuiusdam antecessoris interpretatio adducitur & rejicitur, & numer. 16.
- 17 Vera ad d. §. si tibi adducitur, mens & num. 18.
- 19 Expenditur d. l. 1. in princ. D. quib. modis in probationes vere interpretationis.
- 21 Aperitur Pauli nostri vera ratio dubitandi & decidendi & sequunt.

VSFRVCTVS
morte extingui-
tur usufructuarij
& finitur insit. de
usufructu cum a-
lio ibi adductis à
Pichard. num. 1. &
Kkk 2

2. *Donell. lib. 10. com. cap. 17. Barbof. in l. v. usufructu 18. nu. 4. D. sol. matr. Mort. in empr. titul. de seruic. quest. 1. num. 16. Castillo de usufruct. cap. 61. P. Fab. lib. 1. semest. cap. 8. & 9. Anton. Fab. de error. decad. 9. err. 1. Quoniam vt ait I. C. in l. 3. §. fin. D. quib. mod. usufruct. amitt. ius fruendi morte extinguitur sicuti omnia quæ personæ coheret, id est, quia id ius tale est quod in fruendo & faciendo consistit, vnde recte infertur morte extingui & ad heredes minime posse transire, nam ea quæ sunt facti, personam non egradiuntur, §. sed cum factum inst. de stipul. seru. l. quia tale 13. D. solut. matr. l. non solum 8. §. tale D. de liber. legat. l. qui heredi 4. 4. de cond. & demon. & cum usufructus sit seruitus personalis l. 1. de seru. cum persona extingui debet, ita docent post Bar. Castrenf. & alios antiquos Domel. dict. cap. 17. Connan. 4. com. cap. 6. numer. 3. Hofmannus & Pichardus in dict. §. finitur.*

- 2 Ex hoc principio pendet species quam hietractat Paullus in qua Sépronius grauauit suum heredem vt fundum detractò usufructu daret Caio post decennium: ita vt proprietates post decennium illud inciperet esse Caij & usufructus apud heredem remaneret. Mortuo herede ante decennium priusquam dies legati venisset, quaeritū est an morte heredis finitus fuerit ille usufructus, adeo vt post decennium heres heredis teneatur præstare plenum fundum, plenam proprietatē quasi morte usufructuarij consolidatam cum usufructu. Cui dubio respondet Paullus hunc usufructum minime posse perire morte nec capitis minutione. Huius rei eam esse rationem ait, quod dies huius legati cessit statim, & nondum mortuo primo herede l. 3. in princ. l. si dies 21.

D. quando dies leg. l. vn. §. cum igitur. C. de caducis. Ex quo efficitur vt deberi incipiat legatum, licet ante tempus non possit peti l. cedere diem 213. de verb. sign. vnde cum usufructus antequam constitueretur nihil sit l. 3. de usufruct. l. in omnibus. S. Dig. de seru. l. 1. in fin. de seru. rufic. cum additū à Castillo de usufruct. cap. 8. nu. 18. & seq. & cap. 9. num. 3. neque sit factum heredis, vt potest cum non sit separatim à proprietate dato, scilicet legatario dominio, retentoque apud heredem usufructu iure seruitutis, aduenienteque die legatij; consequens est dicere, perire non posse quod nondum fuit factum heredis ex vulgari regula iuris qua docemur nō videri delisse illum habere, qui nunquam habuit cum priuatio præsupponat habitum, l. non videtur 83. l. quod quis 17. 4. §. 1. non potest 208. de reg. iur. docet Aristot. lib. 4. Metaph. quem ad id adducit Pet. Fab. in d. l. 83. Pichard. in §. seru. nu. 2. de cap. dim. Bartol. per text. ibi, in l. decem. 116. de verb. oblig. Gotofred. in l. Titio 96. de cond. & demonstr. & Chiacius in praesenti. † Neque obstat ratio dubitandi quam Paull. adducit, quod cū dies huius usufructus cedat, statim consequenter debebitur, ac proinde ad heredem transmitti potuit obligatio hæc ex testamento nata eius legati nomine vnde eueniebat & vsumfructum eius fundi statim ad heredem pertinere atque ita perire vsumfructum superueniente heredis morte. Nam respondet I. C. deberi legatum relictum in diem certum ad hoc tantum vt transmitti possit ad legatarij heredem, non autem vt statim ante diem proprietatem faciat legatarij & vsumfructum heres constituat in sua persona, cum interim non sit fructuarius, sed pleno iure dominus, habeatque vsum-

fructum, non iure seruitutis, sed iure dominij qui causalis à doctoribus
 4 dicitur: † Id est ille quem habet dominus, cum contra ille qui vere dicitur usufructus *formalis* appelletur, vt ad multorum iurium explicationē docet Castillo de usufruct. cap. 1. Osuald. ad Donell. lib. 10. cap. 1. littera E. † Vnde mortuo herede heres eius ante diem legati eodem modo est pleno iure dominus, & post diem ab eo deducitur usufructus & nuda proprietas legatario præstabitur. Hæcque est responsio Paul. ad argumentum quod contra attulerat & explicat Cuiacius hic.
 6 Sed ex alio capite difficilis redditur Pauli traditio, scilicet, quod cum hoc legatum usufructus cesserit in persona primi heredis, hæc cessio in usufructu non operatur effectum ordinarium, vt possit ius legati in heredem transmitti, nam cū persona usufructuarij extinguitur, l. vnic. §. lib. rtatibus C. de caducis l. 1. l. si habitatio. D. quando dies leg. cum sit seruitus personalis, & vi personæ cohereat, vt dixi, & sic ad heredes transmitti non possit l. Stichus. 20. §. Titia de alimen. legat. l. Titia. 19 de ann. leg. sed tantum operatur illa cessio, vt debeatur vel adquiratur, vt docet Bartol. & omnes in l. 3. D. de seru. leg. quem sequuntur Cuiacius, ibi Costalius in l. 1. D. quando dies usufruct. leg. & alios referens Castillo sup. cap. 8. num. 7. & 8. & ratio est, quia reputat tali cessione natura usufructus l. 2. & 3. D. quando dies leg. coniuncta l. 5. §. 1. cod. iit. Vbi dicitur quod si post diem sint legata relicta, simili modo ac in puris cedit dies, nisi forte fuit id legatum quod ad heredem non transit, vt puta si usufructus sit post annum relictus. Ex quibus videbatur cessionem spectandam non esse, cum nullius effectus sit, si-

quidem nō potest transmitti ad heredem, neque ipsa quidem spes ad vsumfructum, cum eodem modo per mortem finiatur actio pro usufructu constituendo competens, sicut usufructus iam constitutus l. qui usufructum 36. §. si stipulatus vers. sin autem, iuncta glos. ibi. D. de usufruct. facit l. si cum 10. §. qui iniuriarum D. si quis caution.

Ob quam rationem usufructus 7 cederet ab adita hereditate: nam à morte testatoris dicitur, in l. 1. §. dies D. quando dies usufruct. & ea ratione libertas cedit ab aditæ hereditatis tempore eodem modo ac usufructus dist. l. vnic. §. libertatibus Cod. de caducis l. apud Iulianum v. §. vtrum vers. cum igitur D. ad Trebell. l. testamento 25. Dig. de manum. testam. quia cum libertas personæ cohereat non potest ad heredem transmitti, & ideo frustra eius dies cederet à tempore mortis l. 3. Digest. quando dies leg. ced.

Quæ difficultas grauissima vi- 8 detur, & eo maior quod à nemine non solum explicata, sed nec cognita. Et ego licet non habeam cuius vestigia lequi possim, pro ingenij copia præstabo quod magis ad hanc rem difficilem aperiendam conducere videtur. Existimo itaque recte ratiocinatum Paullum, nam verum est usufructu cessionem non operari effectum transmittendæ (ad quod inducta est cessio) sed tantum effectum debendi: Attramen argumentum habere locum quando usufructus constitutus erat in persona legatarij, non vero quando tantum debebatur ei & nondum constituto usufructu (nondum enim dies venerat) decesserit, tunc enim ad heredem heredis pertinebit, quia nondum erat primi heredis, in cuius persona non possumus dicere

desinere quod nō dum cōperat, neque radicatum erat, quare cum pendat hæc obligatio vñsusfructus, quando moritur primus heres, ita transibit ad heredem eius, cum sit effectus alter cessionis debitio siue obligatio, licet peti non possit ante tēpus; & cum hanc obligationem & debitum relinquat in sua hereditate, certum est heredi adquiri. Vnde hæc cessio cum non operetur nisi tantum obligationem, hinc est quod non à morte testatoris, sed ab aditione cedat, quod exprimitur in *d. l. 7. §. 1. in iust. l. 3. D. quando dies leg.*

- 9 † Neque obstat obscurum Africani responsum in *l. qui vñsusfructum* 36. §. si stipulatus, vers. sin autem *D. de vñsusfruct.* vbi si promissit quis fundum detracto vñsusfructu, & ante traditionem fuit mortuus, queritur an heres promissoris plenam proprietatē vel fundum siue vñsusfructu debeat tradere, & Ant. African. quod si non fuit actum, vt in persona heredis constitueretur vñsusfructus, heres plenum fundum præstabit, quia ipsa est natura vñsusfructus, vt sibi soli videatur promissor referuasse vñsusfructum *l. stipulatio* 38. §. si quis ita *10. de verb. obligat.* quia ea quæ sunt personalia, nec suauitatem ad heredem transeunt, non facile comprehendunt personam heredis, ex quo deducit idem esse admittendū, quando vñsusfructus legatus est ab herede vt in præsentī, cum in eo casu de eo detrahendo senserit etiam in persona heredis, tunc dicemus de primo tantum cogitasse, vt docet quoque Paull. in præsentī vers. *sed his casibus.* ne alioquin proprietatem in perpetuum inutilis remaneret semper absente vñsusfructu, cum etiam vterior heres primi testatoris sit heres *l. fin. C. de her. inst. l. antiquitas* 14. *C. de vñsusfruct.* & inde si cum

in persona primi heredis cōpisset vñsusfructus, non transiret in heredem heredis, sed consolidaretur cū proprietate quam habet legatarius, ita & multo minus vñsusfructus qui in eius persona non cōcepit, ad heredem secundum pertinebit, vt idem Paull. docet hic in vers. *sed his casibus.* Africanus autem ideo ait manifestius hoc se habere in legatis quam in stipulationibus, quia solemus in stipulationibus tam heredibus notis cauere quam nobis *l. si pactum. 9. de probatio. l. sciendum* 70. *de verbor. significat.*

Quapropter videtur Africanus ¹⁰ rectius respondisse (dum ait multum referre in his speciebus, quæ mente vñsusfructus exceptus sit) quā Paullus, qui postquam dixit hoc pendere ex cessione legati vñsusfructus, postea adiicit in vers. *sed his,* de sententia testatoris querendum. Si enim testatoris sententia attenditur, ad quid cessionis dispositio, præcipue cum in dubio dicere debeamus cum Africano mentem testatoris esse vt ad secundum heredem vñsusfructus non transeat? Atque ita nunquam in dubio dabimus iuxta hanc distinctionem secundi heredi vñsusfructum, cum semper præsumendū sit testatorem de primo herede sensisse, etsi constat secundum esse admittendum, tunc voluntas testatoris, non vero cessio vel constitutio efficiet, vt ad secundum transeat, *d. l. stipulatio* 38. §. si quis ita. *de verb. obligat.*

Sed respondendum videtur Paul. ¹¹ recte excepisse à sua sententia testatoris voluntatem quæ posterior in hac re erit quam iuris ratio *l. voluntas. 7. C. de fideicom. vbi Accurs.* Itaque quæ *l. C. in principio* dixit, procedunt secundum iuris disciplinam & artis principia, nisi probetur aliā fuisse

fuisse testatoris voluntatem, nempe ut ne plus secundus heres habeat quam si primus usufructum iure feruitus iam habere cepisset, quo casu heres secundus nihil habebit primomortuo, & consequenter plena proprietates legatario dabitur. Vnde fiet ut sicuti qui usufructum habet eum non transmittit ad heredem, ita eodem modo non transmittit in hoc casu illam spem habendi ex voluntate testatoris quæ plerumque esse præsumitur, ut in d. §. si stipulatus, verum in casu dubio secundum iuris regulas quas tradidit Paulus heic, res definienda erit.

- 12 Verum adhuc non videtur tutus I. C. noster ex traditione Vlpian. in l. i. §. si tibi fundus D. quibus mod. usufruct. amitt. ubi si fundus tibi legatus est ex die & gravatus sis mihi usufructum restituere, quæritur an si capite diminutus sis antequam dies adveniat quando tibi fundus tradendus est, usufructus extinctus sit, ita ut non possit mihi saluus esse. In quo dubio ait I. C. benigne receptum fuisse valere usufructum, quia ante diem legati cedentem capitis minutio interuenit. Quæ decisio grauibz opprimitur difficultatibus. Prima, quia non erat necessarium recurrere ad benignitatem, quia alias diceremus stricto iure usufructum extinguí, etiam antequam constitutus factus esset legatarij contra Paulum nostrum illic, sed usufructus nondum est heredis, & facit l. Titio 96. D. de cond. & demon. ibi, quia conditio nec initium accepit.
- 13 † Nec satisfacies si dixeris solere dici pertinere usufructum, etiam si nec cepit pertinere, l. 3. §. de finire D. usufruct. quemadm. caucat. Quia illud habet locum iuxta terminos d. §. de finire, quando scilicet usufructus

annuus cautionem usufructuam proposuit antequam competeret usufructus, verbi gratia, si legatarius erat conditionalis, & conditio ignorata est ab herede, ut ponit Accursius quem sequitur ibi Anton. Fab. Quo casu si capite minuatur, restituere tenebitur, l. i. §. habet D. illotitius. et si ad eum non pertinet usufructus, quoniam delinere pertinere dicemus, et si non pertinet, idem erit etiam si nec cepit pertinere, quamuis legatus sit: ergo cum legatus erat & non pertinet, dicendum est hoc procedere iuxta casus supradictos.

† Suavius se gerit quidam in his scholis, qui ait in d. §. si tibi, fuisse constitutum usufructum ex integro & utiliter (verba sunt eiusdem, quem Patres illius scholæ semper mispreto in petitionibus Cathedralium præposuerunt dignum ingenium illud iudicantis, ut omnes antecelleret, o tempora, o mores! sed quando Midæ auribus Apollini non fuit prælatus Marfyas. † Ex integro itaque ait ille & utiliter, quoniam dies de quo ibi, siue certus siue incertus legatario fundi propositus fuit, usufructus autem usufructuario pure. Vnde sicut dies apposta heredi non impedit vtilem cessio legatorum, sed solum legatum, mora suspenditur, ita nec dies legatario appolita impedit cessionem & usufructus constitutionem, licet contrarium ex benignitate fuerit receptum. Nam cum præstatio usufructus mora suspenditur, non videtur cum effectu constitutus, quod sentit quoque Antonius Faber. Hæc ille facundissimus & omnium præmiorum Academia dignissimus. † Verum hoc interpretamentum falsum omnino est, quia minime fuit constitutus usufructus in persona usufructuarij futuri nec quidem potuit.

Ratio est euident, nam tibi dandus erat fundus post tempus, & postquā dominus esses factus, grauatus remanebis restituere vsumfructū mihi. A quo nempe ante tempus constitui potuit ei qui nec potuit petere ante diem legati cedentem? & cōtra principia iuris diceremus cessionem efficere constitutionem vsumfructus. Cedere etenim est deberi *l. sedere diem de verb. signific.* constitui vero vsumfructus est cum inducitur in fundum legatarius, & dominus patitur, vt utatur fruatur, *l. 3. versic. dare. D. de vsumfructu l. 1. §. fin. Dig. de seruit. rust.* & ideo si meo casu constitutus iam esset, nulla æquitate fieri poterat quominus exstingueretur *d. l. 1. in princ. & §. sequi iuncta lege nostra, ibi, sed vsumfructus nondum est heredis, & ideo capitis diminutione perire non potest.*

17 Quare in hac graui difficultate ego dicerem ad benignitatis rationē in ea specie recurrere necesse fuisse, quoniam propter capitis diminutionem persona vsumfructuarij mutata est, ita vt alia credatur *l. cum quis 38. in princ. D. de solution. vbi si adiectus solutioni capite minuat, vel minima vt adoptione vel media vt de portatione, aut maxima vt in metalum datione, recte ei non soluitur, quia ait African. illa stipulatio habet illam conditionem si in eadem causa maneat §. item si adhuc 11. versic. & huic simile Inst. de mandato, quæ fuit ratio quare capitis diminutione intercedat vsumfructus d. §. finitur inf. de vsumfructu vbi Pichard. dict. l. 1. in princ. D. quibus mod. vsumfruct. vbi Ant. Fab. & Don. lib. 10. com. cap. 17. & ibi Oual. littera F.*

18 Vnde cum iam per cessionem vsumfructus debeatur eius personæ, licet non sit constitutus (nam cessione ex die in persona legatarij pro-

prietarij iam cesserat, euenit vt sic in vsumfructuario quoque videbatur deberi, vt noster Paul. insinuat illis verbis *mouet enim me*) videbatur dicendum hanc obligationem vsumfructus post tempus illud constituēdi extinctam esse, cum iam non sit ea persona quæ fuit tempore cessionis & debitionis, nam si fuit seruus pœnæ effectus vel deportatus etiam est restitutus alius homo creditur, vt late probant sup. lib. 1. ca. 12. num. 10. & probatur in *l. ex facto 7. §. ex facto 5. D. ad Trebe.* ibi quasi ab alio nō prodesse, & cōgruit eleganter Senec. lib. 4. de benet. cap. 31. *omnia esse debent eadem quæ fuerunt cum promitterem, vt promittentis fidem teneas.*

† Quare ad benignitatis rationē cō 19 fugere necesse fuit, quia vt diximus, non est iam nunc illa persona cui ante debere cœperat vsumfructus. † Id 20 series d. l. 1. diserte notat, cum enim in principio docuisset Vlp. vsumfructum capitis diminutione amitti adiicit in §. 1. hoc ita accipiendum si constitutus sit vel nondum cesserit eius dies vel adita sit hereditas. † Po 21 stea arguit subtiliter in d. §. si tibi, ergo si capitis diminutio interuenit post cessionem quæ euenit in persona proprietarij, stricto iure intelligitur extinctus quatenus debebatur ex supradicta ratione. Benignitas tamen facit vt non intelligatur cessionem accidisse, neque cœpisse deberi vsumfructum. Sic intelligi illa verba *quasi ante diem cedentem.* Ratio est, nam cum cessio hæc in eius fauorem introducta est, vt ei deberetur & compos fieri possit legati, vt notat Hotman. lib. 4. obseru. cap. 9. non debet in eius damnum retorqueri l. quod fauore 6. C. de legib. cum vulg. & ideo interueniente capitis diminutione intra tempus legato fundi insertum videtur ex benigni-

nignitate dici posse nondum celsisse & diminutionem interuenisse ante celsionem. Quia interpretatione efficietur ut ei saluus sit vsusfructus, qui ipso iure non amittitur capitis diminutione interueniente ante celsionem, ut in d. l. i. §. i.

- 21 Huic tamen interpretationi obstat; lex nostra in vers. *sed vsusfructus*, ubi videtur docere Paullus ad hoc ut capitis diminutione, vel morte vsusfructus extinguatur, necessariū esse ut constitutus sit, unde sequitur obligationem extinguī non debuisse, cum solum extinctio constitutionem respiciat, non obligationem. Cui difficultati respondebis I. C. in vers. *monet enim*, pro ratione dubitandi posuisse extinctam esse obligationem vsusfructus constituendi, ut in d. §. *si tibi*, quia legatum erat iam debitum per celsionem l. *si dies* 21. *D. quando dies leg.* & ideo mortuo herede vsumfructum, id est obligationem vsusfructus ad heredem nō transire cum sit extincta. At in vers. *respondi*, defendere conatur hanc obligationem vsusfructus non esse extinctam, sed ad heredem transire.
- 22 † Neque obstat ait in d. vers. *respondi*, quod dies celsierit, & sic obligationem, nam hoc ita procedere docet quando heres iubetur dare post certum tempus, quia tunc celsit dies in persona legatarij. At in nostro casu id non admittitur, cum debito illius vsusfructus quam operatur celsio, considerari non potest in herede qui non potest habere vsumfructum, nisi quando iam est præstitum dominium fundi, & ideo cum interim pendente die legati domi-

nus sit & vsusfructus & fundi, & legatarius nihil habeat perire non potest, neque morte neque capitis diminutione, quod nondum habuit, id est nec vsusfructus, cum non sit constitutus nec obligatio, cum nihil operetur celsio ante diem, ut ita deberetur, quia non erat persona legatarij qui deberet, quod tamen extinguere poterat minutio aut mors.

Et ob id in vers. *idem tu mihi*, & qui- 23 parat hunc casum cum illo, quando non in diem, sed sub conditione relicta fuit proprietas & pendente conditione, heres cui legatus erat vsusfructus decesserit, tunc etenim ab herede heredis incipit deberi vsusfructus, cuius persona spectatur, nō vero primi heredis, quod alias non fieri posset cum conditionalis dies non cedit statim, sed post existentiam conditionis l. §. *sed etsi* 2. *Dig. quando dies leg. cum vulg.* & iuxta hæc satis clare manent rationes dubitandi & decidendi Paulli, in quibus satis subtiliter denotat ad heredem heredis transire vsumfructum, ita ut dicamus incipere deberi à sua persona, non vero à primo herede, cui nihil debitum fuit, quod æquiparatio diei conditionalis cum nostra specie satis denotat celsionem nihil effecisse ex supradicta ratione.

† Qua attentata non erit Paulo contrarius Africanus in d. l. cum vsumfructum 36. §. 1. de vsufruct. cuius supra meminimus numero 9. cum uterque coniurent in vnam sententiam, siquidem Paullus in versicul. *sed in his*, asserat sententiam testatoris esse attendendam.

INDEX

LEGVM, QVÆ IN HOC OPERE illustrantur, expenduntur, exornantur iuxta seriem litterarum.

A.

- L** Ab omnibus 104. §. in
testamento de legat. 1.
lib. 2. cap. 12. n. 12.
L. Adeo 7. §. cum quis de
adquiren. rer. dom. lib. 1. cap. 15. nu-
mer. 22.
L. Ait prator 10. §. per hanc. D. qua in
frand. cred. lib. 3. cap. 14. §. 2. num. 53.
& 54.
L. Ancilla 60. D. de furtis lib. 3. cap. 1.
§. 3. num. 47.
L. Antoninus 42. D. de fideicom. libert.
lib. 3. c. 7. n. 16.

B.

- L. Ballista 32. D. ad S. C. Treb. lib. 3. c. 1.
num. 16.
L. Bene à Zenone C. de quadrienn. pra-
script. lib. 1. c. 1. n. 89.
L. Bona fidei 48. §. fin. D. de acquiren.
rer. dom. lib. 3. cap. 1. §. 1. n. 38.

C.

- L. Certo 6. §. Iulianus D. de precario lib.
2. c. 8. per tot.
L. Clam possidere D. de adquirend. poss.
lib. 3. c. 1. §. 4. n. 48. & 54.
L. Consciuntur 8. §. si post factum D. de
ture codicil. lib. 2. cap. 16. n. 16.
L. Cum as 20. §. fin. D. de furt. lib. 2. cap.
8. num. 24.
L. Cum status 32. §. oratio D. de donat.
inter. lib. 2. cap. 10. n. 34. & sequent.

- L. Cum pater 77. §. pater filia D. de le-
gat. 2. lib. 2. cap. 10. n. 17. & lib. 3. c. 1.
§. 1. nu. 25. & 26.
L. Cum qua Roma 82. de legat. 3. libr. 1.
c. 16. n. 24. & seq.
L. Cum sit probatum. 6. Codic. de vfu-
cap. pro empt. libro 2. capite 8. nu-
mer. 23.
L. Cum tabernam. 34. D. de pignori-
lib. 1. c. 16. n. 38.
L. Cum tale 72. §. falsam Digest. de
cond. & demonst. lib. 2. cap. 12. nu-
mer. 22.

D.

- L. Debitor 32. D. de pignori- lib. 1. cap.
16. num. 38.
L. Decreto 15. C. ex quibus caus. infam.
lib. 1. c. 2. n. 18.
L. Deprecatio. 9. D. ad legem Rhod. lib.
1. c. 1. n. 64. cum seq.
L. Deducta 58. §. hereditatem D. ad S.
C. Trebellian. lib. 3. ap. 1. §. 1. num. 18.
& 20.
L. Digna vox C. de legib. lib. 1. cap. 1.
num. 96.
L. Doli 5. §. si quis Digest. de seruis cor-
rupto libro 1. capite 3. nume-
ro 8.

E.

- L. Eius qui 14. §. non solum de furtis
lib.

INDEX.

- libr. 3. capite 1. §. 2. numero 36. & 38.*
- L. Eum qui 18. Dig. de his quibus ut indign. libr. 3. cap. 2. num. 71. & sequ. & num. 81.*
- L. Eius servum. 64. Digest. de hereditat. inst. libr. 1. cap. 13. per totum.*
- L. Equi 8. D. de usuris libr. 3. cap. 1. §. 1. num. 23.*
- L. Etiam 17. §. 1. D. de legat. 3. libr. 1. cap. 14. num. 24.*
- L. Et si 6. Cod. de nuptiis libro 1. cap. 4. num. 13.*
- L. Et si maxime 5. de servit. legat. libr. 1. cap. 14. per tot.*
- L. Et si non adscripta. 9. Codic. de fideicommiss. liber. libr. 1. cap. 7. per totum.*
- L. Et si pignus. D. quatin fraud. cred. libr. 2. c. 14. n. 19.*
- L. Et servorum 5. D. de stat. hom. libr. 1. cap. 4. n. 14.*
- L. Ex conditio. 15. §. si vis vers. si qua tamen Dig. locati libr. 3. capite 3. numero 16.*
- L. Ex facto 17. §. ex facto, & §. si quis rogatus D. ad Trebell. libr. 1. cap. 12. per tot.*
- L. Eunuchis 5. Cod. qui testamen. facer. poss. libr. 3. cap. 6. per tot.*
- F.**
- L. Falcidia 24. §. 1. D. ad legem Falcid. libr. 3. cap. 1. §. 1. numero 6. & sequent.*
- L. Falsus 43. §. si actum Digest. de furtis libr. 2. cap. 7. numero 20. & sequent.*
- L. Falsus §. qui alienum D. eod. libr. 1. c. 3. num. 8.*
- L. Finalis §. 1. D. quis ordo in bon. poss. libr. 1. c. 1. per tot.*
- L. Finalis D. qui ad libertatem, libr. 1. cap. 17. n. 13.*
- L. Final. D. de crimine expil. libr. 1. cap. 7. num. 18.*
- L. Final. D. pro soluto libr. 2. capite 8. num. 23.*
- L. Final. C. de liberal. caus. lib. 3. c. 1. §. 2. num. 55. & 56.*
- L. Final. §. Proculus Digest. qua in fraud. cred. libr. 3. cap. 1. §. 2. ex numero 49.*
- L. Final. D. de acquirend. rer. domin. libr. 3. capite 1. §. 3. numero 53. & sequentib.*
- L. Filius 10. D. de collation. libr. 1. cap. 17. numero 23. & libr. 2. cap. 2. numero 50.*
- L. Fructus 45. D. de usufr. libr. 2. c. 16. ex num. 1.*
- L. Furti 6. de his qui notan. infam. libr. 2. cap. 15. n. 12.*
- G.**
- L. Genero 8. D. de his qui notan. infam. libr. 1. c. 2. per tot.*
- L. Generalis 34. §. final. D. de ritu nupt. libr. 2. cap. 5. num. 45. & 46.*
- L. Generaliter 24. §. si quis tntorem D. de fideicommiss. liber. libr. 1. cap. 7. numero 12.*
- H.**
- L. Ha demum. D. de operis liber. libr. 1. cap. 6. n. 16.*
- L. Hares 51. §. 1. D. de petit. hered. libr. 3. c. 1. n. 86.*
- L. Hinc quaritur. §. 1. D. de peculio libr. 2. c. 17. n. 15.*
- L. Huiusmodi §. si cui Dig. de legat. 1. libr. 2. c. 12. n. 12.*
- I.**
- L. Illa 32. §. 1. D. de her. inst. li. 2. c. 1. n. 15.*
- L. Illud 40. §. prado. de petit. her. libr. 3. c. 1. num. 94.*
- L. Imperatores 34. D. de intro. fisci. libr. 2. c. 11. num. 14.*
- L. Inficiando. §. quod fori D. de furtis libr. 2. c. 9. num. 20.*
- L. Inde Neratius §. idem Iulianus D. ad leg. Aquil. libr. 2. c. 12. n. 15.*

INDEX.

- L. Ius eo iure.* 45. §. fin. D. de ritu nupt.
lib. 2. cap. 1. num. 17. & 21.
L. In orbe D. de stat. hom. lib. 1. cap. 1. num.
85.
L. In testamento 31. D. de cond. & dem.
lib. 2. cap. 12. n. 18.
L. In testamento 38. de fideicommiss. li-
ber. lib. 3. cap. 7. numero 5. & se-
quenti ibi.
L. Is, cui 8. de cond. & dem. lib. 2. cap.
11. num. 37.
L. Is, cui 34. Dig. de furtis lib. 3. cap. 4.
num. 46.
L. Is, cui 13. §. fin. D. de adquir. her. lib.
1. cap. 5. nu. 10.
L. Itaque fulto 12. §. sed et si res Dig. de
furtis lib. 2. cap. 9. per tot.
L. Item si verberatum §. item si, de rei
vind. lib. 1. c. 1. n. 90.
L. Item veniunt §. hac aduersus D. de
petit. hered. lib. 3. cap. 2. nu. 71. & 76.
& §. prater nu. 12.
L. Iusto 44. §. et si possessionis D. de v-
sucap. lib. 3. cap. 1. §. 2. numero 61. &
§. 3. numer. 20. cum seq. & §. 4. n. 32.
& seq.
§. Idemq. Inst. Quibus manu. non licet
lib. 1. cap. 15. per tot.
§. Item inuisi. Inst. de curator. lib. 1. cap.
9. per tot.

L.

- L. Legatum* 116. D. de legat. 1. lib. 2. cap.
14. num. 31.
L. Lege 44. §. plane cum aliis §. §. D. de
ritu nupt. lib. 2. cap. 5. n. 41.
L. Lex Cornelia 28. D. de vulg. subst.
lib. 2. cap. 2. per tot.
L. Licinius 48. D. de legat. 2. lib. 3. c. 1.
nu. 29. & 31.
L. Luti 11. D. de emitt. lib. 1. cap. 1. ex
num. 53.
L. Lutus 38. D. solut. matr. lib. 2. cap. 1.
num. 44.

M.

- L. Mille* 154. D. de verb. sig. lib. 1. cap.

16. numer. 10.

- L. Mulier* 22. §. sed tam. n. vers. prae-
terea D. ad S. C. Trebell. lib. 3. cap.
1. §. 1. n. 13. & seq.
L. Multa 6. §. si seruos D. de condit. &
dem. lib. 2. cap. 12. per tot.
L. Mutiana 7. an princip. & §. ex asse.
D. de cond. & demonst. lib. 1. cap. 6.
numero 1. & libro 2. cap. 11. num. 34.
& alibi.

N.

- L. Naturalis* 5. §. fin. D. de adquiren-
verum dom. lib. 2. cap. 2. numero 10.
& 11.
L. Nec emptio 8. Dig. de contrahend.
empt. lib. 1. cap. 17. num. 15.
L. Nec ipsa 7. D. de collat. dot. lib. 1. cap.
17. num. 30.
L. Neque 15. D. de vsuris lib. 3. cap. 2. n.
n. 86. 95. & 96.
L. Non alienat 119. D. de reg. iur. lib. 2.
cap. 14. n. 32.
L. Non est impossibile 50. D. de pactis
lib. 2. cap. 13. nu. 9.
L. Non potest 23. D. de Indiciis lib. 3. c.
2. num. 89.
L. Non poteris D. de furtis lib. 2. cap. 15.
num. 14.
L. Non solum §. fin. D. de peculio lib. 2.
cap. 6. n. 25.
L. Non solum 33. Dig. de vsucap. lib. 3.
cap. 1. §. 4. numer. 8. & lib. 2. cap. 8.
num. 16.
L. Non ut à patre D. de captiuis lib. 2.
cap. 1. n. 7. 28. & seq.

O.

- L. Ob pecuniam* 81. D. de furtis lib. 3.
cap. 7. n. 20. & seq.

P.

- L. Papinianus* 23. Dig. de donat. inter
vir. lib. 2. c. 10. per tot.
L. Paulus 11. D. de stat. hom. lib. 1. c. 4.
num. 12.
L. Paulus 29. §. 1. Dig. de pignor. lib. 3.

I N D E X.

- cap. 1. §. 2. numer. 40.
- L. Paulus 38. §. fin. D. de liberal. caus. lib. 1. cap. 10. per tot.
- L. Paulus 35. D. de fideicom. liber. lib. 3. cap. 9. n. 14.
- L. Pater 6. D. de collation. det. lib. 1. cap. 17. num. 29.
- L. Pater inuito D. de captiuis lib. 2. cap. 2. per tot.
- L. Penult. D. de probation. lib. 3. cap. 7. num. 17.
- L. Penult. §. mancipia D. solut. matrim. lib. 3. cap. 3. §. 1. n. 30.
- L. Penult. §. Roma. D. de excusat. tut. lib. 1. c. 16. n. 9.
- L. Penult. D. de legat. 2. lib. 1. cap. 13. num. 18.
- L. Penult. §. 1. D. de auro & arg. lib. 1. cap. 16. n. 21. & 35.
- L. Penult. de fundo instruit. lib. 3. cap. 1. §. 1. n. 23. & 24.
- L. Penult. D. de accusation. lib. 2. cap. 15. num. 13.
- L. Penult. D. de extraordin. crim. libr. 3. cap. 4. n. 16. 31. & sequent.
- L. Penult. C. de oper. libert. lib. 1. cap. 6. num. 16.
- L. Penult. C. de necessar. hered. libr. 1. c. 15. num. 9.
- L. Petio. 69. §. pradium D. de leg. 2. libr. 1. cap. 11. n. 41.
- L. Pomponius 44. §. idem ait Dig. de adquirend. rer. domin. libr. 2. cap. 7. num. 25.
- L. Potest 36. D. de vsucap. lib. 3. cap. 1. §. 1. num. 9.
- L. Posthumus 6. D. de inoff. testam. lib. 1. cap. 13. num. 20.
- L. Pradia 27. §. liber. D. de fundo instr. lib. 1. cap. 16. per tot.
- L. 1. Dig. de constit. Princip. lib. 1. cap. 1. per tot.
- L. 1. Digest. de legib. lib. 1. cap. 3. per totum.
- L. 1. §. fin. D. de minoribus lib. 1. cap. 9. per tot.
- L. 1. §. si cista. D. de posui. lib. 3. cap. 1. §. 2. num. 34. & in §. qua depositis. ibidem num. 36.
- L. 1. §. fugitiuum. D. de fugitiuis libr. 3. cap. 1. §. 3. n. 50. & 51.
- L. 1. D. solut. matrim. lib. 2. cap. 3. numer. 30.
- L. 1. §. ex hoc rescripto. Dig. de venire in sp. lib. 3. cap. 1. §. 2. n. 25.
- L. 1. D. de legat. 1. lib. 2. cap. 3. per totum.
- L. 1. §. 1. D. de liberat. leg. lib. 2. cap. 14. per totum.
- L. 1. §. fin. D. de obsequiis lib. 3. cap. 1. §. 3. num. 12.
- L. 1. §. si sit filius. D. de coniung. cum emanc. liber. lib. 1. c. 17. per tot.
- L. 1. D. de separat. in prin. & §. si filius. lib. 2. c. 17. per tot.
- L. 1. Dig. de Saluiano. lib. 3. cap. 1. §. 2. num. 40.
- L. 1. §. Ripa D. de fluminib. lib. 3. cap. 4. num. 10.
- L. 1. §. Scauola D. si is qui testam. liber. lib. 2. c. 7. per tot.
- L. 1. Cod. de curat. furios. lib. 1. cap. 8. numer. 16.
- L. 1. C. de excusat. tutor. lib. 3. cap. 6. num. 98. & 99.
- L. 1. Cod. de libertis libr. 2. cap. 6. numer. 35.
- L. 1. C. solut. matrim. lib. 3. cap. 1. numer. 30.
- L. 1. C. qui admitti lib. 1. cap. 5. per totum.
- L. 1. C. de his quib. vi indign. lib. 3. c. 2. n. 71. & seq. & n. 97.
- L. 1. C. de partu pignor. lib. 3. cap. 1. §. 2. num. 40.
- L. 1. C. de naufragio lib. 1. libro 1. cap. 1. num. 72.
- L. 1. C. de expensis ludor. cod. lib. 3. c. 5. num. 46.
- Princip. Inst. qui testam. tut. dar. poss. lib. 1. cap. 7. per tot.
- Princip. Inst. de donat. libr. 2. cap. 3. numer. 25.
- Princ. Inst. de heredib. in st. libr. 1. cap.

INDEX.

15. num. 2. & seq.
Princ. Inst. de bonor. poss. lib. 1. cap. 15. n.
 10. & seq.

Q.

L. Quae ratione 9. §. fin. de acquir. rer. dom. lib. 2. c. 7. n. 27.
L. Quamuis 84. D. de furt. lib. 2. cap. 8. num. 22.
L. Quamuis 10. D. de precario lib. 3. c. 1. §. 2. n. 32. & seq.
L. 4. §. Viniarius D. nante caup. lib. 3. c. 1. §. 2. n. 34.
L. 4. D. de usufruct. lib. 1. c. 15. n. 3.
L. 4. D. de liber. & posthum. lib. 3. cap. 6. num. 73.
L. 4. §. idem Iulianus D. de cond. inst. lib. 2. c. 11. per tot.
L. 4. D. de penul. legat. lib. 1. cap. 16. num. 9.
L. 4. D. de fund. inst. lib. 1. cap. 16. numer. 29.
L. 4. §. 1. D. de statu liber. lib. 2. cap. 11. num. 14.
L. 4. §. fructus, & §. Iana D. de usufruct. lib. 3. cap. 1. §. 1. num. 32. 39. & 41. ad §. de illo §. sed et si. & §. si antiquam dist. cap. 1. §. 3. numero 25. & §. 4. num. 10. & 32. ad §. si rem. lib. 2. cap. 8. num. 23.
L. 4. D. pro suo. lib. 3. cap. 1. §. 4. ex numer. 38.
L. 4. D. de incendio lib. 1. c. 1. n. 72.
L. 4. §. fin. D. ad leg. Iul. pecul. lib. 3. c. 7. nu. 20.
L. 4. C. de paganis lib. 3. cap. 5. nu. 16.
L. 4. C. de praeos. sacr. cubic. lib. 3. cap. 6. num. 16.
L. Quae sub condicione 8. §. mortuo D. de cond. inst. lib. 2. cap. 12. numer. 15. & 16.
L. Quaesum 12. §. si instructum de fun. inst. lib. 2. c. 6. n. 95.
L. Quem ad modum 8. de acquir. possess. lib. 2. c. 3. nu. 28.
L. Qui concubinam D. de legat. 3. lib. 1. c. 6. nu. 32.

L. Quidam 22. D. de pact. dotat. lib. 2. cap. 10. n. 29.
L. Qui filium 64. D. de leg. 3. lib. 1. cap. 16. num. 50.
L. Qui heredi 44. de cond. & dem. lib. 1. c. 12. n. 26.
L. Qui officij 62. §. qui nesciens de contrah. empt. lib. 1. c. 7. n. 15.
L. Qui ob passionem 9. D. pro empt. lib. 3. c. 1. §. 4. n. 9. cum aliis.
L. Qui scit 25. §. bona fidei D. de usur. lib. 3. c. 2. n. 40.
L. Qui tabernac 32. D. de contr. empt. lib. 2. c. 15. nu. 15.
L. Qui vas 48. §. ancillaverf. idem D. de furt. lib. 3. cap. 1. §. 1. numer. 32. & §. 2. num. 1. cum sequent. & §. 3. num. 27. & 28.
L. Qui ultimo D. de pœnis lib. 2. cap. 15. num. 15.
L. Quod autem 7. D. de servit. urban. lib. 3. c. 1. §. 4. n. 42.
L. Quod autem 7. §. usque D. de donat. inter lib. 3. c. 2. n. 66.
L. Quod si filius 11. D. de capitiis lib. 2. cap. 2. n. 24.

R.

L. Recte dicimus de verb. sign. lib. 1. c. 15. num. 30.
L. Rem in bonis 51. D. de acquirend. rer. dom. lib. 2. cap. 3. numer. 28. & 29.
L. Respondit 14. §. heres D. de usuris lib. 3. c. 1. §. 1. ex nu. 6.

S.

L. Sacrilegi 6. §. is autem D. ad legem Iul. pecul. lib. 3. c. 4. n. 46.
L. Scientiam 45. D. ad leg. Aquil. lib. 1. cap. 3. n. 8.
L. 2. §. illud D. de adoption. lib. 3. c. 6. n. 85. & 85.
L. 2. §. si pecuniam D. de donatio. lib. 2. c. 4. nu. 44. & seq.

L. 2.

I N D E X.

- L. 2. §. si. D. pro emptore lib. 2. c. 8. n. 19.*
L. 1. C. de dote causa. lib. 2. cap. 10. num.
39. & seq.
L. 2. C. de libertis, & ceruim liber. lib. 2.
cap. 6. per tot.
L. 2. C. de alimonia. lib. 3. c. 4. n. 13. & 14.
L. 2. C. de bonis proscriptis. lib. 1. cap. 11.
num. 33.
L. 2. C. de immunit. nem. conced. libr. 10.
lib. 3. c. 4. n. 40.
L. Sed addes §. si quis mulierem D. lo-
cat. lib. 3. c. 1. §. 2. n. 34.
L. Sed est quaesitum. 6. de liber. & possib.
lib. 3. cap. 6. n. 69. & seq.
L. Sed si lege 25. §. si ante Dig. de posit.
her. lib. 3. c. 2. n. 42.
L. Sed si mors 13. D. de donat. inter lib.
1. c. 12. n. 21.
L. Sed interims 11. §. si vxor. D. de dona-
tion. inter lib. 2. c. 4. n. 18.
L. Servo 69. §. si testator. D. de legat. 1.
lib. 2. c. 4. n. 24.
C. Servus 7. §. fin. D. de honor. poss. lib. 1.
c. 5. num. 8.
L. Si aliena 10. §. Scanola D. de vsucap.
lib. 3. c. 1. §. 1. n. 43. & latissime §. 3. c. x
num. 30.
L. Si à substituto 45. §. 1. D. de leg. 1. lib.
2. c. 13. per tot.
L. Si Auguste D. de legat. 2. lib. 1. cap. 1.
num. 104.
L. Si captiuus §. 1. D. de captiuis lib. 1. c.
1. num. 56.
L. Si chorui §. 1. D. de legat. 3. lib. 1. cap.
16. num. 11.
L. Si cum quis 41. D. de furtis lib. 2. c. 7.
num. 24.
L. Si de eo. §. seruum D. de acquir. poss.
lib. 3. c. 1. §. 4. n. 55.
L. Si domus 71. §. si fundus D. de legat.
1. lib. 2. c. 14. n. 15.
L. Si ego 11. §. interdum D. de publician.
3. c. 1. §. 4. n. 58. & in §. partus. §. 3. n.
25. & 26. & §. idem. d. c. 1. §. 4. n. 8.
D. Si ego 9. §. si res D. de iure dotum,
lib. 2. cap. 4. per tot.
L. Si filia §. D. de diuortijs lib. 2. cap.
1. num. 42.
L. Si filia 60. D. sol. matrimen. lib. 2.
cap. 1. num. 42.
L. Si filius 11. D. de rit. nupt. lib. 2. cap.
1. num. 38.
L. Si fur 32. D. de furt. lib. 2. c. 8. n. 16.
L. Si fructus C. de donat. inter lib. 3. c.
2. num. 68.
L. Si hereditas 10. §. fin. D. de testamen.
tut. lib. 1. c. 7. n. 11.
L. Si homo cuius 35. D. de vsucapion. lib.
2. c. 7. per tot.
L. Si id quod 73. D. de leg. 2. lib. 3. cap.
1. §. 2. num. 57.
L. Si id quod §. illud constat. D. de do-
nat. lib. 2. c. 10. n. 30.
L. Si ita quis 31. D. de emittion. lib. 2. cap.
13. per tot.
L. Si ipsa 18. Dig. de eo quod met. caus.
lib. 3. c. 2. n. 55. & seq.
L. Si libertam. C. de nuptijs lib. 2. cap. 5.
num. 30.
L. Si mandauero 22. §. is cuius D. man-
dat. libro 1. cap. 11. numer. 25. & se-
quent.
L. Si Mania 45. D. de hered. instit. lib. 2.
cap. 12. n. 12. & 19.
L. Si mihi 12. §. 1. D. de leg. 1. lib. 2. capis.
11. n. 22.
L. Si mulier. 8. D. ad leg. Cornel. de fcar.
lib. 3. c. 1. §. 2. n. 3.
L. Si non sortem 26. §. libertus de cond.
indeb. lib. 2. c. 6. n. 11.
L. Si pater captiu. 29. D. de vulg. subst.
lib. 2. c. 2. n. 13.
L. Si patrona 13. D. de rit. nupt. lib. 2. c.
5. n. 49. & seq.
L. Si pragnans 42. D. de emitt. lib. 3. cap.
1. §. 2. n. 58. & seq.
L. Si peculium. 20. §. is cui. D. de statu.
lib. 1. c. 10. n. 10.
L. Si quis alumnus 26. C. de nuptijs lib.
2. c. 5. n. 25. cum seq.
L. Si quis aliquid. §. qui abortionis de
pœnis lib. 3. c. 1. §. 2. n. 3.
L. Si quis cum 7. §. si ancillam. de ex-
cep. rei ind. lib. 3. c. 1. §. 2. n. 29. & seq.

INDEX.

- L. Si quis filio 6. §. hi autem. & §. irri-
zum lib. 2. cap. 15. num. 17. & lib. 3. c.
5. num. 9.
- L. Si quis in Senatorio 27. D. de rit. nup.
lib. 1. c. 5. ex n. 32.
- L. Si quis posthumus. 9. §. si filium Dig.
de liber. & posthum. lib. 2. cap. 1. nu-
mer. 16.
- L. Si rem. 5. D. pro emptore lib. 2. cap. 8.
num. 23.
- L. Si seruo 84. D. de her. inf. lib. 2. cap.
6. num. 38.
- L. Si seruis 27. §. & si D. ad leg. Aquil.
lib. 3. cap. 6. num. 92. & 96.
- L. Si vir. D. ad leg. Falcid. lib. 2. cap. 17.
num. 15.
- L. Sin autem 7. D. de adilit. edit. ibid.
num. 87.
- L. Si tuis C. de oper. liber. lib. 2. capit. 6.
num. 40.
- L. Solo 34. C. de liber. caus. lib. 2. cap. 6.
num. 28.
- L. Statius Florus 48. §. Cornelio. D. de
iure fisci. lib. cap. 11. per tot.
- L. Stichus 39. D. de manum. se stam lib.
2. c. 4. num. 34.
- L. Stipulatio 63. D. de iure dotum. lib. 2.
cap. 4. n. 42.
- L. Stipulationes 72. de verb. oblig. lib.
2. c. 3. nu. 30.
- §. Sed quod Principi. Inst. de iur. natur.
lib. 1. cap. 1. per tot.

T.

- L. 3. D. Quod cum eo lib. 2. capit. 17. nu-
mer. 11.
- L. 3. D. de tutel. lib. 1. cap. 8. per tot.
- L. 3. D. de fund. instrum. lib. 3. cap. 1. §. 1.
num. 15. & 26.
- L. 3. §. si emancipatus D. de bonor. poss.
lib. 1. cap. 4. n. 11.
- L. 3. D. de obsequiis lib. 2. capit. 6. nume-
ro 35.
- L. 3. §. fin. D. de legat. 3. lib. 2. capit. 14.
num. 17.
- L. 3. §. alio D. ad leg. Cornel. de fcar.
lib. 3. cap. 6. n. 50.

- L. 3. §. itaque D. de iniuriis lib. 1. cap. 3.
num. 8.
- L. 3. C. de adilit. afflic. lib. 2. c. 13. num.
7. & 17.
- L. 3. C. de all. union. lib. 3. cap. 4. num. 13.
& 14.
- L. Titio centum 71. §. & Titio el 2. de
cond. & dem. lib. 1. c. 6. per tot.
- L. Turpia 54. §. 1. D. de legat. 1. lib. 2. c.
12. num. 17.

V.

- L. Vetus 68. D. de usufru. lib. 3. c. 1. §. 1.
ex num. 1.
- L. Videamus 38. §. in Fabiana D. de v-
furis lib. 3. c. 1. §. 2. nu. 53.
- L. Vir mulieri. D. de donat. inter lib. 2.
cap. 1. num. 39.
- L. Vni. C. de Nisi agger. non rump. lib.
3. c. 4. per tot.
- L. Vni. C. de Manum. lib. 3. c. 5. per tot.
- L. Vt liberis §. si duo. D. de liber. caus.
lib. 1. c. 16. sequent.
- L. Vulgariis 21. §. si quis. 2. D. de furt. lib.
1. cap. 3. n. 8.
- L. Vxor 55. D. de donat. inter lib. 3. cap.
2. num. 6.
- L. Vxorem 41. §. legatuerat D. de legat.
3. lib. 3. c. 1. §. 1. nu. 22. & lib. 1. cap. 16.
per tot.
- L. Vxorem 15. C. de nuptiis lib. 2. cap. 5.
per tot.
- L. Vxores D. de diuortis lib. 2. c. 1. n. 10.
28. & n. 13.

Ex Iure Canonico.

- CAP. Pastoralis 55. §. verum de ap-
pellat. lib. 2. c. 15. per tot.
- Cap. praterca. eodem titul. ibidem nu-
mer. 25.
- Cap. propter sterilitatem de locato lib.
3. cap. 3. n. 16.
- Cap. Tanta, qui filij sint legit. lib. 1. cap.
4. num. 1.
- Cap. 1. 30. question. 1. ibidem, nume-
ro 9.

IN-

I N D E X

R E R V M E T V E R B O R V M

*notabilium huius operis. Numerus primus
paginam, secundus marginem
demonstrat.*

A.

Ablumptum non censetur quod in patrimonio conuersum est 352. num. 50.

Actiones mixtas in iure dari contra Ant. Fab. probatur, 343. num. 12.

Actiones neque ab heredibus, aut contra heredes incipiebant, 150. num. 33.

Actio ingrati, an apud Romanos locum habuerit 169. n. 4.

Actus inualidus aliquando sustinetur propter spem 429. n. 74.

Actus non debet operari ultra intentionem agentis 4. n. 13.

Actus semel perfectus semper valet, et si ad eum casum deuenierit à quo inciperet non potuit 164. num. 47.

Adolefcens inuitus accipit curatorem in litem 59. n. 21.

Adolefcencia parum sibi constans, & fragilis 57. n. 4. & 5.

Adoptio naturæ imago, 431. n. 84.

Adoptare possunt spadones, non castrati 432. n. 83.

Adscriptionis seruus an possit quis effici per pactum 45. n. 27.

Adulterij poena castratio, & testimonij dicendi prohibitio, 424. num. 60.

Adulterium mulierum detestabi-

lius est, quam hominum 66. n. 59.
Agyptus cuius Orbis pars sit 375. n. 1. maxima abundat fertilitate, ibid. n. 2. & 6. Nili inundatione ne obruatur, magnis aggeribus munita 379. num. 15. si inundaretur, in maximam tenderet Imperij perniciem, 281. n. 26.

Aelius Antoninus Imper. à nostris Iure Conf. Diuus Pius vocatur 345. n. 21. ab Hadriano adoptatus, ibid. pietate, & modestia insignis 13. n. 69.

Aeneas Carthagine pictura commotus 405. n. 55.

Aetate ex annorum numero & habitu corporis probabatur, 399. n. 31. & sequent.

Aggerum in Ægypto ruptores quare poena ignis coercentur, 381. n. 25. si consortes habeant quomodo puniantur, 385. n. 43. Qui sint aggeres, 380. n. 20.

Aggressura latronum præbet causam sterilitatis colonis, 370. n. 11.

Agri militibus solebant assignari in præmium militiæ 18. n. 90.

Alieni facti promissio inutilis est 132. n. 10.

Alienata in fraudem creditorum rescinduntur actione Pauliana, 292. n. 50.

Alimenta relicta nutrici, an indu-

M m m

I N D E X.

- eant libertatis dationem, 442.
 num. 18.
 Alimentis relictis vsque ad pubertatem, debentur vsque ad 18. annum, 400. n. 37.
 Alumnæ libertate, & fideicommissis datis, etsi testamentum sit nullum, debentur 439. num. 5. cum aliis.
 Alumni appellatio interdum ad liberos, interdum ad seruos producta, 161. n. 27.
 Alluionis ius in Ægypto frequens 378. n. 13.
 Amantes omnia largiuntur, vnde Amor nudus 201. n. 6.
 Amor coniugalis perpetuus, & constans, 202. n. 9.
 Amor maternus ceteros antecellit, 300. n. 15.
 Amor paupertatis filius 202. num. 7.
 Amor prodigus, & liberalis 201. n. 6.
 Ancillarum fructus, qui dicantur, 277. n. 44.
 Ancillam furtiuam esse cognoscens, vt possit vsucapere partum, dominum debet certiorare 337. n. 55.
 Ancilla pignorat, partus in eadem causa est, 285. n. 40. & seqq.
 Ancilla precario concessa, deposita, aut commodata, an & partus sit in eadem causa 286. num. 32. & seqq.
 Ancilla vacuo utero subrepta, si concipiat, & pariat apud bonæ fidei possessorem, partus est vsucapibilis 314. nu. 1. vide verb. *partus*.
 Ancilla vendita, si euincatur partus, venditor non tenetur de euictione 282. n. 15.
 Ancus Marcius Roman. Rex à populo creatus, 6. n. 21.
 Augustiæ temporis libertati non nocent, 216. n. 21.
 Annus luctus semper est viduis continuus, & currit etiam ignorantibus 26. n. 16.
 Annum à maritis vxoribus concedatur, vt se suamque familiam alerent 207. n. 32.
 Appellatio cur non suspendat sententiam excommunicationis 245. num. 1. causam deuoluit, & suspendit iurisdictionem iudicis à quo, ibid. n. 2.
 Aquæ pluuiæ arcendæ interdictum 280. 281. n. 22. & 23.
 Arbitrio alterius relictum non inducit obligationem 138. n. 2.
 Argumentum de libertate ad matrimonium valet, 26. numer. 15.
 De morte naturali ad civilem 65. num. 8. & 9. De toto ad partem quomodo valeat 283. n. 24.
 Argento quod domi mea erit legato quid contineatur, 103. num. 35. & seqq.
 Aspectus corporis ad probationem ætatis 399. n. 33.
 Attentatum est quando post appellationem aliquid iudex mandauit, 246. n. 3.
 Athenienses delicta per ignorantiam commissa puniebant 27. numer. 4.
 Attilicinius Iure Consul. primus auctor, vt seruus proprius sine libertate institui posset, 93. num. 18.
 Attinia lex quando, & ad quid condita, 179. n. 2.
 Atys in representatione ad viuum castratus 296. n. 22.
 Augustus regiam potestatem paulatim inuasit, 6. num. 22. & 24. Dominum appellari semper exhortuit 13. num. 66. ei diuini honores exhibiti, ibid. Veniam legis Viconiæ impetrauit à Senatu, 19. num. 97. eius præcipua cura circa *matr-*

mattimoniorum frequentationem 157.

Auctoritatis verbum quo vsa est Lex Atinia, quid vere significet, 180. n. 4.

Auxiliator, & confcius, an eadem poena puniantur, ac principalis delinquens, 385. n. 44.

B.

Bona semper transeunt in fiscum cum sua causa, 70. n. 36.

Bonorum possessio filiofamil. delata amittitur intra legitimum tempus, 34. num. 1. Quare amittatur parte ignorante, 35. num. 7. Non datur incapaci, 84. num. 30. Contra tabulas respectu iudicij, & dispositionis rescissoria est, manente tamen testamento, 113. num. 26. Etiam ex testamento nullo conceditur 430. num. 78.

Bonæ fidei possessor, & si dominus non sit, pro domino habetur, 189. num. 5. An lucretur omnes fructus, 213. num. 3. Aliquando non facit fructus suos, 235. num. 14.

Quo titulo partus ancillæ furtivæ vsucapere possit, 315. num. 4. & seq. Quis dicatur iuxta communem acceptionem, 347. num. 28. Fructus illos restituit ante litem, ex quibus est locupletior factus in petitione hereditatis, 350. num. 43. & seq. Fructus extantes restituit, 351. num. 47. An teneatur ad consumptos, ibid. num. 49.

Res hereditarias vendens ex pretio earum collectas vsuras non præstat, nisi quatenus locupletior est, 357. num. 70.

Buti sententia de partu ancillæ fructibus non annumerando, 264. num. 2.

Bulgari cum Martino sententia de potestate Principis 10. n. 49.

C.

Calendarium quid sit 99. n. 15. quid contineat, n. 16.

Calligula portentum generis humani, 4. n. 10. ei à Senatu ius Imperij datum, 7. n. 24.

Cantilenæ & salcationis noxæ reipublicæ portendunt mutationem, 399. n. 29.

Capacitas non minus requiritur ad acquirendam servitutem ex testamento, quam ex stipulatione, 86. n. 2.

Capere ex alieno testamento honoris plenum, 424. n. 57.

Capite damnatus vel in metallum, capite non minuitur dum pendet appellatio, 248. n. 13.

Captivus, an fingatur decessisse præambula hora captivitatis 126. num. 4. Quæ in hoc sit verior sententia, ibid. num. 7. Reversus non ante recuperat libertatem, quam fines nostros attingat, ibid. num. 9. substitutio ab eo facta filio, & reliqua ad id spectantia, ibid. cum n. sequent.

Castratus, an sit morbosus 434. num. 88. ex castratione mutatur habitus corporis, & temperamentum, num. 89. multi ex ea interierunt ibid. num. 90. vide reliqua verbo *eunuchus*.

Casus mortis, an ad similes sit protrahendus. 64. n. 2.

Causa naturalis præfertur accidentali, 13. n. 5.

Causæ ex quibus læsæ segetes inducunt sterilitatem, 367. n. 3.

Cautio Muciana non potuit præstari legitimis heredibus, 220. n. 37.

Cautiones præstantur in venditionibus, quibus de viris, aut morbis rei empræ admonentur emptores, 230. n. 1.

Catonis seuera maiestas, 324. n. 14.
 Calibes pœnis affecti ante legem
 Papiam 416. n. 27. odio prosecu-
 ti, vt nec capere possent ex alie-
 no testamento, nec quidem testa-
 ti, 417. n. 31.
 Cæsar Alexandri imagine in lachry-
 mas prorumpit 405. n. 56.
 Cœnantes, si quando ad vrinam vr-
 gerentur matellas digitis pete-
 bant 436. n. 95.
 Centum anni censentur longissimū
 vitæ spatium, 235. n. 19.
 Cessante ratione legis, cessat eius
 dispositio, 109. n. 8.
 Chærea adolescens in libidinem
 pictura incensus 405. n. 57.
 Chirographo à testatore remisso
 debitori tota obligatio remissa
 censetur, 239. n. 9.
 Choroæ ex sua natura licitæ sunt,
 406. n. 62.
 Ciuitates priuatorum numero ha-
 bebantur, 443. n. 23.
 Clam possidere an videatur, qui
 cum iustam haberet causam pos-
 sidenti, celauit, 235. n. 48.
 Clerici ab spectaculis remoti, 398.
 num. 8.
 Collatio an habeat locum inter di-
 uerso iure succedentes 113. nu. 24.
 Inter emancipatos non dabatur
 108. n. 6. A prætoris introducta
 107. nu. 1. Quæ fuerit causa eius
 introductionis, ibid. nu. 2. & se-
 quent.
 Colonis quæ causæ soleant præstare
 remissione mercedis, 367. nu. 3.
 Quare detur remissio, 370. n. 11.
 Comœdiæ nostræ, an licite geran-
 tur 405. n. 58. & seq.
 Conatus in delictis nocet, etsi non
 sequatur exitus, 24. n. 8.
 Conditio, vt monumentum adificent
 vnde euenit 41. n. 8. A moni-
 mento non recedendi seruitutem
 inducit 42. nu. 11. Si à monumento

non recedat quare habeat locum
 in libertinis, non in ingenuis. i-
 bid. num. 13. & 14. *Dum Caput e-
 rit* 45. num. 32. Si sine liberis in-
 telligitur, si in eadem causa man-
 serit 74. num. 10. Impossibilis te-
 stamento adscripta nullus est
 momenti 211. num. 1. Viriat obli-
 gationes ibid. num. 2. Quæ di-
 catur impossibilis, ibid. num. 4. &
 218. num. 29. De ea cui natura est
 impedimentum quominus exis-
 tat 213. numer. 5. Impossibilis de
 facto, ibid. nu. 8. & 12. Quæ per-
 plexitatem continet ibid. num. 9.
 & 27. Ex euentu, 218. numer. 30.
 Possibilis reputata à testatore 222.
 num. 1. & 2. Si filia viuet, si seruum
 manumiserit longe disputata in-
 ter Iure Consultos, 223. num. 4.
 & sequent. Potestatiua impleri
 non potest nisi post mortem te-
 statoris, 225. num. 14. Regitur à
 voluntate testatoris 45. num. 30.
 Eius verba naturaliter sunt intel-
 ligenda, 73. n. 5. & 76. n. 26.
 Contugum amicitia ita stricta est,
 vt obliuiscantur parentes, 201.
 num. 5.
 Constantius Imperator eunuchis
 maxime addictus, testandi eis
 facultatem concessit 425. n. 63.
 Consuetudo debet esse rationalis
 94. n. 26.
 Contestationis tempus attenditur
 in petitione hereditatis quo ad
 restitutionem fructuum, 349. n.
 36.
 Contrèllare verbum in diffinitione
 furti quid significet, 194. n. 2.
 Crimen exterius demonstratum
 per conatum, subditur legi hu-
 manæ 24. n. 9.
 Curator semper datur inuito 55. n.
 15. Furiosus an sit eiusdem naturæ
 ac tutor pupilli 13. num. 4. & seqq.
 idem an administret res & cor-
 pus e-

I N D E X.

puseius 55. num. 14. Eius nomen adolescentibus maxime odio-
sum 56. num. 1. petentibus tantum
datur 58. num. 13. & 14. Quomodo
differat minoris, & furiosi 54.
n. 11.

D.

Damna interna & externa, quibus
afficiuntur plantæ, quæ sint 371.
num. 17.

Debitor pignus creditori subripiens
fur est 195. num. 5. Qui rem credi-
tori subripuit, si postea eidem ab
alio subripiatur, an habeat furti
actionem 197. n. 10. & seq.

Decimæ gregis, quæ pascitur in di-
uersa parochia, cui debeantur
103. n. 34.

Delicta per ignorantiam commissa
censentur inuoluntaria 27. nu. 2.
Grauiora sunt, velleuiora ex loci
circumstantia 81. n. 24.

Delinquens non videtur pænæ
conferre 66. n. 13.

Deportatio, & diuortium æquipa-
rantur 76. num. 24. In locum a-
quæ & ignis interdictionis suc-
cessit, 63. num. 3. Quatenus diffe-
rat ab aliis pœnis 249. n. 16. & 19.

Deportatus alius homo creditur
72. nu. 2. cum aliis. Grauius onere
fideicommissi donec naturaliter
moriatur, non admittitur vo-
catus, 74. num. 10. & 12. Institui
non potuit, 74. num. 9. Pro mor-
tuo habetur, 64. nu. 4. Quandiu
vixit est capax bonorum, 70. nu-
mer. 33.

Differentia inter petitionem here-
ditatis, & rei vindicationem 345.
n. 17. Et inter actionem quod me-
tus causa, 355. n. 60.

Difficile, & impossibile quatenus
differant, 214. n. 13.

Dignitatis nomen nunquam mori-
tur, 20. n. 102.

Digressio Auctoris de Romano
Imperio contra Osualdum 17.
n. 37.

Dispensatio à Principe facienda in-
ter impossibilia connumeratur.
431. n. 82.

Diuortia Romæ frequentissima, 122.
n. 36. & seq. Mala, & bona gratia
facta ibid. n. 37. & 44. eorum pœ-
na 123. n. 41.

Dominus mundi cur se appellauit
Antoninus Imperator. 16. nu.
79. Dominus verbum an prote-
ctionem, vel verum dominium
significet, 14. n. 70.

Dominus D. Didacus Ramirez de
Haro Collegij Maioris Con-
chenfis fundator, 178. num. 52. &
390. n. 12.

Donatio an sit contractus nomina-
tus vel innominatus 147. nu. 16.
Inter coniuges prohibita Iure
Canonico & Ciuili, 200. num. 1.
de prohibitionis ratione, ibid. n.
2. Quo iure introducta, 202. n. 10.
Oratione Seueri confirmata an
censeatur, quæ habuit traditio-
nem, ibid. num. 12. Etsi vero pro-
hibita, non prohibetur quomi-
nus possessio naturalis non trans-
eat in donarium 254. n. 10.

Dos dicitur ius vniuersale 8. num. 35.
Eius causa maximis affecta privi-
legiis 144. cum seq. & 145. num. 5.
Licet in eis magis attendatur ma-
trimonijs consuetudo ibid. num.
6. Confessata 210. num. 45. Dotis
magis attendentes quantitatem,
quam vxoris qualitatem notan-
tur, 146. num. 17. Traditum eius
causa vt nuptiis sequutis in eam
conuertatur, donatore ante nu-
ptias mortuo, an transferatur in
maritum 147. n. 13. cum seq.

M m 3

I N D E X

E.

Eadem res secundum diuerfos respectus, diuersimode censetur, 50. n. 15.
 Educatio affectionem generat, 300. n. 11.
 Emancipati filij Iure Ciuili inogniti 108. n. 3.
 Emancipatus emancipato fratri cōferre non tenebatur, 107. & seq.
 Epistola formalis quo sensu dicta, 21. n. 109.
 Equo vendito debetur sella, & fraxnum, 188. n. 37.
 Eudæmon à Publicanis direptus querelam proponit apud Imperatorem, 15. n. 75.
 Eunomiani hæretici in quem errorem inclinarent, & quandiu vixerint, 413. n. 8. & seq.
 Eunuchi à testamenti factione exclusi, 413. num. 6. Apud Hebræos infames, 417. nu. 30. & 43. Apud Romanos signominiosi 421. n. 47. eorum occurus ominosus, 418. n. 37. dicti steriles, 417. n. 29. Semi viri, tertium genus hominū, 418. n. 37. Turpes, 423. n. 52. Eis cur prohibita testamenti factio, 416. n. 25. & seq. aliquando eunuchus est nomen officij, & ministerij, 414. num. 15. Consul olim factus Imp. Romanum in admirationem rapuit, 422. n. 48. Capere non poterant ex testamento, 424. num. 57. Constantius Imperat. eis concessit testamenti factionem, 425. num. 63. Quaratione ibid. num. 64. & 68. Potentiorum libidini defertuebant, 422. nu. 49. Quinetiam & feminarum, 423. num. 51. Puerorum fuerunt custodes Prædagi lanitiores, & Magistri, 426. num. 65. Proculiani eos censebant imperfectos, 434. num. 91. Quare per castrationem cense-

rentur pretiosi, 435. nu. 92. & seq. Matronarum custodia, & domorum gubernacula, eis commissa, ibid. num. 93. eunuchismus odiosus semper propter sterilitatem, 417. n. 28.

Eutropius eunuchus Arcadij Imperatoris cubicularius, 414. n. 13.

Excommunicatio appellatione nō suspenditur, 146. num. 5. Eius rei ratio num. seqq. Separatur ab aliis sententiis, quia statim ac dicta est secum trahit executionē, 250. n. 22.

Excommunicatio etiam appellans denunciari potest, & priuari fructibus beneficij, 251. n. 24.

Explicatio hereditatis genus improbiotis furti, 181. num. 10. & seq. Vbi etiam de eo crimine agitur, an excludat vlucapionem.

F.

Familiz splendor à masculis prouenit, 165. n. 51.

Fideicommissa ad necessitatem iuris redacta quam vim habuerint 138. n. 4. Vnde nomen traxerint, ibidem num. 1. & sequentibus. Possunt relinqui ab intestato, 139. n. 8. & 9.

Filius familias non potuit contrahere matrimonium Iure Ciuili absque parentis consensu 31. nu. 7. Exclusus à bonorum possessione potest ex alio capite succedere, 38. num. 17. Hereditatem non potest repudiare in præiudicium patris, 34. num. 2. Iure antiquo nulla bona propria habuit nisi esset miles, 258. n. 6. Ingratus contra parentem iterum eius potestati subditur, 170. num. 12. Dies agnoscendæ bonorum possessionis ei non solum currunt à die scientiz, verum & à die quo potuit

I N D E X.

tuit patrem certiorare, 37. num. 13.
Non potest patri nocere, et si
prodesse possit, 35. n. 3. & 36. nu. 9.
Quare possit petere bonorum pos-
sessionem patre ignorante, non
vero adire hereditatem, 36. n. 10.
Olim non potuit facere testa-
mentum, 132. n. 39. nec item codi-
cillos, 156. n. 17.

Filij in deportatione suscepti non
sunt legitimi, 75. num. 16. Nec fa-
ciunt deficere conditionem *sine*
liberis, ibid. num. 14. patris di-
cuntur pars, 283. num. 20. Pro de-
lictis paterno puniuntur, 177.
num. 47. Iniusti qui dicantur, 31.
n. 7.

Fiscus cum subditorum damnis nõ
debet locupletari, 15. nu. 76. Etus
bona eodem privilegio gaudent
ac priuata Principis substantia,
18. num. 89. Nisi specialiter repe-
riatur privilegiatus utitur iure
priuati, 346. nu. 24. Succedens in
bonis vacantibus, an succedat vt
heres, 347. n. 26.

Finium motores qua pœna tenean-
tur, 29. n. 10.

Florales ludi quomodo agerentur,
393. num. 13. cum magna turpi-
tudine celebrabantur, ibidem,
n. 15.

Fructus quomodo possint vsucapi,
276. num. 41. Ex pradio pignora-
to percepti tacite intelliguntur
in eadem causa esse, 189. num. 41.
Donati inter coniuges, 254. num.
7. Diuisio in naturales industria-
les, & ciuiles, 347. num. 29. Eo-
rum quam late pateat tractatio,
213. n. 1. Percepti ante litem con-
testatam augent hereditatem,
post litem vero accessiones vo-
cantur, 362. n. 87. Pendentes quo
sensu dicantur pars fundi, 292.
n. 51.

Fructuum & partium iure Hispano

æqualis est conditio quoad ad-
quisitionem, 277. n. 45.

Fumentaria largitio olim Romæ
antiquissima, 82. nu. 18. Tota ex
Egypto, ibid. n. 17.

Fundo instructo legato quid conti-
neatur, 271. n. 25. & sequen. Fundo
cum instrumento, 103. n. 31. & cum
ijs que ibi sunt cum morior, 101. nu.
23. & 106. n. 46. cum seq. an fun-
do legato cum instrumento vi-
num debeat, ibid. n. 46. & seqq.

Furti definitio, 194. n. 1. committitur
non solum in re aliena, verum &
in propria, ibid. nu. 3. Vt fiat, non
est necesse vt res sit aliena, sed
sufficit quod sit ratione iuris ali-
cuius, 195. n. 6.

G.

Gades insulæ Hispaniæ 97. n. 1.

Galli Deæ matris Sacerdotes fana-
tici, & eunuchi, 419. n. 41. & 42.

Gladiatorum funestum spectaculũ
quis sustulerit, 408. n. 70.

Grammatici personam primam im-
peratori cur omiserint, 18. num.
92.

Gregis verbum aliquando ad ho-
mines refertur, 268. n. 19.

H.

Habere verbum in lege Papia quem
sensum habeat, 163. n. 41.

Habilitas extremorum requiritur
in fictionibus translatiuis, 31. nu-
mer. 3.

Habilitas parentum quo tempore
spectanda, vt legitima dicatur
proles, 30. cum seq.

Hadriani Imperatoris egregia sen-
tentia, 158. n. 10.

Hercules in tragædia ad viuum re-
presentatus, 396. n. 22.

Hereditas an petatur actione pe-

I N D E X.

- ritionis hereditatis tanquam hereditas iacens, vel tanquam patrimonium heredis 344. num. 16. eius aditio efficit vt bona illa fiat proprium patrimonium heredis 258. numer. 2. Pendente aditione dicitur domina 9. num. 39. Quare hereditati non fiat furtum, 181. num. 12. & seq. Seruo instituto pretiosior quam serui libertas, 95. num. 33. Hereditatis petitio. vide petitio.
- Hereditaria res furto subtracta potest vsucapi 181. n. 8.
- Heres grauatus restituere sine redditu non restituit partus ancillarum 265. numer. 6. Teneturque imputare in quartâ fructus perceptos ante diei aduentum in fideicommissio conditionali 267. n. 13. Vnde dictus 92. n. 7.
- Hispania nostræ Ius Ciuile non abhorret à solidissima iurisprudentia, 243. n. 25.
- Histriones vnde dicti 391. num. 6. infames sunt ibid. n. 8.
- Hyperbole figura quæ sit, 141. n. 23.
- Hippocentaurus an sit in rerum natura 213. n. 6.
- Hominû castratio interdicta à Domiciano, & Imperatoribus 423. n. 54. & seq. Procreatio reipublicæ maxime necessaria 145. num. 4. Qui vitam longissimam habuerunt 215. n. 18. 26.
- Homo ex ancilla furtiua editus vt possit adquiri necessaria est vsucapio 265. num. 5. Liber ab hostibus redemptus in re pignoris manet redemptori obligatus 241. num. 16. In pignus dari non potest 44. num. 24. Non est in fructu, & quare 264. num. 3. Propter humanæ naturæ dignitatem non venit in alterius rei accessionem 282. n. 14.
- Honestas reipublicæ maxime necessaria 397. n. 25.
- Horrea intra & extra urbem 101. n. 25. & 26. In eis pretiosissima recondebantur, ibid.
- Hostium incurfus sterilitatis causam præbet, 370. n. 11.
- Humana vita otio indiget 406. n. 65. & seq.
- ## I.
- Iacente hereditate si aliquid subripiatur, non committitur furtum, sed crimen expilatæ hereditatis 181. n. 11.
- Ignorantia iuris non excusat, 22. n. 1. quid sit, ibid. num. 2. non est actus voluntarius num. 3. Punitur quando voluntas committendi delictum adfuit, etsi per ignorantiam aliter committatur 28. num. 7.
- Imperator, an sit totius mundi dominus 17. n. 88. cum dicitur rescribere quomodo intelligatur 21. num. 107.
- Imperatores Arcadius, & Honorius quo tempore vixerint 390. num. 3. Qui voluerint dii appellari 13. num. 67. Solebant assistentibus Iure Consultis iudicare 71. num. 39.
- Infamia iuris, & facti 33. cum seq. Ea afficiebatur quæ intra annum luctus nucebat 25. n. 13.
- Infamis est qui duas simul habet uxores 25. n. 10.
- Infantes qui sint 59. n. 20. Eis curator non datur ibid. n. 19.
- Ingrati animi vitium detestatur 168. num. 1. an ingrati actio fuerit concessa iure Romano 169. n. 4. Pœna ingrati à quo inuenta 170. num. 13.
- Inspectio matronarum circa causas matrimonij 401. n. 34.
- Institutio serui illius, qui post mortem

I N D E X.

tem meam nascetur valet, 78.
n.1.
Irregularis efficitur qui se castrau-
cit, 42. n. 45.
Iuliz Caracallæ matris infame re-
sponsum, 4. n. 10.
Iulia & Papia lex. vide lex.
Iulius Cæsar absens priuilegio Con-
sul creatus, 9. n. 43.
Iure Consulti aliquando mentem
magis quam verba legum sequū-
tur, 114. num. 28. An vsi fuerint
figurato modo loquendi, 141. nu.
23. & sequent. Aliquando no-
mina impropriant, 162. num. 38.
Solent regulas generaliter concipere, et si in multis fallant 141.
num. 24. Quod æquius est de-
cernere spretu iuris rigore, 150.
num. 38. eis frequens est verbo-
rum transpositio, 143. num. 34. ha-
bebant disputationes quoties a-
liqua dubitatio erat, 415. num. 21.
Maxime decerrant circa eam
stipulationem *sanum esse, silem
non esse*, 231. num. 4. Et circa illas
conditiones *si filia vinct, si seruum
manumiserit*, 223. num. 4. & seq.
Similiter circa institutionem ser-
ui proprii sine libertate, 92. nu. 9.
Prætori exequendum proponūt,
quod ex mente legis est, 134. nu.
49. Eorum officium, & munus,
ibid. num. 52. Variæ sententiæ,
& sectæ, 102. num. 29. & 263. num.
2. Et circa eas disputatio, 135. nu-
mer. 32.

L.

Labes, & lues quid significant, 369.
n. 9.
Lacedæmonij Archilochi libros à
sua ciuitate exterminarunt, 403.
n. 10.
Lapides finales qui sustulerit qua
pena afficiatur, 19. n. 10.

Lexio recepta librorum iuris reli-
giose est retinenda, 54. n. 9.
Legatum ab herede seruo relictum
domino valet, non è contra, 88.
num. 14. Hoc in *urbe Roma*, in *pa-
tria Gadibus* quid contineat, 98.
num. 7. Eius, & fideicommissi iu-
re antiquo differentia, 138. nu. 6.
Quæ à Iustinian. fuerūt post sub-
latæ, 139. num. 11. Non nisi ex te-
stamento valet, ibid. num. 8. *Post
mortem meam* non valet, 50. num.
32. Legati appellatione fideicō-
missum continetur, 138. numer. 5.
Eorum exæquatio quæ fuerit,
139. num. 12. Tres actiones pro le-
gato, pro fideicommissio vna tan-
tum competeabant, 138. numer. 7.
Seruo legato relicto inspicitur,
an seruo legari id posset si liber
esset, 79. num. 8. Non efficitur
inefficax propter manumissionē
serui, 87. num. 13. Legatum viæ
seruo ad domini fundum relictū
inutile est, 86. num. 3. Si seruo le-
gati relinquatur potius attendi-
tur persona serui, quam domini,
90. num. 23. Si superficiei lega-
tum sit ei catus in solo est, valet,
239. num. 5. legatum quo sensu
dicatur libatio hereditatis, 244.
n. 31.
Legari alicui potest res sua, si de-
functus in ea aliquod ius habeat
238. n. 6.
Lex in commune commodum fe-
renda, 5. num. 6. In ratione debet
consistere, 4. num. 12. Lex Regia,
vide Regia. legum regimen quid
sit apud Suetonium, 6. num. 22.
Legibus solui qui dicebantur, 9.
num. 44. An sit eis solutus Prin-
ceps, 18. num. 91. Lex est commu-
nis reipublicæ sponso, 29. nu. 11.
Quare dicatur cōstitutio delictorū
quæ sponte vel per ignorantiam
contrahuntur, 27. num. 1. & seq.

N n n

- Leges caducaræ, an essent pœnales, 27. n. 101. Legem quam quis aliis dixit, ipse debet sibi dicere, 19. num. 98. Lex quomodo diffiniatur à Chrysippo, 16. num. 78. Lex naturæ immutabilis, 9. n. 44. Legis in verbis id dicitur esse, quod ex eius mente deductum est, 114. n. 28.
- Lex Cornelia de non concedendis privilegiis, 9. n. 44. De captiuorum testamentis, 125. nu. 1. & seq. Ea non solum procedit in captiui hereditate, verum & in illis, quæ ex eius testamento peruenerint, 128. n. 19. & seq. Et an confirmet substitutionem pupillarem, 136. num. 57. Lex Iulia & Papia de maritandis ordinibus vnde originem habuerit, & de eis multa, 156. num. 3. cum seq. Christianis maximè exoræ, 158. n. 13. Post eas matrimoniū ex affectu pendebat, 159. num. 19. & seq. Earum beneficium denegatum patrono, qui ignominiosam duxit libertam 167. n. 64. Eadem lex Papia causa S. C. de petitione hereditatis, 346. nu. 23. Lex Lætoria quid cauerit, 56. n. 2. & 13. Lex duodecim tab. de furiosi curatione, 52. n. 1.
- Legitimi efficiuntur filij per subsequens matrimonium, 30. num. 1. & seq. hoc tamen siabilitas parentum ad contrahendum aderat, vel tempore conceptionis aut natiuitatis, 31. n. 4.
- Liberalitas debet esse propensior in calamitosos, 438. n. 2.
- Liberationis legatum debitori relinqui potest, 238. n. 1. & seq.
- Libertas directa an sit, vel fideicommissaria, quæ utilitas videatur? 48. num. 5. libertatis fauor maximus, 40. num. 3. & 438. nu. 1. Eam ob causam remittitur cautio Muciana, 402. n. 1. libertas quare contingit ex tutelæ datione, 51. nu. 16. An per legatum vel contractum possit infringi, 44. n. 23. Eius præstatio magnum beneficium, 169. n. 7. Omnibus rebus anteponenda, ibid. n. 8. Consequatur per cubiculi Principis associationem 414. n. 18. Seruo alienato contra prohibitionem testatoris an competere possit, 221. n. 42.
- Liber non intelligitur qui ab aliquo loco non potest discedere 44. n. 19.
- Libertæ, & patroni matrimonium validum erat, 155. n. 1.
- Liberti ingrati in seruitutem rediguntur, 170. n. 11. Ad id patronis data licentia, 169. n. 5. Eorum maxime potentia effecit, vt Traianus ius daret eos reuocandi in seruitutem, 170. n. 15. Ingratitudo ex multis causis estimatur 173. n. 26. Liberti an sit aliqua obligatio in patronum 171. nu. 18. Quando dicantur ingrati iudicis arbitrio relinquitur, 173. n. 27. Qui patrono obsequium non præstiterint, vt ingrati condemnantur extra ordinem, 174. n. 33. Eorum filij etiam in seruitutem reuocantur, 176. n. 42. & 50.
- Libri hæreticorum comburendi, 404. n. 52. Poëtarum inhonestæ lectionis non sunt in Republica admittendi, 403. num. 50. Turpes non decent viros graues, 404. n. 53.
- Locupletior factus quis dicatur, 351. n. 44. An sit factus quando res in aliam conuersa sit, 354. n. 55.
- Locustarum perniciēs, 368. n. 6. Vnde dictæ, ibid. n. 7. Adferunt pestilentiam, ibid. Quorum sumptus sint capiendæ, 369. n. 8.
- Ludi, & licitæ delectationes in Republica sunt necessariæ 406. n. 64.
- Luper-

Luperciales ludi ab Augusto sublati,
399.n.30.

Lucius Cornelius Balbus Gaditanus primus exterorum qui Romæ Consulatam adeptus, 97. n.1.

M.

Macedones contra ingratos actionem dabant, ex Seneca, 168. numer.1.

Maiarum ludus, 393. n.11.

Maiuma quis ludus? 390. Eius origo imago, actiones veræ, 395. nu. 20. Variis coniecturis probatur speciem habuisse turpissimi matrimonij, ibid. num. 22. D. Chrysostomi suavis de medio sublata, 397. n.24.

Maleficia ex voluntate discernuntur, 23. n.6.

Malæ fidei possessor non statim censetur ille contra quem mouetur controuersia, 349. n.39.

Manumissionis solemnitates, 414. n.17.

Marsellus I. C. tenuit partum esse matris partem, 280. nu.5. Contra quem Sæuola contrarium defendit, 281. n.12.

Marci, & Commodi constitutio circa libertatem seruorum, 62. n.12.

Mares quo tempore castrarentur, 416. n.24.

Maritus an sit bonæ fidei possessor in fructibus sibi ab vxore donatis, 254. num.9. In fructibus naturalibus est malæ fidei possessor, 255. n.12.

Mater punita tanquam infanticida, 284. n.28.

Matrimonium à filio contractum absque consensu patris dicebatur iniustum, 31. num.3. Talis matrimonij qui effectus. ibid. num.10.

an dissoluatur de portatione, 72. num.4. & 74. num.18. Dum de portatio durat, etsi retineatur, non erit legitimum, 75. num.16. & sequentibus. Dicitur diuini humanique iuris communicatio, 120. num.20. Iure Canonico vallet contractum inter seruos, ibid. num.26. & 164. num.48. Iniuste, & contra leges factum non dissoluebatur, 162. num.35. Quare non contineatur in postliminio 119. num.14. Et captiuitate interrumpatur, 119. num.19. & sequen. Captiuitate interrupto mulieres captiuorum nubere non poterant, 212. numer.33. Reipublicæ maxime conuenit, 33. n.16. Semper est perpetuum, 164. numero 44.

Milites solent plerumque in iure duarum personarum vice fungi, 261. n.14.

Mille passus numerantur à continentibus ædificiis, non à muris, 98. numer.10. Milliarium quid sit, ibid.

Mimi qui fuerint? Vnde dicti, eorumque lasciu motus, 391. nu.6. & seq.

Monarchia cæteris principatibus præstat, 5. n.17.

Monumenta tædioris, & porticibus vallata, 41. n.6.

Morbus fonticus quis, 437. numer. 100. Remittit litigantibus diem, & iudicandi necessitatem, ibidem.

Mors Romana gladio incumbere, 418. n.36.

Mucianæ cautio quæ, 40. n.1.

Mulier captiui tenetur pœna diuertij si nubat intra quinquennium, 122. num.35. Proprio seruo se commiscens quæ pœna teneatur, 165. num.55. Quæ intra annum luctus nubebat infamis erat, 25. num.13.

I N D E X.

- Cum dote facilius nubit , 146.
 num.8. Mulierum omnes occur-
 sus evitare nemo tenetur , 406.
 num.61. Sine dotibus apud ali-
 quas nationes nubebant , 146.
 n.8.
- Mundi dominus quo sensu dicatur
 Imperator, 14. n.71. & sequent.
- Mundum immensum esse Romani
 censuerunt, 16. n.82.
- Murorum refectio maxime priui-
 legiata, 402. n.48.
- N.
- Naui confiscatur , si in ea aliquid
 contra prohibitionem impona-
 tur, 298. n.3.
- Naturales filij faciunt deficere con-
 ditionem *sine liberis*, 73. n.6.
- Naufragio inuentum, an possit vsu-
 capi, 186. n.18.
- Nemo potest sibi ipsi imperare , 18.
 n.92.
- Nepos emancipatus coniungitur
 cum nepote in potestate, vt por-
 tionem habeat, 111. n.19.
- Nilus inter maxima Orbis flumina
 connumeratur, 376. num.3. Agy-
 ptum irrigat totam, & quo tem-
 pore, ibid. num.4. Quam ob cau-
 sam dictus imbrifer, ibid. num.5.
 De causis inundationis, num.8.
 Suo incremento conturbat limi-
 tes Aegypti, 378. n.11.
- Nobilitas semper est præferenda,
 160. n.13.
- Nu.* verbum aliquando accipitur
 pro *nondum* in iure, 433. n.86.
- Nuptiæ ingenuorum ciuium cum
 libertinis prohibebantur , 159.
 n.18. Mense Maio celebrari pia-
 culum erat, 395. n.21.
- O.
- Oases insula deportationibus assi-
 gnabatur, 387. n.31.
- Obligatio naturalis liberti non me-
 titur iuxta regulas ciuiles , 172. n.
 23. Continetur in postliminio, li-
 cet proueniat ex contractibus
 qui sunt facti, 120. n.35.
- Obscenitates maximæ in theatris,
 396. num.22. Obscena verba le-
 gibus Regni fustibus expiantur,
 403. n.49.
- Obsequia debentur patronis à li-
 bertis, & ea quæ sint, 173. n.28.
- Obtinui* verbum rem decissam apud
 Consultos significat.
- Omnia mortalibus non sine ma-
 gno labore contingunt, 367. nu.1.
- Omnia Principis esse quo sensu
 dicantur, 18. n.89.
- Oratio Antonini Imperatoris de
 donationibus coniugum , 202.
 num.11. An post eam sit necessa-
 ria traditio in eisdem donati-
 bus, ibid. n.12.
- Orbi qui matrimonio contracto li-
 beris carebant pœnis afficieban-
 tur, 418. n.37. eisdem cum eunu-
 chis par fortuna, & infamia, ibid.
 n.34.
- Orbis domini dicti Imperatores, 13.
 num.68.
- Orbis Romanus quis, 16. n.83. ali-
 quando sumitur pro Imperio
 seu ditione, ibid. n.86.
- Origenes se castrans ab omnibus re-
 iectus, 421. n.46.
- Osualdus reprehensus, 17. n.87.
- Ouidius ob artem amandi in exsi-
 lium datus ab Augusto , 404. n.
 52.
- P.
- Pactum de non morando in aliqua
 ciuitate, an sit validum, 44. num.
 21. & de non migrando de ea, 46.
 n.35.
- Pædagogia quæ, 435. n.94.

I N D E X.

Papia lex. vide lex.

Par in parem non habet imperium,
18.n.92.

Partus sequitur ventrem, 176. num.

43. Partus ancillæ an sit in fructu inter veteres fuit maximè controuersum, 164. num. 1. Ancillarum dotulium constante matrimonio editus, an communicetur inter coniuges iure nostro Hispano, 277. num. 46. Partus ancillæ furtiue poterit vſucapi ſi concipiatur apud bonæ fidei poſſeſſorem, 279. num. 1. An cenſeatur pars matris, ibid. num. 2. & ſeqq. Cur requiratur ad eius vſucapionem, vt concipiatur, & edatur apud bonæ fidei poſſeſſorē, 297. num. 1. & ſeq. Dum eſt in vtero dicitur pars viſcerum matris, 280. num. 4. Et quomodo id intelligatur, 284. num. 25. Eo tempore habetur pro nato cum de commodis iplius agitur, 299. num. 9. & poſtea num. 8. Editus, & conceptus apud furem non poteſt vſucapi, niſi in poteſtatem domini reuertatur, 312. nu. 60. Perfectus quot meſes habere debeat, 310. n. 54.

Patriciis cum plebeis connubium prohiberetur, 159. num. 17. Patriciatus dignitas ſumma apud priſcos, ibid.

Parris, & filij vnicum eſt teſtamentum quando ſubſtituit pupillari-ter eidem, licet duæ ſint hereditates, 127. n. 14.

Patrona cum liberto non potuit contrahere matrimonium, & de eius rei ratione, 165. n. 49.

Patronus an teneatur præſentare à die ſcientiæ vel vacationis, 60. num. 3. cum libera ſi contrahat matrimonium, captiuitate non ſoluitur, 119. num. 17. & 120. num. 21. Contra liberos ingratos a-

git, etſi pro libertate nummos accipiat, 174. num. 35. Qui libertam duxit vxorem nulla præſumptione teneatur ſicut patrona, 165. n. 57. Peccata per ignorantiam commiſſa puniuntur, 29. num. 9. peccatum omne ſemper eſt voluntarium, 27. n. 2.

Pecudes vt furtiue cenſeantur quid inſpiciendum, 276. n. 40.

Pecunia præſidi, vel theſauri cauſa poſita quæ ſit, 100. num. 17. & ſeq. Data ea conditione, vt mea ſit cum Seius Conſul factus ſit, an mea fiat ſi poſt mortem donatoris contingat Conſularatus 225. n. 44. & ſequent.

Perſæ contra ingratos dabant actionem, 163. n. 2.

Permutatio omnes cōtractus comprehendit, 320. n. 30.

Petitio hereditatis actio eſt in rem, 340. num. 1. an ſit actio ciuilis vel Prætoria, ibid. num. 2. An ſit actio mixta vel realis 341. num. 6. & ſeq. Petitorij iudicij quare dicatur, 344. num. 13. Et vniuerſalis, 341. num. 4. Sitne bonæ fidei, 343. num. 14. Qui ea agit nullum ius deducit, ſed tantum vtiur iure defuncti, ibid. num. 15. Ea conuentus quid teneatur reſtituere, 347. n. 27. Efficitur conuentus malæ fidei poſſeſſor ex tempore mortæ controuerſiæ, 341. n. 31.

Picturæ laſciuæ ſunt prohibendæ, 400. n. 54.

Pignore debitori legaro ſolum ius pignoris legatum eſt, non debiti principalis, 239. num. 7. Pignus poteſt mortis cauſa liberari, 241. num. 17. Eius ius remitti poteſt à muliere debito manente, 241. n. 18. Talis remiſſio quid fructus producat, 243. num. 27. Pignus an differat ab hypotheca, 224.

I N D E X.

- num. 30. Pignoris furtum à debitorè creditori factum, 195. num. 5. & seq.
- Placet* verbum quid significet apud Iustin. & alios 4. n. 12.
- Populus* vox quomodo accipiat, 8. numer. 33. *Populus Romanus* quomodo dicatur legem constituere, 9. numer. 38. An potuerit concedere priuilegia, 9. num. 43. *Populus* non potest excommunicari, ibid. n. 42.
- Possessio* aliquando sumitur pro prædio, 97. numer. 5. Amittitur quoties si velimus eam repetere non possumus, 119. numer. 13. An sit necessaria ad rationem furti, 184. num. 20. & seqq. Eius causa an mutari possit à possidente, 141. n. 13. & 19.
- Possessoris hereditatis ius* debilius est quam cæterorum, 348. n. 33.
- Possibilitas* est necessaria ad inducendam fictionem, 30. n. 2.
- Postliminij* introducendi ratio, 116. num. 2. Eius fictio quo iure inuenta, ibid. num. 3. An eo continetur matrimonium. vide *matrimonium*.
- Posthumus* censetur pars viscerum matris, 79. n. 5. Alienus prohibitus fuit institui 79. nu. 6. cum seq. Potuit ei fideicommissum relinqui, 81. n. 17. Suus, & alienus quis, ibid. n. 21. Quare alienis prohibebatur institutio, 412. n. 5. Agnatione posthumi ruptum testamentum reconualefcit, si viuo patre decedat, 257. n. 20.
- Potest* verbum quomodo soleat accipi, 58. n. 10.
- Potestas ante Principum creationem* pertinuit ad populos, 5. n. 15. Absoluta non est in Principe, 10. n. 46. & 48.
- Præda* antequam in præsidia hostium perducatur recuperata priori domino restituitur, 126. n. 9.
- Prædones* quatenus differant à bonæ fidei possessore, 351. nu. 45. & multis in locis, ibid.
- Prædia concessa militibus* limitaneis ab Alexandro, 12. n. 61.
- Præmia* liberos suscipientibus proposita, 58. num. 11. *Præmium* & pœna duo remedia ad reipublicæ conseruationem, 145. n. 1. *Præmio* & pœna homines ad matrimonia contrahenda alleciti, ibid. n. 2.
- Præfens* aliquando sumitur pro futuro, 96. n. 25.
- Præsides*, an habuerint facultatem deportandi, 250. num. 20. & sequent.
- Præsumptio* est contra mulierem, quæ seruo suo coniungitur, 165. n. 54. & seq.
- Prætorum potestas* circa suppletionem, emendationem, & correctionem Iuris Ciuilibus, 80. n. 12.
- Precarium* & depositum quatenus differant in quæstione. An partus habeatur in eadem causa cum matre, 288. nu. 39. Res quæ antea fuerat violenter possessa, potest precario concedi 189. num. 3. & sequent.
- Pretiosius* plerumque cedit viliori, 95. n. 32.
- Pretium* an succedat loco rei, 105. n. 44.
- Princeps* non tam ob suam, quam ob publicam utilitatem creatur, 3. n. 1. Quatenus differat à tyranno, ibid. num. 2. Status publici tutor est, num. 3. Publicus parens, ibid. n. 5. Statuere debet quod iustum sit, ibid. num. 7. & 8. Absq; tyrannide non nisi à Repub. instituitur, 5. nu. 16. An post legem Regiam habuerit maiorem potestatem quam populus, 8. num. 30. & 31. An bonorum subditorum

I N D E X.

rum habeat dominium, 10. num. 50. An dicatur dominus rerum quoad protectionem, 14. n. 70. An sit legibus solutus, 18. num. 91. & 20. num. 100. Quo sensu dicatur legibus solutus, ibid. nu. 103. Non subest legibus, sed est in legibus, 18. num. 92. Ex dictamine rationis ad legis obseruantiam tenetur, 19. num. 93. Principis beneficium latissimam habet interpretatiōnem, 43. numer. 81. Principi quæ voluntas debet esse ad legem condendam, 4. n. 11. Eius placita per epistolam, & rescripta emissa, 21. nu. 106. Per Principis salutem iurans si peccauerit, fustibus cæsus, 20. n. 102.

Privatus in pœnis præfertur fisco,
64. n. 5.

Pubes quid significet, 401. num. 40. Pubertas an deprehendatur ex annis, vel ex inhonesta inspectiōne, 399. num. 31. cum seq. In pubertate definienda I. Consultorum dissensus, 415. n. 21.

Publicani qui sint, 14. num. 72. An ad publicanos res ex naufragio captæ pertinerent, ibid. & 15. num. 75.

Publicatio bonorum ita accipitur si deducatur æs alienum 67. num. 16.

Pupillus furiosus non accipit curatorem ex l. 12. r. b. sed tutorem, 53. num. 6. Ei non datur curator nisi petat, 59. n. 17. Non potest iurare in litem nisi pubes sit, 400. num. 38.

Q.

Quæ Roma sunt si legentur, quid eo legato contineatur, 101. nu. 23. & 24.

Querela inofficiosi testamenti quod iure introducta, 412. n. 4.

Quidquid seruus stipulatur, perinde est, ac si dominus stipularetur, 89. n. 20.

Quidquid in patria Gadiibus possideo, quid contineat, 99. n. 11. & 14.

Quis aliquando habet per alium quod per se non potest, 84. nu. 33. & 109. n. 12.

Quod metus causa actio quatenus differat à petitione hereditatis, 355. n. 60.

R.

Regia lex quæ fuerit, 5. num. 19. & seq. Vnde nomen fuerit sortita, 6. num. 23. An fuerit tyrannica, ibid. num. 24. Quo annolata, ibid. num. 25. Ea non fuit in Principem translata ut quidquid vellet faceret, 9. n. 45.

Reipublicæ portendit interitum Principem legi imperare, 19. n. 99. Eius interest ut minor ætas adiuvetur, 51. n. 17.

Remissio pensionis an concedatur colonis, si res interno damno adficiatur, 371. n. 16. & seq.

Res vi possessa sicut furtiua vsucapi non potest, 189. n. 1. Res esse in bonis quid sit, 303. num. 29. Amisisti non videtur si in eius locum pretium, vel alia res succedat, 354. n. 58.

Rhenus flumen Imperij Romani limites, 12. n. 58. cum seq.

Riparienses milites qui, ibid. n. 60.

Roma continentibus ædificiis finitur, 98. n. 6. & 8. More humanarum rerum lapsa, non quia Pontificis sedes effecta, 17. num. 87. Romæ homines provinciarum frequentes negotiandi causa, 97. n. 3. & 4. Belli Civilis tēpore pauci homines in ea inuenti, 156. n. 2. Romana respublica prius Regibus, deinde Consulibus, postea

I N D E X.

- ab Imperatoribus gubernata, 5. num. 18. Roman. Imperium Orbis caput, 16. num. 80. Romanis moribus maximæ turpitudines inerant, 401. num. 44. Romanæ urbis elogium, 16. num. 81. virtutis laudatio, 116. numer. 1. Romani summe superstitiosi, 20. n. 102. Eis connubium non fuit nisi cum suis ciuibus, 158. num. 14. & seq. maxima cura sobolis, 415. n. 23.
- Romuli leges exoleuerunt post exactos reges, 6. n. 11.
- Rubigo quam causam sterilitatis præbeat, 369. n. 10.
- Ruptores aggerum Nili pœnâ ignis cœscitur, 381. n. 25. & an ea pœna extendi possit ad alia flumina, 383. n. 37. & seq.
- S.
- Saluanum interdictum quando competat, 291. n. 45.
- Scipio Africanus priuilegio ædilis, factus, 9. n. 43.
- Segetes & plantæ multis periculis expositæ, 367. n. 2.
- Senatus Consultum de petitione hereditatis, 345. n. 22. & 25.
- Sententia lata super furto an secum trahat executionem, 248. n. 12.
- Sententiæ quæ infamiam irrogant an possint comparari cum excommunicatione, 249. numero 14.
- Separatio creditorum quibus in casibus concedatur, 258. num. 1. Ut detur contra creditores heredis quomodo considerantur bona, 258. num. 4. Creditorum castrensiū an danda sit contra creditores Paganos in bonis peculij castrensis filij famil. militis, 259. num. 7.
- Separatorum separata debet esse natura, 298. n. 5.
- Sepulchra olim ita ampla, vt habitationes continerent, 42. num. 6. Eis custodes adhibiti, 42. n. 10.
- Seruitutis species est, ne ab aliquo loco recedere liceat, 39. Seruitus ad prædium an possit seruo relinqui vel ipse eam stipulari, 85. n. 1. Quæ contingit liberto ob ingratitudinem an comprehendat filios, 177. n. 50.
- Seruus à ciuitate manumissus non fit libertus singulorum, 8. nu. 34. Adscriptitijs, & metallarijs quis 42. num. 12. Censetur domini instrumentum, 79. num. 3. ea lege venditus vt manumittatur, elapso termino liber fit, 62. num. 12. Quoad ius ciuile nihil est, 79. num. 2. & 4. Proprius hodie etiam sine libertate heres institui potest, licet antea non poterat, 91. num. 1. & 92. num. 7. Proprius quis dicatur, 91. num. 2 & 6. Sine libertate institutus heres iam erit post Iustinianum, & quidem necessarius, 95. num. 35. Voluntarius tamen erit si ante mortem manumittatur à domino, ibidem num. 34. Proprium nomen non habuit, sed ex lasciuia domini illud accipiebat, 169. num. 9. Multis expositus supplicijs, & vitæ discriminibus, ibid. num. 10. Furtiuus si furi fortum fecerit an cū domino serui fur habeat actionem, 198. num. 10. fugitiuus quare numeretur inter res, quæ non possunt vsu capi, 309. numer. 43. Fugitiuus non censetur si ex ancilla fugitiua natus sit ibid. num. 50. Erro, etsi regulariter non dicatur fugitiuus, censetur ita, quoad hoc vt non celetur, 309. num. 51. Quomodo dicatur obligari naturaliter, 438. numer. 3. stipulatio ab eo facta censetur tanquam si dominus fecisset, 89. num. 19.

num. 19. & 20. Carcere perpetuo potest contineri, 44. num. 20. Tutor nominatus an consequeretur libertatem olim maxime dubium, 49. num. 10. & 93. num. 15. Nihil est quoad institutionem nisi recipiat capacitatem à domino, 79. n. 2. An qui datis Titio nummis ut cum emeret, & manumitteret, possit ut ingratus accusari à Titio, 176. numer. 41. Eo generaliter legato heres non tenetur promittere *sanum esse*, licet venditor teneatur, 234. num. 19. & sequent. si ei legetur præter capacitatem domini, inspicitur an si liber esset, potuisset acquiescere, 86. num. 8. cum sequentibus. Seruo prædium habenti quomodo dicatur posse relinquere, 90. num. 24. Pluribus servis venditis redhibito uno, ceteri redhibentur, 301. n. 16. Sinum præbere furanti quid sit, 386. n. 47. & seq. Soror dicitur finis familie, 165. num. 12. Spadones Principum cubicularii, 414. n. 12. Spectaculum turpe multorum malorum feminarum, 397. n. 16. Statutum Collegij Conchenfis circa puritatem sanguinis Collegatum, 178. n. 12. Sterilitatis causam præbet incursum hostium, bellum, & alia, 370. numer. 11. Stipulatio *sanum esse*, *furum non esse*, in servorum venditionibus adhibita, 230. num. 1. & 2. De ea magnum inter I. C. discrimen, ibidem, num. 4. An ea fuerit utilis, 232. num. 11. An inutilis, 231. num. 6. Stipulatio an esset inter modos faciendæ donationis, 210. num. 47. Ad hoc instituta, ut unusquisque adquirat

quod sua interest, 89. numer. 21. Cum sit à seruo non inspicitur eius persona, sed domini, 89. numer. 19.

Stoici maximopere fauebant libertatibus, 438. numer. 4. Partum dum est in utero maternorum viscerum partem iudicabant, 279. n. 2.

Stricta iuris ratio propter humaniorem rationem neglecta, 94. num. 17. & sequent. & propter libertatem, 438. numero 1. cum sequent.

Substitutio facta impuberi ab eo qui caprus decesserit, impubere mortuo legitimū excludit, 127. num. 13. Pupillaris an habeat locum in eo qui viuo patre sui iuris fiat, 128. n. 16.

Sui heredes filijfamil. dicti, & bonorum paternorum domini, 108. num. 4.

T.

Tarquinus Romanorum Rex loco ob regnum mortem intulit, 6. n. 21.

Taurorum agitatio an licita sit, 408. num. 69. unde originem traxerit, ibid. Quis primus in ludum tauros exhibuerit, 408. num. 69. à Theodosio hic ludus extinctus, ibidem, num. 71. Agitatio Taurorum detestatur, num. 72. à Pio V. interdicta, & postea nostris concessa à Gregorio XIII. 409. numero 73. Qui probent licitas esse has agitationes, ibid. n. 74.

Temporis mentio in lege vel dispositione, an sit intelligenda de tempore utili vel continuo, 60. & sequent. Tempore continuo dies currunt etiam ignorantibus, ibid. numer.

I N D E X

- Tempus intra quod possit agnosci bonorum possessio, 37. n. 11.
- Testandi amplissima potestas fuit L. 12. tabul. patribusfamil. concessa, 412. num. 1. postea restricta legibus, & prudentum interpretatione, ibid. num. 2.
- Testandi ius à Principe impetrari solebat, 430. n. 80.
- Testamenti factio inutilis esset nisi à lege confirmaretur, 350. numer. 35.
- Testatores solebant pecuniam relinquere ad ludos celebrandos, 402. n. 47.
- Titus Imperator vellicatus ob spadonum comitatum, 423. numero 53.
- Titulus *pro suo* quid sit, 314. n. 7.
- Translatio non potest fieri totaliter in donationibus, quæ in annuo consistunt, 206. num. 28. An sit necessaria in donationibus inter cõinges post orationem Antonini 203. num. 13. Traditionis genus non triplex, sed duplex, 210. numer. 48.
- Traiani tempore fiscus semper victus, non priuatus, 15. n. 77.
- Trium liberorum ius à Principe impetrabatur, 431. n. 80.
- Turpitudinem suam allegans non debet audiri, 198. n. 16.
- Tutela in seruilem personam non cadit, 48. num. 2. & sequent. Eius definitio exornatur, ibid. num. 1. ab ea non sunt immunes spadones, 436. num. 97. Excusationem præstat ille morbus qui facultatem rerum iugerendarum admittit, 437. n. 99.
- Tutor etiam inuito pupillo datur, 58. n. 13.
- V.
- Venditor reuocata ad interesse te-
- nerur, 233. n. 13.
- Venundare an quis se possit, 44. n. 26.
- Vespasiani liber de Plebisclitis, & Senatus Consultis, 9. n. 44.
- Vespillonones qui sint, 235. n. 23. Quare in edicto ædilium promittebatur seruum non esse vespillonem, ibid. n. 24.
- Vestes nigrae in luctu adhibita, 26. n. 17.
- Vidua intra annum luctus non nubuit absque infamia, 25. num. 12. & 13. eiusque parens si intra eundem annum eam maritauerit infamis est, ibid. n. 14.
- Vindicatio, etsi à prætore concedatur, est actio civilis, 341. num. 3. ea conuentus efficitur malæ fidei possessor ex tempore contestationis, 348. n. 32.
- Vis maior quæ sit, 367. num. 4. & sequent.
- Vitium furtiuitatis, & violentia semper afficit rem ne possit vsucapi, 189. num. 2. Purgatur si deueniat in potestatem domini, ibidem. Idem erit si res precario concedatur ei qui vim intulit, ibid. n. 3.
- Voconia lege quid contineretur, 19. n. 97.
- Voluntas committendi delictum spectatur, non exitus, 24. n. 10.
- Vires vnde dicta, 98. n. 6.
- Vredo quæ causa sit sterilitatis, 369. n. 10.
- Vsucapio interruptitur captiuitate 116. num. 4. Quare non restituitur postliminio, ibid. num. 5. & 6. Rei furtiua lege 12. tabul. prohibita, & postea lege Attinia, 180. num. 1. Titulum immediatum semper requirit, 314. num. 6. Partus ancillæ furtiua quæ ratione admittitur. vide *Partus*. Vsucapi an possit quod ex naufragio expul-

I N D E X.

expulsum, 186. n. 28.
Vfuræ an connumerentur inter fru-
 ctus in petitione hereditatis, 347.
 num. 30. Omni iure damnatæ,
 365. num. 99. In petitione here-
 ditatis quomodo debeant com-
 putari ibid. Lege 12. tab. excede-
 bant vnciarum scænus, ibid. num.
 98. Qui iuravit eas soluere te-
 netur ad iuramentum, 406. nu-
 mer. 63.

Vsfructus magis pertinet ad acci-
 dens, quam ad substantiam, 92.
 num. 4. Est imago quædam do-
 mini, ibidem, num. 5. *Vsfructu-*
arius an possideat, 186. n. 31.

Vxor est nomen dignitatis, 162. nu.

34.

Z.

Zaleuci memorabile exemplum
 19. num. 98.

F I N I S.

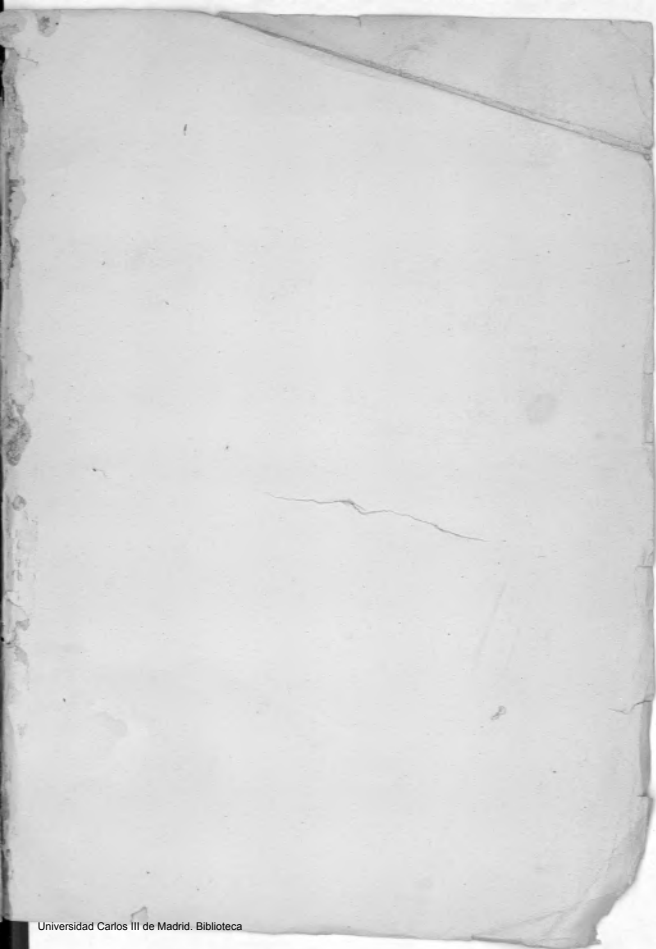
INDEX

Voluntas magis potest esse
 deus quam ad id idem
 nam. 4. Et magis potest
 esse deus quam ad id idem
 Voluntas magis potest esse
 deus quam ad id idem
 nam. 4. Et magis potest
 esse deus quam ad id idem
 Voluntas magis potest esse
 deus quam ad id idem
 nam. 4. Et magis potest
 esse deus quam ad id idem

Voluntas magis potest esse
 deus quam ad id idem
 nam. 4. Et magis potest
 esse deus quam ad id idem
 Voluntas magis potest esse
 deus quam ad id idem
 nam. 4. Et magis potest
 esse deus quam ad id idem
 Voluntas magis potest esse
 deus quam ad id idem
 nam. 4. Et magis potest
 esse deus quam ad id idem

FINIS

750